

2—7 december

Debatter m. m.

Fredagen den 2 december

	Sid.
Svar på frågor av herr Nilsson, Ferdinand, ang. rätten till nödvärn	3
Svar på interpellationer:	
av herr Nestrup ang. fortsatta förordnanden för rektorer vid skolväsendets omorganisation	5
av herr Andersson, Torsten, ang. lokaliseringen av Aktiebolaget Tipstjänst och Svenska penninglotteriet aktiebolag	9
av herr Hanson, Per-Olof, ang. polisbristen i Stockholm	11

Tisdagen den 6 december

Svar på interpellationer:	
av herr Svärd ang. undersökningar till grund för beslut om anslag ur lotterimedelsfonden	23
av herr Hedblom ang. den kommunala demokratin	37

Onsdagen den 7 december

Svar på interpellation av herr Sveningsson ang. högertrafikfrågan	43
Ändring i kammarens ordningsstadga	46
Aktiebolaget Statens skogsindustriers ekonomiska ställning	47
Räntefria studielån för finansiering av högre studier	53
Om rätt för lantbruksnämnderna att handha försäljning av jordbruksfastigheter, som tillfallit allmänna arvsfonden	59
Om redovisning i statsverkspropositionen för visst år jämväl av beräknade utgifter under kommande fyra budgetår, m. m.	61
Meddelande om dödsfall i andra kammaren	65
Omfattningen av deltidstjänster inom statsförvaltningen	65
Om viss ändring i förordningen om allmän energiskatt	66
Skattefrihet för periodiska publikationer med ideellt syfte	68
Beskattningen av skördeskadeln	78
Lagförslag om parkeringsbot	82
Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.	84
Bestämmelser med ändamål att förhindra alkoholmissbrukare att åtkomma alkoholhaltiga drycker	123
Kostnadsfritt tillhandahållande av tabletter mot sockersjuka	136

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 7 december	Sid
Motion nr 713, ang. ändrad lydelse av § 7 mom. 2 i första kammarens ordningsstadga	46
Statsutskottets utlåtande nr 191, om översyn av Aktiebolaget Statens skogsindustriers ekonomiska ställning m. m.	47
— nr 192, om tillsättande av en beredning för yrkesutbildningsfrågor	53
— nr 193, om räntefria studielån för finansiering av högre studier	53
— nr 194, ang. förhöjd ersättning till före detta rådmännen i Västervik Helge Teodor Anderson och Sven Viktor Schierbeck	59
— nr 195, ang. lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.	59
— nr 196, ang. försäljning av viss allmänna arvsfonden tillfallen fast egendom	59
— nr 197 om formerna för försäljning av jordbruksfastigheter, som tillfallit allmänna arvsfonden	59
— nr 198, om redovisning i statsverkspropositionen för visst år jämväl av beräknade utgifter under kommande fyra budgetår, m. m.	61
— nr 199, ang. inrättande av ytterligare deltidstjänster inom statsförvaltningen	65
Bevillningsutskottets betänkande nr 73 ang. vissa ändringar i förordningen om allmän energiskatt m. m.	66
— nr 80, ang. ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen om allmän varuskatt	68
— nr 81, ang. avtal med Tunisien för undvikande av dubbelbeskattning, m. m.	78
— nr 82, ang. avtal med Storbritannien och Nordirland för undvikande av dubbelbeskattning, m. m.	78
— nr 83, ang. avtal med Storbritannien och Nordirland till lindring i dubbelbeskattning	78
— nr 85, ang. beskattningen av skördeskadelån	78
— nr 86, rörande förordning om ändrad lydelse av 3 § förordningen ang. stämpelavgiften	82
Bankoutskottets utlåtande nr 34, ang. pension åt f. städerskan i riksdagshuset fru Edit Jonsson	82
— nr 35, ang. pension åt f. städerskan vid justitieombudsmansexpeditionen fru Helga Andersson	82
Första lagutskottets utlåtande nr 40, ang. lag om parkeringsbot, m. m.	82
— nr 41, ang. lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.	84
Andra lagutskottets utlåtande nr 67, om viss ändring i lagen om nykterhetsvård	123
— nr 68, om hälsovårds- och ordningsstadga för campingplatser ..	136
— nr 69, om kostnadsfritt tillhandahållande av tabletter mot sokersjuka	136
— nr 70, ang. ändrad lydelse av 12 § 2 mom. civilförsvarslagen ..	137
Tredje lagutskottets utlåtande nr 32, ang. lag om byggnadsminnen ..	137
— nr 33, om ersättning i form av fri kraft eller mark till enskilda vid upplåtelse av skogsmark eller annan mark i vissa fall	137
Jordbruksutskottets utlåtande nr 42, om lämplig livräddningsutrustning för fiskebåtar	137
— nr 43, om positionsfartyg för fisket i södra Östersjön	137

Fredagen den 2 december

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Justerades protokollet för den 25 nästlidne november.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 374, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med provisoriska bestämmelser om beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall; samt

nr 375, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående beskattning av ränta å svenska statens sparobligationer.

Ang. rätten till nödvärn

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Nilsson, Ferdinand*, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet framställt följande frågor:

»Har statsrådet sin uppmärksamhet fäst vid de faktiska bristfälligheter eller oklarheter, som vidlåder gällande lagstiftning dels mera allmänt beträffande den enskildes rätt till nödvärn mot våldsverkare, dels särskilt polismännens rättsligt svåra ställning gentemot brottslingar, som gör våldsamt motstånd eller söker slita sig lös och undfly?»

Är statsrådet villigt att helt eller till viss del upptaga dessa problem till prövning i syfte att bereda så väl enskilda som polismän ett bättre rättsskydd, när de nödsakas anlita maktmedel för att freda sig själva eller för att fullgöra tjänsteåligganden?»

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet *KLING*, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara nämnda frågor, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson har frågat mig, om jag har min uppmärksamhet fäst vid de faktiska bristfälligheter eller oklarheter som vidlåder gällande lagstiftning dels mera allmänt beträffande den enskildes rätt till nödvärn mot våldsverkare, dels särskilt polismännens rättsligt svåra ställning gentemot brottslingar som gör våldsamt motstånd eller söker slita sig lös och undfly. Vidare har herr Nilsson frågat, om jag är villig att helt eller till viss del upptaga dessa problem till prövning i syfte att bereda såväl enskilda som polismän ett bättre rättsskydd när de nödsakas anlita maktmedel för att freda sig själva eller för att fullgöra tjänsteåligganden.

Till svar på dessa frågor, som i vad det gäller den principiella sidan av saken faller inom mitt verksamhetsområde men som vad särskilt angår polismännens ställning berör inrikesdepartementets verksamhetsområde, får jag anföra följande.

Regler om nödvärnsrätt och om rätt för polismän m. fl. att bruka våld finns f. n. i 5 kap. 7—10 §§ strafflagen. Dessa bestämmelser är i sin utformning något svåröverskådliga, varför gemene man kanske inte har så lätt att tillägna sig dem. I det förslag till brottsbalk, som är avsett att snart föreläggas riksdagen, upptages nya regler i ämnet. Till viss del innebär förslaget en utvidgning av nödvärnsrätten, och det har eftersträfvats att bestämmelserna skall bli enkla och klara.

Vad angår polisens rätt att bruka våld har användandet av skjutvapen närmare reglerats genom ett av Kungl. Maj:t den 7 december 1945 utfärdat cirkulär. Cirkuläret grundar sig på de nyssnämnda reglerna i strafflagen och innebär ett preciserande av dessa regler såvitt angår rätten att använda vapen. En närmare redogörelse för innehållet i cirkuläret har av inrikesministern lämnats i

Ang. rätten till nödvärn

denna kammare den 18 juli 1958 (prot. 1958 nr B 4 s. 5), och jag torde inte nu behöva upprepa denna redogörelse. Inrikesministern tillkännagav vid det tillfället sin avsikt att uppdraga åt polisverksamhetsutredningen att överse bestämmelserna i cirkuläret. En sådan översyn har nu verkställts av utredningen, som den 2 april 1960 har avgivit en promemoria angående bruket av skjutvapen i polistjänsten. Utredningen har i stort sett instämt i den kritik som framförts mot nu gällande anvisningar för oklarhet i vissa hänseenden, och den har ansett att polisens befogenheter i fråga om bruk av vapen bör inskränkas, bl. a. i det fall då någon flyr i motorfordon. På grundval härav har utredningen framlagt förslag till nytt cirkulär. Efter remissförfarande är förslaget nu föremål för inrikesministerns övervägande.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet och chefen för justitiedepartementet för det svar jag erhållit. Herr statsrådet har genom att förlägga svaret på min fråga angående den enskildes nödvärnsrätt och rättsskydd för polismän i tjänsten till dagen för bondeförbundets — nu centerns — femtioårsjubileum råkat framhäva sambandet mellan frågan för dagen och partiets halvsekelgamla kamp för rätt och laga rättsskydd. Jag ber att få tacka, liksom för att svaret kommit så raskt.

Frågan gäller som berörts kravet på ett bättre rättsskydd för enskilda och särskilt polismän som måste gripa till maktmedel; det må sedan gälla att skydda sig själv, de sina och sitt eget eller de män som i samhällets intresse har att utöva sådan tjänst. Vi som sett domstol fundera ett år på om en polisman gjort för mycket, för litet eller lagom i detta arbete med hänsyn till oklara lagbestämmelser, vi finner det obilligt att på detta sätt bedöma och mäta ut dens brott, som gjorde sitt bästa i ögonblicket då det gällde.

Lagens bestämmelser om nödvärnsrätt och polismans bruk av vapen i

tjänsten återfinns, som statsrådet nämnde, i 5 kap. strafflagen. När dessa bestämmelser reviderades 1945 sades en hel del i remissyttranden både om brister och om oklarheter i då gällande lag och i de nya lagförslagen. Lagrådet hade en hel del att säga om den lag som då kom till och maximen att »det våld må brukas, som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt». Lagrådet fann avgränsningen mycket allmänt hållen; och det kan man väl hålla med om. Man tröstade sig med att dåvarande departementschefen utlovade närmare bestämmelser i en förordning, vars innehåll även berördes i propositionen. Skjutvapen är, sades bl. a., att betrakta som ett yttersta maktmedel att nyttja i överhängande fara liksom för att avvärja svårare våld.

Herr statsrådet har i sitt svar till min glädje omtalat, att han har sin uppmärksamhet fäst på de oklara bestämmelser som rör den enskildes rätt. I själva verket torde det ligga så till, att den enskilde liksom polisen frågar efter någon säker utväg att fastslå när det inträder en sådan fara att lagen ger nödvärnsrätt. Skall han interpellera boven dels beträffande eventuell dödsfara, dels om graden av blivande misshandel och huruvida den skall kunna bedömas som svårare? På en sådan punkt kan offret, boven och domstolen tyvärr stanna i olika meningar.

Enligt samma principer skall, menar departementschefen 1945, polisen använda skjutvapen endast som yttersta åtgärd för att skydda sig och tillgodose tjänstens krav. Poliser landet runt frågar sig hur detta skall ske i farans ögonblick.

Naturligtvis skulle det vara bekvämare för poliserna — men knappast för rättsvården — om polisen slapp bevapning och helst slapp att gå ut mörka kvällar eller eljest när det är farligt; men allmänhetens rättsskydd skulle bli lidande.

Lagens bestämmelser ger åt laglydiga medborgare liksom åt lagens väktare ett ganska skvalt skydd i berörda fall. Många enskilda har sagt sig att man nog

Ang. fortsatta förordnanden för rektorer vid skolväsendets omorganisation måste vara halvt ihjälslagen för att utan risk för att själv straffas få tillgripa nödvärn. Ett i pressen återgivet förslag från polisverksamhetsutredningen, som statsrådet nämnde, synes gå ut på att polisens tjänstevapen får brukas för tjänsteåtgärd endast mot person som prövas farlig för rikets säkerhet eller andra människors liv och hälsa, exempelvis när det gäller mord, våldtäkt, rån, mordbrand och sabotage. Därutöver kan skjutvapen användas om gärningsman medför sprängämnen eller skjutvapen. Det senare konstateras förmodligen bäst då det smäller — om polisen överlever.

Riksförbundet Sveriges polismän konstaterar i skrivelse till Konungen i augusti 1960 att brottsligheten oroväckande ökat, liksom att brottslingar i allt större utsträckning beväpnar sig med skjutvapen eller andra för omgivningen livsfarliga vapen. Polismännen hänfaller därför om att — i fall det är meningen att mer eller mindre avvärja ordningsmakten — likväl få behålla skjutvapen till nödvärn.

I skrivelse till polisverksamhetsutredningen i december 1958 framhöll också riksförbundet att om man genom ändrade bestämmelser minskar riskerna för brottslingarna, blir följden att riskerna för den laglydiga befolkningen i samma utsträckning ökas. Slutomdömet från detta sakkunniga håll var, att någon större restriktivitet än den nuvarande icke är ur tjänstesynpunkt tillrädlig.

Folk som ser hur polismän, som i tjänsten gör sitt bästa för att hålla efter våldsvverkare, löper risk att dömas medan våldsvverkarna slipper lindrigt undan, skyddsuppfostras med skralt resultat osv., måste reagera och begära en bättre ordning och klarare lagbud. För min del vill jag betona, att hänsynfullhet mot våldsvverkare och gangsterelement inte får bli till hänsynslöshet mot laglydiga människor.

Statsrådet säger i sitt svar att polisverksamhetsutredningen har tagit upp dessa frågor i en promemoria av den 2 april 1960, som skall ligga till grund för ett förslag till nytt cirkulär. Vad som är avgörande för om dessa bestämmel-

ser skall bli till välsignelse måste vara att de inte får gå i riktning av en fridlysning av brottslingar och ökad fara för polisen.

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag vill bara säga att jag icke har valt den här dagen för besvarande av frågan för att fira något jubileum utan endast på grund av min skyldighet att inom loppet av påföljande vecka svara på en enkel fråga.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag är övertygad om detta, och jag sade bara att statsrådet *råkade* göra så.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. fortsatta förordnanden för rektorer vid skolväsendets omorganisation

Ordet lämnades därefter till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet EDENMAN, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Nestrups interpellation angående fortsatta förordnanden för rektorer vid skolväsendets omorganisation och nu yttrade:

Herr talman! Med första kammarens tillstånd har herr Nestrup — under hänvisning till att den successiva övergången under 1960-talet till obligatorisk nio-årig skola i vissa kommuner kan medföra en sådan förändring i tjänsteunderlaget för rektorerna, att utrymme inte kvarstår för det antal rektorer som nu finns — frågat mig

dels vilka åtgärder man från det allmännas sida ämnar vidta för att i fortsättningen försäkra sig om de övertaliga skollärdarnas medverkan och alltså möjliggöra fortsatta förordnanden för de rektorer som önskar fortsätta i nuvarande eller motsvarande befattningar,

dels vilka åtgärder som planeras för att lösa de problem i fråga om bl. a. för-

Ang. fortsatta förordnanden för rektorer vid skolväsendets omorganisation

ordnandepension och kostnader i samband med förflyttning, som kan uppstå för dessa befattningshavare i den mån fortsatta förordnanden inte kan ges.

Härpå vill jag svara följande.

Inom den obligatoriska skolan bestämes skolledarorganisationens omfattning i kommunerna med hänsyn till skolväsendets storlek, beräknad enligt vissa generella normer. Detta medför att kvantitativa förändringar i skolorganisationen omedelbart kan verka ökande eller minskande på antalet skolledare i kommunerna. Dock får indragning av tjänst ske först vid förordnandeperiodens utgång, såvida inte tjänsten dessförinnan blir ledig. Från huvudreglerna om skolledarorganisationens omfattning äger Kungl. Maj:t enligt 127 § 3 mom. folkskolestadgan på framställning av vederbörande kommun medge avvikelser efter prövning av omständigheterna i varje särskilt fall. Detta innebär bl. a. att Kungl. Maj:t kan vid vissa lägre poängtal än som eljest fordras tillåta ökning av antalet skolledare.

Hur stora förändringar av det obligatoriska skolväsendets omfattning och därmed även av skolledarorganisationen i de olika kommunerna, som kommer att ske i samband med den successiva övergången till enhetsskola, kan givetvis inte f. n. förutses med bestämdhet. Såvitt kan bedömas, torde man dock inte behöva befara, att större svårigheter skall uppkomma att finna placering för de skolledare inom det obligatoriska skolväsendet, som önskar kvarbli i sådan tjänst.

Vad så gäller skolledarna i de skolformer, som kan förutsättas komma att avvecklas i samband med enhetsskolans genomförande, kommer utvecklingen under de närmaste åren att medföra att allt flera rektorer friställs från sina nuvarande befattningar. Uppmärksamheten har länge varit riktad på de övergångsspörsmål, som är förknippade därmed. Åtgärder i syfte att även framgent så långt möjligt tillvarata sådana befattningshavares kvalifikationer som skolledare har redan vidtagits, och förslag till ytterligare åtgärder har framförts i en av skolöverstyrelsen nyligen gjord fram-

ställning. Några av dessa övergångsarrangemang skall jag här i korthet beröra.

Först vill jag erinra om att Kungl. Maj:t av 1959 års riksdag (SU 123, s. 12 ff.) bemyndigats att på framställning av kommun besluta om överflyttning av rektor vid realskola, som är under avveckling, till nyinrättad eller eljest ledig rektorstjänst vid det obligatoriska skolväsendet, utan att tjänsten ledigförklaras. Till komplettering av denna anordning har skolöverstyrelsen nu hemställt, att även överstyrelsen skulle få rätt att hos Kungl. Maj:t föreslå sådan överflyttning av rektor. Samtidigt begäres att också överstyrelsen skall erhålla befogenhet att beträffande kommun, där realskola skall avvecklas, göra framställning hos Kungl. Maj:t om ökning enligt 127 § 3 mom. folkskolestadgan av antalet skolledare vid det obligatoriska skolväsendet.

Enligt vad som angivits i skolöverstyrelsens nyssnämnda förslag, avser överstyrelsen vidare att beträffande sådana realskolekommuner, där beslut om avveckling av realskolan eller motsvarande skolform inte redan föreligger, genomföra en viss generell begränsning av den nya förordnandeperiod för de berörda rektorerna, som börjar den 1 juli 1961. En motsvarande begränsning och samordning ämnar överstyrelsen genomföra även beträffande den obligatoriska skolans rektorer i de fall, där inte samtliga nu anställda rektorer med visshet kan beredas fortsatt rektorsförordnande inom kommunen efter realskolans och motsvarande skolformers avveckling.

De av skolöverstyrelsen föreslagna anordningarna är f. n. under övervägande inom ecklesiastikdepartementet. Jag kan alltså inte här föregripa regeringens ställningstagande till överstyrelsens olika förslag. Helt allmänt vill jag emellertid uttala, att det synes mig föreligga goda möjligheter att såväl genom reguljär transporttillsättning av ledigblivande tjänster som genom vissa speciella övergångsarrangemang ianspråktaga avvecklade skolans rektorer på ett sätt, som så långt som möjligt tillgodoser både skolans och de berörda befattningshavarnas

Ang. fortsatta förordnanden för rektorer vid skolväsendets omorganisation

behöriga intresse. Det förtjänar också nämnas att enligt en av överstyrelsen företagen undersökning de fall, där genom avveckling en omplacering av rektorer vid statliga och kommunala realskolor blir aktuell, kan beräknas bli tämligen fåtaliga under de närmaste åren; under 1961 och 1962 intet fall, 5 fall 1963 och 14 fall under vartdera året 1964 och 1965. Givetvis kommer överstyrelsen att i detalj följa utvecklingen för att vid uppkommande situationer kunna vidta eller hos Kungl. Maj:t föreslå de åtgärder, som ytterligare kan fordras.

Med hänsyn till det förut anförda kan det förväntas, att sådana löne- och pensionsspörsmål, som beröres i interpellationen, inte behöver uppkomma annat än rent undantagsvis.

Härtill vill jag slutligen foga den synpunkten, att också skolledarorganisationen kan komma att påverkas av den utformning, som enhetsskolan och därtill anknyttande skolformer kommer att få genom statsmakternas ställningstagande till skolberedningens blivande förslag i dessa frågor. Det kan då även bli anledning att återkomma till frågan om övergångsarrangemang i det speciella hänseende som här är aktuellt.

Herr NESTRUP (fp):

Herr talman! Jag skall be att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra mitt tack för det svar jag har fått.

Vi skall ju inom det här årtiondet genomföra en mycket genomgripande förändring av vårt skolväsende. Den förändringen griper in på många olika håll. Den kommer i det fall vi just nu talar om att beröra rektorerna vid de skolor som skall försvinna. Alla de statliga realskolorna, alla de kommunala realskolorna, de kommunala flickskolorna och en rad andra skolor kommer ju att försvinna, och då blir rektorerna vid dessa skolor ställda vid sidan — de blir överflödiga. Detta gäller alltså de icke obligatoriska skolorna. Vidare kommer vi att behöva inrätta helt nya om-

råden för den nya skolan genom kommunsammanslagning eller på annat sätt, och därvid kommer säkerligen också många av de nuvarande rektorerna vid det obligatoriska skolväsendet att bli överflödiga.

En rektor förordnas för viss tid, i regel är det väl sex år. Om han inte själv begär att inte vidare få ifrågakomma för fortsatt förordnande, har han så gott som hundra procentigt fått fortsätta som rektor. Man betraktar helt enkelt rektorsbefattningarna såsom befordrings-tjänster. Skulle nu en rektor som blir överflödig inte kunna få nytt förordnande, måste han gå tillbaka till den tjänst han haft förut, och detta måste för de allra flesta anses vara otillfredsställande.

Det finns emellertid många positiva tankegångar i det svar jag har fått från herr statsrådet. Statsrådet är väl medveten om att detta är ett problem som måste mycket noga övervägas. Om det i en skolkommun finns en rektor vid realskolan och en för den obligatoriska skolan, så blir det, låt oss säga om tre år, alltså realskolerektorn som blir överflödig. Vad skall man göra med honom? Enligt mitt förmenande är det lämpligt att han får fortsätta att arbeta i den kommun där han arbetat tidigare, även om skolområdet icke når upp till de erforderliga 50 poängen. Jag anser att det är oerhört viktigt att man vid övergången till den nya skolan verkligen under den första perioden har tillgång till goda och kompetenta krafter som känner till området och är vana vid förhållandena där. Vi bör behålla dessa skolledare för att göra övergången så smärtfri som möjligt, även om, som sagt, de 50 poängen inte skulle uppnås. Jag tror att det är viktigt för skolan att man tar vara på dessa rektorers erfarenhet och utnyttjar den så långt som det finns någon möjlighet, och så sade ju herr statsrådet också, åtminstone fattade jag hans svar på det sättet.

Jag är tacksam för att herr statsrådet har den inställningen, men jag tror att man bör gå ännu litet längre, t. ex. i det här fallet som jag nämnde. Rektorer

Ang. fortsatta förordnanden för rektorer vid skolväsendets omorganisation

kommer att bli överflödiga inte bara vid de icke obligatoriska skolorna utan även vid de obligatoriska, och varför ger man inte de senare samma möjlighet att få transport? Det skulle vara intressant om herr statsrådet ville säga några ord om den saken. Det är oro i lägret på olika håll, och man väntar att få besked. Vi hörde att skolöverstyrelsen har ingivit en promemoria till ecklesiastikdepartementet och att man håller på att bearbeta den. Det finns många goda förslag i den, och den är så positiv att man måste tro att det skall gå att lösa den här frågan utan stora svårigheter.

Jag skulle vilja stryka under vad herr statsrådet säger mot slutet av interpellationssvaret: »Det synes mig föreliggande goda möjligheter att såväl genom reguljär transporttillsättning av ledigblivande tjänster som genom vissa speciella övergångsanordningar ianspråktaga avvecklade skolors rektorer på ett sätt, som så långt som möjligt tillgodoser både skolans och de berörda befattningshavarnas behöriga intresse.» Det är naturligtvis en liten brasklapp i orden »så långt som möjligt», men det är ju klart att de orden måste vara med. Det får dock inte bli för många som kommer att tillhöra den kategorien, och jag skulle väl tro att det inte heller blir så många.

Herr statsrådet avslutade sitt svar med att tala om skolberedningen. Ja, vi vet inte vad skolberedningen kommer att föreslå. Det vet kanske herr statsrådet bäst, som är ordförande i skolberedningen.

Jag skall ännu en gång be att få tacka för svaret. Jag tror att vi allesammans är tacksamma för det, vad vi än är. Själv är jag läroverkslärare, som känt är, och alla vet att det finns en viss opposition från läroverksläraryhåll. Den har väl funnits hela tiden, men jag tror att den oppositionen inte ska behöva bli alltför svår, om man går fram med lämpor på alla områden när det gäller införandet av den nya skolan. Min personliga uppfattning är att vi lärare inte vill ha strid, men vi vill ha minsta möjliga gnissel vid införandet av den nya skolan.

Herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Bara ett par ord. Man önskar besked, säger herr Nestrup, och det förstår jag innerligt väl, men ett klart och bindande besked kan självfallet inte ges förrän organisationen är fix och färdig, d. v. s. inte förrän förslaget till organisation har underställts riksdagen och riksdagen har beslutat därom, vilket kommer att ske våren 1962.

Jag vill, herr talman, bara ännu en gång stryka under andemeningen i mitt interpellationssvar, nämligen att även om antalet skolenheter kommer att minska, så kommer ju skolorganisationen, herr Nestrup, att expandera. Antalet skolbarn kommer att öka i och med att den obligatoriska skolplikten förlängs. Över huvud taget är det ju fråga om en utrustning av hela skolan, och det är mot den bakgrunden jag allmänt har velat påstå, att det svenska skolväsendet kommer att behöva ett växande antal skolledare, skickliga personer i ledande ställning, och inte ett minskande antal. I vissa enstaka fall och på vissa enstaka platser kan det självfallet uppstå besvärigheter, och då får man gå fram mycket moderat. Jag vet att det är känsligt i det enskilda fallet, och man får försöka anpassa åtgärderna därefter. Som jag nämnde, tror dock inte skolöverstyrelsen att det är många fall som kommer att bli verkligt svåra. Det rör sig, som jag nämnde i dag, om ett tjugotal fall under en period av 4—5 år. Även där är vi ännu på lösans sand, men det är ingalunda på det sättet att det förestår en allmän katastrof för realskolerektorerna.

Det enklaste typfallet är en kommun som har en folkskola och en realskola. När det blir en enhetsskola av dessa båda enheter, kommer ju bägge rektorerna, såväl rektorn i den obligatoriska skolan — den gamle överläraren — som realskolerektorn under alla förhållanden att bli kvar i skolledarbefattningar som rektor — skolchef — och studierektor. Vem av de båda som skall bli rektor i den nya skolan är en fråga om lämplighet och ingenting annat. Man skall inte alls utgå ifrån att det är realskolerektorerna som över hela fältet behöver stryka på foten

Ang. lokaliseringen av Aktiebolaget Tipstjänst och Svenska penninglotteriet aktiebolag när realskolorna försvinner. De har, enligt mitt sätt att se, stora möjligheter att bli kvar i den nya organisationen.

Herr NESTRUP (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för dessa ytterligare upplysningar.

Jag vill emellertid påpeka att när de inbyggda kommunala realskolorna och de inbyggda yrkesbetonade skolorna och flickskolorna börjar dragas in, kommer åtskilliga fler rektorsbefattningar att beröras än som just nu och under den närmaste tiden är aktuella. Ännu många fler kommer i farozonen när man börjar införa de nya stora skolkommunerna. Då blir säkerligen en hel del rektorer vid den obligatoriska skolan överflödiga, om man skall hålla strikt på poängtalet. Det var därför jag betonade att man även i sådana fall, där 50 poäng inte kommer att uppnås, borde ha en möjlighet att under en övergångsperiod få behålla rektorerna. Om jag har fattat herr statsrådet rätt, så menade han också att detta kommer att bli möjligt.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. lokaliseringen av Aktiebolaget Tipstjänst och Svenska penninglotteriet aktiebolag

Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet LANGE, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara herr Torsten Anderssons interpellation angående lokaliseringen av Aktiebolaget Tipstjänst och Svenska penninglotteriet aktiebolag, fick nu ordet och anförde:

Herr talman! Herr Torsten Andersson har i en interpellation frågat chefen för finansdepartementet om han kan lämna denna kammare en redogörelse för hur långt undersökningarna inom Aktiebolaget Tipstjänst och Svenska penninglotteriet aktiebolag rörande bolagens lokaliseringsfrågor fortskridit.

Det torde få ankomma på mig att besvara interpellationen.

Frågan om den framtida lokaliseringen av bl. a. Aktiebolaget Tipstjänst och Svenska penninglotteriet aktiebolag behandlades i propositionen nr 120 till årets riksdag. Föredragande departementschefen uttalade därvid att frågan huruvida en utflyttning av bolagen borde ske eller ej avgjordes av bolagen själva. Departementschefen uppgav att enligt vad som inhämtats bolagen avsåg att utföra vissa kompletterande undersökningar bl. a. för att utröna konsekvenserna i distributionsekonomiskt avseende vid en utflyttning. Bolagens definitiva ställningstagande till lokaliseringsfrågan borde enligt departementschefen anstå tills resultatet av undersökningarna förelåg.

Statsutskottet utalade i utlåtande, nr 127, i anledning av propositionen att utskottet föreställde sig att en utflyttning av de båda bolagen var praktiskt genomförbar. Utskottet ville för sin del understryka önskvärdheten av att erforderliga undersökningar snarast fullföljdes.

Vad först beträffar Aktiebolaget Tipstjänst har de där pågående undersökningarna komplicerats av vissa nyttkomna faktorer. Sålunda har de åtgärder, som måste vidtagas för att möta den ökade konkurrensen från utlandet liksom den på senare tid ökade spridningen av fotbollsmatcherna till olika veckodagar ställt bolaget inför nya organisatoriska problem, som måste bearbetas i samband med övervägandena om en utflyttning. Den successiva övergången till maskingranskning av kupongerna medför också svårigheter att för dagen bedöma behovet av såväl personal som lokaler.

Svenska penninglotteriet aktiebolags styrelse beslöt redan den 11 februari 1960 att låta verkställa en distributionsekonomisk undersökning avseende bolagets verksamhet genom därför särskild anlitad expert och vidtog åtgärder för att få en sådan undersökning till stånd. Det visade sig emellertid svårt att omedelbart skaffa kvalificerad person för undersökningen. Först helt nyligen har bolaget lyckats erhålla hjälp av en expertgrupp för utförandet av undersökning-

Ang. lokaliseringen av Aktiebolaget Tipstjänst och Svenska penninglotteriet aktiebolag

en. Till grund för undersökningen kommer att ligga det material av försäljningsekonomiska faktorer, som bolaget framlagt i sitt utlåtande den 7 april 1959 över lokaliseringsutredningens betänkande i ämnet, och inom bolaget för tiden därefter sammanställt ytterligare sådant material jämte de uppgifter i övrigt, som kan visa sig erforderliga.

Båda bolagen räknar med att pågående undersökningar skall kunna slutföras under 1961 och att ställning till utflyttningsfrågan troligen skall kunna tagas före årsskiftet 1961/62. För egen del är jag angelägen om att frågan om bolagens framtida lokalisering skall kunna avgöras så snart som möjligt. Jag utgår ifrån att pågående undersökningar bedrivs med största möjliga skyndsamtet.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framför mitt tack för svaret. Jag ber också att få uttala min glädje över att statsrådet har denna positiva inställning till själva huvudfrågan. Därmed fullföljer ju statsrådet såsom fackminister den positiva inställning till problemet i stort som redan finansministern gav uttryck åt i sin principproposition angående lokaliseringsfrågan. Denna inställning har ju sedan — såsom redovisats i interpellationssvaret — på statsutskottets enhälliga förslag biträtts av riksdagen.

Det kanske kunde vara nog med detta, herr talman, men jag kan inte underlåta att göra några korta reflexioner över vad som sägs i svaret.

Det är i och för sig ganska förvånande, att det skall behövas så många om och men, innan man kommer fram till ett resultat. Att ökad konkurrens om tippningen och ökad spridning av fotbollsmatcherna på olika veckodagar i och för sig skall kunna vålla sådana problem i anslutning till de undersökningar som här görs har jag svårt att förstå. Likaså är det svårt att begripa sammanhanget med Penninglotteriets

distributionsproblem. Det kan ju hända, att det är olika nyanser i distributionen, beroende på om bolaget är förlagt till Stockholm eller annan ort, men i och för sig borde de inte vara av den art, att man behövde så pass svåråtkomlig expertis för att utreda frågan. Men det är väl så, herr talman, att det finns mycket mellan himmel och jord som en vanlig människa inte förstår. Jag nöjer mig med att konstatera det.

Jag tar som sagt fasta på statsrådets avgjort positiva inställning till lokaliseringsfrågan och hoppas att väggarna i det här huset och i kanslihuset inte är tjockare än att vad som här sägs och skrives skall nå utanför dem.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Bara ett par ord med anledning av vad herr Andersson sade.

Det förhåller sig på det sättet, att när denna fråga redovisades i propositionen och behandlades i riksdagen, framhölls det att man på grundval av lokaliseringsutredningens undersökningar ansåg sig kunna fastslå, att en utflyttning av dessa två bolag var »praktiskt genomförbar», som jag tror ordalydelsen var.

Det är en sak att fastslå, att det går att praktiskt genomföra en utflyttning, men en annan sak är huruvida den bör komma till stånd. Det var därför som man i propositionen — och detta underströks sedan i utskottsutlåtandet — ansåg sig böra godtaga, att vissa utredningar verkställdes, som skulle ge upplysning om vilken ekonomisk effekt en utflyttning skulle få för dessa bolag. Det är ju naturligt, att bolagen skall bedriva sin verksamhet på ett sådant sätt, att vinsten blir den största möjliga. Man kan därför inte underlåta att även ta hänsyn dels till de distributionsekonomiska faktorerna, som starkt betonats i samband med frågan om Penninglotteriets utflyttning, dels också till de rent organisatoriska förändringar, som på grund av utvecklingens gång kan bli påkallade. Detta sista gäller särskilt Tipstjänst. Det är klart att spridning-

en av matchdagarna liksom också den utländska konkurrensen påverkar personaluppsättningen i bolaget, och denna i sin tur har ju en viss betydelse när det gäller att beräkna de lokalbehov som bolaget kan komma att få i framtiden.

En annan faktor, som också omnämndes i interpellationssvaret, är frågan hur en fortsatt mekanisering av granskningen av tipskupongerna kommer att påverka personalbehovet. Man hyser inom Tipstjänst stora förhoppningar om att personalbehovet skall kunna nedbringas — det har talats om att antalet anställda skulle kunna minska till en bråkdel av vad det är för närvarande. Det är en faktor, som inte i och för sig behöver tala mot en utflyttning, men det är en faktor, som man måste vara på det klara med när man bestämmer det framtida lokalbehovet.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag har inga kommentarer att göra till statsrådets kompletterande inlägg, som delvis var en upprepning av vad som sades i interpellationssvaret. Jag vill bara säga, att det tvevelsutän är så, att bakom de synpunkter som jag har förfäktat om möjligheterna att få en utflyttning till stånd ligger en mycket stor opinion. Det är otvivelaktigt så, att om riksdagen kunnat direkt påverka lokaliseringen av dessa båda företag, hade det blivit en positiv inställning till en omlokalisering.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag vet inte, om jag vill acceptera den slutsats som herr Andersson drog beträffande opinionen i riksdagen. Jag vill bara framhålla, att där est många av riksdagsmännen kunde ha inflytande över förläggningen av en hel rad enskilda bolag — även bolag som står nära det parti som herr Torsten Andersson representerar — skulle med all säkerhet också beträffande dem vissa lokaliseringsfrågor komma att aktualiseras.

Ang. polisbristen i Stockholm

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. polisbristen i Stockholm

Ordet gavs härefter till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet JOHANSSON, som tillkännagivit att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Per-Olof Hansons interpellation angående polisbristen i Stockholm och nu yttrade:

Herr Per-Olof Hanson har frågat mig, vilka åtgärder jag ämnar vidtaga för att inom överskådlig tid uppnå en sådan förstärkning av stockholmspolisens resurser att den blir i stånd att på ett ur medborgarnas synpunkter tillfredsställande sätt fullgöra sina arbetsuppgifter i ordningens och rättssäkerhetens intresse.

Till svar härpå får jag anföra följande.

Polissituationen i Stockholm har sedan länge ingett allvarliga bekymmer, föranledda framför allt av de otillräckliga personalresurserna. Läget tror jag framträder klarast, om man betänker att det totala tillskottet av polispersonal under den senaste tioårsperioden fram till den 15 oktober i år uppgick till endast 80 personer, inberäknat 30 kvinnliga poliser. Under denna tidsperiod har en omfattande utbyggnad skett av Stockholms förorter, motorfordonsbeståndet i staden har i det närmaste tredubblats, antalet strafflagsbrott har ökat med mer än 60 % och fylleriförseelserna är nu 3 à 4 gånger så många som i början av perioden.

Till en början vill jag här erinra om att under senare år åtskilliga åtgärder vidtagits för att bättre kunna utnyttja den förefintliga personalen. Sålunda har vissa lagstiftningsåtgärder vidtagits, som medfört att flera personalkrävande arbetsuppgifter kunnat avlastas polisen. Främst gäller detta övervakningen av parkeringsbestämmelsernas efterlevnad, som uppdragits åt en särskild trafikövervakarkår. Till belysande av räckvidden av denna åtgärd vill jag nämna att antalet parkeringsförseelser i Stockholm förra året uppgick till ca 100 000. Ge-

Ang. polisbristen i Stockholm

nom det nyligen framlagda förslaget till lag om parkeringsbot kan polisen också befrias från rapportskrivningen i huvuddelen av dessa ärenden. Efter en under vårriksdagen vidtagen lagändring är det nu också möjligt att anlita annan personal än polispersonal för bevakning i polisarrest och vid förpassningsresor. För kort tid sedan har polisväsendets organisationsnämnd framlagt ett förslag, som syftar till att befria polisen från ytterligare en rad uppgifter, för vilkas fullgörande polisutbildad personal anses inte behöva anlitas. Förslaget kommer att bli föremål för skyndsam handläggning i inrikesdepartementet. Slutligen må erinras om att en rationalisering skett genom att ett stort antal skrivbiträden anställts i polisväsendet, varjämte den kontorstekniska utrustningen har moderniserats och kontorsrutinen förenklats. En av Stockholms stad nyligen tillsatt utredning torde även komma att avse bl. a. nya uppslag till ytterligare renodling och rationalisering av polisverksamheten.

För att effektivisera polistjänsten har vidare en kraftig motorisering skett, varjämte polisen även i övrigt försetts med ny omfattande teknisk utrustning.

Vidare har möjligheter öppnats för elever vid statens polisskolas assistentklass och för landsfiskalsaspiranter att frivilligt hjälpa till inom polisen i Stockholm.

Även om man genom sådana åtgärder som jag nu berört kunnat i någon mån motverka olägenheterna av polisbristen är det tydligt, att den avgörande lösningen av problemen måste vara att finna i åtgärder som medför en bestående utökning av personalkadern. I fråga om nyrekryteringen har polisverksamhetsutredningen för ett par månader sedan kommit med ett förslag, som går ut på att den nuvarande åldersgränsen för antagning, 21 år, sänkes så att aspirant som fullgjort sin första militärtjänstgöring skall kunna antagas det år han fyller 19 år. Förslaget förutsätter att förtidsinskrivning till militärtjänstgöring möjliggöres. Vidare föreslås bl. a., att en särskild polisutbildningslinje för ålderska-

tegorierna 16—18 år anordnas inom yrkesskoleväsendets ram. Dessa förslag och andra i detta sammanhang framkomna synpunkter för att förbättra rekryteringen är föremål för behandling i samband med det pågående budgetarbetet och torde således bli föremål för riksdagens behandling nästa år.

Det räcker emellertid inte med att skapa bättre möjligheter för nyrekrytering till polisbanan; för att få en lösning till stånd måste man också söka motverka den f. n. stora avgången från polistjänsten i Stockholm. Under 1950-talet har sålunda icke mindre än omkring 750 poliser i Stockholm på egen begäran lämnat sin tjänst.

Utän tvekan är, som interpellanten påpekat, svårigheterna att anskaffa lämpliga bostäder åt polismännen i Stockholm en väsentligt bidragande orsak till att många polismän lämnar stockholmskåren. På sista tiden har ett antal bostäder ställts till förfogande för polispersonal, men problemet är ännu inte löst. Frågan har nu tagits upp på programmet för den av Stockholms stad tillsatta utredningen, som jag förut omnämnt.

Tjänstgörings- och trivsselförhållandena vid stockholmspolisen är uppenbarligen också en faktor av stor betydelse i detta sammanhang. Beträffande vad som åtgjorts för att öka trivseln i arbetet kan nämnas, att polisstationerna de senaste åren undergått renoveringar och förbättringar. Från den s. k. trivselutredningen föreligger vidare förslag, som bl. a. innebär att tjänstgöringen för personalen i bevakningen skall göras mera omväxlande.

Vad slutligen angår löneförhållandena har utan tvivel åtskilligt gjorts för att tjänsterna i storstäderna skall bli mera lockande än på andra håll. Man kan sålunda peka på att särskilt fördelaktiga kvoteringsregler gäller för fördelning av tjänsterna på olika lönegrader för obefordrad personal, att befordringsmöjligheterna förbättrats och att speciella patrolleringstillägg utgår i storstäderna. Vad som ytterligare kan göras för att öka tjänsternas konkurrenskraft är en fråga som får prövas förhandlingsvägen.

Ang. polisbristen i Stockholm

När jag i det föregående redovisat vad som gjorts eller närmast planeras på detta område, menar jag inte att man kan slå sig till ro därmed. Regeringen ägnar denna fråga den största uppmärksamhet, och överväganden pågår rörande hela problemkomplexet om brottsutvecklingen och polisen och särskilt polisens betydelsefulla roll i det brottsförebyggande arbetet. Överläggningar i dessa frågor har helt nyligen ägt rum med bl. a. företrädare för polisledningen. Vilka ytterligare åtgärder från regeringens sida som de pågående övervägandena kommer att leda till, kan jag ännu icke uttala mig om.

Herr talman! Med det anförda anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Tillåt mig att till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation.

Det gäller ju här en fråga som vi haft tillfälle att diskutera åtskilliga gånger i båda kamrarna här i riksdagen under senare år, och vi får nog anledning att återkomma till den ganska ofta. Läget är det, att vi har en stor reell brist i polisens personalkader här i Stockholm. Jag skall inte gå in på några siffror, utan jag bara fastslår det, och den förbättring i vakansläget som vi kunnat se under några få år är inte av så genomgripande art att man kan vänta sig någon verkligt stark förbättring under överskådlig tid, utan det är tydligt att särskilda åtgärder måste till.

Jag skall, herr talman, tillåta mig att på några punkter kommentera herr statsrådets svar.

Såsom påpekats i interpellationssvaret, har en rad åtgärder vidtagits för att bättre utnyttja den redan befintliga personalen. Detta är riktigt. En av de viktiga åtgärder, som på detta område vidtagits under senare år, är tillskapandet av den s. k. trafikövervakarkåren. Den gör säkerligen en mycket god insats, men det gäller också ett område, där arbetsuppgifterna ökat med explosionsartad has-

tighet under 1950-talet. Om jag bara nämner att vi 1951 hade knappt 16 000 parkeringsförseelser i Stockholms stad och föregående år drygt 100 000 parkeringsförseelser, ger detta en bra bild av det hela. Jag tror att den lag om parkeringsbot, som riksdagen om några dagar kommer att anta, kommer att betyda en hel del när det gäller att ställa polispersonalen till förfogande för betydligt allvarigare uppgifter än att registrera parkeringsförseelser och sköta om att det blir åtal mot »hederliga» fel-parkerare. Men det finns en rad andra problem i detta sammanhang. Vi har hela detta raggjarproblem som vi fått under de senaste åren, och i detta fall består en del av arbetsuppgifterna i att se till att man får bort de värsta och livsfarligaste fordonen ur trafiken och kontrollera att det utfärdas sådana körförbud som är av behovet påkallade.

Sedan gäller det naturligtvis den stora frågan, hur man skall kunna åstadkomma en ökning av polispersonalen. Här har vidtagits en del provisoriska åtgärder, som gett en del förhoppningar — kanske litet för stora förhoppningar. Tag som exempel det som herr statsrådet här nämnde om att utnyttja polisskolans assistentklass. Ja, det har varit några människor av den sortens personal ute för tjänstgöring, men om de siffror jag fått är riktiga var det lördagen den 19 november bara sju man och söndagen efter ingen enda från denna assistentklass som tjänstgjorde. Förra lördagen var bara tre man ute och söndagen därpå inte heller någon enda. Det är tydligt att därifrån är det inte någon stor hjälp att vänta, och man får förlåta den utbildningsgrupp det här är fråga om, om den inte vill splittra sin tid på att tjänstgöra på detta sätt. Något mer kan kanske väntas i detta sammanhang av landsfiskalsaspiranterna, men något väsentligt tillskott blir det tydligen ändå inte fråga om.

Då är det kanske mer lovande med det förslag, som polisverksamhetsutredningen har kommit med, nämligen att man skulle kunna släppa fram folk som ännu inte uppnått 21-årsåldern, som är den

Ang. polisbristen i Stockholm

nu fastställda minimiåldern. Det är klart att ett sådant förslag också har sina gränser — man kan inte släppa fram folk som, även om vederbörande fått en elementär polisutbildning, inte är myndiga, att patrullera på gatorna. Jag föreställer mig att detta skulle kunna leda till rätt äventyrliga resultat. Men sett såsom en rekryteringsåtgärd på längre sikt är både den saken och tanken att man skulle tillskapa något slags polislinje inom yrkesskoleväsendets ram en framtidsmöjlighet. Jag vill emellertid betona att detta inte är någonting som inom de närmaste åren kan tillföra Stockholms polis någon personal, utan det är någonting som kan ge avkastning först om fyra, fem år — såvitt jag kan förstå.

Den andra sidan av polisbristens problem är ju den abnormt stora avgången från stockholmspolisen. Departementschefen nämner här att 750 poliser lämnat sin tjänst under 1950-talet på egen begäran — däri alltså inte inräknat sådana som avgår på grund av pension och sådana saker. Det är belysande att av den undersökning, som är gjord och som omfattar en femårsperiod, framgår att av 350 avgångna poliser lämnade inte mindre än 160 stockholmspolisen för att ge sig av till andra polisdistrikt. Det är tydligen så att även om detta kontantlönemässigt sett skulle innebära en försämring — det gör det väl i vissa fall — finner man att fördelarna av att lämna stockholmspolisen till förmån för andra polisdistrikt är så pass stora att många gör det, och det är naturligtvis en olycklig sak.

Härutöver är det en rad andra faktorer som spelar in. Däribland märks bostadsfrågan, som jag dock inte skall gå in på. Inrikesministern och jag är överens om vad som bör göras på den punkten, och staden har också visat sitt intresse för frågan.

Vidare har vi den intrikata trivselfrågan, som har många olika aspekter. I den delen har gjorts ganska mycket från stadens sida under 1950-talet. Hit hör en sak, som är en direkt följd av den starka polisbristen, nämligen den oer-

hört omfattande övertidstjänstgöringen. Det är klart, att övertidstjänstgöringen måste pressa ned humöret, och man får väl förlåta de polismän, som någon gång kan bli litet griniga i tjänstgöringen till följd av att de får tjänstgöra i orimligt hög grad på övertid. Man kan inte begära, att de skall bli populära hobbies på gatorna under sådana förhållanden.

Hur man än vrider och vänder på problemet, så kan jag inte finna annat än att det är lönefrågan, som är den väsentliga när det gäller att söka komma till rätta med polisbristen. Det är riktigt, som inrikesministern yttrade, att det vidtagits en hel del åtgärder för att förbättra löneläget — bland annat genom förbättrade befordringsmöjligheter. Riksdagens beslut i våras var ju av den innebörden. Men är det nog? Jag vet inte vad som kan ligga bakom vad inrikesministern yttrade om att vad som ytterligare behöver göras för att öka tjänsternas konkurrenskraft är en fråga, som får provas förhandlingsvägen. Ligger där bakom insikten om att det behövs betydligt djärvare tag än den vanliga stängningen under löneförhandlingarna? Eller är det något annat? I dag för jämnt ett år sedan hade jag en debatt i kammaren med civilministern. Jag fann då, att han inte på något sätt ville visa förståelse för det allvarliga läget utan snarast ville skapa intrycket att redan så mycket var gjort åt lönefrågan, att frågan om polisbristen var på väg att lösas i acceptabel takt. För min del kunde jag inte annat än konstatera, att det inte skulle bli någon lösning under 1960-talet, om förändringarna i vakanserna skulle fortskrida i den takt som siffrorna då angav.

Även om man föreslår åtgärder för att förbättra rekryteringen och minska avgången, så är det enligt min mening ändå uppenbart, att det är lönefrågan som är den centrala. Denna fråga måste lösas. I den arbetsmarknadssituation, som vi har, är lönerna inte konkurrenskraftiga när det gäller stockholmspolisen. Kan man inte åstadkomma konkurrenskraftiga löner, så kan man inte heller lösa problemet. Nu finner jag emellertid,

Ang. polisbristen i Stockholm

att herr statsrådet inte ger något på hand i detta avseende. Jag kan kanske förstå, att han inte kan göra det av formella skäl och vill inte heller kritisera honom för det. Men av vissa uttalanden i pressen samt även av det sätt, på vilket interpellationssvaret är utformat i största allmänhet, nödgas jag nog dra slutsatsen, att herr statsrådet inte riktigt vill inse att löneproblemet är det centrala. Då blir frågan vad man är villig att göra. Det gäller ju att på ett grundläggande sätt tillgodose den samhällets funktion, som består i att upprätthålla ordning och säkerhet, så att man kommer till rätta med lagöverträdelser och förseelser. Är man då villig att på allvar ta upp frågan om en särskild »storstadslön» eller — om detta betraktas som ett fullt ord — vidta andra arrangemang för att polisen i Stockholm skall kunna fylla sin personalkader på lång sikt med kvalificerat folk? Låt mig erinra om att enligt uppgifter i dagens tidningar har televerket tvingats slå in på en form av storstadslön helt enkelt därför att personalavgången är för stor, då man inte lönemässigt kan konkurrera om den personal man nödvändigtvis måste ha. Jag vill vädja till inrikesministern att tala allvar med kollegan i civildepartementet i denna fråga, så att en lösning kan komma till stånd. Får jag också erinra om att vi i dagens tidningar kan läsa om att man i England beslutat en betydande ökning av polismännens löner, därför att man där haft likartade problem som vi. De trivsel- och rationaliseringsfrämjande åtgärder, som redan vidtagits eller som förberedes, är utmärkta, men man bör inte överskatta deras betydelse, när man söker komma till rätta med polisbristens problem.

Det finns mycket att tillägga i ämnet. Låt mig emellertid endast slå fast, att konkurrenskraftiga löner är en förutsättning för att man skall kunna dra till sig personal och få den att stanna, sedan utbildning erhållits. Det är djupt otillfredsställande, att så många av dem som utbildas här i staden — det kostar ändå Stockholms stad 10 000 kronor att utbilda en polisaspirant — går till and-

ra polisdistrikt eller snabbt nog över i andra yrken och inte gör ordningsmakten den tjänst man hade väntat sig. Det är på den punkten vi nu står.

Och det gäller inte bara att fylla kadern formellt sett med ett tillräckligt antal personer, utan det handlar också om att höja kvaliteten. Det är ingen tvekan om att det också behövs folk med bättre allmänbildning och bättre allmänna förutsättningar. Vi bör ha klart för oss, att Stockholm är en ganska internationell stad numera, och det är djupt otillfredsställande att så få i polistjänsten har andra språkkunskaper än sitt eget modersmål. Det är kanske drastiskt uttryckt, men i ett yttrande från polis skolans lärarförening säger man, att det är »icke tillfredsställande att till och med i Stockholm kan inträffa, att en utläning med engelska som modersmål tvingas irra från polisstation till polisstation utan att finna någon som han kan göra sig förstådd med». Det är verkligen inte tillfredsställande! Men man kan inte vänta sig att tjänsten skall kunna dra till sig folk med tillräcklig allmänbildning eller tillräckliga allmänna förutsättningar, om man inte har attraktiva löner att erbjuda.

Samma lärarförening har konstaterat, att vid polis skolans konstapelklass har man vid kursens början det läget, att högst 2/3 av eleverna kan skriva en godkänd uppsats i svenska enligt fordringarna i realexamen, och att det icke är ovanligt att påträffa elever, som inte kan stava till ens mycket vanliga svenska ord eller som inte förstår innebörden av vardagliga uttryck. Detta är det grundmaterial skolan har att bygga på för närvarande, och då får man inte förvåna sig över att det blir besvärligheter längre fram.

Jag skulle vilja säga några ord också om Stockholms stads utredning. Det kan väl inte alldeles falla utom ramen för denna överläggning, eftersom inrikesdepartementet — vilket väl är en ganska ovanlig företeelse i det svenska politiska livet — officiellt inbjudits av en kommunal instans att delta i en kommunal utredning. Så förhåller det sig, och där-

Ang. polisbristen i Stockholm

för kan väl Stockholms stads utredning angå också oss här.

Denna utredning bestämdes ganska brådstörtat dagen efter det jag väckte min interpellation. Jag konstaterar med en viss häpnad den sällsamma blandningen av likt och olikt som man har samlat ihop i utredningsdirektiven. Med någon ansträngning har två av Stockholms borgarråd kommit upp i 22 punkter som utredningen bör titta på. Det är uppslag till åtgärder som bör ligga bakom när man, som det heter, »med kraft» skall sätta i gång att lösa polisbristen. Tittar man närmare på dessa direktiv, finner man att en hel del redan är utrett. Förslag läggs i dagarna på stadsfullmäktiges bord om en omorganisation av poliskammaren medan annat är under behandling på den statliga sidan, t. ex. parkeringsboten. Det mesta är emellertid småtterier, t. ex. detta att man skall försöka ordna så att man får icke polisutbildad personal på hittegodsavdelningen — det är ju nu bara två man där, varav den ene är en sjukskriven polisman. Man bör för övrigt ha klart för sig, att i åtskilliga fall där man nu överväger att använda andra än polismän är alternativet att sjukskriva polismannen, eftersom han av hälsoskäl inte kan gå in i den vanliga arbetsrutinen.

Avslutningsvis konstaterar statsrådet att regeringen har under övervägande en del åtgärder som sammanhänger med hela problemet om polisen och brottsutvecklingen. Jag hälsar detta med allra största tillfredsställelse. Det är viktigt att man tar itu med dessa problem, som verkligen har bekymrat oss alla under åtskilliga år. Jag skall emellertid inte sticka under stol med att jag väntat mig betydligt mera av konkreta besked om bestämda åtgärder för framtiden i statsrådets svar. Om man undantar reformen om parkeringsbot, som har förberetts sedan avsevärd tid, och förslagen om nyrekrytering av en del mycket unga personer, är det inte mycket annat än småsaker som här talas om. Det blir en egendomlig kontrast till alla de stora tidningsrubriker vi under hösten har fått läsa, om vilka krafttag som skulle

tas från inrikesdepartementets sida. Nu vet jag förstås att inte inrikesdepartementet sätter tidningsrubrikerna, men man hade ändå väntat sig något mer.

Enligt polislagen är Stockholm, liksom andra kommuner, skyldig att hålla en tillfredsställande polisbevakning. Upprätthållande av allmän ordning och säkerhet, verkställande av spaning och annan undersökning angående brott, heter det så vackert i polislagen. Jag nödgas konstatera, att Stockholms stad under ganska många år inte kunnat leva upp till den lagen på grund av polisbristen. Polismästaren och hans folk kan inte trola. De gör sitt bästa, och de gör nästan litet till tycker jag ibland, men det räcker ändå inte.

Man frågar sig också, om inte Stockholms stad tassar litet utanför kanterna också när det gäller arbetstidslagstiftningen. Det övertidsarbete man har haft går otvivelaktigt långt utanför vad som är socialt försvarligt.

Alltför många av stadens medborgare, och jag skulle där särskilt vilja nämna stadens unga medborgare, hamnar på fel sida om lagens rāmärken genom att polisbevakningen är så dålig. Jag vet inte hur många som fått sitt liv ödelagt genom den bristande övervakningen och den bristande rättssäkerheten. Det är så mycket involverat här, nykterhetsvård och barnavård, men en del sammanhänger otvivelaktigt med polisbristen, som leder till att en del av bacillerna i samhällskroppen inte blir bortopererade i tid, utan får verka alltför länge.

Nu tar jag fasta på att statsrådet förklarar, att regeringen ägnar denna fråga den största uppmärksamhet. Jag försäkrar statsrådet, att jag och många med mig kommer att ägna regeringens handlingar och eventuella underlåtenhetsynder mycket stor uppmärksamhet i fortsättningen. Samhället har på detta område så fundamentala skyldigheter, att man inte kan undandra sig dem.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Till det allra sista av vad herr Hanson nämnde vill jag bara säga

Ang. polisbristen i Stockholm

att vi självfallet hälsar med glädje att vi är väl bevakade. Det tillhör det demokratiska samhällets funktion att vi på det sättet samverkar genom gemensam uppmärksamhet. Det är riktigt att den fråga vi här diskuterar är ett utomordentligt allvarligt spörsmål. Känslan av otrygghet för människorna är besvärande, och det får därför inte råda någon tvekan om vår strävan att söka komma till rätta med detta onda i vårt samhälle. På den punkten är vi överens.

Om man sedan vidgar diskussionen till frågan om bakgrunden till det onda, ställs man självfallet inför utomordentligt besvärliga bedömningsfrågor, där man måste orientera sig också en smula bakåt i tiden och se efter vad som har förekommit i fråga om ungdomsbrottsligheten och dess utveckling, sambandet med den ökade användningen av sprit bland våra ungdomar, det faktiska förhållandet att man i Stockholm kan märka hur brottsligheten snabbt stigit från år 1956, ungefärligen samtidigt som vi fick den fria spriten, tendenserna till aggressivitet från våra ungdomars sida i form av misshandelsbrott osv. Det är givet att ökningen av misshandelsbrotten har ett samband med de begränsade möjligheterna från polisens sida att övervaka inte minst de stora ytterområdena i Stockholm.

Vi är alltså överens om att vi måste söka komma till rätta med problemet och göra det så snabbt som det över huvud taget är möjligt. På den punkten råder det således inga delade meningar mellan oss. Det är endast fråga om hur snabbt allting skall göras. Herr Hanson ville ha ett omedelbart besked om alla de åtgärder som kan komma i fråga. Han hänvisade till de stora tidningsrubrikerna under hösten, men han var fin nog att säga att inte vi från departementets sida satt tidningsrubrikerna. Ja, herr Hanson känner under alla omständigheter bättre till än jag vad som förekommer på tidningssidan. Jag skall inte pressa den här diskussionen för långt, men inför det önskemål som herr Hanson ställde om att hans interpellation skulle ägnas den utomordentliga uppmärksamheten att

det serverades färdiga förslag till åtgärder, skulle jag vilja säga att herr Hanson kanske har något gemensamt med herr Torsten Andersson, som i en debatt tidigare sade att »väggarna inte är tjockare än att vad som här sägs når utanför».

Vi har här meddelat att en rad av utredningar som berör polisverksamheten nu är färdiga, och någon av dem får vi i början av nästa år. De skall ligga som underlag till förslag, som vi förväntar och räknar med skall framläggas till vårriksdagen. Det är alltså vårt tidsschema. Jag är ändå glad över att inte behöva säga att vi avvaktar en rad utredningar utan att de har fått mogna ut så långt att vi kan ta ställning till dem. Det har jag anfört i mitt interpellationssvar. Vi bearbetar några av dem och hoppas kunna presentera riksdagen konkreta förslag för att i anslutning till dessa få en fortsatt debatt.

Det är här fråga om trivselproblemen, rekryteringen och en rad andra frågor. Herr Hanson var bekymrad över att jag här inte gått in i en lönedebatt eller en debatt kring den mening i mitt interpellationssvar, som talade om att göra polistjänsterna konkurrenskraftiga. Jag har sagt att ett av de mest besvärande momenten under 1950-talet har varit att så många har slutat sin tjänstgöring vid polisen i Stockholm, och jag har nämnt siffran 750. Man kan med den siffran framför sig säga, att om vi hade fått dem att stanna kvar hade vi inte haft någon polisbrist i Stockholm. Det är givetvis utomordentligt angeläget att se varför dessa polismän har slutat, och det pågår, som herr Hanson sade, undersökningar därom. Man har då redan från början kunnat konstatera att i den mån de som lämnat polistjänsten i Stockholm fortsatt sin polisiära verksamhet har de i allmänhet inte gått till tjänster med högre lön. Det är därför svårt att säga i vilken omfattning enbart lönen påverkar rekryteringen och framför allt kvarstannandet i tjänsten i Stockholm. Det kan hända att det är trivseln och arbetsförhållandena i allmänhet som därvidlag är än mera avgörande, och då

Ang. polisbristen i Stockholm

måste man naturligtvis skyndsamt se till att man vidtar erforderliga åtgärder för att komma till rätta med det problemet.

Jag vill inte här säga mer i fråga om tjänsternas konkurrenskraft. Det blir ju ändå ett övervägande mellan två parter i anslutning till förhandlingar. Huvudmannaparten har självfallet anledning att bedöma och intressera sig för i vilken mån han kan få personal till de tjänster som han har. Det finns alltså för huvudmannen ett påtagbart intresse att ägna hela denna problematik uppmärksamhet.

Vad beträffar Stockholmsutredningen kan jag inte säga annat än att vi är tillfredsställda över att man från Stockholms stad som är huvudmannen och därmed också har ansvaret för polisverksamheten i huvudstaden har gripit sig an med dessa problem på sådant sätt att man i Stockholm kan få personal inom polisväsendet i den omfattning som det är nödvändigt att ha. Jag kan då ha en viss förståelse för att man igångsatt en snabbutredning av den art och karaktär som nu pågår. Men jag hoppas självfallet att denna utredning på intet sätt skall bromsa åtgärder som man kanske kan vidta redan nu eller på basis av redan gjorda utredningar i det statliga sammanhanget.

Jag kan inte förstå varför herr Hanson reagerade emot att man gör denna utredning. Om hans reaktion bottnar enbart däri att denna utredning kommit i anslutning till att han framställde interpellationen, förstår jag hans reaktion ännu mindre. Vi tycker också att det är riktigt och rimligt att vi från inrikesdepartementets sida deltar i detta utredningsarbete genom att vi har representanter som följer Stockholmsutredningen. De ingår inte i utredningen såsom utredande personer utan är med för att svara för den kontakt som vi behöver ha mellan inrikesdepartementet och Stockholms stads myndigheter.

Det är ju ändå nödvändigt — låt mig, herr talman, komma tillbaka till den saken — att vi kommer fram till samordnade åtgärder för att lösa denna fråga om hur man skall kunna skaffa fram till-

räckligt med polis. Det är också den frågan som herr Hanson har tagit upp. De åtgärder och beslut som man här söker sig fram till måste naturligtvis också byggas under genom att vi på allvar ägnar uppmärksamhet åt bakgrunden till hela den utveckling som vi nu kan konstatera i fråga om brottslighet och polisbehov. I det sammanhanget hör man se de diskussioner som vi nu gemensamt för om ungdomsvården, de initiativ som i det avseendet tas på olika platser och den uppmärksamhet som ägnas dessa problem över hela landet. Det finns anledning att här också konstatera att det skett en skärpning i den samhälleliga attityden mot den som begår brott. Denna skärpning är påtagbar. Tillsammans med övrigt synes den också börja sätta spår i form av en vikande brottslighetskurva. Det är ju en sådan utveckling som vi alla eftersträvar. Ja, vi skall inte bara bryta kurvan utan vi skall gemensamt söka pressa den nedåt och väsentligt nedåt. Det krävs då samordnade åtgärder. Vi är helt införstådda med att tillräckliga resurser i fråga om polis är ett utomordentligt viktigt led i hela detta samordnade arbete.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Det är klart att man kan ha delade meningar om hur långt en riksdagsman rimligen kan gå då det gäller att begära någorlunda konkreta besked av ett statsråd. Gick jag för långt därvidlag kan det inte hjälpas. Jag sade, och vidhåller det, att det nog ändå fanns skäl att vänta sig litet mera än dessa komplett intetsägande uttalanden i slutet av svaret, där herr statsrådet bara förklarade att regeringen följer frågan med största uppmärksamhet. Här har man haft en hel rad av konferenser, och det har, som statsrådet säger, kommit fram en hel del från dessa utredningar och för all del åtskilliga intervjuuttalanden som i varje fall givit vissa förhoppningar i olika riktningar. Men så blir det inte mer, utan allt försvinner för dagen i den stora tystnaden. Tiger musslan, så

tiger den, och jag får finna mig i det och hoppas att vi till våren, när propositionerna börjar komma från inrikesdepartementet, skall få besked om det ena eller andra här.

En del utredningar är för övrigt ännu inte riktigt klara, t. ex. den kända utredningen om huvudmannaskapet för polisväsendet i riket. Den utredningen spelar uppenbarligen också sin roll i detta sammanhang. Låt oss bara hoppas att vi får fram den på ett så tidigt stadium som möjligt.

Sedan vill jag, herr talman, också säga några ord om orsakerna till avgången i Stockholm. Statsrådet förklarade, att de som lämnat tjänsten i alla fall inte har gått för att de skulle få högre lön. Nej, det tror jag knappast att de har gjort i de fall då vederbörande gått till polistjänst i andra distrikt. Men det är bara en del — även om det är en betydande del — som går till polistjänst i annat distrikt. Andra övergår till andra verksamhetsområden, t. ex. tar anställning hos försäkringsföretag. Det är en betydande grupp av de avgångna som tagit dylikt arbete, kanske beroende på att de under sin polistjänstgöring lärt sig att värdera skador på fordon etc.

Men dessutom handlar det inte bara om att väga penninglön mot penninglön. Det är väl rimligt och mänskligt, om man får ungefär samma lön eller en inte alltför mycket sänkt lön för t. ex. ett lindrigare polisarbete, att man tar det lindrigare arbetet. Polisarbetet i Stockholm är hårt, ofta livsfarligt — varför skulle man kasta sig in i sådana faror när man inte behöver det? Jag hyser stor förståelse för de radiopoliser som hellre åker runt på de idylliska parkvägarna på Lidingö än slåss med den undre världen här i staden. Det är alldeles rimligt att de valt på det sättet.

Statsrådet sade någonting, som jag vill ta fasta på, om huvudmannens intresse av att betala en lön som skaffar folk. Ja, är det så att statsrådet och chefen för inrikesdepartementet vill skicka det beskedet med civildepartementets chef när denne skall föra löneförhandlingar i syfte att få folk till stockholmspolisen, så

har jag de bästa förhoppningar om att rekryteringen skall bli bättre.

Jag har inte på något sätt reagerat, herr statsråd, mot att Stockholms stad tillsatt en utredning. Jag hälsar den tvärtom med tillfredsställelse. Men vad jag inte kunnat undgå att konstatera är att man har gjort så stor affär av en mängd småtterier. Det förekommer där ganska litet som kan ge någon mera väsentlig utdelning, och av det som är någonting värt och som verkligen kan innebära en väsentlig förstärkning för stockholmspolisen var det mesta i gång redan innan utredningen tillsattes.

Låt mig avslutningsvis, herr talman, få ta fasta på vad statsrådet sade om samhällets skärpta attityd mot urartningstendenserna i det svenska samhället. Jag delar helt hans uppfattning att dessa frågor måste angripas med samordnade åtgärder från olika håll, från ungdomsvårdens, nykterhetsvårdens och polisens sida. Det kan inte nog ofta framhållas att orsakssammanhangen är så komplicerade att man inte kan lösa problemen med en enkel formel.

Jag vill tillägga att det är ganska brått. Illustrationsmaterialet dag efter dag inte minst här i Stockholm är så förskräckande, att vi inte på det statsmannamässiga sätt som vi ofta använder här i riksdagen bör tala om att det hela måste lösas i ett större sammanhang — det är tyvärr ofta ett svepskäl för att inte göra sig någon särskild brådska att koppla in alltför många komplikationer. Gör man det, löper man risken att inte hitta hem, och sådant händer även i de bästa familjer.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag vill bara för undvikande av missförstånd säga i anslutning till vad herr Hanson sagt här sist, att vi arbetar med konkreta förslag till åtgärder som vi avser att om möjligt lägga fram för vårriksdagen. Därför har jag inte kopplat samman dem med det större problemkomplex som herr Hanson nu talar om. Men givetvis är åtgärderna ett led i det större sammanhang i vilket de här

Ang. polisbristen i Stockholm

frågorna ändå måste ses. Jag ville i min replik göra gällande att jag inte ansåg mig ha möjlighet att servera en rad tilltänkta förslag nu. Eftersom det bara är några månader tills de kan presenteras och vi då får tillfälle till en debatt i vanlig ordning i samband med riksdagsbehandlingen, så tycker jag att det skulle vara lämpligare ur flera synpunkter att vänta. Jag hoppas att herr Per-Olof Hanson kan förstå mig på den punkten.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag har med intresse hört på den här debatten. Den berör problem som givetvis inte är obekanta för oss som bor i stockholmstrakten. Jag vill inte med vad jag nu säger försöka på något sätt bagatellisera eller förringa dem.

Jag fäste mig emellertid litet vid ett par yttranden av herr Hanson. Det gäller dels den överflyttning av poliser till landsorten som faktiskt förekommer och dels de idylliska förhållanden som han trodde råder inom polisväsendet ute i bygderna.

Visst är förhållandena svåra i Stockholm, men därmed är ingenting sagt om hur det är på andra håll. För Stockholms del visar statistiken en stor eftersläpning i behandlingen av ärendena; det är svårt att inom rimlig tid få upp en del frågor till behandling. Särskilt när det gäller förmögenshetsbrotten tror jag dock att det har sin särskilda förklaring. Det är nämligen så att man i Stockholm har inbrottsförsäkring i mycket större utsträckning än på de flesta håll på landsbygden, och det medför att man i Stockholm måste polisanmäla förmögenshetsbrotten oftare. På landet gör polisen i regel ett energiskt och gott arbete. När det gäller grövre brott såsom mord, grövre våld, våldtäkt, mordbrand och sådana saker sätter polisen arbete till. När det däremot gäller förmögenshetsbrott är eftersläpningen så stor att folket ute i bygderna i stor utsträckning inte bryr sig om att polisanmäla enklare förmögenshetsbrott. Detta har att göra

med polisens arbetsbörda. Därigenom blir naturligtvis statistiken litet annorlunda beskaffad.

Att just polisanmälningar icke sker beträffande många förmögenshetsbrott visar sig då man hittar en hel del tjuvgods ifall någon på grund av rattfylleri eller av andra skäl råkar ut för polisen och det görs undersökningar i vederbörandes bil och t. o. m. husundersökningar. Då uppklasas åtskilliga förmögenshetsbrott som förekommit — inbrott i villor, sportstugor och även på gårdar — men som aldrig har polisanmälts.

Jag har velat betona detta för att säga att om det finns ett stockholmsproblem i dylika avseenden, är inte heller förhållandena så idylliska, enkla och bekväma för vederbörande polismän ute i bygderna. De har också en arbetsbelastning som man inte skall bagatellisera.

Landsbygdens och landsortens problem hör med i de stora sammanhangen.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Efter herr Ferdinand Nilssons anförande nyss förstår jag att man har anledning att hysa de allvarligaste farhågor för rättssäkerheten i Kungsängen, där herr Nilsson bor.

Till herr statsrådet vill jag bara säga att jag nu tycker mig kunna konstatera att herr statsrådet så hårt har bundit sig för konkreta åtgärder och förslag till vårriksdagen, att jag nått dit jag kan nå genom denna debatt. Jag ber därmed för min del att få tacka för ett angelämt meningsutbyte.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade skrivelse nr 190, om förordnande av en statsrådsledamot att utöva den befattning med riksdagsärenden, som jämlikt § 46 riksdagsordningen tillkommer en ledamot av statsrådet.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtanden:

nr 191, i anledning av väckta motioner om översyn av Aktiebolaget Statens skogsindustriers ekonomiska ställning m. m.;

nr 192, i anledning av väckta motioner om tillsättande av en beredning för yrkesutbildningsfrågor;

nr 193, i anledning av väckta motioner om utredning angående räntefria studielån för finansiering av högre studier;

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjd ersättning till före detta rådmännen i Västervik Helge Teodor Anderson och Sven Viktor Schierbeck;

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss allmänna arvsfonden tillfallen fast egendom;

nr 197, i anledning av väckta motioner om formerna för försäljning av jordbruksfastigheter, som tillfallit allmänna arvsfonden;

nr 198, i anledning av väckta motioner om redovisning i statsverkspropositionen för visst år jämväl av beräknade utgifter under kommande fyra budgetår, m. m.; samt

nr 199, i anledning av väckta motioner angående inrättande av ytterligare deltidstjänster inom statsförvaltningen;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 73, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i förordningen om allmän energiskatt m. m.;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt jämte i ämnet väckta motioner;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Tunisien för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående

ömsesidig handräckning beträffande direkta skatter;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige samt Storbritannien och Nordirland för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande inkomstskatter;

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige samt Storbritannien och Nordirland till lindring i dubbelbeskattning beträffande skatter å kvarlåtenskap;

nr 85, i anledning av väckta motioner rörande beskattningen av skörde-skadlån; samt

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående pension åt f. städerskan i riksdagshuset fru Edit Jonsson; samt

nr 35, i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående pension åt f. städerskan vid justitieombudsmansexpeditionen fru Helga Andersson;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om parkeringsbot, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 41, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition rörande Sveriges anslutning till vissa internationella överenskommelser på upphovsrättens område, dels Kungl. Maj:ts proposition rörande godkännande av europeisk överenskommelse om skydd för televisionsutsändningar, dels ock i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 67, i anledning av väckta motioner om viss ändring i lagen om nykterhetsvård;

nr 68, i anledning av väckt motion om hälsovårds- och ordningsstadga för campingplatser;

nr 69, i anledning av väckta motioner om kostnadsfritt tillhandahållande av tabletter mot sockersjuka; samt

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § 2 mom. civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74);

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om byggnadsminnen, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 33, i anledning av motioner om ersättning i form av fri kraft eller mark

till enskilda vid upplåtelse av skogsmark eller annan mark i vissa fall; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av väckta motioner om utredning rörande lämplig livräddningsutrustning för fiskebåtar; samt

nr 43, i anledning av väckta motioner om positionsfartyg för fisket i södra Östersjön.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.37.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Tisdagen den 6 december

Kammaren sammanträdde kl. 15.00.

Herr *Hansson, Gustaf Henry*, anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Justerades protokollen för den 29 och den 30 nästlidne november.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 378, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om statlig garanti för Aktiebolaget Atomenergis förpliktelser enligt atomansvarighetslagen;

nr 379, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökning av det högsta belopp intill vilket staten må åta sig betalningsansvar i form av statsgaranti för exportkredit;

nr 380, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till Förenta Nationernas fond för Kongo; och

nr 381, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till riktlinjer för regionsjukvårdens utbyggande, m. m.

Ang. undersökningar till grund för beslut om anslag ur lotterimedelsfonden

Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet LANGE, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Svärds interpellation angående undersökningar till grund för beslut om anslag ur lotterimedelsfonden, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Svärd har i en interpellation frågat mig, om jag ville sammanfattande redogöra för de administrativa principer enligt vilka grundmaterialet för beslut om tilldelning av anslag ur »lotterimedelsfonden» åstadkommes.

Lotterimedel fördelas av Kungl. Maj:t dels ur lotterimedelsfonden till vilken

årliga avsättningsanslag uppförs under tionde huvudtiteln, dels av överskottet å de särskilda lotterier som under senare år ordnats till förmån för konst, teater och andra kulturella ändamål. Den administrativa praxis som tillämpas vid fördelningen av dessa medel avviker icke från praxis i andra liknande anslagsärenden.

Bidrag ur lotterimedelsfonden har enligt praxis — frånsett något enstaka undantag — ej tilldelats statliga myndigheter och institutioner. Bidragen utgörs till större delen av årliga driftsbidrag till de kungl. teatrarna, stads-teatrarna och vissa teaterturnéföretag samt till de större symfoniorkestrarna och ett antal organisationer på konstbildningens och musikens område.

Bidragen till teatrar och orkestrar fördelas i regel på våren för nästkommande spelår. Till grund för prövningen lägges förutom senaste verksamhetsberättelse utredning om bl. a. biljettpriiser och när dessa fastställdes. Vidare infordras redogörelse för i vad mån äskade anslagsökningar beror på löneökningar genom kollektivavtal, ävensom redogörelse för inkomster och utgifter under första hälften av pågående spelår samt stat dels för andra hälften av detta spelår, dels för nästkommande spelår. Ansökningarna om bidrag remitteras såvitt avser teatrar till teaterrådet och i fråga om orkestrar till Musikaliska akademien. Då anslag till stadsteatrar och orkestrar utgår också från vederbörande kommun tages kontakt med denna endera under hand eller genom formell remiss. Även beträffande övriga årligen återkommande ändamål gäller att erforderliga uppgifter, t. ex. om löne- och andra kostnadsökningar, införskaffas och att remiss sker till vederbörande myndighet, i fråga om konstbildning chefen för nationalmuseum och i fråga om musik Musikaliska akademien. Vid behov anlitas även andra instanser. Se-

Ang. undersökningar till grund för beslut
dan ansökningarna återkommit från remissinstanserna, granskas och prövas de inom handelsdepartementet, varefter anmälan i konselj sker.

De icke årligen återkommande bidragen utgår till arbeten på kulturminnesvårdens område, uppförande av museer, inköp av konst till samlingslokaler samt iordningställande av teaterscener och utrustning till sådana m. m. Mera sporadiskt förekommer bidrag till byggande och renovering av soldathem, utgivande av minnesskrifter, kostnader i samband med jubileer, goodwillresor m. m.

Bidragen är oftast av engångsnatur och täcker vanligen endast en mindre del, för större företag en mycket liten del, av kostnaderna. Prövningen av projektens betydelse ur allmänna synpunkter blir därför här mera framträdande. Detta innebär dock icke att prövningen av den ekonomiska sidan eftersätts.

För bifall till ansökningar om bidrag till byggnadsverksamhet, avseende exempelvis restaurering av kulturhistoriskt märkliga byggnader eller uppförande av museer, krävs sålunda kostnadsberäkning och finansieringsplan över arbetena i fråga. Sådana ansökningar remitteras i första hand till riksantikvarieämbetet, som vid behov införskaffar yttrande från vederbörande landsantikvarie eller Nordiska museet samt tar erforderliga kontakter med kommunala organ. När fråga är om inrättande av teaterscen eller utrustning till sådan hörs teaterrådet, som därvid också införskaffar yttrande från t. ex. olika turnéföretag. Chefen för nationalmuseum är remissinstans i frågor som angår t. ex. inköp av konst samt museibygnen där utrymmen för skön konst skall iordningställas. Ansökningar avseende soldathem remitteras till försvarets upplysnings- och personalvårdsnämnd. Utöver de nu särskilt nämnda kan i förekommande fall vid behov som remissinstans komma i fråga andra centrala ämbetsverk, länsstyrelser och institutioner.

Som jag inledningsvis nämnde, fördelar Kungl. Maj:t även bidrag ur behållningen av de särskilda lotterier som under senare år anordnats till förmån för

om anslag ur lotterimedelsfonden

konst, teater och andra kulturella ändamål. Herr Svärds interpellation avser visserligen icke dessa bidrag men det torde vara av intresse att även denna bidragstilldelning berörs i sammanhanget.

Dylika lotterier har alltsedan 1954 ordnats varje år med ett undantag. Riksdagen har erhållit kännedom härom genom anmälan under punkten rörande lotterimedel i tionde huvudtiteln. Bidrag har i första hand anvisats till olika byggnadsändamål. Härjämte har bidrag också utgått till bl. a. retroaktivavgifter för befattningshavare vid statsunderstödda teatrar och orkestrar i samband med anslutning till statens pensionsanstalt.

Den byggnadsverksamhet det här är fråga om har — i motsats till vad som gäller vid bidrag ur lotterimedelsfonden — i allmänhet staten till huvudman och är avsedd att bekostas genom nämnda lotteribehållningar. Den omständigheten att det här är fråga om medel som icke anvisas över budgeten har icke — såsom på olika håll antytts — medfört att frågorna ägnats en mindre ingående prövning.

Som exempel kan jag nämna att i ett aktuellt fall, för övrigt berört i vissa interpellationer som framstälts här i riksdagen och avseende en större ombyggnad, vederbörande statliga myndighet efter framställning erhöll uppdrag att efter erforderligt samråd utarbeta och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag och plan rörande behövliga arbeten. För ändamålet anvisades sammanlagt 400 000 kronor. Förslag framlades efter cirka ett och ett halvt år. Diverse omarbetningar och reduceringar vidtogs i förslaget, varefter Kungl. Maj:t fattade beslut i ärendet. Därvid uppdrogs åt myndigheten i fråga att utföra ombyggnads- och reparationsarbetena i huvudsaklig överensstämmelse med det senast ingivna förslaget, varjämte angavs en högsta sammanlagd kostnad för arbetena i fråga.

I en annan byggnadsfråga, avseende en teaterombyggnad i landsorten, där vederbörande kommun stod som huvudman för arbetena, remitterades bidrags-

Ang. undersökningar till grund för ansökan till byggnadsstyrelsen, varjämte som villkor för bidraget föreskrevs bl. a. att innan arbetena påbörjades plan och ritningar till desamma skulle för godkännande underställas teaterrådet.

De förut nämnda ärendena avseende bidrag till pensioneringskostnader remitteras till statens pensionsantalt och avgörs efter gemensam beredning med civildepartementet.

Herr talman! Härmed anser jag mig ha givit den av herr Svärd begärda redogörelsen.

Herr SVÄRD (h):

Med herr talmannens benägna tillåtelse ber jag att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framföra mitt lika varma som vördsamma tack för den propedeutiska populärföreläsning kring den inom kungl. handelsdepartementet tillämpade administrativa rutinens problematik, med vilken han nu fägnat första kammaren. Det är säkert av omsorg om kammarledamöternas sinnesjämvikt som handelsministern därvid lyckats undvika att omförmåla några nyheter eller att avslöja några hemligheter, såvida nu några sådana verkligen finns.

Med en teknisk skicklighet som skulle ha varit värd ett bättre syfte har föreläsande departementschefen på detta sätt lyckats undvika att yttra sig om det reella problem av hög angelägenhetsgrad, i fråga om vilket hans synpunkter verkligen skulle ha varit av intresse. Herr Lange har utförligt besvarat min interpellation utan att ge något svar, en prestation till vilken han skulle vara att uteslutande lyckönska, om det här hade rört sig om intellektuell ping-pong. Nu är emellertid så inte fallet. Någon-ting har inträffat som föranleder djupt allvarliga frågor av betydande räckvidd, frågor som man inte kommer förbi med vare sig finter eller funter, hur skickligt intränade de än är, eller genom att ofta och länge demonstrera sin egen absoluta och totala personliga oskuld.

Det är allvarligt nog att ett ombyggnadsföretag, igångsatt under förutsätt-

beslut om anslag ur lotterimedelsfonden ning att det får kosta högst 7 miljoner, torde komma att kosta medborgarna mer än 20 miljoner kronor, men det verkligt skakande är att ingen av de många som haft att syssla med denna sak är beredd att ta något ansvar för vad som har hänt och inte hänt. Alla skyller på alla, och alla skyller ifrån sig. Ansvarsdivisionen tycks ha gått så långt att det personliga ansvaret dividerats ned till den negativa oändligheten.

Hur mycket jag än beundrar handelsministerns intill genialitet uppdrivna förmåga att elegant komma förbi dessa frågeställningar, som allihop är antydda mellan raderna i min interpellation, betvivlar jag klokheten i tillvägagångssättet. Det är alldeles bestämt inte nyttigt vare sig för regeringen eller för administrationen som sådan att den uppmärksamme lyssnaren får det sammanfattande intrycket att alla i denna sak mer eller mindre inblandade prövar sina röstresurser på olika partier ur operan »Den vilseförda» i stället för att tala hälsosamt och sant, även om det skulle medföra nödvändigheten för dem att späcka sina ord med broddar.

Av konstitutionella skäl och med hänsyn till den respekt jag hyser för herr talmannen har jag varit hänvisad till att i min interpellation fråga utan att fråga. Detta är ett dåligt skäl för statsrådet att svara utan att svara.

Men trots all finputsning har min vördade vän herr Lange lämnat en spricka i den formalismens skinande brynja med vilken han nyss framträdde här. Herr statsrådet polemiserade. Han polemiserade mot den utredningsman han själv har tillkallat för att undersöka orsakerna till fördyringen av operahusbygget. I stället för att kalla utredningsmannen »vederbörande» kan vi ju kalla honom Ödeen — han råkar heta så. Ödeen hävdar, efter att ha redovisat ett omfattande sakmaterial, att just därför att en investering av den storleksordning det här rör sig om kommit att finansieras med lotterimedel och inte med vanliga statsanslag har ärendet icke kommit att underkastas den mer ingående prövning som plägar vara regel då det

Ang. undersökningar till grund för beslut om anslag ur lotterimedelsfonden

gäller utgifter av denna storleksordning. Herr Lange bestrider detta, dock utan att förete några belägg för sina påståenden om att en ingående prövning skulle ha skett.

Vem som har rätt, handelsministern eller hans sakkunnige, lär väl komma att visa sig så småningom. Polemiken i interpellationssvaret ger mig emellertid de möjligheter som jag ärligt skall medge att jag varit ute efter — möjligheter att göra några kommentarer till vad som hänt i trakten av Jakobs kyrka, att kalla Operan för Operan, byggnadsstyrelsen för byggnadsstyrelsen och teaterstyrelsen för teaterstyrelsen.

Jag hoppas att herr talmannen inte har något att invända häremot, i all synnerhet om jag lovar att iakttaga all nödig försiktighet.

Herr Ödeens utredning är ett tungt vägande inlägg, men det är ett inlägg i en debatt, som är påbörjad men inte avslutad. Att utgå ifrån att herr Stig Ödeen skulle ha redovisat hela sanningen är därför säkerligen förhastat, men dels borde man våga anta att hans faktiska uppgifter är faira, dels finns det, herr statsråd, skäl att uttrycka den bestämda förhoppningen att den fortsatta debatten skall hålla sig till väsentligheter och inte glida ut i ursäkter och undanflykter, inte sluta i ursäkter som bortförklarar fakta i stället för att förklara dem. Det är inte advokatyr vi behöver utan besked — besked som kan bilda underlag för en bättre tingens ordning.

Jag vill inga syndares död, men jag vill ha färre syndare i framtiden och mindre möjligheter att synda. Arbete lär ju, under alla förhållanden, om man får tro lilla katekesen, därvidlag vara ett radikalmedel.

Låt mig börja mina kommentarer — som alla utgår från den enligt min uppfattning ofrånkomliga nödvändigheten att åstadkomma klara ansvarsförhållanden och möjlighet till en realistisk prövning av alla anslagsärenden — på det departementala planet.

Den 11 april 1958 fick inte herr Lange men hans kollega herr Edenman i uppdrag att träffa ett avtal med det for-

mellt fristående bolag som i operahuset bedriver teaterverksamhet. Något sådant avtal har inte kunnat återfinnas.

Sedan den 30 juni 1958 fungerar alltså samarbetet mellan teaterfastighetens ägare, staten, och hyresgästen, teaterbolaget, helt avtalslöst. Detta är en formalitet, kan det sägas. Men i så fall är det en talande formalitet. Vad den talar om, skall jag inte tala om. Det finns förmodligen en gräns för herr talmannens tålmod. Men jag tillåter mig att tämligen bestämt säga att när den avtalslösa perioden löper ut — det sker den 30 juni 1961 — måste förhållandet mellan staten och teaterbolaget regleras också på ett formellt tillfredsställande sätt men framför allt så, att säkrast möjliga garantier skapas för att bägge parternas rättigheter och skyldigheter blir klara och entydiga och ägnade att befordra god ekonomi och godtagbar administrativ praxis.

Det är mig omöjligt att förstå att detta kan nås, om ansvaret också i fortsättningen fördelas mellan byggnadsstyrelsen och teaterstyrelsen efter ett tänkt plan som skär genom fastighetens väggar. För fasad och yttervägg svarar byggnadsstyrelsen, för innervägg teaterstyrelsen.

Det är mig än mer omöjligt att förstå att det kan vara rationellt med en ekonomisk uppgörelse som tydligen ofrånkomligt resulterar i vad man kallar »allmänna byggnadsbehov» men som är grovt eftersatt underhåll.

Kungl. Operan är ett s. k. kulturminnesmärke. Därmed avses inte att Kungl. Operan skall vittra inifrån.

Framför allt måste emellertid tydligen teaterstyrelsen befrias från varje frestelse att skaffa teaterbolaget hyresinkomster som leder till orimliga fastighetsutgifter för statsverket. Det måste göras klart att hyresavtal inte får träffas av teaterstyrelsen som sätter byggnadsstyrelsen i ett tvångsläge, och att underhandsöverenskommelser av den innebörden icke kommer att godtagas — icke ens som ursäkter för kostnadsöverskridanden.

Det kan nu anses tämligen säkert att

Ang. undersökningar till grund för restaurangen i operahuset kommer att dra ombyggnadskostnader på mer än 12 miljoner kronor. Kostnaderna synes bli fyra gånger de ursprungligen beräknade. Efter sedvanliga principer borde detta ge en grundhyra på i det närmaste en miljon kronor om året. Enligt nu gällande hyresavtal, som Kungl. Maj:t godkände den 30 april 1959, utgör den absolut maximala hyran 325 000 kronor, och den är absolut maximal. Innebörden härav kan uttryckas på två sätt.

För att teaterbolaget skall få en högsta inkomst på 325 000 kronor om året ikläder sig staten utgifter på mer än 900 000 kronor om året. Det var det ena sättet.

Med statsmedel subventioneras ett restaurangföretag, som är mer inställt på rysk kaviar än på falukorv, med ett belopp av 600 000 kronor om året. Det är det andra sättet.

Jag har den försmädd älskarens kärlek till grovkornig rysk kaviar, men att begära statsbidrag för att få min trängtan tillfredsställd har aldrig fallit mig in och gör det ej heller nu — inte ens för att få spisa denna ambrosia i en lagerlund. Därtill är konsekvenserna för allvarliga — ur statsfinansiell synpunkt, med hänsyn till konkurrensbetingelserna olika restaurangföretag emellan och ur ren och skär anständigtyssynpunkt.

Det kan över huvud taget allvarligt ifrågasättas huruvida avkastningen av lotterier, anordnade till förmån för konst, teater och andra kulturella ändamål, verkligen skall användas för att skapa restauranger som »ur alla synpunkter överglänser allt som hittills existerat i restaurangväg i Skandinavien». Visst utövar traktören — när han är som bäst — en skön konst, men knappast i den mening som riksdagen fattat uttrycket när den tagit emot anmälan om dessa av Kungl. Maj:t beviljade lotteritillstånd för kultur och konst. Även om man avstår från att hävda någon stel princip bör det dock slås fast att restauranganslag bör hållas på en rimlig nivå och utgöra en rimlig andel av de sammanlagda byggnadsanslag Kungl. Maj:t beviljat för en kulturell institution. Det

beslut om anslag ur lotterimedelsfonden ta krav måste gälla inte bara det formella anslagsbeslutet utan framför allt den reella anslagsförbrukningen.

När Kungl. Maj:t den 11 april 1958 beviljade ombyggnadsanslag till operahuset var utgångspunkten ett ombyggnadsprogram, där restaurangen upptogs som objekt nr 4 bland fyra objekt. »Vidare borde restaurangen ombyggas», heter det. Det gällde alltså då att bygga om Operan och i samband därmed Operakällaren. I verkligheten har man byggt om Operakällaren och i samband därmed Operan. Denna förskjutning i målsättningen synes i huvudsak ha skett »under hand», vid »muntliga förhandlingar», vilka tydligen — jag citerar utredningsmannen Ödeen — ej minst förekommit då det gällt för vederbörande statsråds ställningstagande och Kungl. Maj:ts beslut viktiga överväganden inom Kungl. Maj:ts kansli. Det tämligen oerhörda påståendet har också fällts att teaterstyrelsen skulle ha lovat att först i andra hand begära att teaterns behov skulle tillgodoses. Restaurangens skulle gå i första hand. Handelsministerns egen sakkunnige står för denna uppgift. Varken själva glidningen i sak eller det sätt på vilket den skett kan accepteras. Därvidlag har jag ärligt talat, herr Lange, svårt att helt och fullt tro på handelsministerns oskuld. Den verkar en smula formell — om man nu kan tänka sig något sådant som en formell oskuld. Att för statsmedel av här ifrågakommande art bygga en krog för 2,9 miljoner är diskutabelt. Att bygga en för 12—13 miljoner är helt enkelt orimligt. Det är därtill oförenligt med god administrativ sed att merutgifter för restaurationslokaler på kanske 10 miljoner släpps igenom på det sätt som tydligen har skett i detta fall.

I sitt interpellationssvar försöker handelsministern styrka sin tes att också beslut i lotterimedelsfrågan bereds på ett tillfredsställande sätt, genom att hänvisa till att Kungl. Maj:ts uppdrag åt byggnadsstyrelsen att bygga om Operan föregåtts av utredningar som tagit ett och ett halvt år i anspråk.

Två reflexioner.

Ang. undersökningar till grund för beslut om anslag ur lotterimedelsfonden

Ingen byggnads-sakkunnig utanför byggnadsstyrelsen hade hörts. Byggnadsstyrelsen var och är statens entreprenör. Den bygger i egen regi.

Kungl. Maj:t anvisade pengar och gav byggnadsstyrelsen besked att sätta i gång bygget den 11 april 1958. Huvudritningar för restaurangombyggnaden förelåg först den 31 januari 1959. Någon kostnadsberäkning i ordets egentliga bemärkelse synes icke ha förelegat ens då själva arbetet påbörjades. Ej heller några arbetsritningar förefaller då ha varit färdigställda. De tre hyresavtalen om den lokal som skulle byggas har träffats utan tekniskt underlag. Under arbetets gång har sex olika ombyggnadsförslag uppgjorts. För ett arbete som ursprungligen angivits få kosta *högst* 7 miljoner kronor har mer än 2 miljoner betalats till arkitekter och konstruktörer.

Vidhåller handelsministern att ärendet är i tillfredsställande ordning och omfattning och med tillfredsställande försiktighet berett? Gör han det även mot bakgrund av vad som nu är känt om tillkomsten av det grundmaterial på vilket det ursprungliga anslagsbeslutet fattades?

För att få fram fakta i detta mål krävs något av detektivens tålmod och spår-sinne. Bristen på handlingar i målet är anmärkningsvärd. Den är så stor att den har tvingat utredningsmannen att hålla 21 protokollförda sammanträden med 32 i saken inblandade personer, »varjämte herr statsrådet i statssekreterarens närvaro behagat svara på vissa frågor».

Vissa ting är emellertid klara och uppenbara.

Den 19 november 1957 har tydligen ett ombyggnadsförslag — novemberförslaget — avlämnats. Då bedömdes restaurangombyggnaden komma att kosta totalt 11,4 miljoner kronor.

Efter underhandsöverläggningar med bland annat statsrådet presterades redan den 10 december 1957, alltså efter 20 dagar, ett nytt förslag — decemberförslaget — med en redovisad kostnad för restaurangens ombyggnad på 2,9 miljoner kronor.

Efter ytterligare underhandsöverlägg-

ningar med statsrådet kom så den 17 mars 1958 det s. k. marsförslaget. I detta marsförslag vidhålls bedömningen av kostnaderna för restaurangombyggnaden från decemberförslaget. Ombyggnaden beräknas alltså alltjämt komma att dra en kostnad av 2,9 miljoner kronor.

Att statsrådet Lange blivit vilseledd i denna affär förefaller mig alldeles uppenbart. Av vem ansvaret härför skall utkrävas har jag varken rätt eller möjlighet att nu yttra mig om. Som bakgrund till det inträffade vill jag därför bara anföra tre citat ur herr Ödens offentliga utredning — jag tillägger att det är handelsministern själv som tillkallat herr Ödeen som utredningsman.

Citat nr 1 lyder: »De olika befattningshavare och till ombyggnadsarbetena knutna konsulter, som hörts av utredningen, har förklarat, att marsförslaget icke innefattade sådana avvikelser från eller förenklingar i förhållande till de förslag som redovisats i november-skrivelsen, att detta tillnärmelsevis kunnat motivera de låga kostnader för en ombyggnad av restauranglokalerna och inrättande av en reducerad festvåning, som intagits i marsförslaget.»

Citat nr 2 lyder: »Det har enständigt bestritts av alla ifrågakommande tjänstemän att några beräkningar låg till grund för prutningen från november till december.» Jag erinrar om att det gällde en prutning från 11,4 till 2,9 miljoner kronor — procentberäkningen kan kanske kammarens ärade ledamöter göra själva.

Citat nr 3 lyder: »De uppgivna siffrorna — alltså för ombyggnaden, 2,9 miljoner kronor — »hade icke av någon byggnads-sakkunnig bort kunna godtagas såsom rimliga för det ombyggnadsförslag, som framlades i decemberskrivelsen.»

Herr talman! Ingen begär att handelsministern skall vara byggnads-sakkunnig. Men inför avgöranden av den art som det här rör sig om och mot bakgrunden av de erfarenheter handelsministern måste ha fått borde det kanske ha varit ganska självklart att han i någon form

Ang. undersökningar till grund för beslut om anslag ur lotterimedelsfonden

hade begärt någon möjlighet att få en kontroll på de bedömda kostnaderna. Omsigtänksamhet är en förnämlig dygd, men liksom de flesta andra dygder kan den gå för långt. Det är bl. a. i det syftet som jag i min interpellation talade om att någonting måste göras för att få fram ett sakligt hållbart material också när det gäller anslag av lotterimedel, i all synnerhet då anslagen avser nybyggnader, ombyggnader och reparationer av fastigheter. Var och en vet hur besvärligt det är att räkna ut vad det till slut kommer att kosta när man ger sig in på ett gammalt hus, i all synnerhet ett gammalt hus där man är tvungen att iaktta stor hänsyn till pieteten. Men just den omständigheten borde väl ha varit ett skäl att verkligen höra någon mer än dem som varit direkt inkopplade på ärendets förberedande behandling och som därvidlag åstadkommit kostnadsförslag vilka sinsemellan är så divergerande som i det här fallet. Jag tillåter mig, herr talman, att upprepa vad jag sagt i min interpellation, att det inte finns någon som helst anledning att här, när det gäller lotterimedel, efterge de anspråk på kostnadsberäkningar — säkra kostnadsberäkningar — och finansieringsplan, som borde vara en självklar förutsättning för att statsanslag över huvud taget skall beviljas.

Jag är ledsen, men jag måste säga att vad som nu har inträffat ger mig en alldeles bestämd känsla av att hela den rutin, som kommer till användning då frågor om anslag ur lotterimedelsfonden eller ur avkastningen av särskilda lotterier prövas, måste omprövas och omprövas från grunden. Jag kan inte finna att hittills tillämpad praxis är tillfredsställande eller att den ger de garantier som man måste kräva när det gäller ärenden av denna storleksordning.

Vilka konsekvenser kommer vad som nu har inträffat att leda till?

Den första blir ju att man helt enkelt är tvungen att fortsätta ett byggnadsföretag som man förmodligen aldrig skulle ha satt i gång om man hade haft en föreställning om de förhållanden till vilka det skulle leda. Men nödvändighe-

ten att fortsätta innebär också att man binder medel på vilka stark efterfrågan råder — medel som sannerligen kan behövas inte bara i Stockholm.

Den andra konsekvensen är den, att höga vederbörande konfronterats med ett praktiskt problem som det kan ha sitt intresse att avslutningsvis antyda.

Behållningen av de lotterier om vilka det nu är fråga har inklusive räntor uppgått till 30,6 miljoner kronor. Den 30 juni i år fanns av dessa medel kvar 13,5 miljoner kronor. Sedan dess har ytterligare utbetalningar gjorts, som torde ha medfört att den nu återstående behållningen utgör ungefär 8,6 miljoner kronor. Men det kan anses vara tämligen klart att det måste utbetalas ytterligare minst 11,2 miljoner kronor för att fullfölja ombyggnadsföretaget mitt emot Jakobs kyrka. Den fråga som då uppställer sig och som handelsministern varken vill eller — möjligen — inte kan besvara i dag, är följande: Varifrån skall de 2,6 miljoner kronor tas, för vilket belopp det för närvarande saknas all täckning?

Jag skall, herr talman, sluta med denna fråga, ehuru t. o. m. själva sättet att utanordna medel ur avkastningen av de särskilda lotterier det här gäller skulle vara väl värt att med tämlig noggrannhet ingående belysa.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag beklagar att jag nödgas gripa till orda så tidigt i denna debatt, som jag är övertygad om inte är avslutad ens efter det inlägg som jag nu ämnar göra. Som kammarens ledamöter känner till är det endast möjligt för mig att besvara denna interpellation, liksom de interpellationer som väckts i andra kammaren i denna och andra frågor, i dag, eftersom jag till följd av offentligt uppdrag reser utomlands redan på fredag förmiddag.

Jag är också ledsen, herr talman, att jag känt mig tvungen att ta kammarens tid i anspråk för en propedeutisk föreläsning, som herr Svärd behagade kalla mitt interpellationssvar för. Jag är väl

Ang. undersökningar till grund för beslut om anslag ur lotterimedelsfonden

medveten om att de flesta av kammarens ledamöter — för att inte säga alla, möjligen herr Svärd undantagen — känner till de grunder efter vilka medel ur lotterimedelsfonden fördelas. Men, herr talman, herr Svärds fråga gällde uttryckligen detta spörsmål. Det var något förvånande för mig att bli klandrad härvidlag, även om jag vistats tillräckligt länge i denna kammare för att inte förvånas särskilt mycket över herr Svärds aktioner. Men jag ansåg det vara min skyldighet att på den uttryckliga frågan om efter vilka grunder lotterimedlen fördelas också svara herr Svärd, även om jag var medveten om att jag inte talade om någon nyhet för de allra flesta av kammarens ledamöter.

Jag gick även därutöver i mitt svar, herr talman, då jag också gav mig in på det frågekomplex som herr Svärd i sitt anförande nu har uppehållit sig så utförligt vid men som det inte fanns någon antydning om, i varje fall inte i hans interpellation. Den frågan kan inte utläsas ur interpellationen. Om kammarens ledamöter tvivlar på mina ord så ber jag er att närmare kontrollera saken. Jag gick emellertid, som sagt, därutöver i mitt svar. Utan att ange projektets namn uppehöll jag mig vid den fråga som herr Svärd så utförligt diskuterat i sitt senaste anförande. Jag har all förståelse för att man, herr talman, i denna fråga inte skall ge bestämmelsen, att enskilda fall och enskilda personer inte skall diskuteras i kammaren, en alltför snäv tolkning. Jag kan alltså förstå att herr Svärd har kunnat på det sätt han här har gjort ta upp just detta spörsmål till särskild granskning. Med hänsyn härtill vill jag också göra det, och jag förmodar att jag gör det med herr talmannens tillstånd. Jag skall dock försöka undvika att använda mig av insinuationer, som så ofta förekommer i herr Svärds anföranden här i kammaren inte bara den här gången — hans anförande var ju späckat med insinuationer denna gång — utan även i anföranden som vi har hört honom framföra tidigare. Jag tänker inte och jag vill inte på den punkten upptaga någon som

helst tävlan med herr Svärd. Däri anser jag honom vara en obestriddlig mästare, och jag hoppas att han kommer att förbli den ende i denna genre.

Låt mig bara framhålla att de medel som anslagits för ifrågavarande ombyggnadsprojekt inte har tagits av de ordinarie lotterimedlen, som efter förslag av Kungl. Maj:t i tionde huvudtiteln varje år anvisas av riksdagen. Hittills har inga sådana medel tagits i anspråk för att bestrida detta ombyggnadsarbete. De medel det gäller härrör från de särskilda lotterier som anordnats varje år sedan 1954 så när som på ett. Dessa medel har tidigare delvis parallellt använts även för andra statliga ombyggnadsprojekt. Sålunda har sådana medel använts för den ombyggnad av Dramaten som rätt nyligen blivit klar. De har likaledes använts för en om- och tillbyggnad av Nationalmuseum och har nu senast ställts till förfogande för ombyggnaden av Operan.

Min första kontakt med detta ärende skedde strax efter det jag blivit chef för handelsdepartementet, då man från operaledningens sida och i närvaro av representanter från byggnadsstyrelsen framhöll önskvärdheten och nödvändigheten av att en ombyggnad av Operan kom till stånd. Därvid underströks särskilt att läget var rätt besvärande för Operan eftersom lokaler stod tomma som tidigare disponerats för restaurangrörelse. Av denna hade Operan under vissa tider haft en icke oväsentlig inkomst som använts för driften och verksamheten vid Operan. Man framhöll att i samband med en ombyggnad av själva operarestaurangen, som var oundviklig enligt den uppfattning som här framfördes, skulle också vissa utrymmen kunna ställas till Operans förfogande och vissa förbättringar göras som skulle kunna komma operadriften till del. Restaurangen hade utdömts av hälsovårdsmyndigheterna och av yrkesinspektionen. Någon rörelse förekom inte i denna del av byggnaden när jag först konfronterades med ärendet. Det nämnades då en kostnad, varav vid pass 3 miljoner kronor belöpte sig på ombygg-

Ang. undersökningar till grund för naden av restaurangen. Någon kostnadsberäkning förelåg inte i detta sammanhang.

Jag begärde då att en sådan kostnadsberäkning skulle göras, och som framgår av mitt interpellationssvar har i två olika omgångar sedan 1957 sammanlagt 400 000 kronor ställts till förfogande för en sådan projektering. Att det överläts åt byggnadsstyrelsen att göra denna förefaller väl ganska naturligt eftersom operabyggnaden råkar vara ett byggnadsminnesmärke sedan 1955. Att jag säger »råkar vara» beror därpå, herr talman, att man kan ha olika uppfattningar om huruvida byggnaden är av sådant art att den allmänt bör accepteras såsom ett byggnadsminnesmärke. Nu är den det, och därför är det också naturligt att det måste bli en statlig institution som i första hand får ta ansvaret för en eventuell ombyggnad av den.

Dessa utredningar ledde emellertid till helt andra siffror än dem som ursprungligen under hand presenterats för mig och som varit grundläggande för mitt uppdrag till byggnadsstyrelsen att färdigställa en ombyggnadsprojektering och därvid också beräkna kostnaderna.

Det nämndes en siffra — det kan närmare kontrolleras i utredningen och jag skall ej trötta kammaren med att här läsa upp många siffror — jag vill minnas nu på rak arm att det rörde sig om en kostnad av 10 å 11 miljoner kronor. Min omedelbara reaktion till detta var då den, att jag sade att jag inte kunde tänka mig att bekosta detta med dessa pengar, som visserligen inte anvisats av riksdagen utan härledde sig från lotterier vilka Kungl. Maj:t haft rätt att besluta om att anordna. Min omedelbara reaktion var att detta inte kunde vara en riktig användning av dessa medel. Jag gjorde därför ett par påpekanden för byggnadsstyrelsen och operaledningen. Det ena var att en restaurang som skulle draga en kostnad av den storleksordningen aldrig, så vitt jag förstod, kunde komma att förränta det däri nedlagda kapitalet. Operan skulle för all del få en inkomst, dock blygsam i förhållande till de medel som

beslut om anslag ur lotterimedelsfonden måste anskaffas för att möjliggöra en ombyggnad av denna art. Om man hade dessa medel tillgängliga kunde man tänka sig, sade jag, att tillföra Operan dem på andra vägar för att få en starkare grundval för dess ekonomi i fortsättningen. De kunde exempelvis placeras i värdepapper, och därmed skulle Operan kunna få en trygghet för sin ekonomi på ett helt annat sätt än om man med lika stora medel till disposition gjorde en ombyggnad av restaurangen. Jag förklarade därför på rak arm att jag aldrig kunde tänka mig att godtaga en sådan kostnadssumma för ett dylikt projekt. Jag bad därför byggnadsstyrelsen att undersöka vilka möjligheter som kunde förefinnas, att på annat lämpligt sätt disponera dessa lokaler, därigenom tillförande Operan, som ju är ett aktieföretag, en viss stadigvarande inkomst. Vad som helst kunde tänkas; jag tror jag nämnde kontorslokaler, och jag nämnde t. o. m. att man kunde överväga att disponera lokalerna som lagerutrymmen, ehuru man kanske då skulle bryta mot en tradition som vi vant oss vid. Finner man däremot, sade jag, efter att ha utrett saken att detta av skilda skäl inte är tänkbart, då bör byggnadsstyrelsen inkomma med ett mycket väsentligt nedprutat projekt, där kostnaderna är av den storleksordningen att de över huvud taget kan övervägas i samband med en restaurangombyggnad på denna plats.

Det var detta som resulterade i nästa kostnadsberäkning, vilken för restaurangens del belöpte sig till 3 miljoner och för följdarbeten och andra ting till ungefär 4 miljoner eller sammanlagt 7 miljoner.

Eftersom man bollar med så många siffror i detta sammanhang vill jag säga att den relevanta jämförelsen skall göras mellan 7 miljoner och 18 miljoner. De 7 miljonerna har enligt utredningsmannen i dag ökat till 18 miljoner kronor. Därutöver har anvisningar förekommit som gäller bl. a. ett ställverk vid Operan och vissa andra kostnadsposter, såsom uteblivna hyresinkomster. Dessa gör att siffran totalt uppgår till 21 mil-

Ang. undersökningar till grund för beslut om anslag ur lotterimedelsfonden

joner, men om man då gör en jämförelse skall det inte vara med 7 miljoner utan med ett belopp därutöver, lika stort som 21 miljoner överstiger 18.

Efter någon tid återkom alltså intressenterna och framhöll att man nått fram till en kostnadsberäkning vilken som sagt sammanlagt uppgick till 7 miljoner, varav 3 miljoner skulle kunna sägas belöpa sig på restaurangens ombyggnad. Det var dessa siffror som låg till grund för det beslut som på mitt förslag fattades i konselj om en medelsanvisning på högst 7 miljoner för här ifrågasatt operaombyggnad. I beslutet står uttryckligen angivet högst 7 miljoner kronor.

Man kan ju, som herr Svärd gjorde, ställa sig frågan: Hur kommer det sig att statsrådet godtog dessa nya kostnadsberäkningar? Varför remitterades inte ärendet?

Jag vill säga att staten i första hand har en instans att remittera till, nämligen byggnadsstyrelsen. Det är den myndighet som vi har att lita till när det gäller ombyggnadsarbeten. Vi kan under vissa omständigheter — som jag har gjort i ett senare sammanhang vid handläggning av detta ärende — tillkalla en särskild, utomstående sakkunnig som granskningsman. Detta skedde inte nu, det erkänner jag gärna, men några överläggningar härefter mellan mig och byggnadsstyrelsen i denna fråga har inte ägt rum som haft någon som helst betydelse för ställningstagandet till kostnadsberäkningen eller för de medelsanvisningar som skett fram till slutet av maj, då jag blev underkunnig om att kostnadsberäkningarna inte höll.

Utredningsmannen citerades i många sammanhang av herr Svärd. Herr Svärd påpekade att överläggningar under hand skett med handelsdepartementet vilka varit grundläggande för en bedömning av ärendet. Ja, det är riktigt, men vad utredningsmannen där talar om kan herr Svärd lika väl som kammarens ledamöter förvissa sig om genom att ordentligt ta del av utredningsmaterialet. Det gäller de överläggningar som föregick beslutet om anvisning av de 7 miljonerna.

Första gången jag hade anledning att

tänka mig att dessa kostnadsberäkningar inte kunde hålla var i början av maj månad, då jag uppvaktades av operaledningen och byggnadsstyrelsen om en modifikation av ombyggnadsarbetena för Operans vidkommande, som skulle medföra vissa fördelar, bedömdes det, för Operans verksamhet. Denna modifikation skulle medföra en merkostnad, och jag svarade att jag inte kunde ta ställning till det nya projektet utan att veta om de kostnadsberäkningar som gjorts verkligen höll. Man svarade då att man på allra sista tiden hade funnit att det kanske fanns skäl att betvivla de tidigare lämnade och under hand bekräftade uppgifterna om att kostnadsberäkningarna höll. I det läget svarade jag att jag självfallet inte kunde ta ställning till det begränsade nya projektet innan jag visste vad kostnaderna för den operaombyggnad, som tidigare beräknats till högst 7 miljoner kronor, skulle komma att belöpa sig till. Det var därefter, den 27 maj, som jag fick uppgifter från byggnadsstyrelsen vilka gjorde att jag så snart det var mig möjligt, nämligen i nästa konselj, tillkallade en utredningsman för att närmare klarlägga omständigheterna kring den fördyring som här inträffat. Utredningsmannen har funnit, att de 3 miljonerna som ursprungligen angivits för restaurangombyggnaden kommer att bli ungefär 12 miljoner kronor.

Jag saknar anledning, herr talman, att här gå närmare in på skälen därtill. Ansvarsfrågan är under prövning i särskilt sammanhang, och mitt eget ansvar kommer ju riksdagen, förmodar jag, i sin särskilda ordning att få pröva. Jag har emellertid velat begagna detta tillfälle att utförligt redovisa vad som här verkligen ägt rum. Därest inte herr Svärd så ingående tagit upp denna speciella fråga skulle jag själv inte gått in på den på detta sätt, trots att jag skulle haft visst intresse av att göra det offentligen och i riksdagen med hänsyn till alla de angrepp som riktats mot mig och med hänsyn till alla de felaktiga uppgifter som cirkulerat i pressen och förekommit i diskussionerna i detta sammanhang.

Jag vill till slut bara framhålla att

Ang. undersökningar till grund för beslut om anslag ur lotterimedelsfonden
frågan om hur denna kostandsökning skall täckas får vi återkomma till. Jag har inte för avsikt att föregripa vare sig det förslag som jag kommer att förelägga nästa riksdag vid dess början eller den behandling som riksdagen i sammanhang därmed finner anledning att ge det av mig framlagda förslaget.

Därmed, herr talman, tror jag att jag i så konkreta ordalag att jag förmodar att även herr Svärd förstått mig har klarlagt de speciella omständigheterna kring den speciella fråga som herr Svärd i sitt anförande valde att ta upp.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Herr statsrådet Lange har här lämnat en redogörelse för sin befattning med det ärende som diskussionen gäller. Jag har ingen som helst anledning att betvivla att denna redogörelse är riktig och fullständig. Det enda jag kan säga är att utredningen, som ju har gjorts av en sakkunnig, tillkallad av handelsministern, i åtskilliga sammanhang klargör att samråd i olika former och av olika slag har ägt rum mellan handelsministern och de olika parter som här är involverade. Uppenbart är emellertid efter den nu lämnade redogörelsen att det hade varit utomordentligt fördelaktigt om sådana samråd hade ägt rum än oftare och framför allt än tidigare. Likaledes hade det varit fördelaktigt om de bägge institutioner som här fungerat, nämligen byggnadsstyrelsen och teaterstyrelsen, hållit kontakt med varandra, så att den ena institutionen hade vetat vad den andra institutionen gjorde eller inte gjorde och det ansvariga statsrådet hade vetat vad bägge institutionerna gjorde eller inte gjorde. Det är kanske där som ett av de väsentligaste felen ligger och en av de försummelser står att finna som har lett till något som jag faller för frestelsen att beteckna som en grov försummelse.

Vi behöver här inte diskutera vilka siffror som skall jämföras med vilka. Det är såvitt jag förstår fullt tillräckligt att med utredningsmannen säga att den

kostnadsökning som här har uppkommit såvitt den nu kan bestämmas — men där måste alla reservationer göras — över hela fältet uppgår till 159 procent. Än mer karakteristiskt och än mer talande är att kostnaderna för teaterns del har överskridits med 58 procent, medan överskridandena med avseende på restaurangen uppgår till 320 procent.

Det lär inte vara möjligt att förneka att en väsentlig orsak till detta är att man vid beredningen i departementet har godtagit nedräkningen av det s. k. novemberförslagets kostnadskalkyl till decemberförslagets kostnadskalkyl. Det är en nedräkning, som jag tidigare sade, från 11,4 miljoner till 2,9 miljoner. Redan detta borde ha skapat en viss undran i departementet. Det hör nämligen inte till vanligheterna att man efter en utredning som tagit tre veckor i anspråk åstadkommer kostnadsiffror som inte uppgår till hälften, ja, inte ens tredjedelen av dem som man ursprungligen presenterat. Jag förmodar att respekten för byggnadsstyrelsens skicklighet — möjligen på goda grunder — är stark i handelsdepartementet, men att den skulle vara så stark är ägnat att inge förvåning.

Därtill kommer emellertid att vid intet av dessa tillfällen har några huvudritningar förelegat. Det har uppenbarligen inte ens förelegat något som man rimligen kan kalla en ordentlig kostnadskalkyl. Det har varit tal om överlagsberäkningar hela tiden.

Det är nu klart att den yta, som skulle komma att stå till förfogande genom ombyggnaden, minskades med cirka fem procent i det andra förslaget jämfört med det första. Förlåt att jag säger det, men är det mot den bakgrunden inte ganska naturligt att man frågar sig, huruvida den senast presterade kostnads-siffran verkligen är hållbar.

I själva verket finns ytterligare ett skäl till en sådan fråga. I decemberpromemorian och i den marsskrivelse som formellt ligger till grund för Kungl. Maj:ts beslut dyker plötsligt upp en helt ny post som kallas för allmänna byggnadsarbeten, såvitt jag nu kan erinra

Ang. undersökningar till grund för beslut om anslag ur lotterimedelsfonden

mig. Det är en ospecificerad post på, om jag inte minns fel, 0,9 miljoner kronor. Det finns skäl att fråga huruvida några försök har gjorts vid departementalbehandlingen att tränga igenom vad som dolde sig bakom denna ospecificerade post och undersöka huruvida den var sakligt motiverad eller inte.

Det är såvitt jag kan förstå här fråga om huruvida man skall acceptera en kostnadsberäkning som i alltför hög grad måste ge intryck av att vara gjord på beställning eller huruvida man vid beredningen av ett stort anslagsärende skall försöka att skaffa sig så säkra utgångspunkter som möjligt.

Vi vände oss, säger statsrådet nu, till byggnadsstyrelsen, som är den institution som står till vårt förfogande. Men det är just byggnadsstyrelsen som har åstadkommit dessa bägge från varandra så avvikande kostnadsberäkningar för något som i praktiken måste ha framstått som nära nog identiska arbetsuppgifter. Därtill kommer att det är just byggnadsstyrelsen som är entreprenör, som alltså efter allmänna direktiv fick uppdraget att utföra de byggnadsarbeten som den själv hade kostnadsberäknat med resultat att man framlagt två från varandra helt avvikande kostnadsuppgifter. Förtroende för underordnade myndigheter är säkerligen nödvändigt, men detta förtroende bör inte vara så starkt att man inte kontrollerar och kollationerar uppgifter av det här slaget.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Låt mig bara på en punkt bemöta herr Svärds senaste anförande. Det är väl alldeles självklart att jag måste ha samma intresse som alla andra av att hålla kostnaderna så låga som möjligt och försöka få så säkra kostnadsberäkningar som möjligt. Det skulle föranleda ytterligt besvärande konsekvenser, om jag hade någon annan inställning. Därjämte måste man komma ihåg att det finns många intressenter som skulle vilja komma i åtanke vid fördelningen av medel från de sär-

skilda lotterierna, och det måste ligga i varje handelsministers intresse att så långt som möjligt försöka tillgodose många i och för sig väl underbyggda önskemål i det sammanhanget.

Beträffande det speciella fallet vill jag framhålla att den kostnad som angavs i novemberpromemorian och som enligt herr Svärd uppgick till 11,4 miljoner begränsades så att kostnaden för motsvarande projekt belöpte sig till låt oss säga omkring 3 miljoner. Hur kunde en så stark kostnadsreduktion godtas i departementet? Ja, det är en fråga som naturligtvis är berättigad.

Jag vill först och främst framhålla, att det till grund för den kostnadssumma som anfördes i novemberpromemorian och som uppgick till något över 11 miljoner kronor låg fullständiga kostnadsberäkningar — de hade bl. a. bekostats av de 400 000 kronor som departementet anvisat för denna projektering. Den siffran byggde inte alls på någon lös grund, och det har inte heller utredningsmannen ansett sig böra konstatera, om jag nu minns rätt.

Sedan vidtogs en begränsning, och kostnaden kom ned till omkring 3 miljoner. Att jag här rör mig med något svävande uppgifter beror på att vissa kostnader kan räknas på själva Operan och andra på Operakällaren, och det är svårt att göra en klar gränsdragning beträffande varje enskild post, men jag har ingen anledning att inte i huvudsak godta utredningsmannens uppgifter på den punkten.

Denna kostnadsbegränsning skedde genom att det gjordes modifikationer i de ritningar som låg till grund för den tidigare fullständiga kostnadsberäkning varom jag nyss talade. De innebar bl. a. att den yta som restaurangen skulle uppta reducerades ganska väsentligt. Medan man tidigare räknade med en ökning av restaurangens yta med, om jag minns rätt, över 50 procent, skulle det nu bli fråga om en ökning med bara 21 procent; festväningen hade fallit bort, och arbeten på terrassen som hade varit nödvändiga i samband med den förekom inte i de modifierade ritningarna.

Ang. undersökningar till grund för beslut om anslag ur lotterimedelsfonden

Det kan möjligen mot mig riktas den förebråelsen att jag redan av de uppgifter som hade lämnats och de försäkringar som avgavs om att här fanns goda marginaler borde ha misstänkt, att det inte skulle gå att pressa ned kostnaderna för ett projekt från 11 miljoner till 3 miljoner. Den förebråelsen är kanske riktig, herr talman, och då tar jag den på mig. Men det är i så fall också den enda punkt, där jag kan säga att en mycket byggnadsakkunnig person borde ha kunnat komma underfund med att en sådan kostnadsreduktion inte var möjlig. Jag har emellertid även frågat byggnadsakkunniga, huruvida det fanns anledning att verkligen tvivla på att en sådan kostnadsbegränsning skulle vara möjlig och huruvida de ritningar, som företetts vid det ena och andra tillfället, gav vid handen att kostnadsbegränsningen inte kunde stanna vid den angivna storleksordningen, och de har i varje fall till mig enstämigt förklarat, att det på det föreliggande materialet inte fanns någon möjlighet att dra någon annan slutsats än att de uppgifter som här angavs var alldeles riktiga.

Beträffande många av de andra ting-
en tror jag, herr talman, att det är skäl att avvakta de yttranden som infordrats och som skall inkomma till den 10 december. Även om det betyder, att denna höstriktsdag inte får diskutera denna fråga till slut, kommer ju tidsfristen när så kan ske ändå inte att bli alltför besvärande.

Herr SVÄRD (h) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Langes nu lämnade uppgift att fullständiga kostnadsberäkningar skulle ha förelegat den 19 november 1957 är en smula egen-
domlig. Utredningsmannen hävdade nämligen med bestämdhet att så icke varit fallet, och innebörden av hans utredning är i själva verket att fullständiga kostnadsberäkningar för detta ombyggnadsföretag icke förelegat förrän när han avgav sin utredning den 22 november 1960.

Jag erinrar också om att det icke fanns några huvudritningar ens när decemberförslaget lades fram, och jag erinrar om att den begränsning av golvytan, som skulle framkomma som ett resultat av nedprutningarna, rörde sig om cirka 5 procent av det hela. Jag vill tillägga att utredningsmannen själv med utgångspunkt från novemberkalkylerna anser, att kostnaderna för restaurangen enligt decemberförslaget borde ha rört sig om någonting mellan 6 och 7 miljoner kronor mot det att 2,9 miljoner kronor redovisades.

Såvitt jag har kunnat finna efter ett noggrant studium av föreliggande handlingar fanns egentligen vid detta tillfälle och ännu så sent som när arbetet sattes i gång endast ett antal frihandsskisser, gjorda av en traktör, som underlag för ombyggnadsarbetet i restauranglokaler-
na. Huruvida herr statsrådet anser sig böra beteckna frihandsskisser av detta slag som ritningar, är en tvist om termer, i vilken tvist jag icke har något större intresse.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Tyvärr nödgas jag ta till orda ännu en gång.

Jag vill direkt citera utredningen när det gäller frågan om vilka ritningar och beräkningar som ligger till grund för det av herr Svärd nu åberopade novemberförslaget. Det står uttryckligen i utredningen på s. 10, om herr Svärd har den tillgänglig: »Till grund för novemberförslaget har legat inom byggnadsstyrelsens byggnadsbyrå uppgjorda ganska detaljerade kostnadsberäkningar, som också kunnat grundas på ett för ändamålet relativt fullständigt ritningsmaterial.»

Här förelåg sålunda faktiskt vad som skulle kunna betecknas som huvudritningar. Jag har aldrig gjort gällande att det förelåg detaljerade arbetsritningar. Sådana har framkommit först då arbetena igångsattes.

Därmed tror jag, herr talman, att jag på denna punkt tagit kammarens tid i

Ang. undersökningar till grund för beslut om anslag ur lotterimedelsfonden
anspråk, i varje fall i tillräcklig grad, om inte för länge.

Herr SVÄRD (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara erinra om att utredningsmannen mycket bestämt förklarat, att vid decemberförslagets inlämnande — och det är ju decemberförslaget och icke novemberförslaget som ligger till grund för Kungl. Maj:ts beslut — förelåg inga ritningar. Det förelåg inte heller i det sammanhanget någonting som kunde kallas kostnadsberäkning med avseende på restaurangen, men däremot av något egendomligt skäl för den delen av byggnadsarbetet som avser själva teatern.

Det är detta som är det väsentliga, herr statsråd!

Herr PERSSON, HELMER, (k):

Herr talman! Handelsministern har vid redovisningen av sitt fögderi i detta sammanhang, såvitt jag kan förstå, inte försökt komma ifrån obehagliga fakta. Till dessa hör bl. a. att Operakällaren i restaurering kommer att kosta 12 miljoner i stället för som beräknats 3 miljoner. Detta betyder att 10 miljoner vräks bort i onödan.

Det föranleder mig att i detta sammanhang göra vissa jämförelser; att sätta in frågan i det stora sammanhanget. Den bör ses mot bakgrunden av vad som var den ursprungliga meningen när penninglotteriet och lotterimedelsfonden stöptes om till sin nuvarande form — någon gång på 1930-talet. Då förutsatte man att inkomsterna skulle delas lika mellan staten, teatrarna och kulturinstitutionerna. Men hur blev det med detta? Det senaste budgetåret fick teatrarna 24 miljoner och staten 176 miljoner, varri var inräknat 85 miljoner kronor i vinstskatt. Detta betyder att man har gjort sig skyldig till löftesbrott. Och denna snålhet gentemot teatrarna måste i och för sig betecknas som en skandal, liksom naturligtvis hela frågan om restaureringen av Operakällaren är en skandal.

Då frågan skall sättas in i sitt stora sammanhang måste också framhållas, att skådespelarna och musikerna i allmänhet är uselt avlönade. Vidare har man i Norrland under många år krävt en fast teater, men detta krav har utan vidare avvisats med hänvisning till kostnaderna. Jag nämner dessa båda frågor till jämförelse med det väldiga slöseri med allmänhetens medel, som man gör sig skyldig till när det gäller restaureringen av Operakällaren. Men när det gäller denna lyxkrog, då är det som sagt inte fråga om kostnaderna.

Nu är frågan: Vem bär ansvaret för detta? Ja, är det inte så, att restaurangbolaget, som är intimt knutet till Enskilda banken, har lagt upp hela denna fråga på ett sätt som måste få de konsekvenser som vi här har fått se? Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet vid att herr Svärd, samtidigt som han påtalar skandalen, förtiger den primära orsaken därtill. Det är helt enkelt inte oportunt för herr Svärd att nämna just att restaurangbolaget är sammanknutet med Enskilda banken — det drabbar nämligen hans meningsfränder och det drabbar det system som han med liv och själ försvarar.

Naturligtvis har handelsdepartementet handlat slapphänt och ansvarslöst. Nu får svenska folket betala för dumheterna. Jag fruktar att det förhållandet att flera miljoner nu skall vräkas ut på denna bourgeoisiens lyxkrog kommer att medföra att man i ännu högre grad snålar in på teateranslaget.

Jag hoppas att handelsminister Lange av det timade drar några lärdomar, så att han inte i fortsättningen låter sig lura så till den milda grad när storfinsansen är med i spelet. Den har i detta fall varit med i spelet och den är det fortfarande, och jag tycker därför att handelsministern skulle stå starkare mot herr Svärd, om han öppet och direkt uttalade att så är fallet.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. den kommunala demokratien

Ordet lämnades till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet JOHANSSON, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Hedbloms interpellation angående den kommunala demokratien och nu yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Hedblom har frågat justitieministern om han är beredd att taga initiativ som syftar till att på olika vägar stärka den kommunala demokratin, t. ex. genom att framlägga proposition i enlighet med 1950 års folkomröstnings- och valsätsutrednings förslag till lag om kommunal folkomröstning och genom att låta utreda frågan om möjlighet för kommuner att inrätta lokala organ av typen stadsdelsråd.

Då det tillkommer inrikesdepartementet att handlägga dylika lagstiftningsärenden rörande kommunerna, har interpellationen överlämnats till mig för besvarande.

Till svar på interpellationen får jag anföra följande.

Frågan om kommunal folkomröstning väcktes i två likalydande motioner vid 1948 års riksdag i samband med att utredning begärdes om viss utbyggnad av det statliga folkomröstningsinstitutet. Bakgrunden till motionerna var närmast att kommunmedlemmarnas inflytande på och intresse för de kommunala angelägenheterna antogs komma att minska genom avskaffandet av kommunalstäman. Majoriteten inom konstitutionsutskottet fann dock tillräckliga skäl inte föreligga att utreda frågan om kommunala folkomröstningar. Sådan utredning begärdes ej heller av riksdagen. I direktiven för den utredning som tillsattes i fråga om det statliga folkomröstningsinstitutet — 1950 års folkomröstnings- och valsätsutredning — uttalades emellertid att utredningen borde omfatta även frågan om kommunal folkomröstning men samtidigt betonades att ställning därmed inte togs till lämpligheten av ett sådant institut.

Utredningen framlade i december

Ang. den kommunala demokratien

1952 betänkande med förslag till lag om kommunal folkomröstning. I betänkandet framhölls till en början att något behov av beslutande eller rådgivande kommunal folkomröstning som kontroll över kommunens representativa organ inte kunnat konstateras. En minoritet inom fullmäktige eller grupp av medborgare föreslogs därför inte kunna framtvinga folkomröstning. Däremot ansåg utredningen att det i vissa fall kunde vara av värde för den kommunala representationen att möjlighet fanns att genom folkomröstning få ett omedelbart uttryck för kommuninvånarnas inställning till betydelsefulla kommunala frågor. Som exempel nämndes fall, då goda skäl från teknisk synpunkt fanns för vardera av två lösningar och saken samtidigt hade stort allmänt intresse. I enlighet härmed innebar lagförslaget att kommunens fullmäktige kunde med vanlig majoritet besluta om rådgivande folkomröstning inom kommuner i ärende, som var föremål för fullmäktiges handläggning. Vissa ärenden undantogs dock, bl. a. frågan om grunden för utdebitering av allmän kommunalskatt. Två reservanter inom utredningen föreslog bl. a. att möjlighet skulle öppnas även för beslutande kommunal folkomröstning och att folkomröstning skulle kunna påkallas av en minoritet inom fullmäktige.

Vid remissbehandlingen av betänkandet ställde sig ett stort antal remissinstanser helt avvisande till förslaget att införa kommunal folkomröstning och åtskilliga andra uttalade tveksamhet om behovet och värdet av ett sådant institut. Kommunförbunden hörde till dem som helt avvisade förslaget.

I interpellationen framhålles i första hand det mindre tillfredsställande däri, att möjligheterna för lokala synpunkter att göra sig hörda minskats bl. a. genom kommunindelningsreformen 1952 och blir än mer beskurna om ännu större kommunala enheter bildas. Sådana synpunkter har tidigare inte anförts i samband med krav på kommunal folkomröstning. Tvärtom har bl. a. 1950 års utredning påpekat risken för att genom

Ang. den kommunala demokratien

folkomröstningar naturliga motsättningar mellan kommundelar som tidigare utgjort självständiga enheter kan skärpas genom att frågorna framläggs isolerade och utan att möjlighet finns till kompromisser. Som en särskilt betydande olägenhet har också framhållits risken för att små gruppers intressen och synpunkter eftersätts genom att de enskilda kommunmedlemmarna tar ställning till frågorna utan att beakta deras allmänna bakgrund och sammanhang med andra problem.

I övrigt vill jag erinra om att författningsutredningen har i uppdrag att överväga frågan om användningen av det statliga folkomröstningsinstitutet. Resultatet av författningsutredningens arbete i denna del torde bli av stor betydelse även för bedömningen av frågan om införande av kommunal folkomröstning. I avvaktan på slutförandet av detta arbete bör därför enligt min mening några åtgärder inte vidtagas i ifrågavarande hänseende.

I interpellationen har vidare uttalats, att lokala opinionsorgan med exempelvis rätt att ställa förslag och yttra sig över remitterade frågor samt välja vissa lokala nämnder och styrelser borde kunna fylla en viktig funktion både i städerna och på landsbygden. Dessa lokala organ föreslås benämnas stadsdelsråd respektive sockenråd.

Vid tillkomsten av 1953 års kommunallag framfördes inte några krav på inrättande av lokala opinionsorgan. Där emot har frågan om sådana organ — stadsdelsråd — varit aktuell i Stockholm. Saken var föremål för övervägande bl. a. i samband med översynen av kommunallagstiftningen i Stockholm. Förslag i detta hänseende lades dock inte fram, då man ville avvakta en lösning av spørsmålet om stadens framtida administration och om bildandet av Stor-Stockholm.

Det är givetvis angeläget att kommunmedlemmarna i största möjliga utsträckning får tillfälle att delta i det kommunala arbetet och säga sin mening i förekommande frågor. Mot lämpligheten av att för detta ändamål inrätta lokala or-

gan har dock rests åtskilliga invändningar. Som rena opinionsorgan har man ansett föreningar och organisationer vara mer lämpade. Om lokalorganen betroddes med egna förvaltningsuppgifter, har man befarat minskad effektivitet och bristande enhetlighet i kommunens förvaltning. Praktiska svårigheter att inordna organen i den nuvarande kommunala organisationen har också påtalats. För egen del vill jag framhålla, att kommunala beslut i frågor, som i första hand berör en viss del av kommunen, i allmänhet får betydelse för samtliga kommunmedlemmar, framför allt i ekonomiskt avseende. Ett ensidigt hävdande av lokala synpunkter kan därför befaras skärpa motsättningar mellan kommundelar med olika struktur geografiskt eller befolkningsmässigt och därmed försvåra arbetet inom kommunen som förvaltningsenhet.

Jag har den uppfattningen, att man i kommunerna strävat efter och hittills i stort sett lyckats med att tillgodose olika kommundelars intressen. Den utredning rörande kommunindelningen, som nu bedrivs inom inrikesdepartementet, syftar till att underlätta ett frivilligt samgående mellan kommuner. Varje kommun får sålunda själv överväga de för- och nackdelar som ett sådant samgående kan komma att medföra. För egen del tror jag att de olika kommundelarnas intressen skall kunna väl tillvaratas även efter en kommunindelningsreform.

Herr talman! Med det anförda anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Herr HEDBLOM (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för hans svar på min interpellation. Jag noterar givetvis med tacksamhet att statsrådet tämligen ingående behandlar de viktiga problemen om den kommunala demokratien men kan dock inte vara tillfredsställd med de slutsatser till vilka statsrådet kommer. I min interpellation har jag endast som exempel fört fram kommunal folkomröstning och lokala organ som medel att

stärka den kommunala demokratien, och jag hade kanske, om dessa förslag inte accepterades, väntat mig förslag till andra åtgärder. Den genomgripande omdaning av vår kommunala indelning, som med all sannolikhet kommer till stånd under de närmaste åren, borde enligt min mening motivera att spörsmålen kring den kommunala demokratin något mera beaktades.

I den synnerligen intressanta debatt som fördes i den här kammaren för en vecka sedan med anledning av herr Ferdinand Nilssons interpellation om utredningen rörande den kommunala indelningen tangerades av flera talare den kommunala demokratiens problem. Herr Torsten Andersson i Brämhult, t. ex., framhöll bland annat att varje kommunreform borde kompletteras med ett upplysningsarbete som skulle syfta till att hos den enskilde förankra aktningen för den kommunala självstyrelsen. Herr Andersson berättade att man i hans kommun inbjudit kommunens medlemmar till sammankomster med kommunalpolitisk information, då de närvarande hade fått yttra sig om de frågor som berörts. Herr Andersson fortsatte: »Denna kontaktverksamhet är av oerhört värde — naturligtvis under förutsättning att det är praktiskt möjligt att bedriva den. Enligt min mening är det nödvändigt att man beträder sådana vägar. Enbart kritik på den punkt det här gäller leder inte till något resultat.»

Så långt herr Andersson. Ja, sådana vägar kan beträdas i mindre kommuner, där invånarantalet inte är för högt. I större kommuner är det inte praktiskt möjligt. För mig står det klart att här måste till lokala opinionsorgan av typen stadsdelsråd, som kan föra fram mening, vilka i en stor kommunenhet utan representation för alla partier i alla kommunens delar lätt kommer i skymundan.

Statsrådet understryker visserligen att det är angeläget att kommunmedlemmarna i största möjliga utsträckning får tillfälle att delta i det kommunala arbetet och säga sin mening i förekommande frågor, men han avvisar lokala

Ang. den kommunala demokratien

organ och vill inte heller lägga fram någon proposition om kommunal folkomröstning. Statsrådet framhåller bland annat att man som rena opinionsorgan ansett föreningar och organisationer vara mer lämpade. Enligt min mening måste man komma bort från övertron t. ex. på organisationernas remissyttranden. Vi har fått ett så utbredd opinionsväsende från en mängd olika organisationer att den enskildes ståndpunktstagnande ramlat bort. Varje medborgare måste ha lika rätt att göra sin mening gällande, oavsett om han tillhör någon intresseorganisation eller inte. Genom ett lokalt opinionsorgan kan allas mening komma riktigare till uttryck.

Genom det omfattande utredningsarbete som bedrivits av den s. k. stadsdelsrådskommittén i Stockholm under borgarrådets Berglunds ordförandeskap har en hel del material sammanbragts som bör underlätta en statlig utredning om organ motsvarande stadsdelsråd på landsbygden. Det är här naturligtvis omöjligt att ingå i detalj på utredningens förslag. Helt allmänt kan sägas att följande tankegångar ligger bakom förslaget. Huvudstadens kraftiga tillväxt, geografiskt och befolkningsmässigt, har ökat avståndet mellan medborgarna och de beslutande kommunala myndigheterna. De lokala intressena i de olika stadsdelarna har nu endast begränsade möjligheter att göra sig hörda och vinna beaktande i Stadshuset. Medborgarnas levande intresse för den egna stadsdelens praktiska kommunala angelägenheter måste tillvaratagas såsom en värdefull tillgång i det kommunala arbetet. I det samspel mellan de kommunala myndigheterna och den allmänna meningen, som utgör den kommunala självstyrelsens grundval, måste stadsdelsråd komma att fylla en väsentlig uppgift som ett stadsdelens opinionsorgan. Genom sådana råd kan den enskilde medborgaren på ett helt annat sätt än nu är fallet påverka praktiska kommunala angelägenheter som rör just den plats där han bygger och bor. Alla dessa synpunkter äger naturligtvis lika giltighet för motsvarande lokala organ i

Ang. den kommunala demokratien

de stora landsbygdskommuner som nu kan komma att tillskapas.

Jag vill också peka på att organ av liknande typ funnits och finns på många håll. Jag tänker t. ex. på Spångarådet, som utförde ett värdefullt arbete efter inkorporeringen av Spånga med Stockholms stad. På sina håll har på frivillig väg tillkommit lokala råd, kanske framför allt i Stockholm — exempelvis i Farsta och Vantör i Söderort. De bevakar lokala frågor på ett utmärkt sätt, men ibland är det tveksamt, om dessa råd verkligen är representativa för den lokala opinionen. De är ju snarast ett organisationernas samarbetsråd. Mer representativa lokala råd skulle enligt min mening behövas.

Beträffande det kommunala folkomröstningsinstitutet hänvisas till att författningsutredningens arbete i den delen torde bli av stor betydelse även för bedömningen av frågan om införandet av detta institut. I avvaktan på slutförandet av det arbetet borde enligt statsrådets mening några åtgärder inte vidtagas. Men som jag framhållit i min interpellation berör de kommunala frågorna medborgarna mera direkt än de statliga. Det finns mycket som talar för att ett folkomröstningsinstitut på det lokala planet skulle vara mer värdefullt än på det statliga. Det skulle gälla områden som lättare kan överblickas av den röstande.

I interpellationssvaret har pekats på att en argumentering för kommunal folkomröstning såsom ett institut för att tillgodose lokala synpunkter inte tidigare förekommit. Jag vill dock påpeka att reservanternas i 1950 års folkomröstningskommitté, herrar Bergvall och Håstad, i samband med att de vänder sig emot uppfattningen att ett folkomröstningsinstitut skulle göra det svårare att övertvinna inom de nya storkommunerne förekommande motsättningar mellan kommunalerna, framhåller följande: »Enligt vår uppfattning måste dessa farhågor vara i huvudsak ogrundade. Utländska erfarenheter ge tvärtom vid handen att förekomsten av ett folkomröstningsinstitut gör det nödvändigt för de

lokala intressen. Det kan nämnas att folkomröstningsinstitutet i det av konfessionella och språkliga motsättningar präglade Schweiz betraktas som en sammanhållande, icke en splittrande faktor.» Så långt reservanternas i folkomröstningsutredningen.

Dessutom skulle jag beträffande användningen av ett kommunalt folkomröstningsinstitut vilja framhålla möjligheten att utlysa en omröstning bara i en del av en kommun för att få fram opinionen i en fråga som endast berör denna del. Det kan gälla t. ex. en stadsplanefråga eller en kommunikationsfråga.

Då jag än en gång tackar för svaret vill jag dock ytterligare understryka att jag inte kan känna mig tillfredsställd med det. För den som vuxit upp i en skärgårdssocken i nära kontakt med de kommunala frågorna, flyttat till en förortskommun med sämre kontakt med de lokala problemen och slutligen stiftat bekanskap med en storstads enligt min mening bristfälliga kommunala demokrati, upphör dessa problem inte att tränga sig på. Jag måste nämligen karakterisera förhållandena i de större städerna såsom mindre tillfredsställande. Jag noterar att stadsdelsrådsfrågan i Stockholm åter kommer att prövas i samband med lösningen av spörsmålet om stadens framtida administration och bildandet av Stor-Stockholm. Men en lösning behövs snarast. Och varför skall inbyggarna i de större kommunala enheter, som sannolikt kommer att bildas under 1960-talet, behöva försättas i en situation liknande den som föreligger för storstädernas invånare? Varför skulle inte i samband med de utan tvekan nödvändiga kommunsammanslagningarna reformer kunna genomföras som tillgodoser den kommunala demokratien?

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag har inte tänkt ta upp någon omfattande debatt i denna fråga. Jag vill bara säga att utvecklingen i vårt land har gått ifrån det institut, som ju kan betecknas som en allmän folkopinion, nämligen våra kommunal-

Ang. den kommunala demokratin

stämor. Utvecklingen har något gemensamt med herr Hedbloms egen som han beskrev så att han flyttat från den mindre orten till en större och sedan till den allra största, Stockholm. Man har efter hand begränsat invånarantalet i de kommuner, för vilka man föreskrivit en fullmäktigerepresentation som obligatorisk, och nu finns det, vad jag vet, inte någon kommunalstämma kvar.

Man har alltså medvetet gått från detta system till representationssystemet såsom ett fullödigt uttryck för vår demokrati och dess väsen. Frågan är nu alltså, om man i någon mån kan gå tillbaka igen. Jag har inte uppfattat det så, att herr Hedlund tänkt sig att man skall föra fullmäktigerepresentationen åt sidan utan endast bereda möjligheter att i vissa fall och för speciella frågor anordna folkomröstningar eller i de större städerna genom stadsdelsråd införa nya institutioner, som kan ge uttryck för opinionen.

Om vi då först håller oss till de mindre kommunenheterna, tror jag emellertid att vad som sagts i interpellationssvaret beträffande organisationernas och föreningarnas möjligheter att hålla kontakt med de kommunala frågorna visar att det finns utrymme för opinionerna i största allmänhet — inte på det sättet att de skall vara remissorgan, det är inte det som närmast åsyftas, utan här syftas på det förhållandet att man inom dessa organisationer och föreningar samlas för att diskutera de kommunala angelägenheterna. Där ges möjligheter för opinionerna att komma till uttryck.

Vad som är svårigheten med folkomröstningsförfarandet är ju inte minst, att man måste konkretisera frågeställningarna. På dessa konkreta frågor skall man alltså svara, och där ges det inte utrymme för vad som ju ändå kan bli en kompromiss, när man nöter mening mot mening för att få fram det bästa möjliga av ett sådant utbyte. Det fundamentala i vår demokrati är ju ändå, att man på detta sätt i diskussioner och överläggningar i samhället söker bearbeta ett problem fram till en lösning,

som är avsedd att kunna omfattas av största möjliga antal medborgare.

Jag är införstådd med att det kan finnas områden i en kommun eller en stad, där man kan ha ett särproblem i vilket det kan vara av ett visst värde att få ett opinionsutslag. Vi försöker beakta detta i den praktiska tillämpningen av demokratin. Ett exempel har man från sådana fall då länsstyrelserna har att ta ställning till sådana kommunala angelägenheter, som kanske berör bara en minoritet inom en kommun eller en del av en kommun; i sådana fall söker man genom att anordna möten och sammanträden med invånarna just i den berörda kommundelen få del av deras uppfattning i största allmänhet.

Att göra detta till ett obligatoriskt institut tror jag skulle vara litet besvärligt.

Men låt oss också tänka över vad folkomröstningsinstitutet på den statliga sidan inneburet. Vad har det gett för resultat? Vilka slutsatser kan man dra av det så långt vi hittills har tillämpat det? Besvärligheterna med konkretiseringen av frågeställningarna tror jag vi har ställt inför, inte minst i debatten om höger- och vänstertrafik. Där innebar kanske omröstningsförfarandet en viss fastslåsning av ståndpunkter. Jag erkänner att det är svårt att kompromissa i en sådan fråga som om höger- och vänstertrafik, men ändå har man fått en bundenhet just i anslutning till en folkomröstning, som kanske många inte anser vara så lycklig.

Jag tror att vi har tid på oss att undersöka dessa frågor. Kan man hitta framkomliga vägar är det all anledning att diskutera dem, i den mån man anser att man behöver dem för att förstärka demokratin. Hittills har väl ändå vår representativa demokrati svarat mot önskemålen.

Herr HEDBLOM (fp):

Herr talman! Jag skulle bara vilja anknyta till några synpunkter som statsrådet anförde i sitt sista inlägg.

Det är givet, att det är det representativa systemet som vi slår vakt om.

Ang. den kommunala demokratien

Men jag ser dessa förslag om att förstärka den kommunala demokratien som ett komplement. De behöver inte ha en obligatorisk karaktär. En folkomröstning av rådgivande karaktär förordade ju majoriteten i folkomröstningsutredningen. Det var ju reservanterna som ville gå längre. Jag anser att det skulle vara värdefullt att få ett konsultativt kommunalt folkomröstningsinstitut, som skulle kunna användas för att få ett klart uttryck för kommuninvånarnas ställning i frågor av mer teknisk karaktär, där det står två åsikter emot varandra.

Även de lokala opinionsorganen skulle enligt min mening ha en huvudsakligen en rådgivande karaktär. Det skulle dessutom inte vara obligatoriskt att remittera förslag till dem, och organen skulle inte ha rätt att yttra sig i alla frågor. Man skulle kunna komma fram till en kompromiss. På så sätt kunde dock den lokala opinionen göra sig hörd bättre än som nu är möjligt.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogs och lades till handlingarna Kungl. Maj:ts skrivelse nr 190, med tillkännagivande, att Kungl. Maj:t förordnat statsrådet Rune Hermansson att under innevarande riksdag utöva den be-

fattning med riksdagsärenden, som jämlikt § 46 riksdagsordningen tillkommer en ledamot av statsrådet;

och skulle underrättelse om denna skrivelses innehåll genom utdrag av protokollet meddelas vederbörande utskott samt riksdagens kanslideputerade.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 191—199, bevillningsutskottets betänkanden nr 73, 80—83, 85 och 86, bankoutskottets utlåtanden nr 34 och 35, första lagutskottets utlåtanden nr 40 och 41, andra lagutskottets utlåtanden nr 67—70, tredje lagutskottets utlåtanden nr 32 och 33 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 42 och 43.

Anmälades och bordlades en av herr *Elmgren m. fl.* undertecknad motion, nr 713, angående ändrad lydelse av § 7 mom. 2 i första kammarens ordningsstadga.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.55.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Ondagen den 7 december förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Ang. högertrafikfrågan

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **SKOGLUND**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Sveningssons interpellation angående högertrafikfrågan, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Sveningsson har frågat mig, om jag avser att inom den närmaste tiden låta verkställa de utredningar, som erfordras för ett nytt ställningstagande till frågan om övergång från vänster- till högertrafik i vårt land.

Till svar härpå får jag meddela följande.

Med hänsyn till den betydelse kostnadsfrågan äger för övervägandena om övergång till högertrafik är det uppenbarligen av stort intresse att den offentliga debatten i denna fråga kan grundas på tillförlitliga, aktuella kostnadsberäkningar baserade på prognoser rörande trafikutvecklingen på lång sikt. Bland annat med tanke på den strukturförändring inom hela trafikapparaten, som skett under senare hälften av förra decenniet och som kan beräknas fortsätta i stegrad takt under 1960-talet, kan de av 1954 års kommitté för utredning om högertrafik på sin tid verkställda kostnadsberäkningarna inte sägas erbjuda en tillfredsställande grundval för debatten. Det synes därför motiverat att kostnadsfrågan nu utredes på nytt. Vid utredningen bör särskilda kostnadsberäkningar göras för omläggning vid alternativa tidpunkter framöver.

Med hänsyn till det anförda har jag den 2 december 1960 begärt och erhållit Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla en sakkunnig för att verkställa ifrågavarande utredning.

Att utredningen göres, innebär — det

vill jag särskilt understryka — inte något ställningstagande från regeringens sida till frågan huruvida en trafikomläggning bör ske.

Med detta anser jag mig, herr talman, ha besvarat interpellationen.

Herr **SVENINGSSON** (h):

Herr talman! Till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet uttalar jag mitt tack för svaret på min interpellation. Jag tackar även varmt för svarets innehåll. Visserligen har svarets reella innehåll varit känt några dagar genom det beslut, som regeringen fattade i konseljen förra fredagen och som innebar att man skulle tillsätta en utredningsman för att klarlägga de aktuella kostnaderna för högertrafikens införande. Men jag vill gärna säga att jag inte har någon anmärkning mot att herr statsrådet skulle ha gått händelserna i förväg. Statsrådet Skoglund har ur min synpunkt handlat fullständigt korrekt och riktigt. Jag var erbjuden att få detta interpellationssvar i fredags för att nyheten om denna utredning skulle ha kommit i samband med interpellationssvaret. Jag hade mycket svårt att vara här i riksdagen den dagen, och jag värdjade om uppskov med svaret några dagar. Jag vill även uttala min stora tacksamhet för att mitt önskemål att få svaret lämnat någon dag senare blev beaktat.

Att jag tagit upp denna fråga beror på att jag blivit mer och mer övertygad om att vi med hänsyn till trafikutvecklingen i vårt eget land och även med hänsyn till trafikförhållandena i våra grannländer och i länderna ute i Europa måste så snart som omständigheterna medger ändra vårt trafiksystem och gå över till högertrafik.

Jag vill också gärna från denna plats erkänna — vad som redan är känt — att jag när det gäller frågan vänster- eller högertrafik hör till de syndare, som om-

Ang. högertrafikfrågan

vänt sig och blivit bättre. Jag har röstat för bibehållen vänstertrafik i andra kammaren på 1940-talet och röstat på samma sätt vid folkomröstningen 1955. Omvändelsen för min del har skett i samband med att jag varit ute och kört bil rätt mycket utomlands under de senaste fyra åren. Jag blev omvänd redan sommaren 1957. Det går lätt att köra i högertrafik, bara man börjar. Säkert går det lättare för oss i Sverige att klara oss i högertrafiken än för dem som kommer söderifrån och kanske kört genom ett tiotal länder — alla med samma trafiksystem — och så kommer till Sverige och måste lägga om och köra i vänstertrafik.

Visst har det under den gångna sommaren hänt en hel del hemska olyckor på grund av att utländska bilister glömt bort vänsterregeln här i Sverige. Men ett skäl till en övergång, som jag för min del anser väger ännu tyngre, är den olycka som ligger i det förhållandet, att vi här i landet nästan uteslutande har vänsterstyrda bilar, och dessa vänsterstyrda bilar är inte avsedda för vänster- utan för högertrafik. Det går lätt att göra omkörningar i högertrafik med en vänsterstyrd bil, ty sikten är då mycket bättre. Om vi hade en statistik över hur många bilolyckor det är som är försakade av att vi har vänsterstyrda bilar i vänstertrafik, skulle den statistiken enligt min mening väga mycket tyngre än antalet olyckor med offer av människoliv som utländska bilister, ovana vid vårt vänstersystem, varit orsaken till.

Nu skall kostnadsfrågan utredas. Jag delar här helt statsrådets mening. Det är självklart att kostnaderna måste utredas så att vi får reda på vad en övergång kostar innan vi fattar beslut därom. Jag delar inte den uppfattning, som kommit till uttryck i någon tidning, där man antytt att det här inte så mycket gäller att utreda utan bara att besluta. Det måste även bli en grundlig utredning om övergångens organisation och hur en omläggning av trafiksystemet skall ske så att inte olyckornas antal ökar i samband med en övergång. Jag hoppas och tror

att man kan anordna en övergång till högertrafik på ett sådant sätt, att olyckornas antal kan minska under själva övergångstiden och att olyckorna i varje fall inte skall behöva bli så många som de var under november månad. Att en övergång — sedan den är genomförd — skall leda till en större trafiksäkerhet, behöver det inte råda några delade meningar om.

Herr statsrådet framhåller i sitt svar, att den igångsatta utredningen om kostnaden inte innebär något ställningstagande från regeringens sida till frågan, huruvida en trafikomläggning skall ske eller inte. Även om statsrådet och regeringen uttrycker sig på det sättet, menar nog alla som är intresserade av högertrafikens införande — och det är bra många, och den opinionen växer för varje dag och blir allt starkare — att igångsättandet av denna utredning är ett stort steg i riktning mot införandet av högertrafik. För min del räknar jag med att en övergång till högertrafik kommer att betyda mycket för turismen här i landet. Det lär förhålla sig på det sättet ute i Europas länder, att när man vänder sig till resebyråer och liknande institutioner för att få upplysningar, så får man mycket ofta svaret: Res inte till Sverige, för där har man kvar vänstertrafiken.

En annan sak, som man också måste ta hänsyn till, är det förhållandet att ett mycket stort antal bilister, som gärna skulle vilja resa utomlands, inte vågar göra det, därför att de inte vill vara med om att i ett annat land behöva göra en omställning i körsättet. Jag minns själv vad jag kände första gången jag gjorde försöket.

Jag bygger mitt uttalande också på den erfarenheten, att när man varit utomlands, så är den mest vanliga frågan man får när man kommer hem denna: Hur går det att köra i högertrafik? Man kan inte komma ifrån att även om det är lätt att köra i högertrafik, så är själva omställningen en påfrestning för alla, såväl när man reser ut som när man kommer hem igen. Och det är att märka, att trafiken ökar i hastig takt över gränserna.

Ang. högertrafikfrågan

Herr talman! Även om det inte riktigt hör samman med frågan om högertrafiken men dock med trafiksäkerheten i allmänhet, så vill jag sluta mitt anförande med att ta upp det mycket uppmärksammade beskedet under de senaste dagarna om att kommunikationsministern kommer att införa en hastighetsbegränsning till 80 kilometer över julhelgen. Man kan godtaga detta försök att minska olyckornas antal och kanske också en hastighetsbegränsning under de stora helgerna i fortsättningen. Vid de stora helgerna har människorna i regel inte så bråttom, som de många gånger själva tror. Men skulle detta försök till hastighetsbegränsning nu i jul vara ett tecken till eller inledningen till en allmän hastighetsbegränsning, så är det något som jag inte kan biträda. Är Sverige det främsta billandet i Europa, så skall vi ha rättighet att, när vi har bråttom, använda bilarna som meningen är att de skall användas. Vad bilisterna däremot måste lära sig är, såsom jag tidigare framhållit, att använda bilarna under ansvar och med omdöme. När det gäller trafiksäkerheten måste man mer än på hastighetsbegränsning lägga vikt vid ansvaret och omdömet hos trafikanterna.

Med anledning av hastighetsbegränsningen under julhelgen uttalade en tidning i slutet av förra veckan, att det finns alla utsikter till att kommunikationsministerns namn med anledning av beslutet kommer att gå till historien. Jag vill för min del säga med anledning av att en utredning om högertrafik nu har igångsatts, att kommer statsrådet Skoglund att inom rimlig tid införa högertrafik här i landet, då föreligger mycket större utsikter till att statsrådet Skoglunds namn som kommunikationsminister kommer att gå till historien. Även om vi inte precis hör till samma parti, så skulle jag så gärna unna statsrådet detta, om högertrafikfrågan kan lösas.

Med detta uttalande vill jag ännu en gång tacka för svaret på interpellationen.

Herr EDSTRÖM (fp):

Herr talman! I likhet med interpellanten vill jag tacka statsrådet för hans

svar och ännu mer för hans initiativ att påbörja de för en övergång till högertrafik nödvändiga utredningarna.

Att folkomröstningen år 1955 utföll som den gjorde, berodde på att de socialmedicinska och humanitära skälen ej vann tillräckligt gehör. Detta i sin tur berodde på att ärendet icke var tillräckligt utrett, något som måste göras.

Det fanns redan 1955 en stor grupp, det finns i dag en större och det kommer att i framtiden finnas en alltmer ökande grupp olycksfall, som beror på att vi har ett annat trafiksystem än de flesta andra länder. Ju mer trafiken över gränserna ökar, desto större blir denna grupp. År 1959 passerade 21 miljoner människor landets gränser och tvingades byta från höger till vänster. Över hälften färdades med bil eller annat motorfordon. Totalt passerades gränserna av 3,3 miljoner motorfordon. Någon gång under 1970-talet beräknas siffran för motorfordon, som passerar över gränserna, uppgå till 7 miljoner.

Offren för denna trafikdöd kan delas upp i fyra kategorier: 1) Svenskar, vilkas reflexer slår fel utomlands — det gäller både fotgängare och förare av motorfordon. 2) Utlänningar, som på samma sätt reagerar fel här i Sverige. 3) Fotgängare i Sverige, som kommer i vägen för utlänningar med fel reflexer. 4) Utlänningar, som blir lidande av att svenskar ej är vana vid högertrafik. Man kan uttrycka saken så, att bilförarens automatiska reflexer fungerar snabbare än hans omdöme. Reflexerna fungerar riktigt för det trafiksystem, som man är tränad och van vid, men fungerar fel och kan leda till katastrof i ett trafiksystem med vänster och höger omkastade.

Hur många offer av denna grupp av olycksfall som årligen uppkommer i vårt land är det svårt att uppskatta, offren utomlands vet vi mycket litet om. Här hemma kan vi blott få reda på dem, som är uppenbara. Blott den gruppen utgör årligen nu omkring 20 dödade och troligen omkring 60 svårt invaliderade. Det är visserligen inte så särskilt stor

Ang. ändring i kammarens ordningsstadga

siffror vid sidan av vår i övrigt så skrämmande trafikdödlighet, men den kan trots det aldrig accepteras, då den är helt onödig och tillkommen genom en lagstiftning, som i vår tid med dess livliga trafik över gränserna ter sig helt livnedsfrämmande.

Genom samverkan mellan myndigheter, forskare, läkare och allmänhet har vi fått bukt med barnadödlighet och tuberkulosdödlighet. Skall vi inte på samma sätt kunna få bukt med även vår fjärde folksjukdom, trafikolycksfallen, steg för steg? Att avskaffa vänstertrafiken i vårt land bör därvid bli en av de viktigaste åtgärderna.

Betydelsefullt är, som redan interpellanten påpekat, att själva omläggningen till högertrafik och propagandan därför väl planeras i detalj. Inom Föreningen för högertrafik i Sverige har man i Skåne redan påbörjat att utreda den planläggningen; en teknisk expertgrupp och en grupp läkare har tillsatts att samarbeta med varandra. Där nere är ju trafiken över gränserna särskilt livlig, den söderifrån kommande trafiken inte blott till Sverige utan även till Norge och Finland belastar där särskilt. Denna privata utredning kan bli en god komplettering till de statliga utredningarna.

I senaste häftet av Nordisk Kontakt som vi fått på bordet finns en artikel med rubriken: »Den svenska vänstertrafiken spolierar stora nordiska värden.» Däri redogörs för ett medlemsförslag, som framlagts i Nordiska rådet, vari hemställs att Nordiska rådet skall rekommendera Sveriges regering att övergå till högertrafik i vårt land. I denna artikel målas i klara färger faran med skilda trafiksystem i de olika nordiska länderna. I samma häfte finns också en ledare med rubriken »Svensk högertrafik?» där samma synpunkter gör sig gällande.

Jag skulle vilja instämma i vad interpellanten slutade med, nämligen att jag tror att kommunikationsminister Skoglund skulle göra sig ett namn i historien om han genomförde denna för vårt lands trafiksäkerhet och över hu-

vud taget för vårt lands kommunikationer med utlandet så viktiga reform.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. ändring i kammarens ordningsstadga

Föredrogs den av herr *Elmgren m. fl.* väckta motionen, nr 713, angående ändrad lydelse av § 7 mom. 2 i första kammarens ordningsstadga.

I denna motion hade hemställts, att första kammaren måtte, med verkan från 1961 års riksdag, antaga i motionen infört förslag till ändrad lydelse av § 7 mom. 2 i kammarens ordningsstadga.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Herr talman! I föreliggande motion, som undertecknats av representanter för samtliga i utskottet representerade partier, föreslås att kammaren fr. o. m. 1961 års riksdag skall utse suppleanter till kanslideputerade. En motsvarande motion har väckts i andra kammaren. Kanslideputerade är nu till antalet fyra, nämligen två från vardera kammaren. Antalet suppleanter föreslås skall bli det samma.

Förslaget om utseende av suppleanter till kanslideputerade motiveras i motionen med att riksdagen i höst vidgat kanslideputerades uppgifter, i det riksdagen uppdragit åt kanslideputerade att fungera som riksdagens personalnämnd med uppgift att bereda och samordna frågor avseende riksdagens tillfälligt anställda tjänstemän.

Om motionen skulle remitteras till utskott, bleve det nödvändigt att för ändamålet tillsätta ett enskilt utskott. Saken synes emellertid vara alltför obetydlig för en sådan åtgärd, och jag anser att kammaren bör begagna den möjlighet som i detta fall finnes att avgöra motionen utan remiss till utskott.

Jag kan tillägga, att ändringsförslaget sammanfaller med ett utkast, som uppgjorts av konstitutionsutskottet och som finnes såsom bilaga fogat vid utskottets utlåtande nr 26 vid denna riksdag.

Ang. Aktiebolaget Statens skogsindustriers ekonomiska ställning

Jag hemställer således, herr talman, att kammaren måtte bifalla motionen redan i dag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls ifrågavarande motion.

Ang. Aktiebolaget Statens skogsindustriers ekonomiska ställning

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 191, i anledning av väckta motioner om översyn av Aktiebolaget Statens skogsindustriers ekonomiska ställning m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Per-Olof Hanson* (I: 68) och den andra inom andra kammaren av fru *Sandström* (II: 76), hade hemställts, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om att åtgärder måtte vidtagas för en översyn av Statens skogsindustriers ekonomiska ställning och att denna översyn måtte göras med biträde av fristående expertis samt att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om en allsidig och långsiktig utredning av råvarutillgångar och industriella utvecklingsmöjligheter för skogsindustrien i Övre Norrland.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet gjort vissa uttalanden rörande de i motionerna berörda frågorna, var- efter utskottet hemställt,

a) att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 68 och II: 76, i vad de avsåge översyn rörande Aktiebolaget Statens skogsindustriers ekonomiska ställning, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört;

b) att motionerna I: 68 och II: 76, i vad de avsåge utredning av råvarutillgångar och industriella utvecklingsmöjligheter för skogsindustrien i Övre Norrland, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herr *Åkerström*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **PERSSON, HELMER**, (k):

Herr talman! Det finns enbart en blank reservation till detta utskottsutlåtande. Motionärernas parti har inte funnit anledning att göra någon reservation, och det kan man förstå med den välvilliga behandling som motionen fått i utskottet.

Det har ju varit ett stort rabalder omkring denna motion, och man måste väl fastställa att motionen inte innebar någon vänskaplig framstöt gentemot Statens skogsindustrier från de folkpartistiska motionärerna. Utskottets utlåtande visar undfallenhet i många stycken gentemot de strävanden som motionärerna har ådagalagt. Utskottet tar bland annat upp frågan, under vilka betingelser bolaget verkar. Därvid behandlar man det stora problemet om skogen och fastställer att en av orsakerna till att bolaget brottas med vissa svårigheter är att bolaget saknar tillgång till egna skogar. Jag skulle vilja säga, att det faktum att Statens skogsindustrier icke har egna skogar är en avgörande orsak till att bolaget vissa gånger får brottas med finansiella svårigheter. Jag fäster kammarens uppmärksamhet vid att riksdagens majoritet för sin del icke gjort någonting för att lösa detta viktiga problem. Tvärtom har riksdagsmajoriteten försämrat Statens skogsindustriers betingelser i det avseendet. Jag syftar då på beslutet att man skulle helt skilja Statens skogsindustrier ifrån domänverket. Jag tycker nog att utskottet, när det behandlar en motion, som inte minst under valrörelsen har haussats upp så mycket, inte bara skulle nöjt sig med att påpeka detta förhållande utan med tanke på den betydelse Statens skogsindustrier har, också borde haft en positiv linje för att lösa denna avgörande fråga för bolaget.

Lönsamheten kan man ju diskutera hur länge man vill, men nog har jag den uppfattningen, att Statens skogsindustrier är ett lönsamt företag, trots de svåra betingelser som det får arbeta under. Visst måste Statens skogsindustrier vara ett lönsamt företag, när man med det lilla aktiekapital, som stått till för-

Ang. Aktiebolaget Statens skogsindustriers ekonomiska ställning

fogande, under dessa år kunnat utvidga rörelsen på det sätt som skett. Sedan kan man förstås diskutera om lönsamheten kunde vara större, och det är klart att den skulle vara avgjort mycket större om bolaget ägde egna skogar — den saken skall spikas fast nu och i framtiden.

Vilka åtgärder är det nu som utskottet så starkt understryker är påkallade för att öka lönsamheten hos Statens skogsindustrier? Man talar inte om det jag nämnde, om skogen, utan man talar om strukturrationaliseringar. Denna utskottets skrivning gör mig misstänksam. Vad är egentligen i görningen?

Jag skall citera vad utskottet säger: »Under utskottets behandling av förevarande motioner har från bolagsledningens sida upplysts, att inom företaget pågå förlöpande undersökningar för att klarlägga de olika verksamhetsgrenarnas och företagsenheterens lönsamhet. Bolagsledningen räknar med att på så sätt få underlag för strukturrationaliserande åtgärder och för andra ingripanden i syfte att successivt förbättra och stärka rörelsens ekonomi och företagets ställning. Utskottet understryker nödvändigheten av denna förlöpande interna översyn och utgår från att, om så befinnes påkallat, företagsledningen därvid utnyttjar även utomstående expertis.»

Här talas om interna saker, och det skall gudarna veta att det försiggår interna saker inom Statens skogsindustrier, interna saker som inte är nödvändiga. För cirka en månad sedan gjorde en tidning i Norrbotten ett reportage, i vilket man fick veta, att nu skulle det bli ett storsågverk i Kalixbygden, nämligen i Karlsborgsverken medan Båtskärsnäs och Töre skulle nedläggas. Den tidning som jag representerar frågade den högste tjänstemannen i Statens skogsindustriers styrelse om uppgiften var riktig. Han förnekade saken. När sedan ordföranden i ASSI:s bolagsstyrelse en eller två dagar därefter kom upp till Norrbotten, gjorde han ett uttalande, som egentligen innehöll att det där att man skulle skapa ett storsågverk och lägga ned Töre och Båtskärsnäs fanns med i bilden. Nu måste jag fråga utskot-

tets talesmän vad som egentligen är riktigt i detta fall. Skall man lägga ned Båtskärsnäs sågverk, som är fullt modernt och ett av de större här i landet? Nog måste man väl ändå från utskottets sida kunna lämna klart besked om vad man har för planer på denna punkt. Vad är det som försiggår?

För några år sedan var en avdelning av statsutskottet på besök i Norrbotten. Man förklarade då att man fått besked från Statens skogsindustrier om att Sesskarö och Töre sågverk inte skulle nedläggas — Båtskärsnäs nämndes i det sammanhanget inte. Detta har emellertid inte senare hindrat ASSI:s styrelse att besluta att Töre skall läggas ned. Den frågan är emellertid ännu inte slutgiltigt löst. Regeringen har nämligen sagt ifrån att Töre inte får nedläggas förrän man på orten fått någon annan industri, och det tycks verkligen dröja.

Nu vill jag, herr talman, ha klart besked av utskottet. Det får icke gå så till inom Statens skogsindustrier, att man där i sådan utsträckning faller undan för den borgerliga anstormningen att man slår in på sådana vägar i fråga om strukturrationalisering, att resultatet blir att två samhällen i Norrbotten helt försvinner. Industrierna måste ju i alla fall vara till för människorna och inte tvärt om. Vad är det för demokrati i ett statligt företag, om man håller folket ovetande om vad som blir dess framtida öde? De folktopartistiska motionärerna tycks gilla en dylik politik, men det kan inte jag göra. Ett dylikt uppträdande har nämligen absolut ingenting att göra vare sig med demokrati i allmänhet eller facklig demokrati. Det är rent ut sagt en cynisk politik mot människorna. Det måste väl alla förstå, när dessa människor i Båtskärsnäs och Töre varje dag går där och diskuterar hur länge deras arbete skall vara, hur länge deras samhällen skall bestå. Det är därför, det fastslår jag än en gång, angeläget att få klart besked på denna punkt.

När det sedan gäller att söka råda bot på bolagets svårigheter tycker jag nog att man från utskottsmajoritetens sida borde ha starkt understrukit nödvändig-

Ang. Aktiebolaget Statens skogsindustriers ekonomiska ställning

heten av att förstärka Statens skogsindustrier med mera kapital.

Herr GRYM (s):

Herr talman! Jag skall vara mycket snällare än vad norrbottningen herr Helmer Persson nyss varit, och jag skall inte heller hålla något långt anförande.

Yrkandena i de nu aktuella motionerna sammanfaller med vissa yrkanden av samma motionärer under föregående år. På statsutskottets förslag avtog emellertid riksdagen i fjol de motioner som då väckts av fru Sandström och herr Per-Olof Hanson på stockholmsbänken.

Av det nu föreliggande utlåtandet framgår, att motionärerna i år haft en viss framgång i utskottet, nämligen i fråga om den del av motionerna som gäller ASSI:s ekonomiska ställning. Det är, herr talman, inte min avsikt att nu ingå på någon närmare granskning av utskottets utlåtande. Jag måste dock, åtminstone i vissa stycken, göra mig ungefär samma frågor som dem herr Helmer Persson för en stund sedan var inne på. Jag syftar här bl. a. på vad utskottet skriver: »Vissa påvisbara faktorer verka i för bolaget ogynnsam riktning. Dit hör bl. a. avsaknaden av egna skogar.» Detta konstaterande av utskottet är enligt min mening riktigt. Jag har själv tidigare både här i kammaren och vid andra tillfällen understrukit, att det var förhastat av statsmakterna att skilja ASSI från domänverket. Jag vidhåller alltså min uppfattning att det var fel att vi gjorde så. Förmodligen skulle väl ingen, vare sig en enskild person eller ett bolag, här i landet vilja skilja industrien från råvaran. Jag kan aldrig tänka mig att t. ex. det stora Cellulosabolaget skulle försämrå möjligheten till samarbete mellan skogsdomänförvaltningen och förädlingsindustrien. Såvitt jag vet har Cellulosabolaget liksom andra privata skogskoncerner industrien och skogsförvaltningen under samma finansiella ledning, och ägaren av råvaran, d. v. s. skogen, och av skogsindustrien är ju densamme. Ur ägarens synpunkt är det av mindre betydelse, om det är skogen eller den förädlade pro-

dukten som ger vinst; huvudsaken är att det ekonomiska resultatet blir så bra som möjligt. Om ASSI:s ekonomiska ställning till en viss del är beroende på avsaknaden av egna skogar — och det är troligt — så bör den sidan av saken snarast rättas till. Staten skall inte sätta sin egen förädlingsindustri på svältkost.

Brist på råvara kan man inte tala om — jag håller mig i detta fall enbart till Norrbottens län. Där är såsom alla vet kronan den i särklass största skogsägaren — kronoskogarna upptar mer än hälften av länets sammanlagda skogsmarksareal eller ungefär lika mycket som domänverkets skogsinnehav i alla andra län i detta land tillsammans. Virkesförrådet är inte heller så dåligt, och det visar en stigande tendens.

Av riksskogstaxeringens beräkningar framgår, att det ur skoglig synpunkt är motiverat att i väsentlig grad höja det årliga virkesuttagets storlek utöver medeltalet av den årliga avverkningskvantiteten under senare år. Av den reviderade virkesbalans för Norrbottens län som utarbetades år 1959 framgår bl. a. att länet har ett överskott av ungefär 1 300 000 kubikmeter fast mått avsättningsbart industrivirke, varav 800 000 kubikmeter barr- och 500 000 kubikmeter björkvirke, allt i runda tal. Då har hänsyn tagits till den av riksdagen beslutade utbyggnaden vid Lövholmen utanför Piteå, som ägs av Aktiebolaget Statens skogsindustrier, och i Munksund, som ägs av Svenska cellulosaaktiebolaget. Överskottskvantiteten överstiger storleksordningen av de råvaruönskemål som beträffande Norrbotten framstälts från utomlansindustrier. Enbart barrvirkesöverskottet skulle räcka för att årligen framställa ungefär 160 000 ton massa. Som jämförelse kan jag nämna, att ASSI:s nuvarande sulfatfabrik i Karlsborg utanför Kalix har en maximal årskapacitet av ungefär 120 000 ton. Barrvirkesöverskottet motsvarar alltså betydligt mer än ytterligare en anläggning av den nuvarande Karlsborgsfabrikens kapacitet. Härtill kommer expansionsutrymme för lövmassaproduktion av storleksordningen 90 000 ton.

Ang. Aktiebolaget Statens skogsindustriers ekonomiska ställning

Jag vill, herr talman, slutligen på det livligaste instämma i vad länsarbetsnämnden i Norrbottens län skrivit i sitt remissyttrande över motionerna, nämligen att den vill starkt understryka angelägenheten från arbetsmarknadssynpunkt av att någon försening eller begränsning i företagens industriella utbyggnad i Norrbottens län icke föranledes av ytterligare utredningar.

Enligt min mening är det av största betydelse att den skogsindustriella utvecklingen i länet fortsätter och därmed bidrar till att på längre sikt skapa en rationell lösning av Norrbottens omfattande och svåra sysselsättningsproblem. Situationens allvar framgår kanske bäst av att de kostnader som under 1959 nedlagts enbart på beredskapsarbete i Norrbottens län uppgick till 102 miljoner kronor eller 25 procent av motsvarande kostnad för riket i dess helhet.

Jag anser för min del att ASSI:s utveckling i Norrbotten inte kan anses som avslutad i och med att den anläggning vid Piteå färdigställes som riksdagen helt nyligen har beslutat om. Karlsborg utanför Kalix måste bli nästa etapp, men till denna fråga angående utbyggnaden i Kalix blir det helt säkert tillfälle att återkomma så småningom.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten med många ord, men jag vill ändå säga något.

Det framgår av vad utskottet skrivit, att när motionerna väcktes i januari månad, förelåg ännu inte ASSI:s årsredovisning för 1959, och en del av de kritiska reflexioner som gjordes i motionerna har ju kommit i en annan belysning genom årsredovisningen. Den visar t. ex. att de kortfristiga skulderna har nedbringats i betydande utsträckning, och det är att hälsa med tillfredsställelse.

Sedan vill jag göra några kommentarer till vad som sagts i denna debatt. När det gäller herr Helmer Persson kan man väl nöja sig med att säga, att hans

oändliga vördnad för statliga företag gör att han inte kan tänka sig annat än att onda krafter är i verksamhet om man vill titta litet närmare på förhållandena inom ett statligt företag. Ta det inte så pessimistiskt, herr Persson — jag tror att alla skall kunna vara överens om att det finns andra skäl än önskan att riva ner som gör att man vill titta på statliga företag. Jag kan inte förstå varför någon skulle behöva vara emot en noggrann översyn av ASSI:s ställning och framtidsutsikter, även med anlitande av utanför bolaget stående expertis, i syfte att få fram underlag för en strukturrationalisering. Givetvis får strukturrationaliseringen, i detta sammanhang liksom alltid annars, ske med förnuft och förstånd; och här är läget sådant att det otvivelaktigt gäller att gå fram med aldeles särskilt stor försiktighet. En av motiveringarna för bolagets existens är nämligen, att det skall skapa sysselsättningsmöjligheter och utkomst för befolkningen i de områden där bolaget verkar och bör verka. Å andra sidan är det självfallet inte tillfredsställande, om företaget drivs så att dess lönsamhet blir onödigt dålig; och det är väl svårt att bestrida, att avkastningen av det inom företaget arbetande kapitalet visar en sjunkande tendens.

Givet är att debatten kring företaget kan skapa viss oro och en del bekymmer för de orter och människor som är beroende av företaget, men detta är ju något som händer överallt inom näringslivet, när man diskuterar hur man skall bära sig åt med industrier vilkas verksamhet och framtidsutsikter etc. tarvar djupgående överväganden med sikte på möjliga förändringar och förbättringar i räntabilitet, produktionsinriktning o. s. v. Jag kan inte finna att man skulle behöva se saken annorlunda då det gäller statliga företag. Vi skall väl ändå inte gå så långt att vi helt och hållet förvandlar ASSI:s verksamhet till ett slags socialvård; jag tror inte att det skulle tjäna saken om man lade upp debatten på sådant sätt.

En helt annan sak är att man — och

Ang. Aktiebolaget Statens skogsindustriers ekonomiska ställning

det finner jag rimligt — här liksom i motsvarande fall inom det privata näringslivet, när någonting är på gång, försöker i största möjliga utsträckning hålla de anställda och andra, som kan vara beroende av företaget, underrättade om vad som sker och planeras. Man bör på alla händer ha läget klart för sig. Jag tycker inte att man skall behöva se den saken på annat sätt här än på alla andra områden.

Jag skall begränsa mig till detta, herr talman. Utskottsutlåtandet är enhälligt, och jag har åtminstone för tillfället inga ytterligare reflexioner att göra.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Får jag först säga några ord beträffande herr Helmer Perssons anförande. Han talade om att det tidigare har förekommit ett visst rabalder i pressen kring denna fråga och att utskottet skulle ha visat någon sorts undfallenhet gentemot motionärerna och mot en opinion, som inte är stor men dock högröstad. Jag vet att ett rabalder har förekommit, men jag vill säga till försvaret för de tidningar, som fört detta rabalder, att det ägde rum innan utskottets utlåtande förelåg justerat och att det är möjligt att man kommit till en annan uppfattning om innehållet i utskottets yttrande, därest man hade väntat tills utlåtandet förelåg. Herr Helmer Persson argumenterar däremot, såvitt jag förstår, med ledning av detta oriktigt informerade rabalder även sedan utskottets utlåtande lagts fram, och det tycker jag är sämre.

Herr Persson anmärker mot att utskottet nämnt bristen på egna skogar såsom ett av skälen till att ASSI:s ekonomiska ställning är svagare än konkurrentföretagens. Men detta är ju ett faktum, och jag trodde inte att herr Helmer Persson skulle finna anledning till anmärkning mot att det anføres i syfte att klargöra, att bolaget har vissa svårigheter som andra bolag inte har.

Herr Persson säger också att riksdagen inte gjort tillräckligt — jag antar kapitalmässigt — för att lätta företagens

svårigheter. I det fallet vill jag nog för min del gärna instämma med honom; det borde kunna tänkas att statsmakternas kapitaltillskott till detta företag görs större i syfte att ge det bättre chanser att existera och utvecklas.

Herr Persson fruktar att de interna undersökningar, som också omnämnes i utskottsutlåtandet som ett argument mot motionärerna, skulle vara av ondo för bolaget. Det har utskottet för sin del inte räknat med. När utskottet anser att sådana undersökningar bör ske — och det har utskottet alltid ansett — är det tvärtom i motsats till tanken att det skall ske något slags öppen undersökning i särskild ordning utanför bolagsledningens bestämmande, och det alternativet antar jag att herr Persson inte heller vill vara med om, nämligen att detta bolag dissekeras inför konkurrenterna.

Herr Persson frågade vidare om statsutskottet kan svara på vad det skall bli av Båtskärsnäs sågverk. Jag kan för min del bara säga, att namnet Båtskärsnäs över huvud taget inte nämnts inom statsutskottet denna gång. Det har inte varit tal om vare sig några nedläggningar eller några andra planer, som syftar till begränsning av bolagets verksamhet. Det kan tänkas att sådana planer finns — det vill ingen bestrida — men utskottet har inte fått reda på någonting om detta och har över huvud taget inte heller haft anledning att fråga om den saken, eftersom det är rätt mycket som flyter i denna verksamhet.

Jag får kanske också erinra om att motionärerna — av vilka den ene nyss talat i denna kammare — påyrkar utredning i två punkter dels i fråga om råvarutillgångarna i övre Norrland och dels i särskild ordning beträffande ASSI:s ekonomiska ställning. Det första yrkandet har, som kammarens ledamöter ser, utskottet direkt avstyrkt med hänvisning till redan avslutade och pågående undersökningar just om de råvarutillgångar som motionärerna vill kartlägga. Jag får väl antaga att motionen väcktes så tidigt, att motionärerna inte på det stadiet kunde observera vad som hade

Ang. Aktiebolaget Statens skogsindustriers ekonomiska ställning

skett eller då skedde och givetvis inte heller vad som skett sedan, och det må väl vara ursäktligt.

Beträffande företagens ekonomiska ställning erinrar jag om att riksdagen år 1957 fick anmälan om en översyn av bolagets ekonomi och att sedan dess — som redan sagts i debatten — väsentliga förändringar till det bättre i fråga om bolagets ställning har kunnat konstateras genom de numera föreliggande boksluten. Enligt besked till utskottet har dessutom förbättringen under år 1959 fortsatt under år 1960 på ett sätt som måste anses vara lik i lasten för detta företag: de långa fraktavstånden, de korta skeppningssäsongerna och, såsom nyss sadet, avsaknaden av egna skogar. Dessutom måste man taga hänsyn till sociala och arbetsmarknadspolitiska förhållanden. Inget annat skogsindustri-bolag har så ogynnsamma betingelser att kämpa med, och då blir, får man förmoda, möjligheterna att betvinga svårigheterna mindre för detta bolag än för andra. När man uttalar sig om lönsamhet och driftresultat inom Statens skogsindustrier bör man ta hänsyn till dessa betingelser.

När utskottet har avvisat motionerna av fru Sandström i andra kammaren och herr Per-Olof Hanson i denna kammare har det, som kammarens ledamöter kan se, skett av närmare angivna skäl. Det påpekas att bolagets ledning fortlöpande verkställer undersökningar om dess ekonomiska ställning och möjligheter. Det är dessa interna undersökningar, som herr Persson fruktade. Jag betraktar det som självklart att en bolagsstyrelse skall göra sådana undersökningar, och det innebär ingen undfallenhet gentemot motionärerna, om man konstaterar att så sker och att så bör ske även i fortsättningen. Det sägs i utskottets utlåtande att bolaget är oförhindrat att anlita utomstående expertis, och även det får

väl anses vara självklart. Det sägs vidare att regering och riksdag bör få kännedom om vad dessa fortlöpande undersökningar leder till, och även den saken får väl anses vara självklar. Dessa argument för ett avvisande av motionerna har förelegat vid varje tidigare tillfälle när utskottet, fastän då icke så enhälligt som nu, har avstyrkt precis samma motionsyrkanden. Denna gång är utskottet enigt om att avstyrka motionerna, detta är värt att erinra om när man tänker på det rabalder som förekommit i pressen och som herr Persson talade om. Det sägs också i utlåtandet att bolaget skall hålla kontakt med pågående utredningar och organ som har med Norrbottens speciella näringspolitiska förhållanden att göra, och det får väl också anses vara självklart.

Med dessa motiveringar, som — även om de inte tidigare varit utskrivna — alltid har legat bakom utskottets ställningstagande i denna fråga, har utskottet sagt ifrån att det inte finns tillräckliga skäl för att medverka till en särskild utredning om företagens ekonomiska ställning. Det är, herr talman, vad som är att säga från utskottets sida i detta sammanhang. Jag tror inte att det är nödvändigt att gå in på några närmare detaljer om bolagets förhållanden. Utskottet har inte haft anledning att särskilt intressera sig för dem just nu.

Jag ber därför att med stöd av det anförda få yrka bifall till utskottets enhälliga utlåtande.

Herr **PERSSON, HELMER**, (k):

Herr talman! Först några ord till herr Hanson.

Så statsfrälst är inte jag att jag motsätter mig att man tittar närmare på de statliga företagen. Men här är det fråga om vilket utgångsläge man har och vad som ligger bakom en viss grupps eller ett visst partis strävan att få till stånd en sådan insyn i ett statligt företag. Herr Hanson sätter nu upp en oskyldig uppsyn och vill ge intrycket att det gäller att så där i allmänhet få en insyn i eller översyn över ett stat-

Om räntefria studielån för finansiering av högre studier

ligt företag. Men det förhåller sig inte på det sättet. Jag måste säga att skall en sådan översyn eller insyn ske efter de linjer som bl. a. folkpartiet tänker sig, då vore den till skada och fyllde ingen progressiv uppgift. Därför måste jag motsätta mig den typen av insyn i statliga företag.

Jag erinrar om att vid vårriksdagen 1960 behandlades ett förslag om en utredning med syfte att allmänheten skulle få större insyn i de stora kapitalistiska koncernerna. Om jag inte minns fel var även folkpartiet motståndare till detta förslag och bekämpade det.

Herr Gillström sade helt kort att Båt-skärsnäs över huvud taget inte har nämnts. Ja, jag tycker det är litet vårdslöst handlat av utskottet att samtidigt som det egentligen har rekommenderat en hel del åtgärder att icke nämna Båt-skärsnäs, fastän utskottet vet hur det ligger till i det fallet. Det tycker jag är i högsta grad oansvarigt.

Motionärerna har föreslagit att insynen skall ske med hjälp av en fristående expertis. Utskottet har bara ändrat det förslaget till att insynen skall ske med hjälp av utomstående expertis. Det gör mig knappast mindre betänksam.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! När man hör de föregående talarnas anföranden får man ett bestämt intryck — i fråga om herr Helmer Persson är det ju ingen tvekan och vad herr Gillström beträffar förefaller det i varje fall sannolikt — att de är väldigt rädda för att ett statligt företag skall få undersökas litet närmare för att man skall kunna komma underfund med var de svaga punkterna finns. Jag tycker att det är en verkligt höggradig självuppgivelse från en riksdagsmans sida när han, såsom herr Helmer Persson nu gör, spjärnar emot alla försök att komma åt de verkliga problemen här. Han vill inte vara med om någon insyn från riksdagens sida i ett statligt företag, men han vill gärna plugga i mera pengar. Det är tydligen den policy som herr Helmer Persson går in

för. Jag förstår inte en sådan hållning. I alla möjliga andra sammanhang är vi ju angelägna om att skapa kontrollmöjligheter så fort vi ger pengar till ett ändamål.

Sedan vill jag säga till herr Gillström — närmast i anledning av vad han uttalade i repliken till herr Helmer Persson — att så som utskottet i år har skrivit har det inte skrivit tidigare. Jag tycker det är lätt att finna en bestämmande vilja nu att ta itu med det här problemet och, såsom jag bedömer och uppfattar det, en mera realistisk uppfattning om vad det här är fråga om. Därför har det inte heller funnits anledning för mina meningsfränder i utskottet att i år avge någon reservation. Man har väl kommit fram till en rimlig kompromiss i utskottet, och därför vill inte heller jag för min del fortsätta ytterligare. Det finns ju dock, såsom framgår av till utskottsutlåtandet fogade handlingar, de som skulle vilja gå betydligt längre i fråga om att undersöka t. ex. den inre strukturen hos ASSI än utskottet velat göra. Jag skall emellertid inte framställa något yrkande i den vägen, d. v. s. i form av bifallsyrkande till motionen, utan nöjer mig med vad som här föreligger.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 192, i anledning av väckta motioner om tillsättande av en beredning för yrkesutbildningsfrågor, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om räntefria studielån för finansiering av högre studier

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 193, i anledning av väckta motioner om utredning angående räntefria studielån för finansiering av högre studier.

Om räntefria studielån för finansiering av högre studier

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 66) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 72), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att vid pågående studentsociala utredning måtte prövas riktlinjer för övergång till räntefria studielån för finansiering av högre studier i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återropade grunder hemställt, att motionerna I: 66 och II: 72 icke måtte till någon riksdagens åtgärd för-
anleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Ivar Johansson, Pålsson, Larsson* i Hedenäset och *Gustafsson* i Kårby, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 66 och II: 72, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att vid pågående studiesociala utredning måtte prövas riktlinjer för övergång till räntefria studielån för finansiering av högre studier i enlighet med vad i motionerna anförts.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Ingen tidsepok har väl som den nuvarande inriktat sig på utbyggnaden av vårt utbildningsväsen. I den grundläggande, obligatoriska 9-åriga skolan lägges en utbildningsgrund som tar sikte på bl. a. att ge de unga en fortsatt utbildning på den studieväg som intresserar och passar dem. Vi har därvid åsyftat att endast lämpligheten och studieförmågan skall få vara avgörande för den fortsatta studiegången. Därvid har man strävat efter att — jämsides med denna skolas utbyggnad — undanröja de hinder som ekonomi och bostadsort tidigare kan ha utgjort. Detta har resulterat i att de studerandes antal ökat, främst från de grupper som tidigare har varit handikappade genom sådana hinder. När sällsyntheten inträffade, att man från något arbetar- eller bondehem hade någon pojke eller flicka vid läroverk eller högskolor, innebar

detta en ekonomisk försakelse för hela familjen.

Åren 1937—1946 var av de studerande vid universitet och högskolor cirka 57 procent från socialgrupp I, 36 procent från socialgrupp II och 6 procent från socialgrupp III. 1956 hade andelen från socialgrupp I sjunkit till 43 procent, medan andelen från socialgrupperna II och III stigit till respektive 39 och 17 procent — detta i runda tal. Siffrorna visar en utveckling i rätt riktning, som säkerligen kommer att fortsätta ännu mera markerat, när den nioåriga skolan blir helt utbyggd.

Det ekonomiska stödet till studerande vid universitet och högskolor har utgjorts av naturastipendier, räntefria studielån och garantilån. Naturastipendierna utgår efter en behovsprövning, vilken i huvudsak och med nuvarande anslagsbelopp innebär att om föräldrarna har en inkomst på cirka 20 000 kronor, kan studenten i regel inte påräkna stipendium. Lämplighetsprövningen utgöres av Ba som medelbetyg i studentbetyget. Cirka 75 procent fyller fordringarna för detta och 65 procent det ekonomiska behörighetskravet. Det anslag som årets riksdag beviljat till naturastipendier kommer troligen att räcka till endast cirka 21 procent av de studerande.

De räntefria studielånen löper med tre års räntefrihet och därefter med 2,5 procents ränta. Innevarande år har beviljats ett belopp som kan antagas räcka till omkring 14 procent av de studerande. Antalet studerande vid universitet och jämförliga anstalter beräknas nu till cirka 34 000. Då emellertid dessa båda stödformer, lånen och naturastipendierna, i regel kommer samma studerande till del, kan man beräkna att endast omkring 30 procent av de studerande erhåller studiehjälp genom dessa stödformer. Inemot 70 procent skulle alltså bli hänvisade till återstående möjligheter, nämligen de femprocentiga garantilånen eller eventuellt föräldrastöd.

Ja, sådan är situationen i dag. Hur blir

Om räntefria studielån för finansiering av högre studier

den när resultatet av det utbyggda skolväsendet i övrigt kommer att göra sig gällande? Uppenbart är att det krävs större anslag. Anslagsfrågan är, som vi så väl vet, en avväggningsfråga om var medlen skall tagas och varthän de skall fördelas. Det synes dock som om de medel som kommer att vara tillgängliga borde fördelas på ett något större antal studerande.

De studerande det här är fråga om har kommit upp till så pass mogen ålder, att de gärna önskar klara sig själva, oberoende av huruvida fars plånbok är mer eller mindre stinn för tillfället. Detta är principiellt riktigt, i synnerhet som endast omkring hälften av dem som skulle ha uppfyllt normerna för ett naturastipendium har sådan tur att de lyckas få ett dylikt. De som inte har samma lycka får försöka ta sig fram på andra vägar. Vore det inte bättre att genom räntefria och amorteringsmjuka lån ge ett större antal studerande möjlighet till ett välbehövligt studie-stöd?

Det kan nämligen knappast förutsättas att de föräldrar som befinner sig omkring eller några tusen över »20 000-kronorsnivån» har några investeringslösa pengar. I stället går de och tar ett lån till gällande bankränta, som måste betalas av den studerande själv. Under 1950-talet har föräldrastödet sjunkit från hälften till inemot en fjärdedel. Både studenterna själva och kanske främst föräldrarna anser i regel att den studerande själv bör finansiera sina studier. Speciellt gäller detta den fjärdedel av de studerande som är gifta. Det är mycket sällan de erhåller någon föräldrahjälp. De studerande bör därefter betraktas som ekonomiskt självständiga, och vi tror att det vore förnuftigt att utöka möjligheten till räntefria lån. Man skulle även kunna tänka sig en mera utsträckt amorteringstid och en avskrivning på lånen som ett stipendium.

Den studiesociala utredningen måste uppenbarligen syssla med dessa problem. Vi hoppas att utredningen beaktar att de räntefria studielånen har flera betydande fördelar genom att nuva-

rande gränsdragningsorättvisor kan minskas. Flera än nu skulle kunna er-hålla stöd, samtidigt som den stödfor-men troligen är den för staten minst kostsamma.

Jag får därmed, herr talman, yrka bifall till föreliggande reservation av herr Ivar Johansson m. fl.

Herr PALME (s):

Herr talman! Det var med ett visst intresse jag motsåg argumentationen för den föreliggande reservationen från centerpartiets representanter. Man får ju begagna en ganska stark lupp för att upptäcka skillnaden mellan å ena sidan utskottets skrivning och å andra sidan reservationen.

Den sittande studiesociala utredningen kommer självfallet, bland annat på grundval av en skrivelse som inkommit till utredningen, också att pröva ett system som skulle bygga på räntefria lån. Det önskemål som motionen ger uttryck åt blir på så sätt tillgodosett.

När frågan ändå tagits upp skulle jag vilja begagna tillfället att belysa några missförstånd som motionen innehåller och som i någon mån återkom i herr Larssons anförande.

För det första skall man inte tro att det går en mycket skarp gräns ungefär vid 20 000 kronor i föräldrainkomst. Det är inte så som det står i motionen att föräldrainkomsten inte får överstiga 20 000 kronor. Stipendier utdelas för det första så långt pengarna räcker bland dem som är lämplighetsprövade, och för det andra tillämpar de statliga stipendie-nämnderna i sin praxis olika metoder för att utjämna denna tröskel: man tar hänsyn till föräldraförmögenheten, de studerandes egna inkomster, antalet oförsörjda barn för föräldrarna osv. Detta medför att det finns familjer med upp till 28 000 kronor i inkomst, vilkas barn i praktiken kan få naturastipendier.

Det andra jag vill påpeka är att i motionen och i argumentationen återkommer att eftersom lånebehovet är lika stort för studerande med föräldrainkomster mellan 20 000 och 30 000 kro-

Om räntefria studielån för finansiering av högre studier

nor som för studerande med föräldrainkomster mellan 15 000 och 20 000 kronor, är hela inkomstprövningen i princip tveksam. Det påståendet är faktiskt inte riktigt. Det finns tvärtom ett mycket uppenbart samband mellan föräldrainkomsten och den andel av studerande som tar lån. Bland de hemmaboende som tar lån. Bland de hemmaboende t. ex. är det, om man tar bort föräldralånen, 67 procent av dem, vilkas föräldrar har en inkomst under 10 000 kronor, som blir skuldsatta. Andelen sjunker till 47 procent i gruppen 15 000—20 000 kronors föräldrainkomst, 28 procent i gruppen 20 000—30 000 kronor och till 18 procent i gruppen över 30 000 kronor. Man har serier för de icke hemmaboende och för de gifta studerande som i princip är lika. Man ser ett klart samband mellan föräldrainkomsten och den andel av de studerande som skuldsätter sig. Bland dem som skuldsätter sig finns det däremot inga klara skillnader när det gäller skuldbeloppen. Detta är inget försvar för den relativt skarpa tröskel som trots allt finns i nuvarande system. Vi är väl alla överens om att man bör komma bort från den. Men när man påpekar olägenheterna av tröskeln bör man inte gå över till den ytterligheten, att man säger att det inte finns något samband mellan föräldrarnas inkomst och nödvändigheten för de studerande att låna.

Det tredje jag vill påpeka är att det framställs som om de räntefria lånen skulle vara en mycket billig stödform. Det är nog delvis en missuppfattning. Det går ju nämligen så till — om man ser det ur statsfinansiell synpunkt — att anslaget till lånefonden går över driftbudgeten. Finansministern får alltså skaffa fram pengarna till de räntefria lånen, och det skulle bli ganska dyrt om man gick över till ett sådant system. I motionen säges att om nuvarande naturastipendier — som kostar 18 miljoner kronor — avskaffas och ersätts med räntefria lån, skulle det räcka till 25 000 lån. Då tror man att det är fråga om samma summa. I själva verket är så inte fallet, utan en sådan omläggning skulle betyda att finansminis-

tern fick på driftbudgeten anskaffa 60—70 miljoner kronor, eftersom de räntefria lånen går på driftbudgeten. I dagens läge skulle detta innebära en ganska hård belastning på budgeten, men det kan sägas att detta vore lättare att bära eftersom pengarna sedermera skulle komma tillbaka. Nu tar det ganska lång tid, säkerligen minst åtta till tio år, innan pengarna kommer tillbaka. Dessutom skulle i ett undervisningssystem som expanderar så oerhört snabbt och om man hade målet att ge alla universitetsstuderande räntefria lån, beloppet över driftbudgeten ständigt öka. De återbetalningar, som skulle flyta in, skulle inte alls täcka dessa med varje år ökade utgifter. Ur statens synpunkt är därför de räntefria lånen inte någon billig stödform. De skulle i dag och för de år vi kan överblicka tvärtom bli en mycket dyr stödform. Man kan fråga sig om det inte är ett ganska vettigt system som nu tillämpas att långivningen i ganska betydande grad går över bankerna med en statlig kreditgaranti. Det visar sig att bankerna är intresserade av detta klientel, även om det är ett visst administrativt pyssel att meddela och driva in lånen. Intresset kan t. ex. bero på att bankerna anser att dessa människor i framtiden kan bli goda bankkunder, och de vill därför skapa kontakt med dem. Då kan man fråga om det inte är vettigt att låta långivningen i stor utsträckning gå över bankerna och att låta det stöd som staten direkt engagerar sig i ske dels i form av kreditgaranti, dels i form av direkta stipendier. Jag vill inte ta någon bestämd ställning till dessa problem, men jag vill i alla fall framställa frågan.

Min fjärde observation är att denna partimotion från centerpartiet kanske väcker en viss förvåning ur två synpunkter. När vi diskuterade denna sak i våras sade centerpartiets representanter att partiet klart sagt ifrån att vi så långt möjligt skall ge den studerande ungdomen stipendier och dessutom lånemöjligheter, medan man från samma håll nu i höst talar om att man skall avskaffa stipendierna och ersätta dem

Om räntefria studielån för finansiering av högre studier

med lån. Om man skulle göra denna övergång, som man liksom laborerar med i motionen och ta bort naturastipendierna samt övergå till räntefria lån, så skulle vidare denna övergång medföra en mycket påtaglig nackdel för de mindre inkomsttagarnas barn, framför allt för arbetarnas och jordbrukarnas barn. Jag kan begränsa mig till att säga att det väcker en mild förvåning att just denna propå kommit från centerpartiets sida.

Med hänvisning till att det system som centerpartiet här gjort sig till tolk för självfallet kommer att prövas inom den studiesociala utredningen vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Herr Palme kritiserar motionen för att den betecknat 20 000-kronorsgränsen såsom något exakt. Så har vi skrivit. Men vi kan väl, herr Palme, ändå vara överens om att i praktiken är det denna gräns som i stort sett sett och i avrundade tal utgör en spärr.

Jag har läst stipendienämndernas olika aktstycken och sett, vilka principer de har gått efter, och jag kan säga att gränsen ligger vid cirka 19 000—20 000 kronor. Man kan absolut inte komma ifrån att det finns en gräns här, och uppenbart är även att denna gräns — tillika med de andra bestämmelserna — vid behovsprövningen gör att inte ens hälften av studerandena får stipendier.

Vidare talade herr Palme om lånebehovet. Det förhåller sig dock så som jag framhöll tidigare, att föräldrastödet minskar mer och mer. Vi måste uppenbart komma ifrån ett system där man så starkt tvingas lita till föräldrastödet som nu. Herr Palme säger vidare att lånebehovet är ett annat än vad som anges i motionen. Av motionen framgår att lånebehovet för studerande med föräldrainskomster mellan 20 000 och 30 000 kronor är nästan lika stort som för studerande med föräldrainskomster mellan 15 000 och 20 000 kronor. Det är siffror

som har kommit från 1957 års studentekonomiska undersökning, och man måste väl ändå tillerkänna den något bevisvärde. Jag har inte haft något annat att tillgå i detta fall. När studiesociala utredningens ordförande i dag framlägger andra siffror så blir det ju en sak som den utredningen får komma fram med. Jag skulle tro att summan av det hela ändå blir att vi måste försöka komma ifrån den spärr som föräldrainskomsten utgör för de studerandes möjligheter att erhålla studiestöd.

Sedan menade herr Palme att vi skulle vara inne på en linje som går ut på att avskaffa naturastipendierna. Det är inte alls detta som det är fråga om, herr Palme. Jag vill erinra om att centerpartiet här i riksdagen gick emot det förslaget i våras, och vi skulle gjort det även i dag, om ett sådant förslag legat på kammarrens bord. Vad vi avser är att ge en vidgad möjlighet för de studerande att erhålla räntefria studielån. Därmed har vi aldrig sagt att vi helt skall avskaffa naturastipendierna. Vi tror emellertid att de räntefria studielånen är en lättare väg att komma fram på för att ge så många som möjligt studiehjälp. Det är väl detta som är den bärande synpunkten i den motion som vi här lagt fram.

Som det nu är har, som jag påpekade, 70 procent av de studerande inte någon annan möjlighet att lita till än den allmänna lånemarknaden. Däri räknar jag då in statens 5-procentiga garantilån.

Herr PALME (s):

Herr talman! Vad gäller spärren är det alldeles riktigt att den går i genomsnitt någonstans vid 20 000-kronorsgränsen. Vad jag opponerade mig emot var att det i motionen sägs att föräldrainskomsten ej får överskrida 20 000 kronor. Detta är uppenbart felaktigt. Det förekommer ingen sådan bestämmelse, utan allt beror på hur mycket pengar som finns, och dessutom är det genom praxis så utjämnat, att man kan nå upp till inemot 28 000 kronor. Men jag är i och för sig överens med herr Larsson om

Om räntefria studielån för finansiering av högre studier

att denna tröskel är olycklig ur flera synpunkter, och man kan diskutera olika möjligheter att komma bort från den. Det är klart utsagt i de direktiv, som ecklesiastikministern gett till studiesociala utredningen, att denna fråga skall prövas.

Vad gäller skuldsättningen inom olika inkomstgrupper baserar sig mina uttalanden också där helt på den studiesociala utredningens undersökningar. Av dessa framgår den skillnaden, att 47 procent av de hemmaboende, vilkas föräldrar förtjänade mellan 15 000 och 20 000 kronor, är skuldsatta, medan det samma bara är fallet med 28 procent av dem, vilkas föräldrar förtjänar mellan 20 000 och 30 000 kronor. För de icke-hemmaboende är siffran 69 procent i den lägre inkomstgruppen och 59 procent i den högre gruppen. Man kan naturligtvis diskutera skillnadernas storlek, men att göra gällande att siffrorna är identiska är nog att pressa materialet väl hårt.

Det gläder mig att centerpartiet tydligen inte avser att avskaffa naturastipendierna utan endast vill utvidga de räntefria lånen. Utan att ta ställning till frågan vill jag än en gång påpeka att dessa lån för staten och för den budget, som riksdagen har att besluta om, är en mycket dyr stödform, därför att anslaget till de räntefria lånen går över driftbudgeten. Man bör nog hålla det i minnet när man funderar på hur det framtida studiesociala systemet bör se ut.

Det intresse som herr Larsson visat för den högre utbildningens finansiering är glädjande. Jag skulle vilja tillägga att det härvid inte bara bör vara fråga om universitetsutbildningen utan också om mycken annan utbildning som är livsviktig, vilket inte minst gäller vidareutbildningen för dem som redan är förvärvsarbetande. Jag anser det vara minst lika viktigt att finna former för stöd åt de sistnämnda som för stödet åt de universitetsstuderande.

Denna positiva inställning är, som sagt, naturligtvis mycket glädjande. Man finner ju att efter den 19 september har

exempelvis det Konservativa studentförbundet gått över till något som i hög grad liknar studielön. Detta innebär att det såvitt jag förstår finns goda möjligheter att i framtiden diskutera dessa frågor i en positiv och framstegsvänlig atmosfär. Jag vill gärna uppfatta herr Larssons inlägg som en strävan i samma riktning.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag kan returnera samma artighet till herr Palme. Det är glädjande att vi börjar komma överens en smula på denna punkt. Vi kan väl konstatera att den motion som här föreligger är positiv till de studiesociala stöden. Jag konstaterar vidare att vi tydligen är överens också när det gäller den tröskel som jag nämnde i mitt förra anförande och som vi anser skulle kunna tas bort i mycket stor utsträckning genom att man går fram på vägen med räntefria studielån.

Herr Palme yttrade här att de räntefria studielånen skulle bli kostsamma för staten. Men det måste väl även något bero på hur amorteringarna verkställes. Herr Palme talade emellertid något om studielönen och gav en liten glimt av vad hans utredning kommer att syssla med. Då kan man ställa sig den frågan om inte studielönen kommer att bli minst lika dyr som eller dyrare än lånen.

En annan synpunkt på frågan studielån eller studielön är kanske den, att när man gör en investering för de studerande så blir detta beroende av de många olika personliga förutsättningar som avgör huruvida investeringen skall bli så att säga rätt placerad. För en sådan bedömning ger kanske lånevägen något säkrare möjligheter. Båda vägarna ger lika stor hjälp, det vill jag hävda. Jag har något litet funderat själv över studielönen, men det är nu en fråga för utredningen och det är kanske något för tidigt att diskutera den. Jag har ändå, herr talman, velat göra detta uttalande, och jag vill till slut säga att jag tror att denna debatt har i viss ut-

Om rätt för lantbruksnämnderna att handha försäljning av jordbruksfastigheter, som tillfallit allmänna arvsfonden

sträckning bringat reda i synpunkterna på dessa frågor. Att vi har kommit varandra litet närmare är bara bra.

Herr PALME (s):

För att inga missförstånd skall behöva kvarstå, herr talman, vill jag bara konstatera att jag inte sagt någonting om vad utredningen kan tänkas komma med. Jag sade bara att det är anmärkningsvärt att Konservativa studentförbundet efter den 19 september kom med ett förslag som bra nära såg ut som ett system med studielön, nämligen förslaget om examenspremier.

Beträffande de räntefria lånen vill jag begränsa mig till att säga att de ju är en för staten dyr stödform dels när de börjar utdelas och dels i fortsättningen, eftersom man över huvud taget får räkna med ett starkt expansivt utbildningsväsen.

Vi är ju överens om den tröskel som det här talades om, men jag kan inte underlåta att för herr Larsson påpeka att det största steg som konkret har tagits när det gäller denna är väl det förslag som finns skisserat i finansministerns promemoria rörande avskrivning av studielånen. Det har ju precis den effekten att utjämna de ojämnheter som kan uppstå till följd av stipendiesystemets utformning.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjd ersättning till före detta rådmännen i Västervik

Helge Teodor Anderson och Sven Viktor Schierbeck;

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss allmänna arvsfonden tillfallen fast egendom.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om rätt för lantbruksnämnderna att handha försäljning av jordbruksfastigheter, som tillfallit allmänna arvsfonden

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 197, i anledning av väckta motioner om formerna för försäljning av jordbruksfastigheter, som tillfallit allmänna arvsfonden.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Jonasson* (I:77) och den andra inom andra kammaren av herr *Wahrendorff* (II:99), hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om prövning av möjligheterna av att låta lantbruksnämnderna handhava försäljning av jordbruksfastigheter, som tillfallit allmänna arvsfonden, i enlighet med motionernas syfte.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I:77 och II:99 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Eftersom jag väckt den motion det här gäller — nr 77 i denna kammare — vill jag här säga några ord.

I motionen hemställes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om prövning av möjligheten att låta lantbruksnämnderna handhava försäljningen av jordbruksfastigheter som tillfallit allmänna arvsfonden. Enligt nu gällande bestämmelser är det i första hand

Om rätt för lantbruksnämnderna att handha försäljning av jordbruksfastigheter, som tillfallit allmänna arvsfonden

länsstyrelserna som handhar denna försäljning. Fastigheter med ett värde upp till 15 000 kronor har länsstyrelserna själva rätt att försälja. När värdet ligger mellan 15 000 och 70 000 kronor skall frågan om försäljning hänskjutas till finansdepartementet, och frågor om försäljning av fastigheter vilkas värde överstiger 70 000 kronor skall underställas riksdagens prövning.

Såväl lantbruksnämnderna som domänstyrelsen får verkställa värderingen av fastigheterna. Man frågar sig givetvis huruvida det är nödvändigt att två statliga organ verkställer en sådan värdering. Denna försäljningsprocedur är ju ganska omständlig, då en hel del myndigheter skall behandla dessa frågor, och det tar en ofantligt lång tid i anspråk. Man frågar sig om detta förfaringssätt är tidsenligt. På grund av tidsutdräkten kan fastigheterna som sådana försämrats. Det finns exempel på att tidsutdräkten blivit bortemot 10 år. Man tycker att de gällande bestämmelserna är föråldrade, och de är ju rätt gamla.

Efter den 1 juli 1948 har lantbruksnämnderna inrättats, och de har kommit att spela en allt större roll när det gäller handeln med jordbruksfastigheter. Lantbruksnämnderna har ju sakkunnig personal till sitt förfogande, och ett överflyttande till dem av försäljningen av jordbruksfastigheter skulle enligt min mening leda till större effektivitet. Genom sin dagliga gärning står ju lantbruksnämndernas tjänstemän ständigt i kontakt med sådana här frågor. De äger kännedom om de olika bygdernas speciella problem och om de gällande värdena på fastigheter inom respektive områden. Dessutom har de ute i bygderna en hel kår av ortsombud som på ett alldeles speciellt sätt känner till de lokala förhållandena. Då frågar man sig givetvis: Kan någon myndighet vara mera lämpad att handha denna försäljning än lantbruksnämnderna? De kan redan från början avgöra huruvida fastigheten i fråga bör bestå som enskild och försäljas som sådan eller om den skall användas som rationaliseringsob-

jekt. Dessutom handlägger ju lantbruksnämnderna förvärvsärendena och beviljar i vissa fall lånegarantier där så erfordras och anses vara lämpligt.

Med hänsyn till dessa faktorer torde försäljningskostnaderna för det allmänna bli lägre, därest lantbruksnämnderna finge handha denna försäljning. Detta skulle också åstadkomma en betydligt snabbare handläggning av försäljningsärendena, vilket skulle vara till fördel för fastigheternas skötsel och tillstånd.

Jag har tidigare varit inne på frågan om vad utskottet säger här om den värdering genom domänstyrelsen som hittills befunnits erforderlig. Det måste väl räcka om *en* statlig institution värderar.

Lantbruksstyrelsen delar i långa stycken uppfattningen i denna motion och anser att försäljningsförfarandet om möjligt borde förenklas. Utskottet har emellertid avstyrkt motionen. Jag tror dock för min del att en översyn av gällande bestämmelser rätt snart måste mogna fram. En rationellare handläggning, anpassad efter nutida krav och förhållanden, är nödvändig. I förhoppning att en sådan skall komma till stånd skall jag, herr talman, inte ställa något yrkande.

Herr HOLMQVIST (s):

Herr talman! Herr Jonasson avstod från att ställa något yrkande, och jag kan fatta mig kort.

Jag kan gärna medge att vi i utskottet har menat att ur vissa synpunkter skulle lantbruksnämnderna vara lämpade att handha försäljningen av de fastigheter det här gäller. Det kan väl också hända i något enstaka fall att man snabbare skulle kunna åstadkomma ett avyttrande.

Jag vill dock till herr Jonasson säga att av det material vi fått oss förelagt i statsutskottets femte avdelning, där det lämnades en redogörelse för vilka ärendena som ligger ouppklarade efter långt dröjsmål, framgår att dröjsmålet med försäljningen har berott på komplikationer i testamentsfrågor eller oklarhet

Om redovisning i statsverkspropositionen för visst år jämväl av beräknade utgifter under kommande fyra budgetår, m. m.

om äganderättsförhållandena. Det är alldeles klart att man i dessa fall inte hade vunnit någonting på att överflytta ärendena till lantbruksnämnderna, ty jag förmodar att ingen tänkt sig att lantbruksnämnderna skulle kunna klara upp den sidan av frågorna som enligt det föreliggande materialet har föranlett de längsta dröjsmålen.

Principiellt kan man väl också diskutera om det kan vara riktigt att försäljningen av arvsfondens tillgångar skall delas upp på det här sättet. Det gäller väl i första hand att tillgodose arvsfondens intressen, och det måste länsstyrelserna göra. Den saken får inte undanskymmas av de intressen som ur andra synpunkter kan föreligga för lantbruksnämnden att ta sig an försäljningen. Det måste vara principiellt riktigt att handlägga denna typ av försäljning i samma instans som har statsfastighet eller lös egendom till försäljning för arvsfondens räkning.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag skall inte mycket förlänga debatten. Herr Holmqvist har ändå medgett att det i vissa fall kan åstadkommas en snabbare handläggning genom de här föreslagna åtgärderna.

Han sade att dröjsmålen kan bero på vissa omständigheter som han här också antydde, och detta är alldeles riktigt. Så har det varit i en hel del fall. Men jag vill ändå här gärna säga att det inte enbart varit sådana omständigheter som verkat fördröjande. I vissa fall — jag kan gärna medge att det inte är så värst många gånger — har trots allt själva försäljningsproceduren varit det avgörande. Man har vissa exempel därpå som inte är så roliga, där man vet att det blivit uppenbara fördröjningar som inte varit till fördel för fastigheten som sådan.

Jag skall nöja mig med detta konstaterande. Jag tror trots allt att en över-

syn för att vinna en förenkling rätt snart kommer till stånd, ty jag tror den blir nödvändig.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om redovisning i statsverkspropositionen för visst år jämväl av beräknade utgifter under kommande fyra budgetår, m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 198, i anledning av väckta motioner om redovisning i statsverkspropositionen för visst år jämväl av beräknade utgifter under kommande fyra budgetår, m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 23) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarsson m. fl.* (II: 28), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att från och med statsverkspropositionen för budgetåret 1961/62 måtte *dels* lämnas en samlad översikt av ungefärligt beräknade totala utgiftsbehov under de fyra närmast därefter följande budgetåren, *dels* för varje anslag upptagas jämväl uppgift om det ungefärliga belopp, som kunde beräknas bli erforderligt för ifrågavarande ändamål under de två närmast därefter följande budgetåren.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 23 och II: 28 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Boman* och *Ivar Johansson*, fröken *Andersson*, herrar *Axel Johannes Andersson*, *Pålsson*, *Lundström*, *Skoglund* i *Doverstorp*, *Staxäng* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Nihlfors*, *Bohman*, *Larsson* i *Hedenäset* och *Gustafsson* i *Kårby*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet

Om redovisning i statsverkspropositionen för visst år jämväl av beräknade utgifter under kommande fyra budgetår, m. m.

bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 23 och II: 28, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kännna vad reservanterna anfört.

Reservanterna hade, vad beträffade motionsyrkandena om femårsberäkning av de totala utgiftsbehoven, uttalat sin anslutning till vad chefen för finansdepartementet anfört i den av årets vårriksdag godkända propositionen nr 150, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1960/61. (Ifrågavarande kungl. proposition hade framlagts efter det att de nu förevarande motionerna avlåtits.) Departementschefen hade därvid förklarat sig beredd förorda, att det arbete med flerårsbedömningar, som bedrivits sedan några år tillbaka, ytterligare skulle utvecklas och intensifieras och att resultatet härav så långt det vore praktiskt möjligt fortlöpande skulle redovisas för riksdagen.

Vad anginge motionsyrkandena om en treårig anslagsberäkning för varje utgiftsanslag hade reservanterna funnit vad i motionerna anförts utgöra tillräcklig grund för att ett försök skulle göras till förverkligande av ifrågavarande önskemål, även om det icke kunde anses erforderligt att göra beräkningar för varje anslag, såsom i motionerna påyrkats.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Vid detta utlåtande är fogad en reservation undertecknad av fjorton utskottsledamöter. Frågan om flerårsplanering har ju tidigare behandlats flera gånger, och jag skall därför inte nu ta tiden i anspråk mer än som är absolut nödvändigt.

I de motioner som ligger till grund för utlåtandet yrkas dels att det skall ske en ungefärlig beräkning av det totala utgiftsbehovet under de fyra närmast följande budgetåren, dels att det för varje anslag skall ske en ungefärlig beräkning av det belopp som kan beräknas bli erforderligt under de två närmast följande budgetåren.

I reservationen går vi dock inte helt på motionärernas yrkanden, utan vi nö-

jer oss med att begära att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall giva till kännna vad utskottet har anfört.

Jag vill understryka vad som sagts tidigare, nämligen att det inte är fråga om att binda riksdagen, som ju endast har att fatta beslut för ett år i sänder. Besluten får emellertid oftast konsekvenser även för de kommande åren, och därför är det av vikt, menar vi, att få en ungefärlig uppfattning också om läget under de närmast följande åren. Då budgetmakten ju i princip ligger hos riksdagen är det självfallet önskvärt att denna får så god ledning som möjligt i sitt budgetarbete. Innan exempelvis beslut fattas om kostnadskrävande reformer är det önskvärt att riksdagen får en föreställning om vad de kostar och hur de skall finansieras. Vi har ju vissa erfarenheter beträffande hur det kan ställa sig med beräkningar av olika slag och vet att man inte alltid har finansieringsmetoderna klara för sig. Jag kan i förbifarten nämna att besparingsutredningen föreslog en planering för fem år beträffande både utgifter och inkomster.

I allmänhet har dessa förslag tillstyrkts av remissmyndigheterna. Det är givet att det kan uppstå svårigheter vid beräkningarna, och att dessa inte kan bli exakta ligger i sakens natur, men jag tror att alla är ense om att sådana beräkningar är önskvärda.

Utskottet har i sitt utlåtande framhållit att finansministern i kompletteringspropositionen till årets riksdag ganska utförligt har behandlat frågan, och finansministern är för sin del beredd att, som det heter, ytterligare utveckla och intensifiera det arbete med flerårsbedömningar som bedrivits sedan några år tillbaka. Finansministern är också beredd att redovisa resultatet av dessa beräkningar för riksdagen.

Jag skall helt kort citera en passus ur propositionen nr 150, sidan 17, där det heter: »Det är nödvändigt att se det vid varje tillfälle aktuella handlandet som en etapp i en utveckling på längre sikt. Det är uppenbart att perspektivet

Om redovisning i statsverkspropositionen för visst år jämväl av beräknade utgifter under kommande fyra budgetår, m. m.

måste vidgas utöver det närmast liggande budgetåret.»

Jag har anknutit till proposition nr 150. Den har tidigare behandlats i såväl utskott som kammare men utan att de frågor det här gäller har tagits upp. Enligt uppgift har de över huvud taget inte diskuterats vare sig i utskott eller i kamrarna. Det föranleder mig att göra den reflexionen, att de motioner som nu föreligger rätteligen borde ha behandlats i samband med kompletteringspropositionen. Trots att — eller kanske på grund av — att departementschefen har en så positiv inställning till motionernas syfte är inte utskottsmajoriteten med på ett bifall till motionerna. Jag tycker dock, och det är även reservanternas uppfattning, att det vore riktigt att också riksdagen uttalade sin mening i detta sammanhang.

Inte heller beträffande den andra delen av yrkandet i motionerna, alltså om treårsplaneringen för varje anslag, ställer sig utskottsmajoriteten positiv. Man fruktar bland annat att myndigheterna skall kräva ökade personella resurser. Ja, det är svårt att bevisa vare sig det ena eller andra. Det kan lika väl tänkas att det blir besparingar i framtiden, om man gör en sådan mera detaljbetonad planering. Vi anser att försök bör göras även i denna del.

Det är, herr talman, inte mycket som skiljer majoritet och minoritet åt, och jag tycker att man borde ha kunnat samla sig omkring en skrivelse, eftersom dock alla tycks vara ense i sak. Vad reservanterna önskar är intet annat än att riksdagen understryker departementschefens uppfattning sådan den har kommit till uttryck i kompletteringspropositionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **HOLMQVIST** (s):

Herr talman! Vi har ju, som fröken Andersson erinrade om, flera gånger tidigare diskuterat frågan om en långsiktig planering av budgeten. Kravet på en

budgetprognos för en fyra- eller femårsperiod har ju avvisats flera gånger av riksdagen. Jag tycker att de betänkligheter som vid dessa tillfällen har redovisats kvarstår i dag. Trots detta har finansministern i år villfarit oppositionens begäran — även om han kanske närmast anknutit till ett förslag från besparingsutredningen — genom att i en bilaga till kompletteringspropositionen ange något som han kallar PM över huvuddragen i den statsfinansiella utvecklingen för de närmaste fyra budgetåren.

Det är ganska betecknande, tycker jag, att när detta material presenterades i våras var det ingen människa här i riksdagen som kände behov av att säga någonting om det. Det är väl rätt underligt att ingen ville göra några kommentarer när det material, som man har krävt under flera år, då redovisades. Jag tror att detta är ett uttryck för hur litet intresse riksdagens ledamöter egentligen har för material av detta slag.

Jag skall följa fröken Anderssons exempel och inte hålla något långt anförande. Jag skall anknyta direkt till vad som sägs i reservationen, och därvid må det förlåtas mig om jag säger att jag tycker att den första delen av reservationen är ganska grumligt uttryckt. Jag vet inte hur man skall tolka den. Det förefaller mig i alla fall som om reservanterna inbjöd riksdagen att nu om inte fatta ett beslut så dock göra ett uttalande i anslutning till en proposition som vi har behandlat redan för flera månader sedan. Jag kan inte anse att det finns någon anledning för oss att handla på det sättet, och utskottsmajoriteten har heller inte ansett sig böra göra något sådant uttalande.

När det sedan gäller den andra delen av reservationen vet jag egentligen inte vart man syftar. Reservanterna har tydligen övergivit tanken att man för varje anslag skulle bedöma hur utvecklingen kommer att bli för de närmaste tre budgetåren. Jag tror att det är klokt att man gått ifrån den tanken, ty det skulle kräva stort utrymme i trycket

Om redovisning i statsverkspropositionen för visst år jämväl av beräknade utgifter under kommande fyra budgetår, m. m.

och föranleda avsevärt ökade kostnader om man skulle ge sig in på en sådan redovisning. Nu säger reservanterna i stället att man skulle kunna nöja sig med något annat — jag vet inte riktigt vad man har i tankarna, men man tycks tänka sig att man skulle kunna klumpa ihop en del anslag och sedan göra en framräkning för vissa grupper av anslag. Men om det är detta som man önskar kommer man ganska nära vad som redan är presenterat i bilagan till kompletteringspropositionen. Där redovisas ju en bedömning i fråga om utvecklingen inte bara för varje huvudtitel utan för olika områden inom respektive huvudtitlar. I fråga om socialdepartementet nämns t. ex. mödrahjälpen, socialhjälpen, barnavården och de allmänna barnbidragen i ett sammanhang, nykterhetsvården redovisas för sig, arbetsmarknadsstyrelsen och dess verksamhet räknas fram för sig, bostadsbygandet redovisas särskilt, sjuk- och yrkesskadeförsäkringen kommer i en särskild redovisningspunkt etc. Man har alltså på detta sätt redan gjort ett försök att spalta upp innehållet i de olika huvudtitlarna och få fram en redovisning för vart och ett av de olika områdena. Jag vet faktiskt inte hur reservanterna önskar att man skall förfara och hur långt man skall gå i detaljer. Det vore, förmodar jag, angeläget för finansministern att veta vad reservanterna har i tankarna, om deras reservation till äventyrs skulle bli bifallen av riksdagen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Jag skall börja med det sista som herr Holmqvist tog upp, nämligen den andra delen av reservationen.

Det är alldeles riktigt — det vet herr Holmqvist lika bra som jag — att vi var mycket tveksamma om vi skulle kräva en sådan här beräkning för varje anslag, men vi ansåg ändå att vi därigenom kunde komma fram till en bättre

överblick än vad som nu är möjligt beträffande de speciella anslagen.

Finansministern säger i proposition nr 150 på s. 17, att det i många fall förekommer en mycket ingående planering som inte enbart avser organisatoriska och liknande aspekter inom ifrågavarande verksamhetsområde utan som även har en anslagsmässig sida. Det förekommer alltså redan nu från myndigheternas sida sådana specialöversikter, specialplaneringar så att säga, och då anser vi att dessa översikter kunde föreläggas den anslagsbeviljande myndigheten.

Det är alldeles riktigt, som herr Holmqvist påpekade, att det inte var någon som sade någonting härom i våras i samband med behandlingen av kompletteringspropositionen. Nej, det är väl rätt naturligt, eftersom utskottet, enligt vad jag har fått mig upplyst, tydligen inte tog upp saken, och vi hade väl ingen anledning att beröra ärendet i det sammanhanget. Är man så rasande intresserad, kan man kanske ta upp en debatt ändå, men vi visste att det fanns motioner som skulle behandlas senare och som tog speciellt sikte på det problem vi här är inne på.

Sedan vet jag inte om det vore så märkvärdigt om riksdagen skulle ta sig orådet före att ge Kungl. Maj:t en anvisning om hur Kungl. Maj:t skall förfara. Särskilt när man är så överens som man här tycks vara anser jag att det inte kunde vara ur vägen om riksdagen, därest den hade begått en underlåtenhet i samband med propositionens behandling, passade på att vid denna tidpunkt, när dock frågan behandlas, understryka finansministerns uppfattning. Jag betonar likväl än en gång att motionerna egentligen borde ha behandlats i samband med kompletteringspropositionen.

Herr HOLMQVIST (s):

Herr talman! Jag har kanske inte anledning att polemisera vidare mot fröken Andersson, men nog hade det funnits möjlighet för fröken Andersson el-

Ang. omfattningen av deltidstjänster inom statsförvaltningen

ler någon annan att i våras, när vi behandlade den här saken i statsutskottet, begära att vi skulle göra något uttalande. Jag kan inte finna att det skulle ha förelegat några som helst hinder för att behandla saken i det sammanhanget.

Fröken Andersson har inte ansett att det finns någon anledning att närmare beskriva hur man skall tolka uttalandet i den senare delen av reservationen, i synnerhet — säger fröken Andersson — som vi ändå är så överens i den här punkten. Då kanske vi skulle kunna konstatera att önskemålet väsentligen blivit tillgodosett genom det material som har presenterats. Jag tycker det hade varit bättre att motionärerna hade sagt rent ut att de hade fått sina önskemål tillgodosedda och att saken därmed var ur världen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fröken Andersson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 198, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

5 Första kammarens protokoll 1960. Nr 28

Då emellertid fröken Andersson begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70.

Nej — 62.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag ber att få meddela att från andra kammaren kommit upplysning om att en av kammarens ledamöter, fru Ragnhild Sandström, under pågående plenum avlidit.

Detta anförande åhördes av kammarens ledamöter stående.

Ang. omfattningen av deltidstjänster inom statsförvaltningen

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 199, i anledning av väckta motioner angående inrättande av ytterligare deltidstjänster inom statsförvaltningen.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Lundström m. fl. (I: 397) och den andra inom andra kammaren av herr Ohlin m. fl. (II: 491), hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära en översyn angående omfattningen av inom statsförvaltningen förekommande deltidstjänster liksom angående behovet av inrättandet av ytterligare sådana tjänster.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionerna I: 397 och II: 491 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! De motioner, som det här gäller, innehåller två yrkanden, nämligen att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle begära en översyn dels angående omfattningen av deltidstjänster inom statsförvaltningen, dels angående behovet av inrättande av ytterligare sådana tjänster.

Om viss ändring i förordningen om allmän energiskatt

Sedan motionerna väckts har från civildepartementet utsänts en cirkulärskrivelse till statsmyndigheterna, där vissa riktlinjer har meddelats beträffande användandet av deltidsarbete. Med hänsyn härtill har utskottet ansett att syftemålet med motionerna har nåtts. Det ena syftemålet har otvivelaktigt nåtts. Däremot har denna skrivelse icke inneburit, att man företar någon undersökning rörande *omfattningen* av deltidstjänster. Att jag som motionär i alla fall i utskottet har ansett mig kunna biträda utskottets förslag har berott på, att jag förutsätter att det måste komma en fortsättning på den skrivelse som utsänts av Kungl. Maj:t. Det är nämligen rätt betydelsefullt att man i sinom tid får en ordentlig belysning av frågan rörande omfattningen av deltidstjänster. Jag förmodar därför att Kungl. Maj:t, när det gått någon tid och denna skrivelse hunnit slå igenom, kommer att begära att få reda på såväl omfattningen av deltidstjänster som erfarenheterna i anledning av den skrivelse som skickats ut.

Det är alltså i förvisning om att denna cirkulärskrivelse kommer att följas upp framdeles, som jag har ansett att motionärerna kunde vara tillfreds. Jag har med dessa ord bara velat uttala den förhoppningen att skrivelsen så småningom verkligen kommer att föranleda en fullföljd i det syfte som motionärerna har givit uttryck åt. Jag säger detta till kammarens protokoll i den tron att det finnes någon från Kungl. Maj:ts kansli som läser protokollen och talar om, i detta fall för civilministern, vad som nu framförts, även om det gäller en fråga där riksdagen inte i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna någon egen åsikt.

Jag har, herr talman, inget särskilt yrkande.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Jag förstår mycket väl herr Lundströms reflexioner i denna fråga. Jag var själv från början inställd på att klart och tydligt gå på motionä-

ernas linje, som jag tycker att det ligger mycket i. När vi emellertid fick den skrivelse, som här är återgiven, ansåg jag i likhet med herr Lundström att det var klokast att dröja och se vilken verkan den kunde ha. Nu står det ju inte i utlåtandet att motionärernas syfte är tillgodosett utan att deras syfte i huvudsak torde ha blivit tillgodosett, om vi nu skall märka ord.

Herr Lundström framställde ju inget annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, och jag instämmer för min del i det yrkandet.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om viss ändring i förordningen om allmän energiskatt

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 73, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i förordningen om allmän energiskatt m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 34, av herr *Mattsson m. fl.*, och II: 45, av herr *Eriksson m. fl.*, vari hemställt, att riksdagen måtte besluta, att nuvarande energiskatt på elkraft för s. k. borgerliga ändamål med 7 procent av kraftpriset skulle ersättas av en styckeskatt med 1 öre/kWh, samt att riksdagen till följd härav måtte antaga i motionerna infört förslag till förordning angående ändring i förordningen den 31 maj 1957 (nr 262) om allmän energiskatt;

II) de likalydande motionerna I: 199, av herrar *Georg Carlsson* och *Robert Johansson*, samt II: 248, av herr *Elmwall m. fl.*

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet av angivna orsaker hemställt, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 34, av herr *Mattsson m. fl.*, och II: 45, av herr

Om viss ändring i förordningen om allmän energiskatt

Eriksson m. fl., om ändring i förordningen om allmän energiskatt; ävensom

2) de likalydande motionerna I: 199, av herrar Georg Carlsson och Robert Johansson, samt II: 248, av herr Elmwall m. fl., om vissa ändringar i energiskatteförordningen,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i betänkandet anfört, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar Bengtson, Torsten Mattsson och Eriksson i Bäckmora, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen mätte, i anledning av de likalydande motionerna I: 34, av herr Mattsson m. fl., och II: 45, av herr Eriksson m. fl., antaga i reservationen infört förslag till förordning angående ändring i förordningen den 31 maj 1957 (nr 262) om allmän energiskatt;

2) att de likalydande motionerna I: 34, av herr Mattsson m. fl., och II: 45, av herr Eriksson m. fl., ävensom de likalydande motionerna I: 199, av herrar Georg Carlsson och Robert Johansson, samt II: 248, av herr Elmwall m. fl., mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Föreliggande betänkande från bevillningsutskottet behandlar en fråga som ingalunda är obekant för kammarens ledamöter, och jag skall därför fatta mig kort.

I motionerna I: 34 och II: 45 har vi yrkat, att elskatten för borgerlig förbrukning, som nu utgår med 7 procent, i stället mätte utgå i form av en styckeskatt med 1 öre per kilowattimme. Erfarenheten ute i landet, framför allt inom småindustri, handel och hantverk, visar att de allra flesta av dessa företag omfattas av borgerlig förbrukning, d. v. s. när högst 40 000 kilowattimmar. Såsom eltaxorna är konstruerade blir elbeskattningen för dessa förbrukare av en storleksordning, som jag skulle vilja påstå

att man kanske inte har tagit i beaktande vid införandet av denna elskatt.

För vår del anser vi att det, om vi övergick till en stycketalsskatt, här skulle skapa rättvisa olika företagargrupper emellan liksom när det gäller alla de skillnader ur kostnadssynpunkt som föreligger mellan olika landsdelar. För bara en vecka sedan behandlade vi i denna kammare en skattefråga som i huvudsak berörde storindustrin och de expansiva företagen. Från visst håll framfördes då beklagande över att man inte kunde åstadkomma en borgerlig enighet i de frågor vilka då behandlades. Jag är inte så optimistisk att jag tror att vi i dag kan skapa enighet i denna fråga, men jag måste ändå beklaga att jag inte kan få medhåll från mina borgerliga kamrater i denna kammare när det gäller att skapa rättvisa för de företagargrupper som här berörs. Men jag får, herr talman, hoppas på en bättring.

Med detta ber jag få yrka bifall till den reservation som avgivits av herrar Bengtson, Torsten Mattsson och Eriksson i Bäckmora.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Herr Mattssons anförande gav besked om att det vi nu behandlar inte var någon nyhet för riksdagen. Herr Mattsson talade allmänt om att det system som förordats i motionerna skulle bli rättvisare. Jag kan tillägga att ärendet prövats redan vid 1957, 1958 och 1959 års riksdagar, och vi har inte kommit fram till att motionärernas åsikt att detta nya system skulle bli rättvisare är med verkligheten överensstämmande. Inget nytt material och inga nya synpunkter har nu framkommit. Det enda i den vägen som jag skulle kunna beakta är herr Mattssons beklagande att inte centerpartiet kunnat göra någon inbrytning hos andra partier utan fortfarande är ensamt om sin åsikt.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen

Ang. skattefrihet för periodiska publikationer med ideellt syfte

enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande betänkandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mattsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 73, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Mattsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 101;

Nej — 25.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. skattefrihet för periodiska publikationer med ideellt syfte

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 1 december

1959 (nr 507) om allmän varuskatt jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 13 maj 1960 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 163, hade Kungl. Maj:ts föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt.

I propositionen hade framlagts förslag om frihet från allmän varuskatt för sådana periodiska publikationer, vilka väsentligen framstode såsom organ för sammanslutningar med huvudsakligt syfte att verka för religiösa, nykterhetsfrämjande eller politiska ändamål eller att företräda vanföra eller eljest arbetshindrade medlemmar.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 692, av herr *Schött*, samt II: 853, av herrarna *Allard* och *Stenberg*, vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta, att jämväl idrottens sammanslutningar skulle erhålla befrielse från erläggande av allmän varuskatt för periodiska publikationer samt att till följd härav 10 § 1 mom. punkten 7 förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt skulle erhålla i motionerna angiven lydelse; ävensom

II) de likalydande motionerna I: 701, av herrarna *Elmgren* och *Nils Elowsson*, samt II: 861, av fröken *Wetterström m. fl.*, vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta, att publikationer, utgivna av de frivilliga försvarsorganisationer, som funnes angivna i Kungl. Maj:ts kungörelse den 11 december 1953 (nr 737) angående frivillig försvarsverksamhet samt tidskriften Hemvärnets stiftelse, skulle undantagas från skatteplikt enligt förordningen om allmän varuskatt.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen — med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 163 icke kunnat av riksdagen

Ang. skattefrihet för periodiska publikationer med ideellt syfte

oförändrad bifallas samt i anledning av de likalydande motionerna I: 692, av herr Schött, samt II: 853, av herrar Allard och Stenberg, ävensom de likalydande motionerna I: 701, av herrar Elmgren och Nils Elowsson, samt II: 861, av fröken Wetterström m. fl., — måtte antaga under punkten infört förslag till förordning angående ändring i förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 692, av herr Schött, samt II: 853, av herrar Allard och Stenberg, ävensom

2) de likalydande motionerna I: 701, av herrar Elmgren och Nils Elowsson, samt II: 861, av fröken Wetterström m. fl.,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i betänkandet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Utskottet hade icke framfört några erinringar mot att skattefrihet — såsom Kungl. Maj:t förordat — medgäves för de religiösa samt de nykterhets- och partipolitiska sammanslutningarnas organ eller för sådana tidskrifter, som företrädde de medicinskt handikappade. I likhet med motionärerna hade utskottet ansett, att även de organisationer, som hade till uppgift att främja idrotten och det frivilliga försvaret, borde beaktas i detta sammanhang. Till sammanslutningar, vilka hade till uppgift att främja idrottsliga ändamål, skulle enligt utskottet hänföras organisationer, som vore anslutna till Riksidrottsförbundet eller representerade inom Sveriges olympiska kommitté. Till sammanslutningar, vilka hade till syfte att verka för försvarsfrämjande ändamål, borde enligt utskottet hänföras sådana i 1 § punkten 1 kungörelsen den 11 december 1953 (nr 737) angående frivillig försvarsverksamhet uppräknade, av staten sanktionerade försvarsorganisationer, som enbart hade ideellt syfte och icke framstode som organ för rent fackliga intressen. Även sammanslutningar, som

hade till uppgift att stödja hemvärnet, borde jämföras med de i ovannämnda författningsrum uppräknade frivilliga försvarsorganisationerna.

Reservationer hade anförts

I) av herrar *John Ericsson* och *Einar Eriksson*, fröken *Ranmark* samt herrar *Wärnberg*, *Andersson* i Essvik och *Forsberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 163, antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;

II) av herr *Jansson*, som på återopade grunder ansett, att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 163 med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 692, av herr Schött, samt II: 853, av herrar Allard och Stenberg, ävensom

2) de likalydande motionerna I: 701, av herrar Elmgren och Nils Elowsson, samt II: 861, av fröken Wetterström m. fl., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr JANSSON (s):

Herr talman! Bakgrunden till den fråga vi nu har att behandla är det beslut som riksdagen fattade i fjol om införande av allmän varuskatt. Som riksdagens ledamöter kanske kommer ihåg åtföljdes denna proposition av ett 50-tal motioner. Utskottet avlog med lottens hjälp propositionen om varuskatt. Följden blev att ingen sakk Diskussion uppstod om alla dessa motioner, av vilka de flesta yrkade undantag från skatten på

Ang. skattefrihet för periodiska publikationer med ideellt syfte

en rad olika områden. I en reservation av de socialdemokratiska ledamöterna yrkades bifall till propositionen, som sedan antogs av riksdagen. Därvid underströks mycket kraftigt att varuskatten skulle vara allmän. Den skulle vara generell och utgå på alla varor. De enda undantag man ansåg skulle göras var sådana som motiverades av skattetekniska skäl. Ett av de undantag som gjordes med vissa korrigeringar av reservervanterna och sedermera även av riksdagen gällde nyhetstidningar och vissa medlemsblad utan avgift. Samtidigt gjordes ett uttalande med hemställan om en utredning om de skattetekniska förutsättningarna för undantag av periodiska publikationer med ideellt syfte. Den proposition vi i dag har att behandla är ett resultat av den hemställan som riksdagen i fjol gjorde.

Man kan säga att beställningen effektuerats snabbt från regeringens sida. Läser man statsrådets motivering till förslaget finner man emellertid att detta säkerligen inte har framlagts utan rätt stor möda. Sällan har ett förslag framlagts för riksdagen med så ringa entusiasm som kan utläsas ur statsrådets motivering.

Jag vill bara anföra ett par citat ur propositionen för att kunna förklara min inställning till denna fråga. Statsrådet uttalar bl. a.: »Innan jag närmare ingår på de tilltänkta förslagen, vill jag till en början erinra om att den allmänna varuskatten — såsom redan namnet ger vid handen — fått den principiella utformningen att den utgör en enhetlig skatt på omsättningen av alla slags varor, varvid undantagen från skatteplikt begränsats till vad som är påkallat av skattetekniska skäl. Man har således icke ansett sig kunna ta hänsyn till vad som vid olika värderingsmässiga överväganden skulle i och för sig kunna framstå som motiverat. Med dessa utgångspunkter har det också varit möjligt att inskränka undantagen från skatten till ett fåtal varugrupper; dessa undantag kan icke sägas betaga skatten dess generella karaktär.»

Jag måste anföra ytterligare ett litet

citat ur samma källa. Det heter: »En utvidgning av det skattefria området — varigenom vissa avgiftsbelagda publikationer av icke dagspresskaraktär skulle undantagas från skatteplikt — torde svårigen kunna åstadkommas med en lika naturlig avgränsning av beskattningsområdet som nu gäller. Varje utvidgning av skattefriheten är av lätt insedda skäl ägnad att medföra gränsdragningsproblem och därmed sammanhängande svårigheter. Detta torde gälla inte bara från rent skattetekniska utgångspunkter utan också med hänsyn till att värderingsmässiga överväganden lätt kommer in i bilden. Med hänsyn härtill och till den allmänna varuskattens generella karaktär bör ställningstagandet till frågan om ytterligare undantag från beskattningen självfallet präglas av stark restriktivitet.»

Statsrådet fortsätter med argumenteringen efter ungefär samma linjer och säger till sist att även med de nu nämnda begränsningarna föreligger mycket svårbemästrade problem.

Trots dessa statsrådets uttalanden föreslås i propositionen att undantag skall göras för periodiska publikationer som är av politisk, religiös eller nykterhetsfrämjande karaktär, likaså för vissa andra tidskrifter som är organ för partiellt arbetsföras sammanslutningar. För alla övriga ideella organisationers medlemsblad anser sig statsrådet däremot inte kunna förorda något undantag — märk väl på grund av skattetekniska skäl! Det skall alltså stanna vid dem som jag nyss här räknade upp.

Med utgångspunkt från propositionens motivering borde enligt min mening den naturliga ståndpunkten ha varit att statsrådet konstaterat att skattetekniska förutsättningar inte finns för någon som helst utvidgning av skattefriheten på detta område.

Man frågar sig vad som nu kommer att hända. Att den i propositionen föreslagna gränsdragningen kommer att möta motstånd väntar vi väl alla. Det resonemang som förts i propositionen höll inte ens fram till riksdagsbehandlingen. Statsrådet anser att han med den före-

Ang. skattefrihet för periodiska publikationer med ideellt syfte

slagna gränsdragningen upprätthåller fasta och objektiva normer, såsom han uttalar sig. Det framgår av det föreliggande utlåtandet att utskottet har en helt annan uppfattning. Sanningen är väl närmast den att om propositionen bifalles, finns det inte längre några som helst objektiva gränser för vad som skall beskattas och inte beskattas. Gärdet är upprivet av regeringen själv, och utskottet har fortsatt av bara farten.

Utskottet har frågat sig, varför endast politiska, religiösa och nykterhetsfrämjande organ skall kallas för ideella, och majoriteten har därvid kommit fram till att undantagen från skatteplikt bör utsträckas även till vissa andra sammanslutningar, i första hand idrottsorganisationer. Jag förstår mycket väl att det kan vara svårt för idrottsrörelsens företrädare här i riksdagen att återvända till sin hemort och försöka förklara, varför en religiös tidskrift skall vara undantagen från skatteplikt men inte en idrottspublikation. Man kan peka på en rad liknande exempel. Det är ingen tvekan om att när utskottsmajoriteten nu gått längre än regeringen har den bedömt fallen ur rent värderingsmässiga synpunkter. Man har ställt den ena organisationen mot den andra och förklarat att ytterligare några organisationer bör få skattebefrielse. Riksdagen har begärt en skatteteknisk utredning, men utskottet framlägger ett förslag byggt på rent värderingsmässiga grunder. Vi är på väg att fatta ett beslut som statsrådet oupphörligt varnat för. Jag vill dock tillägga att han delvis själv är skuld till det.

Nu skall vi alltså här i riksdagen börja diskutera vad som är en ideell organisation. Finns det inga fler ideella organisationer här i landet än de här uppräknade? Det finns säkert många människor som anser sig tillhöra en organisation som är ideell men som inte finns med i uppräknningen i utskottsutlåtandet. Dessa organisationer kommer naturligtvis så småningom tillbaka till riksdagen och ber att få vara med.

Vad säger nu utskottet om den utvidgning av det skattefria tidskriftsområdet

som föreslås när det gäller idrottsrörelsens publikationer?

Utskottet förklarar att befrielsen skall gälla för sådana sammanslutningar som är anslutna till Riksidrottsförbundet eller representerade inom Sveriges olympiska kommitté. Men finns det inga fler idrottsorganisationer i vårt land, som också kommer att höra av sig så småningom? Det finns säkert en hel rad sammanslutningar som i mycket hög grad kan betraktas som ideella men som inte tillhör Riksidrottsförbundet eller är representerade i Sveriges olympiska kommitté. Man har talat om att det finns idrottsorganisationer och att det finns sportorganisationer. När man inte ens kan dra gränsen mellan vad som är idrott och vad som är sport i vissa fall, undrar man var gränserna skall dragas i fråga om olika organisationer och tidskrifter.

Man kan fråga sig: Var går gränsen mellan ideella och icke ideella organisationer? Man kan också fråga sig: Var går gränsen mellan en tidning och en tidskrift? Man kan t. o. m. ställa frågan: Var går gränsen mellan en tidskrift och en bok? Överallt har vi exempel på hur svåra gränsdragningarna i fortsättningen skulle kunna bli.

Jag skulle vilja gå så långt att jag säger, att på denna punkt finns det bara två vägar att gå. Den ena är att avslå varje vidare utvidgning av det skattefria området, den andra är att ta upp en ny diskussion om de principiella synpunkterna på beskattning av det tryckta ordet över huvud taget.

Jag har med mitt ställningstagande velat hylla den gamla principen att det är »bättre att stämma i bäcken än i ån». Det har inte lyckats att stämma i bäcken, det gick inte heller i ån, och nu kommer vi ut i floden — motionsfloden.

Vi har en gång genomfört en skatt som betecknas som allmän och generell verkande. Jag tror att denna skatt i dag är mer allmänt accepterad än den var vid det stormiga tillfälle i det politiska livet då den genomfördes. Att i ett sådant läge ge avkall på viktiga princi-

Ang. skattefrihet för periodiska publikationer med ideellt syfte

per anser jag varken politiskt eller ekonomiskt motiverat. Det är inte ens ekonomiskt motiverat för den som drabbas av skatten. Kan vi betala skatt när vi köper bröd och smör, då kan vi också betala en tvåöring extra om vi köper en tidskrift, även om den skulle råka vara av religiös eller politisk natur.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr II.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Åtskilligt av vad herr Jansson nu framfört kan jag ge min anslutning till. Skillnaden mellan herr Janssons avslagsyrkande och det yrkande som görs av oss reservanter under reservation nr I är den, att vi har känt oss bundna av den riksdagsskrivelse som vi stod bakom förra året. Om Kungl. Maj:t anser sig böra verkställa en utredning i anledning av riksdagens beslut och sedermera kommer med ett förslag, kan det vara riktigt, som herr Jansson säger, att detta kan ske med större eller mindre entusiasm, och jag vill nog tro att herr Jansson tolkar situationen riktigt, när han säger att finansministern inte varit särskilt glad när han expedierat den proposition som vi nu behandlar. Det är emellertid ett sammanhang mellan riksdagsskrivelsen och propositionen, och det har gjort att jag känt mig bunden av förra årets riksdagsbeslut.

Nu har utskottet passerat på att bifalla motionsyrkanden som går en bit längre, och det är i detta förhållande som jag ser vissa bekymmer för framtiden. Den allmänna varuskatten ser jag som inte skatt som inte kommer att försvinna utan som en skatteform som kommit för att stanna. Vi vet att kontrollen av denna skatt är besvärlig, men den blir ännu mera besvärlig om vi gör en mängd undantag. Det kan sägas, att de undantag som utskottets majoritet förordar är lätt kontrollerbara, och jag vill inte bestrida det, ty i den utformning som utskottsmajoritetens förslag har fått har motionärernas yrkanden försetts med tillägg, som gör att man får relativt be-

stämda gränser. Men det innebär inte, som herr Jansson mycket riktigt påpekat, att det inte kan finnas andra, som träder fram och säger att undantagen gjorts alldeles för snävt och att de bör vidgas till ett kommande år.

Det är detta som jag är rädd för, och det är därför vi reservanter har sagt att vi får nöja oss med vad Kungl. Maj:t har föreslagit. Vårt ställningstagande är inte beroende på att skatten skulle inbringa några stora pengar på de tillfälliga publikationerna. Idrottens företrädare har egentligen inte heller vågat argumentera med materiella skäl, utan för dem är skattefriheten närmast en prestigesak, och detsamma gäller i fråga om de frivilliga försvarsorganisationerna. Det är inte pengarna, det här gäller, utan vad man äsyftat är jämställdhet med religiösa och politiska organisationer. Erkänner man den jämställdheten kommer allt fler att begära att få skrifter undantagna från skatteplikt, och detta har gjort att vi, som undertecknat reservation nr I, har yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag och den uppmjukning, som därmed åstadkommes i varuskatteförordningen, men inte velat gå längre.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr I.

Herr BENGTSON (cp):

Herr talman! Den allmänna varuskatten har utformats som en enhetlig skatt på omsättning av alla slags varor. Det är endast ett fåtal varugrupper som är undantagna från beskattningen. Det är dock att observera, att det finns undantag. På det område som vi behandlar nu finner vi i 10 § 7 mom. att undantagna är: »Allmänna nyhetstidningar, så ock periodiskt utgivna medlemsblad, personaltidningar och liknande publikationer, dock endast i den mån dessa publikationer tillhandahållas utan särskild avgift.»

Gör man någon sorts undantag, kommer som en obönhörlig konsekvens, att man får gränsdragningssvårigheter. Nu ber jag kammarens ledamöter observera,

Ang. skattefrihet för periodiska publikationer med ideellt syfte

att i båda de föreliggande reservationerna har reservanterna faktiskt accepterat vissa undantag. Därmed är de redan inne på gränsdragningsproblemen, och det hela blir en fråga om *var* man skall dra den gräns, som vi diskuterar i dag, eftersom vi alla har accepterat att det görs vissa undantag.

Man har redan pekat på den beställning, som riksdagen gjorde förra året för att få fram dessa frågor, och detta har också framhållits från Kungl. Maj:ts sida. Det bör observeras, att när man här får gränsdragningsproblem, så ger man sig från utskottets sida inte in på några vidlyftigheter, utan utskottet håller sig inom samma område, som propositionen avser — inom varugruppen tidningar och tidskrifter. Man har inte gått in på någon annan varugrupp, utan försöker att koncentrera sig på vad som gäller enbart detta fall. Jag skulle ha förstått herr Jansson, om han — såsom han också antydde — ansett att man skulle till diskussion på nytt ta upp hela frågan om man här alls skall göra några slags undantag. Men är det så, att man verkligen vill gå med på de undantag, som finns redan nu, kan jag inte finna någon logik i hans ståndpunkt. De undantag, som utskottet föreslagit, är precis lika berättigade som de undantag som redan nu finns och som herr Jansson också röstade för då omsättningsskatten antogs.

Det finns inga fasta gränser, om vi bifaller utskottets förslag, sade herr Jansson. Jag anser däremot, att det blir lika fasta gränser som enligt propositionens förslag och lika fasta gränser som tidigare. Det finns redan nu en lagstiftning, där man undantar personaltidningar och medlemsblad. Visserligen skall de tillhandahållas utan avgift, men det är en praktisk angelägenhet hur man förfar. Såsom var och en vet tillämpar många föreningar den utvägen, att medlemmarna visserligen får medlemstidningen eller tidskriften gratis, men det är självfallet att den betalas i någon form, kanske genom medlemsavgiften, kanske genom att en distriktsorganisation betalar till riksorganisationen för

att medlemmen skall få tidningen gratis. Det är hela skillnaden. Men också det är ett undantag, som kan diskuteras i så fall.

När herr Jansson förmodade, att det skulle kunna finnas andra idrottsorganisationer, som inte tillhör Riksidrottsförbundet eller Olympiska kommittén, hade jag väntat, att han skulle ge några exempel. Vi kan nämligen glädja oss åt att idrottsorganisationerna är så allmänt anslutna till Riksidrottsförbundet och Olympiska kommittén, att det inte stöter på några svårigheter att ge en definition på detta område. Definitionen skulle möjligen bli svår när det gäller »idrott» eller »sport», men där finns det ändå en tämligen allmänt erkänd definition: idrott är allt sådant där den utövande utgör det väsentliga och där redskapet betyder mindre, medan däremot sport är sådant där redskapet är det väsentliga, t. ex. motorsport. Det är inte så svårt att göra någon gränsdragnings. Cykling hänförs också numera till idrott, fastän man tidigare ansett att det kunde vara tveksamt.

Med den gränsdragnings, som här ändå finns, tycker vi från utskottets sida att det är befogat, att man också beaktar idrottsrörelsens problem. Det har vid så många tillfällen omvitnats att idrotten har stor betydelse, framför allt för ungdomen, och då är det klart att man finner det ganska egendomligt, att det skall läggas skatt på t. ex. tidningen »Svensk idrott», som ju inte alls är någon kommersiell tidning, som man har möjlighet att tjäna pengar på. Den är inte något medlemsblad, men det har mera karaktären av ett sådant, ty man kan inte göra någon förtjänst på att ge ut »Svensk idrott».

Det utgår visserligen avsevärda medel till idrottsrörelsen, men det kan erinras om att vad staten ger ut är avsevärt mycket mindre än vad staten får in genom tippning och sådant. Det är förvånansvärt, att många ledamöter ställt sig avvisande till idrottens krav. Bland de mest framträdande inom idrottsrörelsen är herr Allard en av dem som anser, att idrottsrörelsen skall inrangeras i den

Ang. skattefrihet för periodiska publikationer med ideellt syfte

lagstiftning, som vi diskuterar nu. Det är väl likadant med de frivilliga försvarsorganisationerna. Vid anslagsbeviljandet framhåller man ofta dessa organisationers betydelse. Det är mycket fritid och mycket frivilligt arbete, som har offrats på dem, och därför anser vi också befogat att de kommer att undantas från lagstiftningen.

I den första reservationen — för vilken utskottets ordförande herr Ericsson talade — har man egentligen gått litet längre än i reservation nr II; man har accepterat propositionen, och därmed har man givit sig in på ännu flera gränsdragningar. Ty då uppstår den klara frågan om när det gäller gränsdragningen: Kan man anse att det är möjligt att avgränsa idrottsrörelsen och försvarsorganisationerna utan att det vållar alltför stora svårigheter?

Jag är för min del fullt på det klara med att man genom utskottets förslag kan göra det. Det skall vara tidningar, som är organ för dessa rörelser. Det skall inte gälla alla tidningar, som är publicerade för idrottens del, utan tidningarna skall också vara organ för dessa idrottens organisationer. Beträffande de frivilliga försvarsorganisationerna vill jag framhålla att det endast gäller de av staten sanktionerade försvarsorganisationer, som har rent ideella intressen och inte framstår som organ för fackliga intressen.

Jag skall inte gå till någon överdrift och utan vidare påstå, att det inte blir några gränsdragningssvårigheter. Det blir det omedelbart, när man gör undantag. Jag vill dock karakterisera läget på det sättet, att gränsdragningssvårigheterna knappast blir större genom den nya lydelse, som vi har föreslagit, än om man går så långt som vad propositionen föreslagit och vad som föreslagits i reservation nr I.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! I propositionen föreslås skattefrihet för sådana publikationer

som väsentligen framstår som organ för sammanslutningar med huvudsakligt syfte att verka för religiösa, nykterhetsfrämjande eller politiska ändamål eller att företräda vanföra eller eljest arbetshindrade medlemmar.

Herr talman! Mot denna föreslagna skattebefrielse har jag intet att erinra. Men det är ingen överdrift att säga att det var med största förvåning, som den svenska idrottsrörelsens målsmän konstaterade att idrottens sammanslutningar inte medtagits i sammanhanget. Det var en förvåning som blandades med indignation. Samma reaktion har förmärkts bland dem som verkar inom det frivilliga försvaret. På båda håll uppfattas av många Kungl. Maj:ts förslag som en bristande uppskattning av vederbörandes verksamhet. Det var därför helt naturligt att motioner i detta ärende inte skulle utebli, och det är att konstatera att bakom motionerna står representanter för samtliga demokratiska partier.

Det är med stor tillfredsställelse som motionärerna nu tagit del av utskottets betänkande. Utskottet säger ju klart ifrån att det i likhet med motionärerna anser, att även de organisationer, som har till uppgift att främja idrotten och det frivilliga försvaret bör ihågkommas. Det konstaterar att dessa sammanslutningar fyller »ett högt kvalificerat ideellt ändamål» och att »en olika behandling i förevarande hänseende av dessa och förutnämnda med propositionsförslaget avsedda organisationer kan te sig omotiverad».

Utskottet påvisar också att det är möjligt att med anknytning till redan gällande författningsbestämmelser uppnå den erforderliga avgränsningen av vad som skall förstås med idrottliga respektive försvarsfrämjande sammanslutningar.

Några skattetekniska hinder föreligger således inte för bifall till motionerna. Jag tycker att utskottets argumentering här förefaller helt övertygande.

Herr talman! I en av reservationerna framhålles att skattebefrielse inte skulle medföra någon mer betydande ekonomisk fördel för berörda organisatio-

Ang. skattefrihet för periodiska publikationer med ideellt syfte

ner, och bl. a. av den anledningen skulle man kunna avvisa motionerna. Det förebringas inga siffror, och jag kan heller inte komma med några. Det är nog alldeles riktigt, som utskottets herr ordförande nämnde, att det väsentliga här är det principiella i frågan. Det synes mig vara angeläget att Sveriges riksdag vid behandlingen av detta ärendet ger klart uttryck för att idrottsrörelsen och det frivilliga försvar^{et} enligt riksdagens mening är organisationer med klart ideellt syfte och därför förtjänta av samhällets stöd på samma sätt som de i propositionsförslaget — med all rätt — omhuldade sammanslutningarna.

Situationen i vårt samhälle och i världen är sannerligen sådan, att det finns all anledning för statsmakterna att ge *samtliga* de här berörda organisationerna både det ekonomiska men framför allt det moraliska stöd som ett bifall till motionerna innebär.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Det är ju en allmän strävan att försöka minska på arbetstiden och därmed öka fritiden för vårt folk. Det betyder att det sedan länge varit en rätt allvarlig fråga, på vilket sätt man skall fylla ut denna fritid. Det finns ett gammalt ordstäv som säger »Fåfång gå lärer mycket ont». Det gäller därför inte minst att söka sysselsätta ungdomen, men även andra åldersgrupper, så att de använder denna fritid, som de får i allt större utsträckning efterhand, på ett så förnuftigt sätt som möjligt.

När det gäller att lösa den frågan har vi en synnerligen god tillgång i de många olika frivilliga sammanslutningar av skilda slag, som vi har här i landet. Jag kan inte tänka mig att det kan vara något som helst vare sig statligt eller annat intresse att lägga hinder i vägen för dessa sammanslutningars arbete utan att man i stället så långt det är rimligt bör försöka understödja detta arbete, för att därmed förebygga en

hel del av de olater, som folk gärna lägger sig till med under sin fritid.

I det avseendet fyller otvivelaktigt idrottsrörelsen en betydande uppgift, även om jag för min del inte gillar alla idrottsrörelsens yttringar. Det är på samma sätt med de olika frivilliga försvarsorganisationerna. De är mer eller mindre fast inlemmade i det svenska försvaret. De fyller var på sitt sätt en uppgift där, och det har också staten erkänt genom att gång efter annan sedan många år tillbaka anslå medel för dess verksamhet. Det är därför, tycker jag, inte mer än rimligt, att också dessa organisationer blir jämställda med de andra organisationerna, vilka genom denna lagstiftning blir mer eller mindre sanktionerade av staten. Genom att undantas i detta sammanhang skulle de bli utsatta för en diskrimination.

Det är detta som föranlett mig att motionera i detta ärende, men eftersom det redan har sagts tillräckligt för att motivera bifall till utskottets förslag, skall jag inte lägga flera ord till denna debatt utan också för min del yrka bifall till utskottets förslag.

Herr JOHANSSON, ANDERS, (fp):

Herr talman! I anslutning till det tidigare anförande, som bevillningsutskottets talesman här hållit, ber jag att rent allmänt få understryka att det i vårt demokratiska samhälle väl ändå är så att tryckfriheten och det tryckta ordet över huvud taget är någonting av de mest suveräna och omistliga värden som vi såsom enskilda medborgare förfogar över. Jag finner det därför vara i hög grad inkonsekvent att man belastar och belägger dessa värden med en fördyrande varuskatt av det slag det här är fråga om.

Jag skulle personligen helst ha sett att man kunde från denna varuskatt undanta allt vad tryckalster heter. Det har vittnats här från visst håll, att det rör sig om för statsverket obetydliga belopp och detta skulle också i mycket hög grad underlätta den kontroll, som bevillningsutskottets ärade ordförande nyss talade om.

Ang. skattefrihet för periodiska publikationer med ideellt syfte

Nu förstår jag att i det läge, vari frågan befinner sig, blir detta enbart fromma önskingar utan möjlighet att bli förverkligade, men det säger sig självt att i så fall är man mest benägen att biträda det förslag som här föreligger från utskottets sida.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till bevillningsutskottets förslag.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Med anledning av det senaste inlägget av herr Johansson i Borås vill jag gärna säga att det ju inte är obekant för denna kammare, att flera ledamöter helst skulle se att hela varuskatten avskaffades. Men de, som röstat för varuskattens införande, har den bestämda meningen, att det innebär en allvarlig fara om man undantar fler och fler varor från beskattningen.

Visst är det önskvärt om man kunde undanta en mängd varor i och för sig från denna skatt. Men det är väl inte på det sättet, att man i och med att ideella organisationer får betala varuskatt för t. ex. böcker eller vetenskapliga tidskrifter, skulle ha rätt att säga, att den av dem bedrivna verksamheten står i en sämre klass än den verksamhet, som blir undantagen från beskattning. Det är det inte här fråga om. När herr Elowsson motiverar sin ståndpunkt med att säga att vi ändå måste erkänna att idrottsrörelsen gör en förnämlig insats, liksom de frivilliga försvarsorganisationerna, vill jag säga att vi inte vill bestrida det. Jag vill bara erinra om att idrottsrörelsen får stöd från det allmänna på annat sätt. Här gäller det deras publikationer, som belägges med en varuskatt på 4,2 procent. Märk väl att medlemmarna i regel får tidskrifterna gratis och att det i detta fall inte utgår någon varuskatt, eller att det utdelas gratisexemplar, som inte heller belägges med någon skatt; i så fall är det bara en mindre del av upplagan, för vilken man skall betala skatt. När idrottsrörelsens egna företrädare här i riksdagen erkänner att det här inte gäller

någon ekonomisk fråga utan helt enkelt, som jag sade, en prestigefråga — när skall då de andra organisationerna eller sammanslutningarna, som arbetar för syften som vi alla i högsta grad beaktar, framhäva sin indignation? Alla dessa får ju betala skatten.

Det är alltså inte så, som man vill göra gällande, att denna fråga har stor ekonomisk betydelse. Tvärtom, jag vill erinra herr Elowsson att det i en av motionerna fanns ett yttrande som gick ut på att det för de frivilliga försvarsorganisationerna utvecklat sig så, att man till och med fått använda medlemsavgifter för att ge ut tidskrifter. Är det nu så märkvärdigt? Det är väl en hel mängd sammanslutningar här i landet som får offra en del pengar av sina föreningsavgifter för att t. ex. få möjlighet att ge ut en publikation — det är väl vardagligt. Om man dessutom har statsunderstöd för verksamheten, går det alltid att jämna ut det hela.

Jag har velat säga detta, ty det är så lätt att samla argument för nya undantag. För mig är det inte fråga om det materiella, om några skattebelopp, utan om hur varuskatteförordningen skall vara utformad i framtiden. Här gäller det väsentliga ting, inte minst att få skattelagarna så utformade, att man kan få bästa möjliga kontroll. Det är enligt min mening en väsentlig synpunkt, och det gläder mig, att herr Bengtson erkänner att gör man den utvidgning, som motionerna föreslagit, så kommer man kanske att i någon grad försvåra tillämpningen.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Av vad reservanternas anförda framgår icke något sakskäl till deras åtskillnad mellan de organisationer, som nämnts i propositionen, och dem, som nämnts i motionerna.

Det förefaller därför som om enligt deras uppfattning idrottsrörelsen och de frivilliga försvarsorganisationerna inte skulle vara av någon större betydelse, när det gäller att bemästra ungdomsproblemen i samhället.

Ang. skattefrihet för periodiska publikationer med ideellt syfte

När man nu skrämmer med att det i framtiden kan komma ytterligare framställningar, vill jag för min del säga, att om det mot förmodan skulle kunna komma några framställningar, som är lika väl motiverade som föreliggande motioner, så skall jag för min del gärna rösta också för ett bifall till dem.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Jag har här konstaterat, att de båda företrädarna för reservationerna i mycket stor utsträckning kritiserar propositionen, och jag har inte särskilt tagit upp något försvar för den. Det har jag knappast anledning att göra nu. Jag har uppehållit mig vid gränsdragningsproblem, och jag har därvid ansett, att de förslag, som föreligger i motionerna, i och för sig inte skulle vålla större svårigheter än de förslag, som redan har lagts fram i propositionen.

Det har här talats så mycket om att man bör tänka på de förslag om undantag, som kan komma från alla andra håll. Men fortfarande skulle jag vilja efterlysa exempel på det. Vi har nog enligt min mening fått med de väsentliga och stora folkrörelserna med ideell grund. Jag är optimistisk nog att tänka mig, att det inte är så lätt att leta fram så många andra organisationer, som har den karaktären, att de skulle få åtnjuta skattebefrielse. Det får väl framtiden utvisa, och man kan inte utlova någonting bestämt, men nog förefaller det mig, som sagt, som om man här redan har fått med de stora organisationerna.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Det är kanske en tillfällighet, att vi just i dag saknar en ledamot av denna kammare, som har vissa intressen att försvara på just detta område, nämligen en företrädare för korporationsidrotten, som inte är ansluten till riks-idrottsförbundet och därför inte blir undantagen från varuskatten.

Jag ville bara säga detta som en upplysning till herr Bengtson.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Korporationsidrotten förekommer väl inte i någon större utsträckning såsom självständig rörelse, men de allra flesta av dem, som deltar i korporationsidrotten, är ju anslutna till idrottsorganisationer av annat slag och kommer på det sättet med i riks-idrottsförbundet i alla fall och blir delaktiga av den skattebefrielse som utskottet föreslår.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Det är fråga om deras publikationer, herr Bengtson!

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av därunder förekomna yrkanden propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i det nu föredragna betänkandet gjorda hemställan.

I fråga om punkten A, fortsatte herr talmannen, hade yrkats 1:o att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Ericsson, John*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Jansson*, att kammaren skulle godkänna den av honom anförda reservationen, såvitt nu vore i fråga.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan i denna del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ericsson, John*, begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 80 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. beskattningen av skördeskadelån

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr John Ericsson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ericsson, John*, begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;
Nej — 60.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I avseende å punkten B, anförde vidare herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle godkänna den av herr Jansson vid betänkandet avgivna reservationen, såvitt nu vore i fråga. Emellertid, fortsatte herr talmannen, torde sistnämnda yrkande med hänsyn till kammarens redan fattade beslut hava förfallit, varför nu endast kvarstode yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i punkten B.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Tunisien för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande direkta skatter;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige samt Storbritannien och Nordirland för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatte-

flykt beträffande inkomstskatter; ävensom

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige samt Storbritannien och Nordirland till lindring i dubbelbeskattning beträffande skatter å kvarlåtenskap.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Ang. beskattningen av skördeskadelån

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 85, i anledning av väckta motioner rörande beskattningen av skördeskadelån.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 704, av herr *Yngve Nilsson m. fl.*, och II: 864, av herr *Hedin m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en skyndsamt utredning med syfte att ersätta skördeskadelån med skördeförskott, vilka upptoges som inkomst under skadeåret men vid återbetalning finge avdragas i samband med inkomstdeklaration.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande betänkandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I: 704, av herr *Yngve Nilsson m. fl.*, och II: 864, av herr *Hedin m. fl.*, rörande beskattningen av skördeskadelån, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrarna *Bengtson, Anders Johansson, Torsten Mattsson, Yngve Nilsson, Kronstrand, Kollberg, Vigelsbo, Nilsson* i Bästekille och *Stiernstedt*, vilka, under åberopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 704, av herr *Yngve Nilsson m. fl.*, och II: 864, av herr *Hedin m. fl.*, ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av förenämnda motioner i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsamt utredning med syfte att ersätta skördeskadelån med skördeförskott, vilka upptoges som in-

komst under skadeåret men vid återbetalning finge avdragas i samband med inkomstdeklaration.

Herr NILSSON, YNGVE, (h):

Herr talman! Det har under en följd av år inträffat skördeskador i vårt land, och tyvärr ser det ut som om samma landsdelar blivit drabbade. Den möjligheten har funnits att den som drabbats av skördeskador har kunnat erhålla s. k. skördeskadelån. Jag vill inte bestrida deras värde. Vi måste emellertid betänka att dessa lån inte togs ut om inte omständigheterna tvingar därtill, ty då får man en ytterligare belastning ovanpå den gängse skulden. Det har också visat sig, vilket kan kontrolleras hos de lånebeviljande myndigheterna, att det blir allt svårare för låntagarna att amortera dessa skulder.

För att i någon mån råda bot på detta förhållande har vi motionärer tänkt oss, att det vore både bättre och rimligare om denna hjälp till självhjälp finge en sådan utformning, att det bleve lättare för vederbörande att amortera sin skuld. En anordning bör därför, som vi ser det, övervägas, enligt vilken lånen skulle upptagas som inkomst i deklarationen för det år då skördeskadorna inträffat. Det skulle då innebära att man fick en ersättning för den lidna förlusten. Härav skulle också följa, att inte endast räntekostnaderna utan även amorteringarna finge avdragas från intäkterna i samband med inkomstdeklarationens upprättande.

Detta förfaringssätt avviker visserligen från rådande taxeringsmässiga bestämmelser i fråga om lån och amorteringar men innebär i princip blott en resultatutjämning. De lån man får för dessa skador kan enligt vår mening inte jämföras med vanliga lån, eftersom de är betingade av omständigheter varöver den mänskliga faktorn i regel inte kan råda. För att ytterligare understryka detta förhållande har vi i detta sammanhang vågat föreslå att skördeskadelånen i fortsättningen skulle benämnas *skördeförskott*.

Det ligger i sakens natur att man inte

Ang. beskattningen av skördeskadelån

yrkar på en reform som denna utan föregående utredning, och vi har därför endast begärt en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en skyndsam utredning i detta ärende.

Majoriteten i bevillningsutskottet har emellertid inte ansett sig kunna gå med på denna begäran under motivering bl. a. att värriksdagen beslutat införa rätt till förlustutjämning samt att vidare medge att de medel, som inestår på skogskonto, kan få användas utan iakttagande av gällande uppsägningstid.

Till detta vill jag genmäla att ett utnyttjande av de möjligheter, som förlustutjämning ger, förutsätter att man har en inkomst att utjämna emot. Den kategori jordbrukare det här gäller har nog inte denna möjlighet. De kan ha lidit förluster under en följd av år och läget kan för dem vara närmast katastrofalt. Vad beträffar möjligheterna med skogskonto vill jag framhålla, att inte alla jordbrukare har denna möjlighet. Alltför få har skogen som utjämningsfaktor.

Slutligen vill jag framhålla, att sedan vi ingivit denna motion har en interpellation väckts i samma fråga, och finansministern har lämnat ett avvisande svar, vari han bl. a. hänvisat till kontantprincipen. Finansministern menar att anskaffning av maskiner och redskap kan skjutas över till ett påföljande år. Här vill jag då bara fråga: Blir det något bättre år? Erfarenheten har visat att lönsamheten inte har blivit bättre utan snarare sämre.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad vid bevillningsutskottets betänkande nr 85.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Även om vi från utskottsmajoritetens sida vill instämma i vad herr Nilsson sade i början av sitt anförande om att det har varit besvärliga år för jordbrukarna i vissa delar av vårt land. Vi är alla väl medvetna om att de som har drabbats av skördeskador behöver hjälp på ett eller annat

Ang. beskattningen av skördeskadelån

sätt. Regeringen och riksdagen har ju också tagit konsekvenserna av detta; här har föreslagits en del lättnader beträffande amortering av gamla lån och vidare har ett förslag godkänts om garantier för nya lån för de av skördeskadador drabbade jordbrukarna.

Om denna hjälp till jordbrukarna har varit tillräcklig i de skördeskadade områdena tillkommer inte mig att avgöra. En ledamot av bevillningsutskottet kan inte säga, om hjälpen har varit tillräcklig eller inte. Motionärerna anser tydligen att den inte har varit tillräcklig utan vill dessutom genom en partiell resultatutjämning lämna ytterligare hjälp åt de av skördeskadador drabbade jordbrukarna. Man vill här skattevägen försöka ge dem ett visst stöd.

Som herr Nilsson nämnde har finansministern redan i ett interpellationssvar i andra kammaren avvisat denna väg och sagt, att skördeskadorna är någonting som egentligen inte hör hemma inom skattelagstiftningens område. Han har också, som herr Nilsson nämnde, anvisat vissa andra möjligheter till resultatutjämning som redan nu finns för dem som använder kontantprincipen vid deklaration, nämligen genom att förlägga köp av inventarier, reparationer och köp av redskap etc. just till de goda åren. Vidare finns det naturligtvis möjligheter till reglering med skogskonto för de jordbrukare som har skog att ta till.

Riksdagen avlog också i våras motioner om en allmän resultatutjämning. Bevillningsutskottets motivering den gången tycker jag är lika hållbar i dag. Bevillningsutskottet ansåg nämligen att man bör avvakta den pågående utredningen om bestämmelserna för beskattning av ackumulerad inkomst. Man bör alltså vänta tills behovet blivit klarlagt.

Jag vågar dessutom ifrågasätta hurvida motionärerna med sitt förslag här verkligen kommer att nå sitt mål. När man tänker på denna skatteutjämning är väl meningen att vederbörande det året han får ut lånet inte skall ha någon skatt alls. Men detta håller inte. Om

han har så stor inkomst, att han kommer över ortsavdraget och småavdragen som finns därutöver, kommer han också att få skatt det år då han får ut lånet. Kommer han då upp till ett maximalt lån, blir summan så hög att han får lida rätt avsevärt av skatteprogressionen. Om man alltså genomför det motionärerna vill, beskattning av ett lån som en inkomst, kan han nå upp i en rätt hög progressiv skatt. Jag vågar också påstå att om den skördeskadade har en liten inkomst vid sidan om, skulle ett genomförande av motionsförslaget lägga sten på börda genom att vederbörande skulle vara tvungen att låna mer för att kunna betala skatten på lånet.

Vi skulle därtill gå ifrån den princip vi har att man skall betala skatt efter bärkraft. Det är då man har stora skördeskadador, har man enligt min uppfattning ingen som helst bärkraft, medan man däremot kan få mera skattekraft så småningom, om det blir bättre år. Och blir det inte bättre år, har den avdragsrätt motionärerna föreslår inte någon som helst betydelse.

Ytterst få jordbrukare i vårt land har under normala år en inkomst så stor att de får någon skada av progressionen, ty denna börjar först vid 12 000 å 13 000 kronors inkomst.

Vad som egentligen är grunden till att bevillningsutskottets majoritet på det bestämdaste tar avstånd från denna motion är, att man annars skulle göra ett så markant avsteg från alla nu gällande beskattningsregler genom att göra ett lån till beskattningsbar inkomst. Prominenta ledamöter av bevillningsutskottet av skilda kulörer varnade i denna kammare i förra veckan för alltför täta och meningslösa ändringar i skattelagarna. Jag vill instämma i dessa prominenta ledamöters åsikt — man bör inte ändra skattelagarna mer än nödvändigt.

Motionärerna och reservanterna har tänkt sig klara den här saken genom att ändra namnet på lånet till »skördeförskott». Enligt min uppfattning är ett lån ett lån, och det är bara att krångla till saken att kalla lånet för någonting

annat än det egentligen är. Dessutom vill jag påpeka, att finansministern i sitt interpellationssvar också talade om att vi till nästa år har att vänta en proposition om ett permanent skördeskadeskydd. Under sådana förhållanden tycker jag det är onödigt att för den korta tid, det här kan bli fråga om, ställa till mera krångel, när man vinner så litet med det.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON, YNGVE, (h):

Herr talman! Jordbrukarna får ju betala skatt i efterskott. Om de något år har dålig inkomst, så får de alltså inte betala skatt på den dåliga inkomsten redan samma år, utan då får de betala skatt på den tidigare kanske högre inkomsten. Det är därför som vi motionärer menar, att det hade varit en lättare väg att gå både för jordbrukarna och för de kommunala och statliga skattemyndigheterna om man hade fått ta in detta skördeskadelån som intäkt för det år, då man har lidit skadan. Genom detta förfaringsätt, som motionärerna nu har föreslagit, skulle man erhålla en jämnare beskattning, och det anser vi skulle vara mycket värdefullt.

Vi motionärer är medvetna om att förslaget här innebär ett avsteg från nuvarande bestämmelser. Men vi brukar inte ha svårt för att pröva nya vägar, och därför tycker jag att det kunda vara lämpligt att göra det i detta fall också. Jag tror att det skulle vara till gagn för jordbrukarna, och skattemyndigheterna skulle inte förlora någonting därigenom.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Det är riktigt som herr Nilsson säger, att skatten kommer året därpå i många fall. Men förhållandet är precis detsamma när de skall göra avdrag för amortering. Också den skatten skall betalas året därpå. Det kan sålunda inträffa att de även måste göra avdrag för amortering under ett dåligt inkomstår.

Ang. beskattningen av skördeskadelån

Herr NILSSON, YNGVE, (h):

Herr talman! Med de i motionen föreslagna bestämmelserna slipper man betala skatt för dessa amorteringar.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande betänkandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr Nilsson, Yngve, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 85, röstas

Ja;

Den, det ej vill, röstas

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Nilsson, Yngve, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 58.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Lagförslag om parkeringsbot

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående pension åt f. städerskan i riksdags-
huset fru Edit Jonsson; och

nr 35, i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående pension åt f. städerskan vid justitieombudsmansexpeditionen fru Helga Andersson.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Lagförslag om parkeringsbot

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 40, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om parkeringsbot, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 14 oktober 1960 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 175, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t dels föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om parkeringsbot; och
- 2) lag om ändrad lydelse av 20 kap. 6 § rättegångsbalken,
dels anhållit om riksdagens yttrande över ett vid propositionen likaledes fogat förslag till
- 3) förordning om ändrad lydelse av 67 § vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648).

I propositionen hade framlagts förslag till en lag om parkeringsbot, avsedd att möjliggöra en förenkling av handläggningen av parkeringsföreseelser. En-

ligt den föreslagna lagen, vars tillämpning i lokalt hänseende skulle vara beroende på Kungl. Maj:ts förordnande, skulle beivrandet i huvudsak tillgå på så sätt, att polisman eller särskild trafikövervakare på fordonet fäste en skriftlig anmaning till föraren att med anledning av förseelsen inom viss kortare tid betala för förseelser av ifrågavarande slag fastställd parkeringsbot. Om anmaningen efterkoms, skulle straffföreläggande eller åtal ej äga rum.

I förslaget till lag om parkeringsbot var 5 § första stycket så lydande:

Parkeringsbot tillfaller kronan.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma väckta motioner, nämligen de likalydande motionerna nr 708 i första kammaren av herr *Hanson*, *Per-Olof*, och herr *Hedblom* samt nr 869 i andra kammaren av herrar *Anderson* i Sundsvall och *Larsson* i Stockholm. Motionerna utmynnade i hemställan att riksdagen måtte a) uttala, att kommun borde tillerkännas rätt till viss del av medel som inflöte genom parkeringsbot som ersättning för kommunens kostnader i samband med parkeringsövervakningen samt b) besluta tillägg i den föreslagna lagen om parkeringsbot av ovan angiven innebörd och bemyndiga Kungl. Maj:t att i administrativ ordning utfärda erforderliga tillämpningsföreskrifter.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen — med avslag å motionerna I: 708 och II: 869 — måtte antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om parkeringsbot;

B. att riksdagen måtte antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändrad lydelse av 20 kap. 6 § rättegångsbalken;

C. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen icke funnit skäl att i anslutning till det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändrad lydelse av 67 § väg-

Lagförslag om parkeringsbot

trafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648) göra andra uttalanden än utskottet i förevarande utlåtande upptagit.

Reservation hade anförts vid A i utskottets hemställan av herr *Hanson, Per-Olof*, och herr *Larsson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av motionerna I: 708 och II: 869, måtte för sin del besluta sådan ändring i 5 § förslaget till lag om parkeringsbot, att stadgandet finge följande lydelse:

5 §

Parkeringsbot tillfaller kronan; dock må Kungl. Maj:t äga rätt förordna om att till kommun överföra viss del av de medel som inflyta genom parkeringsbot.

Herr **HANSON, PER-OLOF**, (fp):

Herr förste vice talman! Eftersom jag är motionär och tillika reservant i detta ärende vill jag säga några ord.

Först och främst vill jag uttrycka min glädje över att det här förslaget nu är framme för beslut och att vi kommer att få ett väsentligt rationaliserat och förenklat förfarande i fråga om beivrande av parkeringsföreselser. Inte minst för polisens arbetsbelastning här i Stockholm kommer nog detta nya förfaringsätt att få stor betydelse.

Den detalj av frågan som jag har tagit upp i en motion och fullföljt i en reservation gäller vart parkeringsbotpengarna skall gå. Det stadgas utan vidare i Kungl. Maj:ts förslag att de skall tillfalla kronan, vilket jag tycker är orimligt. Det skulle vara rimligt om vederbörande kommun tillerkändes viss rätt till medel, som inflyter genom det här systemet, till täckande av kostnaderna för allt som kommunerna måste göra för att klara upp parkeringssvårigheterna och trafiken. Här är det ju nämligen inte fråga om någon påföljd i den mening, som vanliga böter innebär. Det framgår redan därav, att varken domstolar eller indrivningsmyndigheten skall vara inblandade. Avgiftsbetalning-

en har heller inte någon direkt anknytning till identifiering av den person som begått förseelsen i fråga. I 90 procent av fallen rör det sig dessutom om överträdelser av rent kommunala trafikföreskrifter, vilket också talar för att det är oriktigt att hela boten skall tillfalla kronan. Då kommunerna för trafikens övervakning och anordnande måste påtaga sig en mängd uppgifter, som kostar pengar, vore det väl inte mer än rätt att en del av de belopp som inflyter i form av parkeringsböter också borde tillfalla kommunerna.

Det finns, herr förste vice talman, mycket att säga i frågan om bilskattemedlens fördelning mellan staten och kommunerna. Bilägarna i Stockholm torde för närvarande inleverera sammanlagt något hundratal miljoner till statsverket i form av bilskatt varje år. Härav får Stockholms stad sedan icke tillbaka mer än 20—25 miljoner kronor. Jag skall dock inte nu närmare ingå på den frågan.

För att inget missförstånd skall uppkomma vill jag här endast precisera att reservationens ändringsförslag avser första stycket i 5 §.

Jag ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall till reservationen.

Fru **GÄRDE WIDEMAR** (fp):

Herr förste vice talman! Med anledning av herr Hansons yrkande vill jag säga, att utskottsmajoriteten inte har ansett det vara möjligt att nu ta upp frågan om att indrivna bötesbelopp eventuellt skall fördelas mellan staten och kommunerna. I det nu framlagda förslaget till lag om parkeringsbot föreslås, att boten skall tillfalla staten, såsom nu regelmässigt sker då böter utdöms efter strafföreläggande. Denna lag gäller egentligen bara ett nytt uppbördsförfarande för böter på grund av enklare trafikföreselser. Man måste se detta som en isolerad sak, och denna fråga kan inte kopplas ihop med problemet hur städerna skall finansiera sina kostnader för trafiken.

Detta framgår för övrigt även av herr

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

Hansons yttrande, att också bilskatte-medlens fördelning är otillfredsställande från kammunernas synpunkt.

Det är mycket möjligt att vi i framtiden kan få en viss fördelning av de bötesbelopp som det nu närmast gäller. Innan någon ändring därvidlag kan vidtas måste vi emellertid först avvakta de utredningar som för närvarande pågår om dessa problem, bland annat 1957 års polisutredning som undersöker möjligheterna att förstatliga polisväsendet. Om ett förslag i den riktningen skulle framläggas blir kanske hela detta problem om böternas fördelning inaktuellt. Vi kan därför inte koppla samman frågan om böternas fördelning med den nu framlagda lagen om parkeringsbot, varför utskottsmajoriteten yrkar avslag på herr Hansons motion.

Jag ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Jag skall inte säga många ord, men jag tycker nog att det är en relativt långt driven formalism att vidhålla att den typ av parkeringsbot som man här skall ta ut är att likställa med böter, vilka som bekant innebär en åtgärd mot ett kriminaliserat förfarande. Jag skulle inte vilja gå så långt, att jag kallar de hundratusentals felparkerarna här i Stockholm för kriminella. Det motsvarar otvivelaktigt inte ett allmänt spritt rättsmedvetande här i staden. Med litet god vilja skulle det nog ha gått att på ett praktiskt, enkelt och rimligt sätt lösa den här saken. Nu lägger man denna fråga i bunken för alla de utredningar, som vi inte vet när de kommer fram.

Jag drar bara den slutsatsen att när inte den goda viljan finns, finns inte heller mycket att göra åt den här saken.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Jag skall endast be att få återopa lagrådets uttalande i denna

fråga. Lagrådet säger: »Man kan därför näppeligen komma ifrån att det belopp som enligt förslaget skall erläggas är en straffpåföljd i form av böter.» Det är alltså här inte fråga om någon bristande god vilja från utskottets sida, utan bakom utskottets ställningstagande ligger ett uttalande från lagrådet.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Jag bestrider inte på något sätt att också lagrådet gjort sig skyldigt till en onödigt långt driven juridisk formalism.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av därunder förekomna yrkanden propositioner komme att framställas särskilt angående punkten A av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan samt särskilt rörande punkterna B och C.

I fråga om punkten A, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet i denna punkt hemställt skulle bifallas, dels ock att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av bifall till den vid punkten avgivna reservationen.

Därefter gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkterna B och C hemställt.

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition rörande Sveriges anslutning till vissa internationella över-

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

enskommelser på upphovsrättens område, dels Kungl. Maj:ts proposition rörande godkännande av europeisk överenskommelse om skydd för televisionsutsändningar, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 27 november 1959 dagtecknad proposition, nr 17 år 1960 hade Kungl. Maj:t

dels föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk;

2) lag om rätt till fotografisk bild; samt

3) lag angående ändrad lydelse av 9 och 11 §§ lagen den 29 maj 1931 (nr 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens,

dels ock till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagt vid propositionen fogat förslag till ändrad lydelse av 1 kap. 8 § tryckfrihetsförordningen.

Kungl. Maj:t hade vidare genom en den 1 april 1960 dagtecknad proposition, nr 134, föreslagit riksdagen att be- myndiga Kungl. Maj:t att

dels tillträda den reviderade Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk av den 26 juni 1948;

dels ock ratificera

1) Världskonventionen om upphovsrätt av den 6 september 1952 jämte tilläggsprotokoll, samt

2) europeisk överenskommelse om utbyte av program medelst televisionsfilm av den 15 december 1958.

Slutligen hade Kungl. Maj:t genom en den 14 oktober 1960 dagtecknad proposition, nr 176, föreslagit riksdagen att godkänna europeisk överenskommelse om skydd för televisionsutsändningar av den 22 juni 1960.

Propositionen nr 17 hade, såvitt anginge förslaget till ändrad lydelse av 1 kap. 8 § tryckfrihetsförordningen, hänvisats till konstitutionsutskottet och i

övrigt till lagutskott och behandlats av första lagutskottet. I anslutning härtill hade jämväl de båda övriga propositionerna behandlats av detta utskott.

I propositionen nr 17 hade föreslagits en revision av lagstiftningen till skydd för författare, tonsättare, bildkonstnärer, konsthantverkare och andra upphovsmän till litterära och konstnärliga verk (upphovsrätt). Det förberedande lagstiftningsarbetet hade utförts i samverkan med utredningar i Danmark, Finland och Norge.

Den nya lagstiftning som föreslagits innebar i vissa avseenden en förstärkning av upphovsmannens rätt. Bland annat skulle ökat skydd givas åt de ideella och personliga intressen han förbunde med verket. Skyddstiden, som för närvarande i princip var 30 år från upphovsmannens död men beträffande litterära och musikaliska verk provisoriskt förlängts till 50 år, hade nu föreslagits beträffande samtliga verk till 50 år. I fråga om alster av konsthantverk och konstindustri behölls dock, i avbidan på pågående utredning om mönsterskyddet, den hittillsvarande skyddstiden oförändrad.

Å andra sidan hade föreslagits nya inskränkningar i upphovsrätten till förmån för vissa kulturella eller eljest samhälleliga ändamål. Bland annat föresloges att arkiv och bibliotek skulle äga fotokopiera skyddade verk och att skolorna skulle kunna göra bandinspelningar av radioprogram o. d. Vidare skulle de avtal om radio- och televisionsutsändningar av skyddade verk, som Sveriges radio hade med Stim och andra upphovsmannaorganisationer, principiellt giva rätt att sända ut verk även av upphovsman som icke vore ansluten till dessa organisationer.

Förslaget behandlade icke blott den egentliga upphovsrätten utan upptog också regler om skydd för musiker, skådespelare och andra utövande konstnärer och i samband därmed också för grammofoonindustrien och radion. Dessa grupper finge skydd mot vissa inspel-

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

nings- och utsändningsåtgärder. Vidare skulle utövande konstnärer och grammofoonfabrikanter äga rätt till ersättning för grammofoonmusiken i radio och television. Utövande konstnärer skulle dessutom få skydd för sina ideella och personliga intressen.

I förslaget hade även upptagits offentligrättsliga stadganden till skydd för vissa allmänna intressen. Bland annat skulle sålunda möjlighet beredas åt det allmänna att ingripa till skydd för ideella värden hos klassiska och andra äldre litterära och konstnärliga verk.

Förslaget föranledde följdändringar i tryckfrihetsförordningen och i lagen mot illojal konkurrens.

Genom propositionen nr 134 hade föreslagits godkännande av att Sverige, som var medlem av den s. k. Bernunionen för skydd av litterära och konstnärliga verk, i samband med genomförandet av den genom propositionen nr 17 föreslagna nya lagstiftningen skulle tillträda den för unionen gällande konventionen i dess senaste, den 26 juni 1948 antagna lydelse. Vidare hade föreslagits ratifikation av två andra internationella överenskommelser på området. Den ena av dessa, Världskonventionen om upphovsrätt av den 6 september 1952, hade ur svensk synpunkt betydelse främst genom att ett tillträde komme att göra det lättare än hittills för svenska upphovsmän att få skydd i USA. Den andra var en inom Europarådet utarbetad överenskommelse av den 15 december 1958, som åsyftade att i rättsligt avseende underlätta de i eurovisionen deltagande televisionsföretagens programutbyte.

I propositionen nr 176 hade föreslagits godkännande av en likaledes inom Europarådet utarbetad överenskommelse av den 22 juni 1960, som åsyftade att bereda sistnämnda televisionsföretag internationellt skydd för deras sändningar.

Kungl. Maj:ts förslag till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga

verk var i nedan angivna delar så lydande:

2 §.

Upphovsrätt innefattar, med de inskränkningar som nedan stadgas, utslutande rätt att förfoga över verket genom att framställa exemplar därav och genom att göra det tillgängligt för allmänheten, i ursprungligt eller ändrat skick, i översättning eller bearbetning, i annan litteratur- eller konststart eller i annan teknik.

Såsom framställning av exemplar anses även att verket överföres på anordning, genom vilken det kan återgivvas.

Verket göres tillgängligt för allmänheten då det framföres offentligt, så ock då exemplar därav utbjudes till försäljning, uthyrning eller utlåning eller eljest sprides till allmänheten eller visas offentligt. Lika med offentligt framförande anses framförande som i förvärvsverksamhet anordnas inför en större slutten krets.

3 § andra stycket

Ett verk må icke ändras så, att upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränkes; ej heller må verket göras tillgängligt för allmänheten i sådan form eller i sådant sammanhang som är på angivet sätt kränkande för upphovsmannen.

9 §

Författningar samt beslut och yttranden av myndighet, som avses i 2 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen, äro icke föremål för upphovsrätt.

13 §

Byggnad eller bruksföremål må av ägaren ändras utan upphovsmannens lov, såvitt det kräves av tekniska skäl eller för ändamålsenlig användning.

18 §

Av utgivet litterärt eller musikaliskt verk må exemplar framställas i blindskrift.

20 §

Verk som är utgivet må framföras offentligt vid gudstjänst eller undervisning.

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

Utgivet verk må ock framföras offentligt vid tillfälle, där framförande av sådana verk ej är det huvudsakliga samt tillträdet är avgiftsfritt och anordnandet sker utan förvärvssyfte. Det må jämväl framföras offentligt i folkbildningsverksamhet, för välgörande ändamål eller i annat allmännyttigt syfte, om den som framför verket eller, vid framförande i samverkan, alla de medverkande göra det utan ersättning.

Vad i andra stycket är stadgat gäller ej sceniskt verk eller filmverk.

23 §

Sedan litterärt eller musikaliskt verk utgivits, må exemplar, som omfattas av utgivningen, spridas vidare ävensom visas offentligt; dock må noter till musikaliskt verk ej utan upphovsmannens samtycke uthyras till allmänheten.

Konungen äger föreskriva, att avgift skall utgå för sådan utlåning och uthyrning av exemplar, som enligt första stycket må ske utan upphovsmans samtycke, ävensom förordna om medlens fördelning.

40 §

Överlåtes rätt att utnyttja ett litterärt eller musikaliskt verk för film, som är avsedd för offentlig visning, är förvärvaren pliktig att inom skälig tid inspela filmverket och sörja för att det göres tillgängligt för allmänheten. Försummas det, äger upphovsmannen häva avtalet och därvid behålla uppåret honorar. Har upphovsmannen lidit skada, som ej täckes därav, skall den ock ersättas.

Om filmverket icke är inspelat inom fem år från det upphovsmannen fullgjort vad på honom ankommer, äger upphovsmannen, ändå att försummelse ej ligger förvärvaren till last, häva avtalet och därvid behålla uppåret honorar.

49 §

Katalog, tabeller eller annat dylikt arbete, vari sammanställts ett stort antal uppgifter, må ej utan framställarens samtycke eftergöras, förrän tio år förflutit efter det år, då arbetet utgavs.

Samma lag vare om reklamalster, som bildmässigt sammanställts på ett särpräglat sätt.

Vad i 11 § första stycket och 14 § sägs skall äga motsvarande tillämpning beträffande arbete eller alster som avses i denna paragraf. Är sådant arbete eller alster eller del därav föremål för upphovsrätt, må den ock göras gällande.

58 §

Rätt domstol i mål om ljudradio- eller televisionsutsändning i strid mot denna lag är Stockholms rådhusrätt. Samma lag vare i mål om ersättning som avses i 14 § andra stycket, 16 §, 19 § första stycket, 22 § andra stycket eller 47 §.

I det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag om rätt till fotografisk bild var 15 § så lydande:

Rätten till fotografisk bild gäller intill utgången av tjugufemte året efter det år, då bilden framställdes.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat av propositionen nr 17 föranledda motioner, nämligen

dels följande vid vårsessionen väckta:

de likalydande motionerna I: 304, av herr *Gezelius* och herr *Ohlsson, Ebbe*, samt II: 381, av herrar *Fröding* och *Gansmoe*,

de likalydande motionerna I: 502, av fröken *Mattson* och herr *Elmgren*, samt II: 620, av fröken *Bergegren* och herr *Andersson* i Linköping,

de likalydande motionerna I: 506, av fru *Hamrin-Thorell m. fl.*, samt II: 632, av fru *Eriksson* i Stockholm *m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 507, av herr *Stefanson*, samt II: 626, av herr *Bohman m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 508, av herr *Stefanson*, samt II: 631, av herr *Nordgren*,

de likalydande motionerna I: 509, av herr *Sundin*, samt II: 630, av herr *Antonsson*,

de likalydande motionerna I: 510, av herr *Sundin*, samt II: 629, av herr *Antonsson*, ävensom

motionen I: 505, av herrar *Bengtson* och *Sundin*,

motionen II: 621, av fröken *Vinge*,

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

motionen II: 622, av herr *Lundberg*,
 motionen II: 627, av herr *Arvidson*
 samt

motionen II: 628, av herrar *Rimmerfors* och *Gustafsson* i Borås;

dels ock följande vid höstsessionen väckta:

de likalydande motionerna I: 695, av herr *Stefanson m. fl.*, samt II: 855, av herr *Nordgren m. fl.*, ävensom

motionen I: 693, av herr *Hedblom*
 samt

motionen I: 694, av fröken *Mattson*.

Ytterligare hade utskottet behandlat en i anledning av propositionen nr 134 i andra kammaren av herr *Löfgren* väckt motion, nr 852.

I motionen I: 505 hade, i avseende å förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, yrkats, utom annat,

beträffande 3 §, att orden »anseende eller egenart» i andra stycket skulle utbytas mot »ära eller anseende»;

beträffande 20 §, att däri stadgat undantag för sceniskt verk eller filmverk skulle utvidgas till att avse hela paragrafen. Motionärerna hade framhållit, att det icke förefölle rimligt, att exempelvis skolfilm — som producerades just för användning vid undervisning — skulle få användas vid undervisning utan ersättning. Detsamma gällde teaterpjäser som vore avsedda för skolbruk;

beträffande 40 §, att bestämmelserna i första stycket skulle utgå. Däremot borde enligt motionärernas åsikt andra stycket — med erforderlig redaktionell jämkning — bibehållas.

I motionerna I: 506 och II: 632 hade hemställts, att 18 § i förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk måtte kompletteras med ett stadgande om att bibliotek och organisation må, med Kungl. Maj:ts tillstånd och på de villkor som däri angäves, framställa exemplar av litterärt verk genom ljudupptagning på tonband att användas för utlåning till blinda.

I motionerna I: 507 och II: 626 hade yrkats, utom annat, att 9 § i förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk skulle ändras så, att den komme att omfatta alla allmänna handlingar, som upprättats hos myndighet som avsåges i 2 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen.

I motionen I: 694 hade hemställts, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 17 måtte göra 9 § i förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk till föremål för sådana ändringar, att ett stadgande fastslog, att allmänna handlingar i tryckfrihetsförordningens mening icke skulle vara föremål för upphovsrätt annat än i vissa, i lagtexten särskilt angivna undantagsfall, samt besluta, att en utredning skulle tillsättas för en fullständig utredning av begreppet allmänna handlingar ur upphovsrättslig synpunkt, en förutsättning för att de i lagtexten angivna undantagsfallen skulle kunna angivas.

I motionerna I: 695 och II: 855 hade framförts den uppfattningen, att konstnärliga och eljest kvalificerade fotografier borde skyddas på samma sätt som andra auktorverk. Motionärerna hade hemställt, att 10 § i förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk — vilken paragraf i ett andra stycke upptog stadgande, att om ett verk registrerats såsom mönster eller modell enligt vad därom vore stadgat, upphovsrätt till verket utan hinder därav må göras gällande — måtte erhålla sådan avfattning, att om ett verk registrerats som mönster eller modell eller åtnjöte skydd som fotografisk bild, upphovsrätt till verket utan hinder därav måtte göras gällande.

I motionen II: 621 hade yrkats, att det i andra stycket av 23 § i förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk upptagna stadgandet, att Konungen ägde lämna föreskrifter rörande avgifter för utlåning och uthyrning av böcker samt utlåning av musikalier, skulle utgå.

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

I motionen II: 622 hade hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen nr 17.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A. att riksdagen,

med förklaring att propositionen nr 17 i vad den hänvisats till lagutskott icke kunnat oförändrad bifallas,

mätte,

dels med bifall till följande motioner, nämligen

1. I: 505, i vad den rörde 20 § i förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk; och

2. II: 621,

dels i anledning av följande motioner, nämligen

1. I: 506 och II: 632,

2. I: 507 och II: 626, i vad de rörde 9 § i förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk; och

3. I: 694, i vad den rörde sistnämnda paragraf,

dels ock med avslag å följande motioner, nämligen

1. I: 304 och II: 381,

2. I: 507 och II: 626, i vad de avsåge andra ändringar i förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk än beträffande 9 §,

3. I: 508 och II: 631,

4. I: 509 och II: 630,

5. I: 510 och II: 629,

6. I: 695 och II: 855,

7. I: 505, i vad den avsåge andra ändringar i förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk än beträffande 20 §,

8. II: 622,

9. II: 627 och

10. I: 693,

för sin del antaga

I. det genom propositionen framlagda förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk med den ändringen, att 9, 10, 13, 15, 18, 19, 20, 23, 24, 39, 49, 51, 58, 61, 63, 65, 66 och

67 §§ erhöles under punkten angiven lydelse;

II. det genom propositionen framlagda förslaget till lag om rätt till fotografisk bild med den ändringen, att 15 § ävensom övergångsbestämmelserna erhöles den lydelse, som under punkten angivits;

III. det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående ändrad lydelse av 9 och 11 §§ lagen den 29 maj 1931 (nr 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens med den ändringen, att 9 § och ikraftträdandebestämmelsen erhöles den avfattning, som under punkten angivits;

B. att riksdagen, med bifall till det härom i motionen I: 694 framställda yrkandet, hos Kungl. Maj:t mätte hemställa om utredning rörande frågan huruvida allmänna handlingar borde beredas upphovsrättsligt skydd i andra fall än som följde av 9 § i förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk i den av utskottet föreslagna avfattningen;

C. att motionen II: 628 mätte anses besvarad genom vad utskottet i utlåtandet anfört vid 16 § i förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk;

D. att motionerna I: 502 och II: 620 icke mätte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

E. att motionerna I: 507 och II: 626, i vad de icke berörts tidigare i utskottets hemställan, icke mätte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

F. att riksdagen, med bifall till propositionen nr 134 och med avslag å motionen II: 852, mätte bemyndiga Kungl. Maj:t att

dels tillträda den reviderade Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk av den 26 juni 1948;

dels ock ratificera

1. Världskonventionen om upphovsrätt av den 6 september 1952 jämte tilläggsprotokoll;

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

2. europeisk överenskommelse om utbyte av program medelst televisionsfilm av den 15 december 1958; samt

G. att riksdagen, med bifall till propositionen nr 176, måtte godkänna europeisk överenskommelse om skydd för televisionsutskickningar av den 22 juni 1960, dock med förbehåll enligt dess art. 3 b), c) och f).

Enligt utskottets förslag skulle det i punkten A I behandlade förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk i nedan angivna delar erhålla följande ändrade lydelse:

9 §

Handlingar, upprättade hos myndighet som avses i 2 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen, äro icke föremål för upphovsrätt.

Utän hinder av vad sålunda är stadgat må upphovsrätt göras gällande till officiell karta, upprättad inom rikets allmänna kartverk, sjökartverket eller sjöfartsstyrelsen.

13 §

Byggnad eller bruksföremål må av ägaren ändras utan upphovsmannens lov.

18 §

Av utgivet — — — i blindskrift.

För utlåning åt blinda och andra svårt vanföra må av utgivet litterärt verk framställas exemplar genom ljudupptagning. För sådan upptagning äger uphovsmannen rätt till ersättning.

20 §

Verk som — — — eller undervisning.

Utgivet verk — — — utan ersättning.

Vad i denna paragraf är stadgat gäller ej sceniskt verk eller filmverk.

23 §

Sedan litterär — — — till allmänheten.

49 §

Katalog, tabell — — — arbetet utgavs.

Vad i 11 § första stycket och 14 § sägs skall äga motsvarande tillämpning beträffande arbete som avses i denna paragraf. Är sådant arbete eller del därav

föremål för upphovsrätt, må den ock göras gällande.

58 §

Rätt domstol i mål om ljudradio- eller televisionsutskickning i strid mot denna lag är Stockholms rådhusrätt. Samma lag vare i mål om ersättning som avses i 14 § andra stycket, 16 §, 18 § andra stycket, 19 § första stycket, 22 § andra stycket eller 47 §.

Den av utskottet förordade ändringen av 15 § i förslaget till lag om rätt till fotografisk bild innebar, att paragrafen skulle avfattas sålunda:

Rätten till fotografisk bild gäller, där ej annat följer av vad i andra och tredje styckena sägs, intill utgången av tjugufemte året efter det år, då bilden framställdes.

För fotografisk bild, som äger konstnärligt eller vetenskapligt värde, gäller rätten intill utgången av femtionde året efter det år, då fotografen avled.

Har bild, som avses i andra stycket, offentliggjorts utan att fotografen blivit angiven med sitt namn eller med sin allmänt kända signatur, gäller rätten intill utgången av femtionde året efter det år, då bilden offentliggjordes. Blir fotografen inom nämnda tid angiven såsom i 3 § sägs eller visas att han avlidit innan bilden offentliggjordes, gäller vad i andra stycket stadgat.

Reservationer hade avgivits, utom av andra,

vid punkten A I i utskottets hemställan (förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk)

till 13 §

av fru *Gärde Widemar*, herr *Hanson*, *Per-Olof*, fröken *Mattson*, fru *Johansson*, herrar *Östrand* och *Fröding* samt fru *Löfqvist*, vilka ansett, att utskottets yttrande vid denna paragraf bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen för sin del måtte besluta sådan ändring i 13 § förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, att stadgandet finge följande lydelse:

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

13 §

Byggnad eller bruksföremål må av ägaren ändras utan upphovsmannens lov, såvitt det kräves av tekniska skäl eller med hänsyn till byggnadens eller föremålets användning;

till 18 och 58 §§

I. av herrar *Branting* och *Gezelius*, fröken *Mattson*, fru *Boman*, fru *Johansson* samt herr *Fröding*, vilka ansett,

1. a) att utskottets yttrande vid 18 § bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits;

b) att vad utskottet anfört i sitt yttrande vid 58 § bort utgå;

2. att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 506 och II: 632 måtte för sin del besluta sådan ändring i 18 § förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, att stadgandet finge följande lydelse:

18 §

Av utgivet — — — i blindskrift.

Bibliotek och organisation må, med Konungens tillstånd och på de villkor som däri angivas, framställa exemplar av utgivet litterärt verk genom ljudupptagning, att användas för utlåning till blinda och andra svårt vanföra. samt att riksdagen måtte antaga 58 § nämnda lagförslag i den i propositionen föreslagna lydelsen;

II. av fru *Löfqvist*, som ansett,

1. a) att utskottets yttrande vid 18 § bort hava den lydelse, reservation visade;

b) att vad utskottet anfört i sitt yttrande vid 58 § bort utgå;

2. att utskottets hemställan bort avfattas i enlighet med vad som angivits i reservationen ovan under I.

Enligt den av herr *Branting* m. fl. avgivna reservationen borde sådan talboksframställning, som endast vore avsedd för utlåning till blinda, icke föranleda rätt till ersättning för upphovsmannen från talboksframställarens sida. Detta uteslöte å andra sidan icke, att skäligen

ersättning till upphovsmannen måtte kunna utgå av allmänna medel. Ersättningsfrågan syntes kunna regleras i analogi med den nuvarande biblioteksutlåningsersättningen. Till förekommande av missbruk syntes den av reservanterna förordade fria talboksframställningsrätten dock böra bli beroende av Konungens tillstånd samt vara underkastad de villkor, som i tillståndet angäves. Tillstånd syntes vidare endast böra lämnas åt bibliotek och organisation.

Vid utlåandet funnos därjämte fogade särskilda yttranden,

I. av herrar *Branting*, *Robert Johansson*, *Per-Olof Hanson*, *Onsjö* och *Ågren*, rörande skyddstiden efter upphovsmannens död; samt

II. av fru *Gärde Widemar* och fröken *Mattson*, beträffande skyddstiden för alster av konsthantverk och konstindustri.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr förste vice talman! Det förslag till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, som riksdagen i dag behandlar, grundar sig på ett mer än tjuguarigt förberedelsearbete. Det är dessutom det första lagstiftningsärende, som efter Nordiska rådets tillkomst förts fram av de nordiska ländernas parlament och detta har skett praktiskt taget samtidigt. Förslagen i de olika nordiska länderna är i allt väsentligt gemensamma och grundar sig på ett nordiskt samarbete både på kommittéplanet, regeringsplanet och utskottsplanet.

Vår nuvarande lagstiftning på detta område daterar sig ända från år 1919. På grund av teknikens snabba utveckling är den i stora stycken föråldrad. Jag behöver bara nämna televisionen, ljudbanden och alla nya fotografiska reproduktionsmetoder för att vi skall förstå vilken mångfald av nya problem som måste lösas i samband med den nya lagen. Det framlagda förslaget tar också hänsyn till de teknikens landvinningar, som kommit fram under senare år. Den allmänna tendensen inom alla kulturländer är numera att man söker bereda

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

skydd åt upphovsmännen, så att de skall få samma utbyte för sina arbetsprestationer som övriga medborgare, vilka arbetar inom andra yrken. Det har bl. a. fällt ett uttalande, att ett skäligt skydd för upphovsmännen till litterära och konstnärliga verk är en av grundvalarna för ett lands andliga och kulturella liv. Utbytet på detta område har också medfört att det träffats internationella överenskommelser, och för Sveriges del har vi redan tidigare anslutit oss till Bernkonventionen liksom de flesta övriga europeiska länder. Nu föreligger det en reviderad text till Bernkonventionen, och om vi antar det lagförslag, som här i dag föreligger, kommer Sverige att ha uppfyllt de fordringar på internationell lagstiftning som krävs för anslutning till den nya versionen av Bernkonventionen. En av de viktigaste förändringarna i förhållande till gällande rätt är att skyddet utsträcks till 50 år efter upphovsmannens död i stället för de 30 år som för närvarande gäller.

De grundläggande bestämmelserna om upphovsrättens föremål har utformats generellt i den nya lagen. I stället för att räkna upp, såsom man för närvarande gör, de skyddade objekten — tal, skrift o. s. v. — har man nu sagt att vad som är skyddat är litterära och konstnärliga verk. Alla nya arter kommer på det sättet nu att bli automatiskt skyddade allteftersom de kommer att uppträda på konstens och litteraturens område. Det är alltså det litterära och konstnärliga skapandet i alla dess former som avses bli skyddat genom den nya lagen.

Vad angår rättens innehåll skyddas både den ideella och den ekonomiska sidan. De principiella bestämmelserna om upphovsmannens befogenheter har delats upp på två stadganden, av vilka det ena i huvudsak behandlar rättens praktiskt-ekonomiska sida — 2 § — och det andra innehåller vissa bestämmelser till skydd för upphovsmannens ideella och personliga intressen — 3 §.

Stadgandet till skydd för den ideella rätten föreskriver dels att, då exemplar av verket framställs eller görs tillgäng-

ligt för allmänheten, upphovsmannen skall anges i överensstämmelse med vad god sed kräver, och dels att verket inte må ändras eller göras bekant för allmänheten på annat sätt, som är kränkande för upphovsmannens litterära anseende eller egenart.

Endast en motion om avslag på propositionen har väckts i detta ärende. Där har föreslagits, att upphovsmannen i stället för skydd enligt en särskild lag skall få statligt understöd. Utskottet har dock enhälligt beslutat att avstyrka denna motion.

Det är naturligt att det i en lag av detta slag, vilken har en så vidsträckt och mångskiftande tillämpning, måste bli ganska besvärliga gränsdragningar. Hur skall man t. ex. kunna avgöra, om en sak är ett konstverk och därför skyddad enligt lagen eller om den är en ordinär hantverks- eller industriprodukt. Lagen säger här, att det måste föreligga ett visst resultat av en skapande verksamhet, och dessutom måste verket bära präglet av en viss självständighet och originalitet. Det är klart, att det kan bli svårt att avgöra, om dessa egenskaper föreligger hos ett verk, och den utveckling som ägt rum på de tekniska och kulturella områdena har ökat dessa svårigheter.

På en punkt har meningarna särskilt brutit sig i utskottet, nämligen beträffande 13 § men det är inte så stora skiljaktigheter i realiteten mellan utskottets och reservanternas förslag. Denna paragraf föreslår att byggnad eller bruksföremål må av ägaren ändras utan upphovsmannens tillstånd, såvida det krävs av tekniska skäl eller för ändamålsenlig användning. Det är alltså propositionens förslag. Detta innebär följaktligen beträffande byggnads- och bruksföremål, att även ingrepp, som kan anses kränka upphovsmannens anseende och egenart är tillåtna, om de är påkallade av tekniska skäl eller av ändamålsenlig användning. Vi har alla inom utskottet varit ense om att det är nödvändigt att begränsa upphovsmannens ideella rätt i detta avseende, men reservanternas, som jag nu företräder, har

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

ansett att om det gäller sådana ingrepp, som inte förestavas av något som helst ekonomiskt eller praktiskt syfte, finns det ingen anledning att utesluta skyddet för upphovsmannen. Vi har därför inte velat motsätta oss att lagen utformas så att uphovsmannen får ett skydd, då de ändringar som vidtas uteslutande gäller att tillfredsställa ägarens privata smakuppfattning och kanske resulterar i att ett allmänt löje dras över arkitekten. Vi har dock inte heller velat binda ägaren på det sättet, att det skall objektivt prövas, om den användning som han skall ha av byggnaden är ändamålsenlig. De ändringar han själv bedömer som erforderliga för objektets användning skall han ha tillåtelse att vidtaga.

Utskottsmajoriteten har ansett, att det över huvud taget inte skall finnas någon begränsning i ägarens rätt att vidtaga ändringar i en byggnad eller ett bruksföremål. Vi anser, att det verkar diskriminerande mot arkitekterna och formgivarna, som här bör ha ett visst ideellt skydd för sin skapelser. Detta gäller ju endast konstnärliga verk och inte vilka objekt som helst.

Ett annat problem, som vi haft uppe till diskussion i utskottet, är om uphovsmannen skall ha ensamrätt till sitt verk, d. v. s. om han ensam får bestämma huruvida hans verk får användas eller inte. Man kommer här i en konflikt med det allmänna, som ju har vissa krav på att för vissa samhällsintressen få utnyttja ett verk. De nuvarande inskränkningarna i uphovsrätten, som finns till förmån för religiösa, kulturella och andra samhälleliga ändamål, bibehålls i stort sett i den nya lagen, men de har i vissa avseenden modifierats. Upphovsmannen får sålunda rätt till ersättning i några fall, där verket enligt gällande lag kan utnyttjas helt fritt. Detta gäller t. ex. då två eller flera konstverk av samma konstnär återges i en populärvetenskaplig framställning, då verk tas i anspråk för skolböcker, korlböcker o. s. v. eller då dikter används som sångtexter. I en del fall anser samhället, att det har rätt att utnyttja ett verk utan uphovsmannens till-

stånd. Detta kallas att man ger samhället en tvångslicens, d. v. s. rätten att utnyttja verket utan uphovsmannens lov. Förutom det jag nyss nämnde finns en viss kopieringsrätt och en viss rätt att använda verket för andra undervisningsändamål. Naturligtvis måste man dock vara mycket försiktig då det gäller att ge sådana tvångslicenser, eftersom det ju egentligen strider mot tanken att skapa ett skydd för uphovsmannen och därmed mot den grundläggande tanken i bl. a. Bernkonventionen. Utskottet har emellertid ansett, att den avvägning mellan uphovsmännens och samhällets intressen som skett i förslaget är tillfredsställande.

En punkt som har väckt en viss uppmärksamhet inom utskottet liksom inom riksdagen i övrigt och på vilken det har väckts motioner är framställandet av talböcker för utlåning åt bl. a. blinda. I propositionen finns inte medtaget något stadgande i det avseendet, eftersom departementschefen ansett att frågan skulle kunna lösas frivilligt genom överenskommelser mellan blindföreningen och författarna. Frågan gäller alltså en av humanitära skäl tillskapad rätt att tillverka talböcker för utlåning åt blinda och andra svårt vanföra.

Det är inte så stor skillnad mellan utskottsmajoritetens förslag och de två reservationer som finns fogade till utskottets utlåtande på den här punkten. Skillnaden är egentligen bara den, att utskottsmajoriteten har ansett att en tvångslicens inte gärna kan meddelas utan att uphovsmannen erhåller rätt till skälig ersättning, medan däremot enligt reservationerna uphovsmannen inte skall ha en sådan rätt. Det förhåller sig på det sättet, att de blindas intressen tillgodoses lika väl efter den ena som den andra linjen, och därför kan man inte åberopa humanitära skäl med större rätt för den ena eller andra lösningen. Både utskottsmajoriteten och reservationerna har föreslagit en tvångslicens, som skall gälla för de blinda, men det finns enligt min mening flera skäl som talar emot en lösning enligt reservationernas linje. Om man inte ger upp-

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

hovsmännen någon rätt till ersättning, innebär ju det att man tvingar en viss grupp i sambället — i det här fallet författarna — att stödja den verksamhet det är fråga om, och den lösningen är föga tilltalande. I reservationen nr 2 har man visserligen i motiven uttalat sig för att ersättning i någon form bör utgå till författarna, men den innebär inte heller någon rätt till ersättning. I reservation nr 1 har man över huvud taget inte uttalat sig för att upphovsmännen bör ha rätt till ersättning vid tvångslicensförfarande.

Om man nu skulle lösa ersättningsfrågan i administrativ ordning efter samma principer som gäller för frågor om folkbiblioteken — en sådan ordning har det pläderats för i reservation nr 2 — innebär detta att ett särskilt prövningsförfarande skall inrättas, som måste draga med sig stora kostnader. Det kan befaras att administrationskostnaderna blir så stora, att de slukar större delen av det belopp som annars skulle ha utbetalats till författarna.

Vad som ligger bakom reservanternas linje tycks vara rädsla för att utskottets förslag skulle leda till besvärliga processer. Jag tror att de farhågorna saknar verklighetsunderlag, och helt säkert kan det träffas överenskommelser mellan författarna och dem — blindföreningarna och eventuellt biblioteken — som vill utnyttja rätten till tvångslicens. Avtal kan förmodligen träffas om ersättningens storlek, i varje fall tror jag att det mycket snart kommer att skapas riktlinjer för hur ersättningen skall bestämmas, och därför tror jag att farhågorna är överdrivna.

Jag vill understryka att det varken enligt utskottets eller reservanternas förslag är fråga om att de blinda skall betala licensavgiften, utan meningen är att den skall betalas med statsmedel.

En annan fråga som har diskuterats ganska mycket i utskottet gäller skyddet för konsthantverk och konstindustriprodukter, d. v. s. nyttokonsten. I propositionen har föreslagits en förlängd skyddstid på endast tio år, som är avsedd såsom ett provisorium i avvaktan

på mönsterskyddskommitténs utredning. Under de nordiska förhandlingarna, som har förts bl. a. på utskottsplanet, har både från dansk och norsk sida framhållits värdet och vikten av att Sverige ansluter sig till samma skyddstidsbestämmelser, d. v. s. 50 år efter upphovsmannens död, som gäller för andra konstnärliga och litterära verk. Det förväntas ju att mönsterskyddsutredningen skall föreslå en förlängd skyddstid, och jag har tillsammans med fröken Mattson velat göra det särskilda yttrande som finns under utskottsutlåtandet framför allt med tanke på det önskemål som har framförts från dansk och norsk sida. Enligt min uppfattning finns det ingen anledning att ge ett sämre skydd för konsthantverk och konstindustriprodukter, under förutsättning att de verkligen uppfyller kravet på att vara verkliga konstverk, än för andra konstnärliga verk. Det föreskrivs också i Bernkonventionen en generell skyldighet att bereda skydd för nyttokonst, men däremot överlämnas det till de enskilda länderna att själva utforma skyddet. Därvidlag är vi alltså inte bundna av någon viss skyddstid och det föreslås i propositionen en provisorisk skyddstid av tio år. Utskottet tillstyrker propositionen i denna del.

Ett annat avsnitt, där utskottet avviker från propositionen, gäller lagen om rätt till fotografisk bild. Det har väckts motioner om att s. k. konstnärliga fotografier skall få samma skydd som verk enligt upphovsrättslagen, d. v. s. en skyddstid av 50 år efter fotografens död.

Vi har i utskottet ansett att man inte skulle införa ett sådant skydd för fotografier i upphovsrättslagen, men har däremot tagit hänsyn till de synpunkter, som framförts i motionerna, genom att i fotografilagen utsträcka skyddet för konstnärliga fotografier till 50 år efter upphovsmannens död. För övriga fotografier gäller att den nuvarande skyddstiden på 15 år utsträcker till att gälla under 25 år efter framställningsåret. Därigenom når man den fördelen att alla fotografier samlas under en lag och att det är först efter 25 år som det blir ak-

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

tuellt, om ett fotografi skall anses ha konstnärligt värde eller ej. Det är kanske inte så många fotografier som överlever de 25 åren, och man får väl utgå ifrån att de, som då fortfarande har sådant intresse att publicering kommer i fråga, får anses vara konstnärliga fotografier.

Jag har nu försökt att redogöra för några av de viktigaste avvikelserna som vi har gjort inom utskottet från propositionens lagförslag. Jag vill endast tillägga att även med de ändringar, som utskottet nu föreslår, uppfyller lagen Bernkonventionens bestämmelser, och utskottet kan därför samtidigt rekommendera Sveriges anslutning till den reviderade texten av Bernkonventionen.

Jag ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan utom beträffande 13 §, där jag yrkar bifall till reservationen.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr förste vice talman! Det heter ju att arbetaren är värd sin lön, och det är ett ordspråk som även gäller på detta immateriella område. Därför hälsar man med tillfredsställelse att det kommer en ny och moderniserad lag i stället för de gamla lagar vi har haft till upphovsmännens skydd här i landet. Dess allmänna innebörd är ju ett ökat skydd i fråga om både den ideella rätten och tillgodoseendet av upphovsmännens ekonomiska intressen i sammanhanget.

Jag vill gärna, herr förste vice talman, passa på tillfället att ge en komplimang för det mycket ambitiösa och långvariga förberedelsearbete som ligger här bakom. Det faktum att förberedelserna till denna lag har pågått sedan mitten av 1930-talet visar vilken komplicerad materia vi här har att göra med, och jag skall inte dölja att utskottsledamöterna under år 1960 fått kämpa hårt med den här frågan. Jag tror inte jag gör mig skyldig till någon överdrift, om jag påstår, att vi ännu har mycket att lära om den här lagen innan vi begriper den. Jag betvivlar starkt att någon i Sverige levande varelse ännu är i stånd

att begripa dess konsekvenser, när den nu skall föras ut i livet. Men något måste man ju våga, och att leva farligt lär vara stimulerande, även om man inte skulle vilja rekommendera att vi lever alltför farligt när det gäller lagstiftningsarbete.

Jag övergår nu till några allmänna reflexioner om de här föreliggande lagförslagen.

Jag sade att det ligger ett ambitiöst förberedelsearbete bakom lagförslagen, och de präglas utan tvivel också av en ambitiös vilja att tillgodose upphovsmännens rättigheter. Man ser i paragraf efter paragraf, hur detta går igenom hela förslaget. För att börja från början ser man att det stadgas, att en uteslutande rätt att förfoga över ett konstnärligt verk genom att framställa exemplar därav och genom att göra det tillgängligt för allmänheten är det grundläggande, och detta markeras nu ytterligare genom att intrång i dessa rättigheter kan falla under allmänt åtal efter anmälan av en upphovsman. Det markeras dessutom genom att fängelse tagits med i strafflatituderna. Det är tydligt att man dragit direkta paralleller med den materiella äganderätten när man gått till verket att reformera dessa lagar. Det fanns ju för den delen åtskilligt därav också i de äldre lagarna, men jag tillåter mig betvivla att det är berättigat eller rimligt att gå så långt i fråga om att draga parallellerna med den materiella äganderätten. I varje fall kan man lugnt säga, att det förhållandet kommer att leda till utomordentligt komplicerade och svåröverskådliga rättsförhållanden.

Utskottets värderade ordförande konstaterade, att utskottet inte hade något att invända mot den avvägning som här föreligger mellan upphovsmännens intresse och mera allmänna intressen. Detta må vara formellt riktigt, såsom utskottets utlåtande ter sig, då det nu ligger på riksdagens bord, men det faktum att utskottet i rätt väsentliga avseenden justerat innebörden i åtskilliga paragrafer genom att skriva motive-ringar som otvivelaktigt i betydande grad ändrar denna avvägning visar att

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

man får ta ett sådant uttalande från utskottets värderade ordförande med en viss försiktighet. Jag är inte övertygad om att vi skulle bli riktigt överens i utskottet i den meningen att vi är belåtna med den avvägning som här skett. Jag tror tvärtom att vi kan säga, att många inte alls är tillfredsställda med den. Att man sedan är instängd genom internationella konventioner och allt sådant och har att räkna med dessa som fakta är en annan sak.

Det är ju så att äganderätten är knuten till bestämda föremål, men när det gäller upphovsrätten är det något annat. Den knyts inte bara till det ursprungliga verket utan också till de ofta varierande och efterföljande »exemplar» som det kallas i lagen, och de utföranden eller förfoganden som kommer i fråga även om verket framträder »i ursprungligt eller ändrat skick, i översättning eller bearbetning, i annan litteratur eller konststart eller i annan teknik».

Det är klart att dessa omständigheter jämt det faktum att det ju ofta uppträder på arenan flera upphovsmän komplicerar den upphovsrättsliga situationen ännu mycket mera. Rent allmänt kan man väl säga, att rättsläget blir osäkrare ju längre från det ursprungliga verket ett exemplar befinner sig. Inte minst gäller detta de fall då t. ex. radion förmedlat ett verk, som därpå genom tekniska metoder, t. ex. bandinspelning, i nya exemplar bubblar upp i skolorna och biblioteken och för all del också på andra håll långt ute i landet. Då ligger det kanske i sakens natur, att en sådan lagstiftning som det här gäller i betydande omfattning inte förmår dra klara gränser. Det påpekade ju också utskottets ordförande. Man kan inte ge bestämt besked, och det förefaller bli svårare att ge bestämt besked ju ambitiösare lagstiftaren är att ringa in varje vinkel och vrå av denna problematik.

Det är inte svårt att uppvisa att denna ambitiösa lagstiftning också hamnar i sådana här svårigheter. Jag skall tillåta mig ge några exempel på den saken, exempel som enligt min uppfattning har

en mycket stor praktisk betydelse. När det t. ex. i 2 § heter: »Lika med offentligt framförande anses framförande som i förvärvsverksamhet anordnas inför en större sluten krets», så ligger bakom denna kodstil egentligen den stora frågan om industrimusiken. Saken är ju den att det grundläggande är att det skall vara ett offentligt framförande i förvärvsverksamhet. Det är det inte, då det är fråga om en sluten krets. Då måste man bestämma sig för att även om det är en sluten krets, skall den framförande kunna bli betalningsskyldig till upphovsmännen. Det finns goda skäl som talar för det, men man kan inte gå hur långt ner som helst. Därför har man stannat för uttrycket »större sluten krets». När det gäller att precisera vad som menas med större sluten krets, har man stannat för att en sådan omfattar 50 eller flera personer, medan mindre än 20 personer torde vara en mindre sluten krets. Däremellan har man den stora ovissheten, som med varm hand av lagstiftaren överlämnas till rättspraxis. Sedan är det ju i och för sig svårt att precisera gränserna. Folk strömmar ju ofta ut och in i en arbetslokal, så nog finns det alla möjligheter till oklarhet på en sådan punkt.

Eller låt oss ta 11 § där det heter: »Av offentliggjort verk må enstaka exemplar framställas för enskilt bruk.» Vad skall menas med »enstaka exemplar»? Att det inte är särskilt många kan jag förstå, men exakt var gränsen skall gå är svårt att säga. Och hur skall man definiera uttrycket »enskilt» i detta sammanhang? Det är också en besvärlig historia. Gäller det bara för en enskild person, eller gäller det för flera och för folk i olika ställning? Därom kan man diskutera fram och tillbaka. Frågan har mycket stor praktisk betydelse, ty det gäller t. ex. fotokopiering inom industrien, forskningen och skolväsendet, och frågan kan få mycket stora konsekvenser beroende på om man tolkar uttrycket extensivt eller restriktivt.

Jag går vidare till 17 §, där det heter: »Inom undervisningsverksamhet må för

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

tillfälligt bruk exemplar av offentliggjort verk framställas genom ljudupptagning.» Här har vi den utomordentligt svåra frågan om skolornas bandinspelningar och hur mycket som skall kunna försiggå där utan att man blir betalningsskyldig till någon upphovsman, vem det nu är och hur man i förekommande fall skall bestämma vem som kan vara upphovsmannen och hur det hela skall organiseras.

Men det är klart att den grundläggande oklarheten i det hela inte ligger på de enskilda punkterna utan, såsom utskottets ordförande påpekade, i svårigheten att i det enskilda fallet avgöra, vad som skall räknas som verk i lagens mening. Det krävs ett »visst mått av självständighet och originalitet» hos produkten. Detta tyder på att man inte kommer särskilt långt med definitionerna.

Departementschefen nödgas själv konstatera, att »det är tydligt, att någon fast och klar gränslinje ej kan lagstiftningsvägen uppdragas, utan det närmare bedömandet måste liksom hittills ankomma på rättsvetenskap och praxis». Så får det väl bli, med all den otillfredsställelse man otvivelaktigt måste känna inför ett sådant konstaterande, men jag vill inte bestrida att konstaterandet är riktigt. Det är alldeles för riktigt. Särskilt när det gäller konstindustri får detta problem en mycket stor praktisk betydelse, och man bör ha klart för sig att det inte beror på verkets kvalitet i och för sig, om det är skyddat eller inte skyddat. Även dåliga verk skall som bekant få skydd, bara de uppfyller kravet på originalitet och självständighet. För den enskilde medborgaren måste det ställa sig svårt att avgöra, vad som i det enskilda fallet är skyddat eller fritt. Bedömningen blir givetvis ganska äventyrlig och mera påträngande, när skyddstiderna förlängs, och naturligtvis alldeles särskilt i de fall, där det från början kan vara tveksamt huruvida ett skydd föreligger eller inte. Man bör heller inte blunda för möjligheten att man i praktiken kommer att fästa sig mera vid vem som gjort ett verk än hur verket

ser ut, om det i och för sig fyller kvalifikationerna. Det är ju tänkbart, att en mycket känd och uppskattad designer gör en ganska struntartad sak. Men det är i alla fall han som gjort den, och det är besvärligt för dem som skall bedöma saken att inte ta intryck av namnet mera än av den sak som det gäller, när de skall ta ståndpunkt till, om saken ligger inom skyddet eller inte.

Vad man kan hoppas i denna ovisshet, herr förste vice talman, är att lagtillämpningen skall bli någorlunda mjuk i de här fallen. Sedan får man ytterligare söka tröst däri, att upphovsrättslagarnas bestämmelser i praktiken skulle bli omöjliga att tillämpa, om man inte förutsatte någon form av kollektivavtal mellan upphovsmännens organisationer och de kulturkonsumenter som det här blir fråga om. Man får då leta sig fram på linjer som medger betalning efter vissa allmänna normer och efter någon kulturell självbetjäningsprincip. Särskilt när det gäller industrimusiken bör man försöka lösa frågan på den vägen.

Det finns andra problem i det här sammanhanget. Jag har nämnt skolornas bandinspelning och radio. Det är kanske — på grund av den Bernkonvention som vi anslutit oss till och som vi nu skall anta i dess senaste version — inte möjligt att generellt ge skolorna rättighet att banda och behålla alla skolradioprogram. En sådan rättighet löser för övrigt inte mer än en del av problemen, eftersom skolan i sin aktualitetsbetonade undervisning också använder en rad andra radioprogram. Vad man är ute efter i detta sammanhang är kanske en generell möjlighet. Då skulle väl närmast Radiotjänst stå för ersättningen åt upphovsmännen. Även med den uppmjukning av paragrafen, som vi nu har fått till stånd inom utskottet, löser vi bara en liten del av problemet. Arkiveringsfrågorna löser man inte på den vägen, utan när den fria tiden gått ut — det blir väl maximalt ett och ett halvt år med en generös tolkning av vad utskottet skrivit — inträder ersättningskyldighet till upphovsmannen. Då får utredningsapparaten sättas i gång. Då

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

får de som bandat i skolorna undersöka, om inspelningen kan vara skyddad eller fri. Man får ta reda på vem man skall rådgöra med och vem upphovsmannen är, och man skall komma överens om ett rimligt pris för det hela. Det kan bli mycket onödigt krångel, om man inte kan lösa detta på ett vettigt sätt kollektivvägen. Det är omöjligt att säga, hur det kan gå.

Vi har självfallet liknande problem också när det gäller biblioteken och deras möjligheter att bygga upp skivbibliotek och göra fotokopieringar och bandinspelningar för utlåning.

Det är självklart — jag utgår från det hela tiden — att upphovsmännen skall ha sin ersättning. Deras rätt skall tillgodoses. Frågan är hur man skall avväga det allmänna intresset och uphovsmannens intresse och ordna det på ett praktiskt sätt, så att vi slipper en mängd krångel, som inte kan vara till glädje för någon. Vi måste ha klart för oss, att en alltför långt driven uphovsrättslig reglering — som man kommer till om man tillämpar äganderättsprincipen för långt — kan bli en fara, och jag instämmer i vad utskottet uttalat på den punkten, att det knappast kan förnekas att alltför totala rättigheter för uphovsmännen kan medföra vissa hinder för strävandena att sprida de konstnärliga verken till så vida kretsar som möjligt.

Det finns en hel del att säga om den förlängning av skyddstiderna som föreslås här. Till utskottsutlåtandet har fogats ett särskilt yttrande, där man tar upp de sakerna och konstaterar vad auktorrättskommittén har sagt om hur uphovsrättens innebörd och utsträckning blivit alltmer omfattande underrensens gång. Det har blivit en ökad ensamrätt, nya tekniska landvinningar har delvis skapat förutsättningarna för uphovsrätten. Man kan mot den bakgrunden fråga sig om det är riktigt att återvända till en längre skyddstid än vi haft sedan 1919 års lag kom till. Det är ju självklart att detta också innebär, att man på visst sätt utsträcker arvsrätten inom detta område. Risker för misstag

och rättsosäkerhet framhålles i det särskilda yttrandet som betydande, i den mån man ytterligare sträcker ut skyddstiden. Den kommer i praktiken att i åtskilliga fall sträcka sig över ett sekel.

Nu tror jag emellertid att diskussionerna om skyddstiderna kan tillmätas en relativt begränsad betydelse, ty i praktiken spelar de nog en rätt underordnad roll. Med ett undantag: när det gäller skyddstiden för alster av konstindustri och konsthantverk har jag svårt att dela den uppfattning, som utskottets värderade ordförande givit uttryck åt. Jag tror att det vore ytterst olyckligt om man ginge in för samma skyddstid för dessa typer av verk. Det har ju mycket stor praktisk betydelse, och risken för oavsiktliga misstag blir på detta område mycket större än när det gäller andra former av konstnärligt skapande. Det föreligger enligt min mening ganska handfasta och sakliga skäl för att inte gå så långt när det gäller skyddstiden för alster av konsthantverk och konstindustri som i fråga om andra verk. Därmed har jag inte sökt att klassificera dessa verks konstnärliga valör. Det är inte det, frågan här gäller. Nu har den definitiva lösningen av detta problem lagts på is i avvaktan på vad mönsterutredningen kommer att föreslå i ett avseende, som delvis griper in i denna fråga.

Man kan fråga sig vad den nya lagen kommer att betyda för uphovsmännen ur ekonomisk synpunkt. Det är omöjligt att helt besvara den frågan. Det är nästan bara på en punkt, där man med visshet kan anta, att lagen kommer att betyda en hel del för uphovsmännen, nämligen när det gäller industrimusiken. Där kommer lagen otvivelaktigt att betyda en väsentlig förbättring, och det tror jag är mycket väl motiverat. Våra tonkonstnärer har det inte så gott ställt — det vet vi alla. Även om de har en ambitiös, slagkraftig och välorganiserad sammanslutning till sitt förfogande, så kan inte ens en sådan göra det omöjliga.

Mot denna allmänna bakgrund bör man ha klart för sig, att man inte löser den ekonomiska sidan av det konstnär-

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

liga skapandets problem med en upphovsrättslag, även om man söker göra den ambitiös och utforma den väl. Man måste tänka sig att vid sidan härav i stor utsträckning tillgripa premier, stipendier och dylikt, om man vill stimulera det konstnärliga skapandet. Man kan diskutera, om det inte vore bättre att satsa litet mer på den linjen och vara litet mindre ambitiös, när man lagstiftningsvägen försöker lösa dessa problem. Jag skall emellertid inte ta upp någon debatt om detta spörsmål.

Jag vill vidare betyga, att det många gånger under resans lopp i utskottet har känts ganska besvärande att i både det ena och det andra avseendet vara bunden av det internationella samarbetet på detta område. Nu har ju allting legat förberett av det internationella samarbetet och av internationella överenskommelser — och det har varit litet svårt att hänga med i svängarna, när man inte känt sig övertygad om rimligheten i de bestämmelser man återfinner i exempelvis Bernkonventionen. En ytterligare komplicerande omständighet har — såsom utskottets värderade ordförande påpekade — varit det nordiska samarbete, som vi haft på denna punkt. Men det är viktigt nog, att vi offrar något också för det internationella samarbetet — det har ett värde ur allmänna synpunkter — och man får väl därför finna sig i en del av de olägenheter, som kan följa därav, ta dem med gott humör och försöka göra det bästa av situationen. Vi får väl ha den förhoppningen, att vi inte i alla situationer skall befinna oss i det läget, att vi känner att vi liksom får skiljas från vad vi själva tycker är rätt och riktigt till förmån för internationella överenskommelser. Och vi får vidare hoppas, att det fortsatta internationella samarbetet på detta område får till resultat, att det växer fram en internationell uppfattning om vad som är rätt och rimligt i detta sammanhang.

Det är bara ytterligare en reflexion jag vill göra, innan jag slutar mitt anförande. Man kan betvivla, att vi inom detta hus har tillräckliga möjligheter att

öva inflytande på vad våra delegater preliminärt skriver under för Sveriges räkning, när de är ute och reser för att revidera internationella konventioner. Det är ett faktum, att den Bernkonvention, som vi i dag skall ansluta oss till, i hög grad är mogen för en ny revision. Man väntar sig att det skall bli ett möte i denna fråga just i Stockholm om några år. Jag vill då hoppas, herr förste vice talman, att resultatet av denna revision blir sådant, att ledamöterna av första lagutskottet vid motsvarande revision av den svenska lagstiftningen inte skall behöva befinna sig i det läge, att de får stängas mot bestämmelser, som de inte kan undgå att ta hänsyn till men vilkas innebörd de kanske i hög grad ogillar.

Fröken MATTSON (s):

Herr förste vice talman! Den som skapat ett litterärt eller konstnärligt verk har upphovsrätt till verket, vare sig det utgör skönlitterär eller beskrivande framställning i skrift eller tal, musikaliskt eller sceniskt verk, filmverk eller alster av bildkonst, byggnadskonst, konsthantverk eller konstindustri eller kommit till uttryck på annat sätt. Tillåt den, som är föga bevandrad i juridik men som i sin dagliga gärning utanför detta hus har en rätt stor erfarenhet av upphovsrätten och upphovsrättens verkningar, att komma med en del reflexioner om hur svårt det är att gränsa in tankar och idéer i paragrafer och hägna in dem med de juridiska uttryck, som skall fastställa vissa regler för hur upphovsmännen till dessa tankar och idéer skall få sin ideella rätt tillgodosedd.

Det har talats en del kritiska ord om detta lagförslag, och man har också varit tämligen rädd för att upphovsmännens ideella rätt och omtanken om dem skulle gå för långt. Jag tror emellertid att vi måste slå fast att det är ett gott verk som lagts fram i propositionen och att de justeringar, som utskottet nu gjort, inte bara kommer att leda till att upphovsmännen kommer att få sin rätt tillgodosedd utan också till att det går

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

ganska hyggligt att tillämpa lagen ute i det levande livet, även om det givetvis alltid måste vidtagas en del justeringar när oförutsedda situationer uppstår. Jag tror att farhågorna är litet för starkt uttryckta på vissa håll, och jag tror att vi med tanke på upphovsmännen måste slå fast att det är glädjande att vi nu äntligen får ett stort lagkomplex, som berör alla dessa olika grupper som skapar bestående verk av stor betydelse för hela vårt kulturella liv. Härigenom får de äntligen sina intressen tillgodosedda.

Vi lever i ett land, där hela samhällsbilden till stor del är formad av organisationerna och där utvecklingen under de sista decennierna vittnar om hur de stora intresseorganisationerna — fackliga, politiska och andra — har format en bild av samhället. Svårigheten för dessa, skall vi kalla dem andens arbetare, är just att tankar och idéer är mycket svårare att forma in och att de män och kvinnor, som arbetar med sin konst — måleri, musik, författande och andra konstnärliga uttrycksmedel — genom sin individuella egenart många gånger inte förstått organisationstanken och därför kanske har kommit litet grand i efterhand.

Det lagkomplex, vi skall fatta beslut om i dag, tar upp och fastställer en del av den praxis, som redan är fastslagen, och skärper i vissa fall vakthållningen kring upphovsrätten. Jag tror att vi med tacksamhet kan notera detta, herr förste vice talman.

Jag tror också att den, som är direkt beroende av denna lag såsom upphovsman i sitt yrkesarbete, under detta år, då vi inom utskottet behandlat denna fråga, har förstått hur svårt det varit när man skall ställa upphovsmannens rätt gentemot det allmänna intresset. Det har många gånger varit intressekonflikter, och jag skall uppriktigt erkänna att det ibland varit intressekonflikter också för dem som haft vissa fackliga intressen som man helst velat bevaka. Pressens folk tillhör dem som till stor del bildar underlag för den allmänna debatten. Vi har inom våra organisationer länge talat om att den lånerätt, som

existerar enligt gällande Bernkonvention, kanske borde inskränkas och att citaträtten är så liberal, att den mer än väl skulle räcka till för att täcka den allmänna debatten och ge stoff för föredrag, diskussioner, skrivelser och så vidare i de frågor som är föremål för det allmänna intresset just nu. Men av hänsyn till det allmänna intresset har man hållit fast vid lånerätten — den är ju fastställd i Bernkonventionen — och man har från dessa utgångspunkter inte yrkat på att den skall tas bort. Jag vill bara med tacksamhet notera dåvarande departementschefens yttrande, att denna rätt givetvis kommer att ändras, om Bernkonventionen revideras. Jag tror att detta i all sin enkelhet är ett mycket viktigt påpekande, eftersom denna yrkeskårs intresse på denna punkt kanske inte så mycket gäller frågan, om den skall få rätt till verket och ersättning för detta, utan mera gäller varje svensk medborgares rätt att själv välja sitt forum, varje skrivande människas rätt att välja i vilken tidning och vilka tidskrifter hon vill ha sin artikel införd. Jag tror att detta kommer att vara en ganska viktig synpunkt, när — som vi alla hoppas — Bernkonventionen kommer att ändras på denna punkt.

I detta fall har emellertid å andra sidan varit mycket starka rörelser i gång för att utöka denna lånerätt — det gäller politiska, ekonomiska och andra aktuella artiklar. Det blir en intressekonflikt mellan det allmänna intresset angående material och bakgrund för allmän debatt och upphovsmännens rätt. Det finns en hel rad sådana exempel, som vi möter i auktoritetskommitténs betänkande, som har påpekats i propositionen och som utskottet i någon mån har försökt att ta upp i sitt utskottsutlåtande. I stort sett är jag övertygad om att utskottet lyckats mycket väl. Jag blundar ingalunda för att de företag och organisationer, de grupper av människor här i landet, som kommer att få direkt erfarenhet av hur denna upphovsrätt kommer att verka — såsom pressens folk och andra — kommer att finna att det uppstår vissa svårigheter. Det är

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

nog utan vidare klart att pressens folk delvis måste skolas om, att det måste anordnas seminarier och skrivas handböcker så att lagen om upphovsrätt kan användas på rätt sätt. Men jag tror också att farhågorna till väsentlig del är överdrivna. Jag tror att det kommer att förflyta ganska lugnt och friktionsfritt efter en viss tid och efter vissa prejudicerande beslut, kanske också efter en del smärre justeringar.

Detta var, herr förste vice talman, en del av de allmänna reflexioner jag ville göra i anslutning till detta lagförslag.

Jag skall också passa på tillfället att uttrycka min stora glädje över första lagutskottets inställning till den kanske allra viktigaste principfrågan i hela detta lagförslag. Det gäller de allmänna handlingarna, som berörs i en del motioner, I: 507, II: 626 och I: 694, den senare väckt under höstriksdagen.

Utskottet har slagit in på den linje som angivits av den svenska tryckfrihetsförordningens traditioner, att allmän handling skall vara fri, att man inte utan vidare kan belägga allmänna handlingar med upphovsrätt. Jag vill i detta sammanhang betona, att detta inte enbart är ett pressens intresse. Man tror så gärna, att vi pressmän vill slå in öppna dörrar, vill ha insyn överallt för att det skall vara lättare för oss att arbeta. De motioner som kommit till departementschefens förslag om att belägga vissa allmänna handlingar med upphovsrätt har inte motiverats från den synpunkten. Man har motiverat dem utifrån de synpunkter som kommer fram i första stycket i första paragrafen av nu gällande tryckfrihetsförordning, som säger att det skall stå varje svensk medborgare fritt att av trycket utge skrifter. Ytterligare en motivering har varit en bestämmelse som kommer litet längre ned i tryckfrihetsförordningen, där det sägs att de allmänna handlingarna fritt får eftertryckas. Vi har i utskottet ansett att denna så stora och grundläggande princip skall gå före statsverkets kanske i vissa fall i och för sig berättigade anspråk på upphovsrätt för kataloger och författningskommentarer.

Jag vill också i detta sammanhang betona att de synpunkter från juristhåll, som ligger till grund för utskottets förslag på ifrågavarande paragraf, gäller enbart de allmänna handlingar, som upprättats hos myndighet. Vi har sagt oss att den rätt till insyn, som ges av lagen om allmänna handlingars tillgänglighet och den generella bestämmelsen att alla allmänna handlingar skall vara fria från upphovsrätt inte kan gälla i alla fall. Det finns enskilda svenska medborgare, som lämnar in skrifter till myndigheter som bevis vid mål t. ex. och för vilka ibland de privaträttsliga reglerna bör gälla. Detta har respekterats. Utskottet har icke ändrat något i § 24, som berör den typen av handlingar, men däremot lagt tryckfrihetsrättsliga synpunkter på förslaget om upphovsrätt till allmänna handlingar i 9 §. Eftersom propositionens förslag skulle inneburet ett nytt och radikalt sätt att se på frågan, som bryter kraftigt mot gällande principer, har utskottet också förordat en utredning för att se om det finns grund för att belägga vissa slag av allmänna handlingar med upphovsrätt. Sådan rätt finns redan nu för kartor, och det kan kanske vara berättigat att också tänka på kataloger och liknande.

Jag måste ur tryckfrihetsrättsliga synpunkter uttala min synnerligen stora glädje över utskottets sätt att se på denna kanske den viktigaste principiella frågan i hela detta stora lagkomplex.

Låt mig till sist, herr talman, komma in litet på en fråga, som väl kommer att uppta en stor del av den fortsatta debatten. Det gäller talböckerna.

Vi har redan av den ärade utskottsordföranden fått höra utskottets förslag till skrivning när det gäller talböcker. Hon har sagt att den reservation, som är fogad till §§ 18 och 58, inte vill lämna upphovsmännen någon som helst ersättning. Det kan vid första påseendet tyckas, att utskottets skrivning på denna punkt är helt tillräcklig. Utskottsmajoriteten säger, att en talbok för utlåning åt blinda och andra svårt vanföra fritt skall få utges, och att upphovsmannen skall för sådan upptagning äga rätt

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

till ersättning. Har man då inte uppfyllt allan rättfärdighet? Herr talman, vi reservanter är inte övertygade om den saken. Vi vet att själva talboksmetodiken är ganska ny, att den knappast har mer än 5 år på nacken och att den till att börja med arbetade under förutsättning av upphovsmannens tysta medgivande. Vi vet också att det beslut som fattas i talboksfrågan i dag kommer att ha stor betydelse inte bara för blinda utan också för svårt vanföra, vilka utskottet i sin skrivning har föreslagit som tillåtna talbokslånare. Utskottet har mer eller mindre begränsat lån av talboken till en mycket liten, starkt begränsad, handikappad krets av människor. Därmed är en viktig fråga kring talboken löst. Men vi har ersättningsfrågan kvar. Det är reservanternas fulla övertygelse, att om inte ersättningsfrågan på ett eller annat sätt blir löst, kommer framställningen av talböcker fortfarande att bli mycket svårt förhindrad, om den över huvud taget alls kan komma till stånd.

Det är ganska svårt för organisationer som arbetar i handikappade människors intresse att direkt komma i förhandlingar med varje enskild upphovsman. Vi vet också att upphovsmännen i denna fråga har en synnerligen stark organisation, så stark att deras arvodesanspråk ibland väl får sägas vara betydligt större än vad den enskilde upphovsmannen själv skulle begära. Vi tror inte att dessa de blindas organisationer — det är främst dessa som sysslar med framställning av talböcker — kommer att få så lätt att i varje särskilt fall komma till tals med varje enskild författare. Det är viktigt att talboken nu verkligen blir fri och att framställning av talböcker återigen kommer till stånd, eftersom 85 procent av dessa talbokslånare icke kan läsa blindskrift och över huvud taget inte har möjlighet att lära sig blindskrift. De är uteslutande hänvisade till lån av talböcker.

I deras intresse har det förefallit reservanterna lämpligare att Kungl. Maj:t skall fastslå ersättningen för dessa talböcker vid sidan av bestämmelserna om att talbokens framställning skulle bli fri

i så måtto, att man inte behöver träffa avtal med vederbörande författare om själva författarrätten. Vi har sagt oss att talboken visserligen är en tämligen ny form för framställning av böcker men att den i många avseenden kan jämföras med glasögon för synsvaga och mikrofilmade böcker för svårt vanföra, som gör det möjligt för denna starkt begränsade grupp av människor att över huvud taget få ta del av den svenska litteraturen och den utländska litteratur som förekommer i översättning. Vi har sagt oss att det är ganska nödvändigt att framställningen blir fri. Vi tror allmänt att det vore mera logiskt att låta Kungl. Maj:t fastställa grunderna för ersättningen, att jämföra detta med biblioteksutlåningen och låta ersättningen utgå efter samma normer. Vi tror att detta kommer att bli mera praktiskt och att det kommer att underlätta den fria framställningen av talböcker för denna svårt handikappade grupp av människor. Det vore synnerligen obehagligt att i varje enskilt fall behöva vänta sig ett domstolsutslag om ett författaravode.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation I beträffande paragraferna 18 och 58. Jag kan göra det under den mycket stora tillfredsställelsen att veta att författarna i varje fall kommer att få sin ersättning. Vi vill inte undanhålla författarna någon ersättning, utan vi vill bara underlätta för en stor och viktig grupp människor att följa vad uphovsmännen inom den svenska litterära världen har att skriva.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall be att med en gång få tillrättalägga några av de uppgifter fröken Mattson lämnade. Då det föreslås att talböcker skall få framställas utan författarens lov, alltså en tvångslicens, vilket är både utskottets och reservanternas linje, innebär det att blindföreningen har rätt att framställa talböcker utan att fråga författarna om lov. Det kan alltså inte bli tal om nå-

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

got hinder för framställningen på grund av att man inte kommer i kontakt med författarna själva. En tvångslicens innebär alltid en rätt att framställa boken. Däremot måste man särskilja ersättningsfrågan. Den måste lösas i annan ordning. Såväl enligt utskottsmajoriteten som reservanternas är meningen att ersättningen skall utgå av statsmedel. Om det inte står inskrivet i lagen något om ersättningen, blir författarna dock beroende av statsmakternas godtycke för att få sin ersättning, och det anser inte utskottsmajoriteten vara riktigt. Författarna bör ha en i lag fastslagen rätt till ersättning även om den skall utgå av statsmedel.

Herr **JOHANSSON, ROBERT**, (cp):

Herr talman! Det har omvitnats att lagen om upphovsrätt har och kommer att få ett mycket genomgripande inflytande på olika områden i vårt samhälle, och jag kan understryka att så är fallet. Jag kan även förstå dem som undrar om det är en riktig utveckling, att vi på detta sätt skall lagstifta för att få fram ett skydd för vissa prestationer, ett skydd som i vissa fall kan erinra om gångna tiders skråväsen.

Detta skydd är, som det mycket riktigt har påpekats härifrån tidigare, ingen nyhet för svensk rätt. Den nya lagen avser ju att ersätta gällande lag om skydd för konstnärliga och litterära verk, och även om denna nya lag med sina subjektiva begrepp är svår att överblicka så har i alla fall utskottet enhälligt blivit övertygat om att lagen behövs.

Lagstiftaren kommer när det gäller att lösa skyddet på dessa områden i konflikt med intressen som står emot varandra, som löper jämsides långa stycken men som skenbart innebär ett motsatsförhållande. Jag vill här peka på en sådan punkt.

Det är ett samhällsintresse att allt som är vackert, som har skapats med konstnärlig ambition och på så sätt blivit ett konstnärligt verk skall finna vägar ut till människorna. Det är i ingens

intresse, inte heller konstnärernas, att det här läggs hinder i vägen som stoppar möjligheterna för ambitiösa konstnärer att till den breda allmänheten sprida de verk som uphovsmännen skapar i sin konstnärliga produktion. Det är *en* synpunkt som vi måste ha klar för oss i lagstiftningsarbetet.

Nu är naturligtvis, såsom herr Per-Olof Hanson sade, inte allt konstnärligt också vackert. Bortsett härifrån är det ju dock den konstnärlige uphovsmannens avsikt att skapa ett verk som spritt bland människorna kan höja stämningen över vardagens grå och ge vår fantasi flykt. De måste vara ett allmänt intresse att dessa möjligheter inte bromsas upp på något sätt. Det är också ett av de dilemman som vi i utskottet haft att ta hänsyn till i denna mycket svåra och komplicerade fråga.

Vi är alla överens om att här bör skapas ett skydd. Det gäller då att avväga det skyddet på sådant sätt att det kan accepteras av människorna i vårt samhälle. Även detta är en problemställning som vi måste ha klar för oss i detta sammanhang.

Alla dessa synpunkter, som jag här bara helt flyktigt har berört, kan kanske förklara varför utskottet behövt så lång tid för att komma fram till det utlåtande som nu ligger på kammarens bord. Vi har vid behandlingen av propositionen och utformandet av den lagtext som nu föreligger i utlåtandet måst ta hänsyn till att det här — såsom det redan tidigare sagts från denna talarstol — gäller mycket subjektiva ting, där bedömningen kan vara svår att göra.

I dagens tidningar förekommer ett missförstånd i fråga om tolkningen av lagens bestämmelser, som gör att de betänkligheter som man förut hyst i viss mån ökas och accentueras, och detta redan före lagens ikrafträdande. Även om uphovsmännen, såsom fröken Mattson sade, i viss mån försummat att organisera sig fackligt, om det ordet kan användas, har det i alla fall berättats för mig att det finns bevis på att intresseorganisationer som företräder dessa uphovsmän redan innan lagen trätt i

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

kraft försökt att med utgångspunkt från denna nya lag fastslå sina uppdragsgivares rätt och därmed även berika sina uppdragsgivare.

Då det gäller en sådan här lagstiftning på ett område där mycket subjektiva uppfattningar bryter sig mot varandra måste man söka finna en lagtext som är så klar att den i största möjliga utsträckning klart utsäger vad lagen gäller och vad den inte gäller. Detta bör, om jag får göra en allmän reflexion, vara riktlinjen i allt lagstiftningsarbete. Jag är övertygad om att jag har hela kammaren med mig då jag säger att den uppgiften icke får försummas eller ersättas. Det måste vara en ambition för svensk lagstiftning att så långt det är möjligt skapa klara bestämmelser för att därigenom medverka till ökad rättsäkerhet i vårt land. Även den synpunkten har vi i utskottet försökt att lägga på den nu föreliggande lagstiftningen.

Vid en sådan lagstiftning som denna, då det gäller att dels stadfästa vad som redan tidigare gällt i svensk lagstiftning, dels föra in nya områden under lagen, måste man gå till väga med stor försiktighet, så att medborgarna i vårt samhälle har en känsla av att den nya lagen fyller ett berättigat rättskrav. Gör lagen inte det, blir det en olag, vilket kan medföra att respekten för lagarna skadas med oöverskådliga följder för vårt samhälle.

Efter dessa allmänna synpunkter på själva lagstiftningsarbetet skall jag övergå till att granska några av de detaljer som har berörts i det här lagförslaget.

Genom våra internationella avtal har vi fått ta sådana hänsyn som skyddstidens längd o. s. v., vilket har påpekats här förut. Vi är en minoritet inom utskottet som i ett särskilt yttrande har angivit varför vi har kunnat anta de här nya bestämmelserna om förlängning av skyddstiden o. s. v. i denna lag. Med detta yttrande avsåg vi att klargöra varför vi har fått anta det här lagförslaget trots de betänkligheter vi hyser.

Jag sade att i dagens press en del missförstånd har förekommit. Talboken

har ju behandlats här tidigare. Jag skall be att få återkomma till den. Jag vill titta litet på frågan om bandinspelning som berörs i 17 §. Där har utskottet skrivit att inspelningarna får användas under ett år. Vi har inte kunnat ändra lagtexten i fråga om begränsningen till en viss tid. Representeranter för skolorna har i pressen yttrat sig på ett sådant sätt att jag misstänker att de har tolkat utskottets utlåtande så, att inspelningarna skall förstöras efter ett år. Men det är inte meningen. Utskottet har satt denna tid därför att den som finner en inspelning värdefull skall hinna skaffa sig rätt att bevara den. Han behöver alltså inte förstöra den. Jag vill i denna debatt understryka utskottets uppfattning på den punkten. Jag tror att det är viktigt att göra det. Man får alltså enligt utskottets skrivning använda sådana här inspelningar gratis ett år. Om man vill bevara ett band under längre tid skall man under det första året försöka nå en överenskommelse med uphovsmannen eller uphovsmännen. Det kan — som herr Per-Olof Hanson sade från denna talarstol — vara diskutabelt huruvida det är möjligt att få en sådan överenskommelse till stånd mellan berörda intresseorganisationer. Jag vill uttala att om man inte kan få sådana uppgörelser till stånd på dessa områden bör lagstiftaren givetvis ha sin uppmärksamhet riktad på problemet. Vi får alltså kanske anledning att här i riksdagen ytterligare behandla den här frågan.

När det gäller talboken måste det klart och tydligt sägas ifrån att utskottsmajoriteten hyser samma varma känsla för de blinda som reservanterna. Det råder inget tvivel om att alla i utskottet är besjälade av en varm och innerlig önskan att på de bästa och enklast tänkbara vägar skapa möjlighet för de blinda att tränga in i de kulturskatter som boken bjuder. Att vi inte har kunnat gå på reservanternas linje beror endast på principiella skäl. Jag tror att det vore oriktigt att första lagutskottet gjorde några uttalanden till Kungl. Maj:t i det här fallet. Våra skäl är som sagt endast principiella. Om denna fråga kommer

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

tillbaka till riksdagen i form av en motion och kan behandlas där den bör behandlas kommer jag — det vill jag redan nu säga ifrån — att vara en ivrig förespråkare för att den motionen kommer att antagas med det yrkande som reservationen här har gjort sig till tolk för.

Jag vill också beröra en annan sak. Det gäller vår värderade fru ordförande. Herr Per-Olof Hanson riktade en komplimang till utredarna av det här lagkomplexet. Jag vill rikta en komplimang till vår charmerande ordförande som på ett tålmodigt och ytterst fint sätt har lett utskottet fram till det resultat som vi har kommit till. Jag beklagar att hon inte är med i utskottsmajoriteten på alla punkter, men sådant förekommer ju.

Det har i denna kammare sagts, att riksdagen skall göra ett uttalande om skyddstidens längd när det gäller mönsterskyddet. För närvarande arbetar en utredning om mönsterskyddet, vilken ännu inte har avlämnat sitt betänkande. Vi vet inte vad denna utredning kommer att bära i sitt sköte, och vi vet inte heller vad remissinstanserna kommer att säga om detta arbete. Jag anser det vara fullständigt oriktigt, om första lagutskottet skulle bestämma sig för en längre skyddstid för mönster m. m., innan vi varken har fått se vad remissinstanserna säger eller ens vad utredningen kommer till för resultat. Jag har ansett det vara olyckligt om riksdagen på förhand skulle utfärda föreskrifter för en arbetande utredning, och jag har följaktligen inte kunnat följa fru utskottsordföranden på den punkten.

En annan stor fråga är 13 §, som gäller byggnader och bruksföremål. Vad som här föreslås i propositionen är en nyhet i svensk rätt. Man gör inskränkningar i förfoganderätten över enskild egendom, vilket är något fullständigt nytt. Propositionen säger att man skall få göra ändringar, »såvitt det krävs av tekniska skäl eller för ändamålsenlig användning». När vi i utskottet för första gången behandlade denna fråga skedde det på ett om icke kallsinnigt sätt, dock så att det ansågs vara en periferisk sak

som inte hade så stor betydelse. Senare visade det sig vid det internordiska mötet att danskarna på denna punkt inte kunde gå så långt som den svenska propositionen föreslog, utan de ville förfara på ett smidigare sätt, som inte begränsade den enskildes rätt att förfoga över sin egendom såsom den svenska propositionen föreslog. Vi har sedermera i utskottsmajoriteten kommit fram till att det inte är motiverat att införa denna nyhet för svensk rätt just nu. Man kan ha olika uppfattningar om detta. Det förstår man, eftersom det finns reservanter. När man hört herr Per-Olof Hanson redovisa sin tveksamhet beträffande hela denna lag blir man litet förvånad över att han hör till reservanterna beträffande 13 §, men det är ju så att vi haft litet olika uppfattningar om enskildheter i denna lag.

Enligt propositionens 3 § äger upphovsmannen icke rätt att skriva bort sin ideella rätt genom avtal. I förklaringen till 3 § redovisar utskottet på sidan 40 den problematik som föreligger när det gäller arkitekter och byggnader: »Som ett annat hithörande fall av stor praktisk betydelse vill utskottet framhålla det, att upphovsmannen på uppdrag utfört ritningar till ett bestämt byggnadsprojekt. Om beställaren förbehållit sig fria händer vid byggnadsverkets utförande — även sådana som avses i förevarande paragraf — blir enligt utskottets mening förbehållet bindande för upphovsmannen.» Detta skall inte tolkas på det sättet, att man i avtalet skriver att man förutsätter att det sker kränkande ändringar för upphovsmannen. Har jag i detta fall förbehållit mig fria händer får jag bygga huset som jag vill. Men när huset blir färdigt tillkommer enligt reservanternas förslag vissa inskränkningar. Jag medger gärna att skillnaden mellan vad som föreslås från utskottets och från reservanternas sida är hårfin, men det blir ändå en viss inskränkning i den enskildes ägarens rätt att disponera sin egendom. Jag undrar om det är riktigt att man i svensk lagstiftning tar in en paragraf med en skrivning, som ger

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

sken av att vara upphovsmannen till stöd och ge honom en viss rätt men som i själva verket inte ger honom någon rätt. Han får i varje fall en mycket liten rätt. Man säger att om någon gör en ändring som är kränkande för upphovsmannen är den inte tillåten enligt reservanternas uppfattning. Jag tror man kan hysa fullt förtroende för den enskilde ägarens uppfattning i detta avseende. Han gör inte några sådana ändringar av elakhet eller av okynne. Jag tror att klarheten i lagtexten skulle vinna utomordentligt mycket på den skrivning som utskottet har föreslagit, så att man tar bort »såvitt»-satsen, vilken gör dessa inskränkningar.

Det gäller här inte bara byggnader. Vi fick ur förarbetena till denna lag i utskottet redovisat ett exempel. Om en konstnärligt formad vas görs om till en bordslampa är detta åtalbart, vilket väckte en viss uppmärksamhet i utskottet. Genom den nya formuleringen har man trots sig kunna ändra detta, så att vasen utan risk för åtal kan få göras om till en bordslampa. Jag tycker inte att lagstiftningen skall ge möjligheter till sådana bedömningar. Enligt min uppfattning har det inte visat sig finnas något behov av så rigorösa bestämmelser beträffande enskild rätt i lagen som här har föreslagits. Jag tror man kan lita på de människor som äger föremålen och hysa ett sådant förtroende för dem att vi, även om det nu skulle finnas någon sjuklig individ, som har lust att reta arkitekten eller upphovsmannen, för den skull inte behöver sätta alla de andra under förmyndare. Det tycker jag utskottets skrivning på ett klart sätt ger besked om.

Jag vill, herr talman, sluta med att för detta stora komplex, som vi har bearbetat i utskottet, på alla punkter yrka bifall till utskottets framställning.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Robert Johanssons utläggning om 13 § förtjänar en del kommentarer. Det hette från herr Johanssons sida att eftersom jag var var så

tvetsam inför hela lagen borde jag inte ha återfunnits bland reservanterna på denna punkt.

Jag vill säga att det är ett tveklaktigt påstående att så där generellt uttala sig om min tvetsamhet inför hela lagen. Jag har uttalat min glädje över att vi får en moderniserad lagstiftning. Att lagstiftningen är mycket oklar och besvärlig på många punkter är jag klart medveten om, och det är ju därpå jag bygger en viss tvetsamhet.

Varför är jag då med bland reservanterna? Jo, främst därför att den skrivning som reservanterna bestämt sig för innebär en väsentlig uppmjukning i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag. Jag vill dock understryka att den praktiska skillnaden mellan reservanterna och utskottet är ganska liten, men det är en betydande skillnad ur principiella synpunkter, som gäller hur man tar på hela detta lagförslag. Jag anser att man inte skall bryta sönder enheten i en lag bara för att göra den absolut entydig. Visst skulle man kunna skriva en mycket entydig upphovsrättslag, men då skulle det bli en helt annan lag. Man skulle ge en helt annan innebörd åt lagen både i form och sak, och det har vi inte velat vara med om. Jag förstår inte varför inte herr Robert Johansson krävt väsentliga ingripanden när det gäller åtskilliga andra paragrafer, som otvivelaktigt är litet svårtolkade. Om man skulle följa den mall som herr Johansson här ställt upp, skulle det bli ett helt annat grepp på denna fråga. Man måste väl ändå skriva lagen från utgångspunkten av vad man vill lagfästa och får sedan försöka att så preciserat som möjligt sätta det på papperet. Det är vad reservanterna här försökt göra.

Frågan gäller här om man skall ställa en viss grupp av konstnärliga skapare i strykclass och frånta dem varje som helst ideell rätt till sina verk. Så långt skall man enligt reservanternas mening inte gå, ty då bryter man sönder lagens enhet och vet inte riktigt var man hamnar i fråga om de principiella konsekvenserna av ett sådant ståndpunktstagande.

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

Jag anser därför att det finns mycket goda skäl för reservanternas ställningstagande i denna fråga, och jag ber kammarens ledamöter att tänka sig för mer än en gång inför de principiella komplikationer som skulle bli en följd av herr Robert Johanssons otvivelaktigt mycket entydiga skrivning, vilken har omfattats av utskottet.

Fru **GÄRDE WIDEMAR** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall be att få instämma i de synpunkter som herr Hanson senast framförde. Därutöver vill jag tillägga att ett av de väsentliga skälen till att reservanterna valt denna formulering är att det är den formulering som man enats om vid de nordiska förhandlingarna och den som återfinns i de övriga nordiska ländernas lagtexter.

Herr **JOHANSSON, ROBERT**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Till fru Gärde Widemar vill jag säga att när hon här refererade till vad de övriga nordiska länderna beslutat är det ju ändå litet oklart var man står. Jag vet inte om fru ordföranden är informerad om hur långt man hunnit i de övriga nordiska länderna. I så fall vore det tacknämligt om vi finge en redovisning om den saken, när det nu sker ett ingripande i svensk rätt som icke tidigare förekommit. När vi gör detta före alla andra nordiska länder ligger ansvaret tyngre på oss än på dem som skall ta vid efter oss. Det kommer kanske att sägas i de övriga nordiska länderna, att svenskarna har antagit lagen. Det blir kanske på samma sätt som när den delegation som vi skickade till Danmark där fick veta att danskarna inte var villiga att följa den svenska propositionens skrivning på denna punkt. Då backade svenskarna ut, och det kan hända att om vi knäsatte en princip, som innebär att vi ger upp den enskilda äganderätten på detta område, appellerar vi till de övriga nordiska länderna att gå den vägen. Men om vi vidhåller den redan gällande

uppfattningen att den sak som jag har köpt och betalat är min utan att någon upphovsman, för mig okänd, skall ha någon rätt i det verket, blir läget annorlunda.

Jag medger att det kanske är rätt radikalt i det här sammanhanget, men det sammanfaller, herr Per-Olof Hanson, med det som vi har räknat såsom en svensk rätt hittills, och jag anser att man skall akta sig för att göra uppluckringar på det här området.

Den praktiska skillnaden blir liten, säger herr Per-Olof Hanson. Jag tror också att den praktiska skillnaden är liten. Då tycker jag att vi skall lagstifta med en klartext. Jag tror inte att en enskild människa som äger en sådan här egendom ändrar den av okynne, och därför blir det av mycket liten praktisk betydelse vilket förslag vi väljer, men vi skall undvika en lagstiftning som kan ge upphov till tvistigheter och olika tolkningar och föda rättsosäkerhet. Därför anser jag att vi bör följa utskottets skrivning, som är klar och entydig.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr **HANSON, PER-OLOF**, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vad innebär då hela det här nya lagförslaget i fråga om avvägningen mellan enskild rätt, upphovsmännens rätt och samhällets mera allmänna intresse? Jo, det innebär otvivelaktigt till sin grundläggande princip att man tillgodoser upphovsmännens rätt i olika avseenden på ett bättre sätt än tidigare. Hur kan man göra detta utan att man samtidigt prutar något på den privata äganderätten eller prutar något på de allmänna intressen som gör sig gällande på upphovsmännens bekostnad? Det finns ingen annan möjlighet än att göra kompromisser, och i det nya lagförslaget finns en bestämd tendens att bättre än tidigare tillgodose upphovsmännens intressen.

Herr Robert Johansson känner sig

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

uppenbarligen upprörd över att den grundläggande principen slår igenom på just det här området. Man kan ha delade meningar om den här saken, och själva det faktum att utskottsreservanterna har gjort en annan avvägning än Kungl. Maj:t visar ju att saken är diskutabel, men att på just denna punkt till skillnad från en rad andra paragrafer spola bort upphovsmannens ideella rätt är att bryta sönder enheten i lagförslaget på ett sätt som knappast är rimligt. Jag medger att det finns praktiska skäl som talar för herr Robert Johanssons uppfattning, och det låter mycket bra när herr Robert Johansson talar om överensstämmelse med gällande svensk rätt och gällande rättsuppfattning om enskild äganderätt och allt det där, men skall man knäsetta den principen i fråga om det här lagförslaget bör man, herr Robert Johansson, inte yrka bifall till utskottets förslag och uttrycka sin glädje över det, utan då bör man följa herr Lundbergs motion om avslag på hela propositionen.

Herr **JOHANSSON, ROBERT**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är väl så att lagförslaget har kommit till därför att det finns ett behov av det, men jag kan inte finna att det föreligger något behov av att trygga arkitekternas rätt på det sätt som har skett i propositionen och i utskottsminoritetens förslag. Jag tror att det för den allmänna rättsuppfattningen framstår som fullständigt främmande för människorna här i landet att den sak de har köpt inte är deras utan att det kan finnas någon långt borta i tiden som har rätt till den. En besvärlig konsekvens är ju också att skyddet för arkitekternas verk skulle gälla 50 år efter upphovsmannens död. Därigenom skapas mycket stora svårigheter.

Jag medger att de praktiska skillnaderna är mycket små, och det har också herr Per-Olof Hanson sagt. Jag säger därför än en gång: När skillnaderna är så små bör vi inte fuska in i lagstiftningen en ny princip som tar bort den

enskilda äganderätten till föremål som vi betalt och anser oss äga.

Herr **HANSON, PER-OLOF**, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade redan i mitt första anförande att det otvivelaktigt på åtskilliga punkter är litet svårt att direkt koppla ihop lagförslaget med den rådande svenska rättsuppfattningen om det rimliga och riktiga i olika avseenden; det tror jag är alldeles obestridligt, och det är möjligt att det förhåller sig så på den här punkten.

Jag vill säga att man ju inte kan utgå från den omständigheten att arkitekterna inte tillhör de speciellt missgynnade grupperna i det svenska samhället och sedan från det ekonomiska planet raskt hoppa över till det ideella och beröva dem varje spår av ideell rätt. Det är inte mycket som återstår sedan första lagutskottet har modifierat Kungl. Maj:ts förslag, men det är ändå något, och jag tycker att detta minimum måste man ha kvar, om man vill leva någorlunda efter de grundläggande principer man har bestämt sig för när man givit sin anslutning till lagförslaget om skydd för upphovsmännens rätt, sådant det i dag ligger på kammarens bord.

Därför, herr talman, har jag inte kunnat finna något skäl att följa utskottets linje på denna punkt, och jag yrkar varmt bifall till reservanternas förslag.

Fru **GARDE WIDEMAR** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Robert Johansson ville att jag skulle lämna en redogörelse för det aktuella läget i denna fråga i de övriga nordiska ländernas parlament. Det kan jag naturligtvis inte göra, men jag kan nämna att handläggningen i de övriga nordiska ländernas parlament nu pågår i utskott. Vi har enats om att förelägga utskotten ett visst förhandlingsresultat, och vi har alla ställt i utsikt att lagarna skall träda i kraft samtidigt den 1 juli 1961 i alla de nordiska länderna.

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

Beträffande frågan om 13 § formulering vill jag säga att vid de nordiska förhandlingarna förelåg ett danskt förslag som i stort sett var likalydande med den svenska propositionen. Enskilda medlemmar av det danska utskottet ville gå på herr Johanssons linje, men majoriteten av den danska delegationen anslöt sig till det norska förslaget, som vi enades om att föreslå för våra respektive utskott. Där återfanns exakt samma text som nu finns i reservationen.

Herr BENGTSO (cp):

Herr talman! Det är en betydelsefull och omfattande lagstiftning som vi nu har att ta ställning till, och jag vill gärna ge mitt erkännande åt det arbete, som lagts ned först i fråga om propositionens utformning och sedan med stor omsorg av utskottet. På vissa punkter har jag dock en del anmärkningar att göra.

När det gäller att utarbeta en lagstiftning sådan som denna, är — har det sagts — en av svårigheterna att man måste ta hänsyn till den internationella konventionen, och jag medger att det resonemanget är berättigat. Å andra sidan kan emellertid detta förhållande också vara en styrka, ty man har ju att så långt det finns möjligheter följa denna konvention. Detta har nu inte skett beträffande 3 §, som jag till en början vill ta upp till behandling. Jag anser att man där i onödan har ändrat på ordvalet i konventionen. I 3 § heter det att »ett verk må icke ändras så, att upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränkes». I Bernkonventionens franska text står »honneur ou réputation». Det blir i översättning »ära eller anseende». Det enda skäl utskottet anger till att det föredrar den formulering som nu satts in i stället för den ordagranna översättningen är att den senare »i svensk lagtext gör ett främmande intryck». Detta måste man betrakta såsom ett rent värdeomdöme, och jag förstår inte att någon skulle kunna stötas av den ordagranna översättningen om man läser den fristående

Jag undrar om någon kan tycka att det låter besynnerligt, om det i lagen står så här: »Ett verk må icke ändras så, att upphovsmannens litterära eller konstnärliga ära eller anseende kränkes.» Jag undrar vilken svensk som skulle reagera mot det och säga att det inte var ett svenskt uttryckssätt.

Jag tycker alltså att det är en tämligen onödigt ändring utskottet här har gjort, och jag ber därför att få yrka bifall till motion nr 505 i denna del.

Det finns ytterligare ett par saker som jag inte heller riktigt accepterar i utskottets förslag.

En fråga gäller radio- och televisionsutskottets förslag. Bestämmelser därom har utskottet infört i lagen; de saknades i kommitténs förslag. Ett stadgande föreslogs av Sveriges radio, men upphovsmannaorganisationerna avstyrkte bestämt stadgandet, och det avvisades även av lagrådet. Lika fullt har utskottet nu infört det. Jag kan inte gärna acceptera en sådan ändring utan anser att man i det stycket borde ha följt lagrådets förslag och inte intagit en sådan bestämmelse i lagen.

Jag konstaterar med tillfredsställelse att en motion från centerpartihåll beträffande § 20 om undantagande av skolfilm och dylikt har blivit tillstyrkt. Jag vill emellertid säga några ord om frågan om rätten att filmatisera ett verk.

Enligt den föreslagna lagstiftningen skulle det visserligen inte föreligga en direkt inspelningsskyldighet när det gäller ett manuskript som förvärvats av ett filmföretag, men i varje fall någonting som kan betecknas som till hälften inspelningsskyldighet. Det är att observera att de manuskript som ett filmbolag köper in ingalunda alltid är sådana att de kan användas i det skick de föreligger. Såsom alla känner till anges ibland en films upphovsmän på det sättet att filmen utförts efter ett manuskript av den och den efter en idé av den och den. Det kan betyda att bolaget förvärvat ett manuskript som bara innehöll en idé och som var så ofullständigt eller ur andra synpunkter omöjligt att spela in en film efter, att man fick låta göra en

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

manuskriptbearbetning som praktiskt taget innebar utarbetandet av ett helt nytt manuskript. Att i ett sådant fall tänka sig någon sorts inspelningsskyldighet är enligt min mening orimligt, i synnerhet om man betänker att filmen, om den kommer till stånd, i sitt färdiga skick är beroende av konstnärliga insatser av regissörer, fotografer, skådespelare etc., så att kostnaderna för framställningen kan närma sig 3/4 miljon kronor. Under sådana förhållanden kan jag inte anse det vara riktigt att man skulle fästa sig så starkt vid manuskriptet. Det finns ingen motsvarande regel om utgivningsskyldighet av samlingsverk och sceniska verk i övrigt. Då finns det heller ingen anledning att taga med en bestämmelse därom i detta fall.

Jag konstaterar dock med tillfredsställelse att utskottet skrivit: »Det bör emellertid framhållas, att stadgandet icke förutsätter att filmföretaget skall kunna åläggas — genom vite eller dylikt — att vidtaga åtgärder för inspelning.» Detta är en väsentlig förbättring som jag gärna vill understryka. Jag anser dock att det inte varit nödvändigt att taga upp den här saken nu, eftersom det enligt vad som påpekats i auktorrättskommittén för närvarande inom Bernunionens ram pågår ett arbete beträffande spörsmålet om internationell reglering av samtliga de upphovsrättsliga frågor som berör filmen. De filmrättsliga frågorna har i den här föreliggande lagstiftningen i stor utsträckning lämnats utanför, och därför kunde man ha väntat med att ta upp även den här frågan tills man kunde behandla samtliga problem i ett enda sammanhang.

Jag ber därför att i fråga om 40 § få yrka bifall till motion nr 505.

Slutligen vill jag säga att vad beträffar frågan om talböckerna har man fått en mycket stark sympati för reservationen. Om man får döma av det anförande som herr Robert Johansson höll här finns det emellertid skäl att anta att frågan kan tas upp i annat sammanhang. Annars skulle jag vara mest böjd för att rösta för reservationen. Men kan samma resultat nås vid ett annat tillfälle hop-

pas jag att i likhet med herr Robert Johansson få stödja ett förslag därom, då det framlägges. Jag vill nu endast varmt understryka angelägenheten av att åtgärder vidtas på detta område.

Med detta, herr talman, har jag velat motivera de yrkanden jag har framställt.

Herr NYSTRÖM (s):

Herr talman! Utan att inledningsvis beröra syftet med såväl den nuvarande lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk m. m. som med det nu föreliggande förslaget till revision beträffande lagen — vilka frågor tidigare under debatten har behandlats av första lagutskottets ordförande, fru Gärde Widemar — vill jag bara framhålla att jag inom utskottet prövat möjligheterna att på något sätt åstadkomma en begränsning av reklamtecknarens och reklamförfattarens upphovsrätt, detta då genom lämpliga inskränkningar i lagtexten. Jag har gjort mina små försök därför att man kan anse sig vara berättigad att ställa frågan, huruvida det är riktigt att jämställa reklam — som eventuellt klädes i konstnärlig form — med upphovsrätter av annan art. När det gäller bildkonstnärer, författare, konsthantverkare och andra upphovsmän till litterära och konstnärliga verk har man vid genomgång av lagförslaget haft tankarna riktade på sådana personer som med konstnärliga ambitioner strävar efter att skapa verk av bestående värde för vårt kulturella liv. Men i det sammanhanget tänker man inte på reklamtecknare. Man ger inte reklamtecknare alster samma värde i anslutning till syftet med den här aktuella lagen.

Som ett exempel vill jag bara här nämna att en modern reklamkampanj ju inledes med noggranna marknadsstudier som resulterar i en rekommendation rörande den reklam som bör användas. Det är marknadsexperten och reklamekonomen, det är tekniker och ekonomipersonal som formar de slutgiltiga instruktionerna till reklamproducenten. Det väsentliga i de färdiga alstren är inte konstnärligheten utan snarare för-

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.
mågan att sälja de annonserade produkterna. Jag för min del har inte riktigt kunnat förstå varför reklamtecknare och reklamtextförfattare skulle återfinnas inom ramen av en lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

Mina försök att inom utskottet få till stånd viss begränsning och lämpliga inskränkningar i lagtexten då det gällt reklamtecknare och dylika har misslyckats. Av naturliga skäl har man måst böja sig för de internationella överenskommelserna, för Bernkonventionen och de övriga nordiska ländernas ställningstaganden och för de skäl som departementschefen anfört. Vad herr Per-Olof Hanson bland annat nämnde i sitt inlägg, att utskottet inte är till hundra procent belåtet, är därför riktigt.

Beträffande 49 § har dock utskottet enhälligt avvikit från propositionens förslag i vad avser paragrafens andra stycke, vilket förslag för reklamtecknaren innebar en icke så oväsentlig utökning av det hittillsvarande skyddet. I 49 § första stycket heter det: »Katalog, tabell eller annat dylikt arbete, vari sammanställts ett stort antal uppgifter, må ej utan framställarens samtycke eftergöras, förrän tio år förflutit efter det år, då arbetet utgavs.» Andra stycket i paragrafen lyder enligt propositionen: »Samma lag vare om reklamalster, som bildmässigt sammanställts på ett särpräglat sätt.» Det är just detta andra stycke som utskottet enhälligt föreslår skall utgå. Utskottet har alltså ifrågasatt om det verkligen föreligger något större behov av nya skyddsregler på området. Utskottet har utgått från att det skydd upphovsrätten i huvudsak ger reklamtecknaren täcker det praktiska behovet. Utskottets förord här måste anses vara riktigt.

Vad sedan beträffar den i denna debatt mycket aktuella 13 §, som jag anser gälla en mycket stor fråga, instämmer jag helt i vad utskottsmajoriteten framhåller i sitt utlåtande. Första lagutskottets ordförande, fru Gärde Widemar, och herr Per-Olof Hanson har i debatten talat för reservationen på denna punkt. Till dem vill jag bara säga att det väl

måste anses vara tillräckligt med den tillsyn över byggnadsverksamheten t. ex., som det allmänna här har enligt lag. Det synes mig inte finnas någon anledning att hos upphovsmannen — i detta fall då arkitekten eller eventuellt hans eller hennes efterlevande — fråga om lov ifall man av en eller annan orsak anser att en ändring bör ske i t. ex. en byggnads exteriör eller interiör. Utskottsmajoritetens förord beträffande 13 § tror jag är en lycklig lösning i och med att lagparagrafen här inte begränsar ägarens rätt och handlingsfrihet vad angår byggnad eller bruksföremål. Jag delar helt de synpunkter som herr Robert Johansson framfört under debatten.

Med vad jag här anfört, herr talman, yrkar jag bifall i huvudsak till propositionens förslag med de ändringar och de förord som återfinnes i första lagutskottets utlåtande, vilket alltså betyder att jag yrkar avslag på de till utlåtandet fogade reservationerna.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Till en början vill jag gärna uttala min glädje över att detta förslag till lag om upphovsmannarätt nu blivit framlagt efter ett mycket omfattande och gediget arbete av olika myndigheter och korporationer. I stort sett kan jag också ansluta mig till det förslag som nu föreligger i första lagutskottets betänkande. I ett par fall, rörande ett par paragrafer, vill jag emellertid anmäla en avvikande mening. Det första gäller 18 §. I denna paragraf har det i propositionen gjorts ett undantag för litterära och musikaliska verk som framställs i blindskrift.

Där har första lagutskottet nu föreslagit en ändring eller rättare sagt ytterligare begränsat upphovsrätten genom ett tillägg som gör det möjligt att även framställa litterära verk efter ljudupptagning, t. ex. i talböcker, utan upphovsmannens medgivande, dock så att upphovsmannen skulle ha ersättning. Utskottet har motiverat sin ståndpunkt med att det ibland kan vara svårt att komma i kontakt med upphovsmannen.

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

I en av reservationerna, nämligen den av herrar Branting, Gezelius m. fl., har man emellertid påpekat att någon talbok över huvud taget inte kan framställas om man ej kan komma i kontakt med upphovsmannen eller om uppgörelse inte kan träffas i honorarsfrågan. Anledning till att utskottet här tagit den ståndpunkt som det gjort är, som det säger, att de blindas behov av talböcker bör tillgodoses i så stor utsträckning som möjligt. Jag tror att vi alla kan enas om uppfattningen att det är angeläget att talböcker framställs i så stor utsträckning som möjligt, men jag tror inte att man når det resultatet genom den inskränkning i upphovsrätten som här föreslagits. Jag tror tvärtom att det är riktigare och lättare att få talböcker framställda i stor utsträckning om detta kan ske efter överenskommelse med upphovsmannen, så att den som framställer talboken kan ha en sorts förlagsrätt. Så som första lagutskottet nu har formulerat denna paragraf tror jag att den i själva verket motverkar det syfte som utskottet anser att den bör tjäna. Skulle upphovsrätten här fullt tillämpas, borde alltså tillägget även ha omfattat att upphovsmannen inte bara skulle ha rätt till ersättning utan också skulle ge sitt tillstånd, men i så fall blir ju ett tillägg överflödigt. Om det inte säges något om det, så blir ju i stället 2 § gällande. Jag ber därför, herr talman, att i fråga om 18 § få yrka bifall till propositionens förslag.

Den andra paragraf beträffande vilken jag inte kan dela utskottets uppfattning är 23 §. Där har ju Kungl. Maj:t föreslagit ett fullmaktstadsdande, enligt vilket Kungl. Maj:t skulle äga föreskriva att avgift skall utgå för sådan utlåning och uthyrning av exemplar, som enligt första stycket må ske utan upphovsmans samtycke. Här har första lagutskottet föreslagit att detta andra stycke i paragrafen skall utgå, fastän utskottet nu i sin motivering säger att detta tillägg kan äga betydelse i vissa fall. Men dessa fall, säger utskottet, är alltför obetydliga för att motivera de administrativa besvär, som skulle vara förenade

med dem. Huvudmotivet för utskottet synes vara att man genom ett sådant fullmaktstadsdande beskär riksdagens rätt i fråga om anslag, som lämnas till Sveriges författarfond. Såvitt jag kan förstå behöver man inte befara att riksdagens rätt i det fallet skulle trädas för när. Om man hade velat förvissa sig om att så inte skulle bli fallet, hade det varit enklare att endast stryka orden »utlåning och» och låta tillägget om fullmaktstadsdande bara gälla uthyrning av exemplar. Emellertid ber jag, herr talman, att även i detta fall få yrka bifall till det i propositionen framlagda förslaget.

Herr STEFANSON (fp):

Herr talman! Efter denna mycket ingående och uttömmande debatt om lagförslaget i sin helhet skall jag endast ta till orda i den fråga som behandlas i motionerna nr 695 i denna kammare och nr 855 i andra kammaren, vilka gäller fotografernas ställning i förslaget till lag om upphovsmannarätt.

Det har varit en omstridd fråga inte bara i vårt land utan även utomlands, hur det rättsliga skyddet för fotografisk bild skall ordnas. Under den tid som har gått sedan riksdagen senast lagstiftade beträffande upphovsrätten har utvecklingen på det fotografiska området gått starkt framåt. Tekniken inom branschen har utvecklats mycket snabbt, och fotograferna har genom förbättrade hjälpmedel och arbetsmetoder fått allt större möjligheter att ägna sin uppmärksamhet åt bildinnehåll och bildkomposition och därigenom också möjlighet att ge sina produkter ett allt större konstnärligt värde. Jag törs även påstå att utbildningen inom yrket i allt större utsträckning tar sikte på detta. Det kan utan överdrift påstås att många fotografer i våra dagar utövar en högt kvalificerad konstnärlig verksamhet som är fullt jämförbar med konstnärlig verksamhet på områden som skyddas av det föreliggande lagförslaget.

Departementschefen säger härom i sitt yttrande över auktorrättskommitténs

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

förslag följande: »Numera torde det, som kommittén uttalat och remissyttrandena bestyrkt, vara en övervägande uppfattning att fotografier kan utgöra ett medel för konstnärligt skapande.» Man har enligt departementschefen även tagit hänsyn till att fotografier av teknisk och vetenskaplig art i vissa fall principiellt är jämställda med sådana teckningar och avbildningar som åtnjuter upphovsrättsligt skydd. Trots dessa principiella uttalanden undantas den konstnärliga och kvalificerade fotografien från skydd enligt det föreliggande lagförslaget till upphovsrätt. I stället har förslagits att skyddet ordnas genom en speciell lagstiftning som omfattar alla slag av fotografier.

I motionerna I: 695 och II: 855 har vi yrkat att den konstnärliga och eljest kvalificerade fotografien skulle skyddas på samma sätt som andra auktorsverk. Det innebär att upphovsrätt till ett fotografiskt verk skulle kunna göras gällande av upphovs mannen. Inom auktorrättskommittén gjorde den kände rättsvetenskapsmannen professor Gösta Eberstein sig till talesman för denna uppfattning. Han betecknade utslutningen av den konstnärliga och eljest kvalificerade fotograferingen från upphovsrätt som ett steg bakåt. En utslutning av de konstnärliga fotografierna från upphovsmannarätt utgjorde enligt Eberstein ett klart avsteg från lagförslaget ledande principer och stred på samma gång mot den grundläggande rättsregeln om att lika skall behandlas lika. Även lagutskottet har medgivit att åtskilliga skäl kan anföras till förmån för den av motionärerna biträdda uppfattningen att kvalificerade fotografier bör skyddas i upphovsrätten. För detta talar enligt utskottet i första rummet principiella överväganden, men även sakliga skäl kan anföras. Lagutskottet har emellertid ansett att starka praktiska skäl skulle tala mot upphovsrätt för kvalificerade fotografier, framför allt svårigheten att behöva tillämpa två olika lagar inom fotoområdet. Auktorrättskommittén har i sitt betänkande gett uttryck åt samma mening. Vi har i vår motion påstått att kommit-

tén överdrivit svårigheterna, och det vidhåller jag i dag.

Stockholms rådhusrätt, Sveriges advokatsamfund och juridiska fakulteten i Uppsala, tre framstående juridiska institutioner som torde besitta den främsta expertisen på detta område, har framhållit att gränsdragningsproblemet inte kommer att bereda domstolarna större besvär. Att frekvensen av svarbedömda gränsfall skulle bli mycket hög är endast ett antagande från lagutskottets sida.

Jag betraktar emellertid liksom mina medmotionärer i denna kammare och i medkammaren den av lagutskottet föreslagna ändringen av 15 § i fotografilagen som ett klart framsteg. Ändringen innebär att fotografier av konstnärligt och vetenskapligt värde skall få längre skyddstid. Utskottet har föreslagit att skyddstiden för sådana fotografier skulle utsträckas till 50 år från upphovsmannens fränfälle i stället för 25 år enligt lagförslaget. Det är ett steg i rätt riktning för att skapa likvärdiga betingelser för skilda former av kvalificerat skapande.

Lagutskottet har emellertid inte i tillräcklig utsträckning beaktat att det finns andra väsentliga frågor där den konstnärliga och eljest kvalificerade fotografien är i behov av och bör ha ett skydd som är likvärdigt det som andra auktorsverk har. I motionen har vi givit exempel på sådana frågor och bland annat sagt att inskränkningen i fotografernas ensamrätt till sin produkt har gjorts betydligt större än för andra upphovsmän. I förslaget till upphovsrätt heter det t. ex. att »av offentliggjort verk må enstaka exemplar framställas för enskilt bruk». I fotografilagförslaget finns en likartad bestämmelse, men beträffande fotografisk bild gäller detta oavsett om den är offentliggjord eller inte. Det kan inträffa att fotografen lånar ut en icke offentliggjord bild. Om låntagaren för enskilt bruk låter göra en kopia av en sådan bild kan detta enligt fotografilagförslaget inte beivras. Förhållandena för det kvalificerade fotografiet är alltså sämre än för andra auktorsverk.

Vidare förekommer också att en per-

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

son hos en fotograf beställer en bild och därefter hos en annan fotograf låter ta kopior av den till ett lägre pris. Upphovsrättsförslaget bygger på den principen att det inte skall vara möjligt att för eget bruk låta annan framställa ett bruksföremål eller efterbilda annat konstverk. Auktorrättskommittén medgav att detta fick ske beträffande fotografisk bild enligt fotografilagförslaget — således ett sämre förhållande för fotograferna.

Enligt den stora lagen får i anslutning till texten konstverk till bruk för undervisning återges, dock endast om fem år förflutit efter det år då verket offentliggjordes. I fotografilagen finns inte denna karenstid.

I den stora lagen finns allmänna bestämmelser om överlåtelse av auktorrätten. Av särskild betydelse är 29 § om jämkning av obilliga avtal. Någon sådan bestämmelse finns inte i fotografilagen. Jag skulle kunna ta flera exempel.

Jag har med det sagda velat göra kamraren uppmärksam på att ett verksamhetsområde som av all expertis bedömes vara av den art att det i princip borde åtnjuta samma skydd som andra konstnärliga verk enligt förslaget om upphovsrätt sättes i sämre läge än dessa.

Jag noterar än en gång med tillfredsställelse att utskottet beträffande skyddstiden ger kvalificerade fotografier samma skydd som andra auktorsverk. Jag är medveten om att ett yrkande om bifall till motionen mot ett enhälligt utskott inte leder till något resultat och avstår därför från att ställa något yrkande.

För övrigt ber jag att få ansluta mig till yrkandet om bifall till det av utskottet framlagda förslaget.

Herr KÄLLQVIST (fp):

Herr talman! Jag tillhör också dem som med tillfredsställelse hälsar tillkomsten av denna lag. Jag tror att den kommer att bringa reda i ett problemkomplex som det tidigare varit rätt besvärligt att handskas med. Jag tror också att denna lag skapar skydd för medborgargrupper som tidigare har saknat

detta skydd. Även om man kanske inte här kan tala om någon äganderätt gränssar i viss mån upphovsrätten till äganderätt och kan kanske i vissa fall leda dithän. Även ur den synpunkten tycker jag att man kan tala om äganderätt för de grupper det här gäller.

Det är på ett par punkter, herr talman, som jag skulle vilja framhålla några synpunkter. Det gäller först skolornas arkiv av bildband — som herr Per-Olof Hanson förut talade om. Jag tror nog att stora arkiv måste spolieras av den anledningen att det skulle komma att bli ytterst svårt att komma överens med dem som har upphovsrätten. Det är väl så att lagen inte medger någon ändring, men jag anser att man bör följa denna fråga med stor uppmärksamhet, ty dessa bildband och andra tekniska hjälpmedel betyder så mycket för den moderna undervisningen — vi har sådan hjälp av dem att vi inte gärna kan vara dem förutan.

Sedan gäller det en annan punkt, nämligen bestämmelserna i den omstridda 13 § i lagen beträffande arkitekterna och deras verk. Jag vill bara påpeka vad som står i 1 § i lagförslaget där det uppräknas vissa verk som skall skyddas. — Där talas bl. a. om musikaliskt eller sceniskt verk, filmverk eller alster av bildkonst. — men det står också i denna paragraf att man skall skydda byggnadskonst. Jag måste då säga att det är föga konsekvent om man skall sätta dem som utövar denna konst i strykclass — jag tror att herr Per-Olof Hanson använde det uttrycket, och jag tycker att det är rätt adekvat. Jag måste ändå säga att propositionen på denna punkt innehöll ett skydd som utskottet helt suddat ut. När man sedan i reservationen kom till en kompromiss hade utskottet enligt min mening mycket väl kunnat ta med detta skydd. Man vill ju här bara skydda dessa människors rätt i det avseendet att deras konstnärliga anseende inte skall få kränkas — och det måste väl ändå sägas att de bör få behålla den rätten — och om detta äventyras skall man också kunna beivra det och skydda det. Det står även i den

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

reservation som är fogad till utskottets utlåtande, att man inte ens skulle kunna hindra att det företas sådana ändringar på en byggnad att det väcker löje över arkitekten. Visserligen finns det en viss kontroll från samhällets sida, men det kan bli fråga om prestigehänsyn, och då tycker jag att den lilla säkerhetsventil man skaffar sig här, om man följer reservationen, är det minsta man kan begära. Jag tror inte att det kommer att leda till några större svårigheter, men jag tror att om man tar den så har man konsekvent följt vad man här syftar till, nämligen att ge upphovsskydd även åt denna grupp som utövar konstnärlig verksamhet. Man får väl även räkna arkitekterna dit, även om de i vissa fall får en god ersättning för sitt arbete.

Herr talman! Jag vill med dessa ord yrka bifall till reservationen till 13 § av fru Gärde Widemar m. fl.

Herr GEZELIUS (h):

Herr talman! Det finns ingen anledning för mig att vid denna tidpunkt gå in på några detaljer, och jag vill inte heller uttala mig om det lagverk som jag har haft förmånen att få behandla i utskottet, utan jag skall begränsa mig till två punkter, där jag har särskild anledning framföra några erinringar. Vad beträffar 18 § skall jag begränsa mig till att helt instämma i vad fröken Mattsson anfört beträffande talboken.

Jag har begärt ordet därför att jag fick det intrycket, att lagutskottets värderade ordförande ville göra gällande att reservanternas skulle ställa författarna utan skydd. De skulle få finna sig i att ackordera om ersättning för talböckerna. Detta är inte riktigt. I själva förslaget till 18 § på sidan 104 i utskottsutlåtandet heter det: »För utlåning åt blinda och andra svårt vanföra må av utgivet litterärt verk framställas exemplar genom ljudupptagning. För sådan upptagning äger upphovsmannen rätt till ersättning.» Reservanternas däremot har formulerat yrkandet så, att »bibliotek och organisation må, med Konungens till-

stånd och på de villkor som däri anges, framställa exemplar av utgivet litterärt verk genom ljudupptagning, att användas för utlåning till blinda och andra svårt vanföra».

I motiveringarna till både reservation I och II utgår reservanternas ifrån att författarna skall ha ersättning. Då står de inte alldeles värnlösa, ty återgivandet får ske endast med tillstånd av Kungl. Maj:t och på de villkor Konungen bestämmer, och vi får väl hoppas att Konungen läser motiveringarna i utskottsutlåtandet och träffar överenskommelse om ersättningarna.

Jag skall villigt erkänna att detta är en liten sak och att det är en liten differens. Men vi ställer De blindas förening och de vanföras organisationer, åt vilka konungen vill anförtro att låna ut dessa talböcker, i ett bättre läge om reservationerna bifalles. Det är mig alldeles likgiltigt om jag röstar på fru Löfqvists reservation eller den jag själv har skrivit under. Fru Löfqvists fick större gillande av lagutskottets ordförande, men det är samma kläm och i stort sett samma mening i det hela.

De blindas förening har 2 500 personer som lånar dessa talböcker. Av dessa kan endast 15 procent läsa blindskrift. De andra är personer som på grund av ålder eller senare inträffad blindhet uteslutande är hänvisade till att låna talböcker, och dessa böcker lämnas inte ut såvida man inte har bevis för att vederbörande inte kan se. Nu säger författarna, att risken är den att det sitter andra familjemedlemmar och hör på fast de kan läsa böckerna; alltså får de sälja ett färre antal böcker och får låna ut ett mindre antal böcker.

Det är också antytt i reservationen, att man måste anpassa ersättningen efter den förlust i långivningen som författarna kan tänkas få. En talbok kostar väl ett par hundra kronor i framställning och låneavgifterna till författarna utgår efter ett visst pris per exemplar. Det är alltså där striden står. Det är huvudsakligast bestsellers som tas upp på band. Författarna har ofta läst in sina böcker själv utan att fordra någon er-

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

sättning. Det är de yngre författarnas förening, som här vill skaffa sig ett bättre utgångsläge.

Det är med andra ord inte riktigt att vi skall fatta beslut i den tanken, att reservationerna I och II utesluter möjlighet för författarna att få ersättning. Tvärtom är det konungen, som skall bestämma villkoren och avgöra vilka organisationer som skall få denna rätt.

Jag ansluter mig helt till fröken Mattsons yrkande om bifall till reservationen när det gäller paragraferna 18 och 58.

Låt mig sedan bara säga några få ord om § 13. Det var ett rätt förvånande inlägg, som här gjordes av herr Källqvist. Utskottsmajoriteten och underligt nog även reservanterna är ju ense på en punkt, nämligen att man när det gäller byggnader och bruksföremål inte kan ge en oinskränkt upphovsmannarätt; man kan med andra ord inte beskära en sådan av gammalt utövad rätt som att förfoga över ett föremål som man förvärvat äganderätten till. Nu kan man visserligen ha rätt att skära sönder en tavla, att tända på ett hus och slå sönder en vas, men man skulle inte få använda sitt föremål till annat än vad det är ämnat till.

Herr Källqvist sade någonting om att man ville skydda arkitekterna från att bli till åtlöje genom att ägaren t. ex. plötsligt tar bort en ful veranda eller flyttar bort en skulptur — t. ex. från kanslihusets gård! — som skämmer byggnaden. Men man tänker då inte alls på att ägaren är bunden till 50 år efter arkitektens död — så länge kan det sägas exempelvis: varför har ni gjort det här fönstret större? Varför har ni tagit bort den här verandan?

Och det hjälper icke att skriva som i den reservation som avgivits av fru Gärde Widemar m. fl. till 13 §, att man vill skydda upphovsmannens rätt mot alla ingrepp som icke förestavats av ekonomiska eller praktiska syften: »Utskottet vill därför ej motsätta sig att lagen utformas så att upphovsmannen erhåller skydd i hithörande fall, t. ex. då ägaren av en byggnad för att tillgodose sin privata estetiska uppfattning vidtager änd-

ringar som drar allmänt löje över arkitekten.» Vi blir inte hjälpta med detta, ty man kan ju ha en annan estetisk uppfattning än arkitekten och inte kunnat träffa avtal med honom om hur ombyggnaden skall ske. Sitt arbete får arkitekten betalt för, ritningen får inte plagieras, men ägaren får inte ändra en ful veranda eller göra större fönster utan att upphovsmannen skall kunna komma och säga, att det innebär en kränkning av hans rätt.

Ingen domstol kommer att bifalla en sådan talan, säger man. Men varför skall vi då ge arkitekten förmånsrätten även när det gäller ett nyttoföremål, som jag köpt för kanske 25 år sedan, eller ett hus, vars arkitekt kan ha avlidit låt mig säga fem år innan jag köpte huset. Jag blir på detta sätt bunden därför att hans arvingar kan säga, att en ändring eller ombyggnad är kränkande för arkitekten.

Man skriver, »såvitt det kräves av tekniska skäl eller med hänsyn till byggnadens eller föremålets användning». Men där är man aldrig skyddad av att man har en viss estetisk synpunkt på den sak man en gång köpt men tänkt bygga om. Gör jag om en byggnad till en ladugård eller ett svinstall, då kan jag förgripa mig hur mycket som helst på byggnaden, ty då skall den få en annan användning och då kan man av praktiska skäl inte ha exempelvis stuck i taken, men annars måste jag visa att ändringen skall ske med hänsyn till föremålets användning.

Herr Robert Johansson talade nyss om vaser. Om jag köper ett konstindustriföremål, t. ex. en vas, och förvandlar den till en lampa, täcker detta ju inte föremålets användning. Konstnären kan då säga: »Jag gjorde inte detta föremål för att det skulle bli en lampa!» Hur många damer är det inte som förvandlar vaser till lampor, helt oskyldigt och utan att tänka på att de utsätter sig för risken att trampa över lagens gränser? En sådan lagstiftning har jag svårt att förstå. Jag tror inte man behöver skydda arkitekternas intressen när det gäller bruksföremål. De bygger sitt hus, de formar sin vas i vetskap om att föremålen skall

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

nyttjas av människor, som kanske har en annan smak, stil och uppfattning.

Jag skall till sist påpeka, att det ju inte är rimligt att man skall kunna göra hur hemska utsmyckningar som helst på en fastighet. För att förhindra den saken finns det emellertid annan lagstiftning, t. ex. om kulturminnesmärken, och vidare har vi byggnadsnämnder som skall se till att man inte bygger hur fult som helst. Att man inte skulle kunna få ändra på nyttoföremål, som man köpt och betalat för, på annat sätt än genom att slå sönder dem, och att man inte skulle få ändra användningssättet, det kan inte vara rimligt och det kan inte vara en lycklig formulering som här föreslagits.

Jag ansluter mig till herr Robert Johanssons yrkande om bifall till utskottets förslag på denna punkt, vilket innebär avslag på reservationen.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Jag skall först be att få säga till herr Stefanson, att jag personligen har stor sympati för en sådan lösning, att man skulle få skydd för de konstnärliga fotografierna i upphovsrättslagen. Ett av skälen till att utskottet inte gått in för detta är dock att det visade sig fullständigt omöjligt att nå enighet om ett sådant arrangemang vid de nordiska förhandlingarna. Norrmännen hade redan antagit en fotografilag, och danskarna var inte intresserade av ett utsträckt skydd för konstnärliga fotografier annat än i en fotografilag.

Ett annat skäl var att vi i utskottet bedömde situationen på det sättet att det viktigaste för fotografierna var att få skyddstiden utsträckt för de konstnärliga fotografierna. Vidare vill jag påpeka att fotografiernas rätt blivit förstärkt enligt lagförslaget i förhållande till vad som nu gäller, ty enligt 5 § får man numera endast framställa enstaka exemplar för enskilt bruk av fotografier, medan det för närvarande är möjligt att framställa ett betydligt större antal kopior.

Till herr Gezelius vill jag säga, att om

herr Gezelius utgår ifrån att författarna skall ha ersättning för böckerna, förstår jag inte varför han inte lika gärna kan sätta in detta i lagen. Då skulle man få betydligt klarare upplysningar om hur det skall gå till. Dessutom finns då den fördelen enligt utskottsmajoritetens förslag, att det inte behöves inhämtas tillstånd från Kungl. Maj:t för varje organisation som vill framställa talböcker för de blinda och andra svårt vanföra.

Jag vill i det sammanhanget understryka vad som tidigare sagts här i dag, att vi alla i utskottet vill främja tillverkningen av talböcker och önskar att sådana skall framställas i all den utsträckning som erfordras för att tillfredsställa de blindas behov och önskemål. Ersättningsfrågan får inte stå hindrande i vägen, och som jag tidigare påpekat kan den inte heller göra det. I och med att man ger den som vill framställa talböcker för bl. a. blinda en tvångslicens, är ersättningsfrågan frikopplad därifrån.

Till herr Gezelius vill jag slutligen säga, att man måste hålla i minnet att det i § 13 gäller bruksföremål av konstnärligt värde. Det gäller alltså inte vilket bruksföremål som helst. Herr Gezelius' uppfattning i fråga om den omtalade lampan måste bero på att herr Gezelius inte har varit närvarande vid utskottets sammanträden och inte heller har läst utlåtandet tillräckligt noggrant, ty där är uttryckligen sagt att de ändringar, som får vidtas, skall vara alla sådana som ägaren själv bedömer erforderliga för föremålets användning. Om ägaren alltså vill använda en vas som lampa har han full tillåtelse att vidta sådana ändringar, att vasen blir lämplig som lampa.

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! Den revision på upphovsrättens område som nu föreslås efter mer än 20 års utredningsarbete, fullföljer ett trefaldigt syfte. Till att börja med är det fråga om att anpassa rättsreglerna efter den ekonomiska och tek-

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

niska utveckling som under de senaste årtiondena har ägt rum på de områden som berörs av upphovsrätten. Jag skall bara nämna att film, grammofon och radio har utvecklats ytterligare, och nya företeelser såsom television, fotokopiering, bandinspelning samt olika möjligheter till kombination av dessa metoder har tillkommit.

Det andra huvudsyftet har varit att anpassa lagen till den internationella utvecklingen. Detta har redan tidigare ingående berörts här i dag. Jag skall därför inte ytterligare gå in på det.

Slutligen — och från början var detta det primära syftet — är det angeläget att på detta område få till stånd nordisk rättslikhet. Känslan för nordisk kulturgemenskap blir livligare för varje dag, inte minst genom radions och televisionens förmedling. Det är därför av vikt att inom Norden få ensartade regler om t. ex. förlagsavtal och om utsändande i radio och television.

Med hänsyn till den vikt som man sålunda har tillmätt intresset av nordisk likformighet har förarbetena bedrivits i nordisk samverkan.

Det nordiska samarbetet har fortsatt på departementsstadiet och resulterat i att väsentligen överensstämmande propositioner ungefär samtidigt har framlagts i de nordiska parlamenten. Men inte nog därmed. Slutligen har nordisk samverkan ägt rum även på parlamentsplanet. Jag ber att få lyckönska första lagutskottet och dess ordförande till initiativet till det vidgade nordiska samarbete som här har ägt rum.

Jag skall inte herr talman gå närmare in på lagstiftningens innehåll men jag vill framhålla att den ingalunda innebär några revolutionerande nyheter på upphovsrättens område, något som redan torde ha framgått av det jag förut har sagt om ändamålet med revisionen. Sakligt är den nya lagen *till sina grunder* helt uppbyggd med den gällande som förebild.

Enligt min mening överensstämmer förslaget i allt väsentligt med vår tids samhällssyn. Och jag anser också att det i detaljerna innebär en rimlig av-

vägning mellan de motstående intressena på det här området och likaså en rimlig lösning av de delvis mycket intrikata problemen. Men liksom allt annat mänskligt är förslagen inte fullkomliga. Även om de, såvitt nu kan bedömas, borde i sina huvuddrag kunna bestå för lång tid, kan den snabba utvecklingen i det praktiska livet komma att ställa krav på ändringar. Vi får då vara beredda på att undersöka och tillrättalägga sådana frågor.

Jag skall, herr talman, inte heller gå in på de ändringsförslag som utskottet har framlagt och som ju utförligt debatterats här i dag. Med anledning av den oro som under de senaste dagarna har yppats för att den föreslagna lagstiftningen skulle vålla svårigheter på den moderna undervisningens område vill jag dock något nämna om vad den innebär beträffande de s. k. audio-visuella hjälpmedlen.

Jag vill då först framhålla, att lärarna har full frihet att inom ramen för vad som i förslaget kallas »enskilt bruk» framställa vilka kopior, sammanställningar, reproduktioner och ljudband de vill och även att bevara framställt material så länge de önskar. Enligt uttalande i propositionen föreligger enskilt bruk då förfarandet anknyter till lärarens personliga undervisning. Om däremot en reproduktionscentral för exempelvis ett helt län eller ett skoldistrikt får hand om sådant material som det här gäller och mångfaldigar det i ett stort antal exemplar till tjänst för skolorna inom distriktet, saknas det personliga momentet, och man är utanför det enskilda bruket. I själva verket är man då över i ett slags förlagsverksamhet, och principiellt bör denna, lika väl som de vanliga skolförlagen, bedrivas efter avtal med upphovsmännen. Dessa har ju vissa ekonomiska intressen att bevaka och har även intresse att korrigera fel, omredigera äldre material med hänsyn till utvecklingen o. s. v.

I ett viktigt avseende går förslaget emellertid längre i att tillgodose skolorna, nämligen beträffande bandinspelningen. Enligt 17 § gäller den särskilda

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

inskränkningen i upphovsrätten att man inom undervisningsväsendet har en generell rätt att bandinspela skyddade verk, och denna rätt gäller även för sådana inspelningscentraler som jag nämnde. Syftet är närmast att ge möjlighet att spela in och bevara skolradions program en viss tid, men stadgandet gäller även andra inspelningar. Dock får inte kommersiella grammofoonskivor direkt kopieras. För att skydda uphovsmännen mot ren förlagsverksamhet i denna form har rätten att bevara inspelningarna tidsbegränsats; inspelning får ske endast för »tillfälligt bruk». Uttrycket är något vagt och har av utskottet preciserats till att betyda »åtminstone något år». Detta kanske ej heller alldeles klara uttryck betyder väl, att skolorna kan bevara inspelningarna ett par tre år utan risk att anses ha överträtt stadgandet. Men man tycks inte vara nöjd härmed. Man har sålunda anmärkt att det över huvud taget ej borde gälla någon tidsgräns. Enligt min mening finnes dock icke hinder för att radion medger skolväsendet att få tillverka permanenta inspelningar på basis av radioprogrammen, eller i varje fall skolradioprogrammen.

I debatten har särskilt framhållits värdet av att göra permanenta inspelningar av aktualitetsprogram, såsom parlamentsdebatter, anföranden av regeringschefer o. s. v. Dyliga inspelningar kan dock i stor utsträckning göras enligt speciella regler i förslaget, t. ex. stadganden om citat (14 §) och om återgivning av offentliga diskussioner (24 §).

Enligt min mening bör man för närvarande kunna godta förslagets reglering på detta område. Skulle bestämmelserna visa sig fungera otillfredsställande — området är ju stätt i oerhört snabb utveckling — får man naturligtvis ta upp dem till omprövning.

Till sist, herr talman, vill jag framhålla, att det vore utomordentligt glädjande om riksdagen i dag ville för sin del i huvudsak antaga de framlagda lagförslagen. Sverige skulle därmed få en verkligt tidsenlig uphovsrättslag. Såsom kulturstat har vi skyldighet mot våra författare och konstnärer att genomföra dessa lagförslag, som så länge och så ingående har debatterats, så att uphovsmännen får del av de förbättringar i skyddet som förslagen innehåller. Självfallet måste litteraturen och konsten stödjas också i andra former, men det grundläggande skyddet för det andliga skapandet ger samhället genom att upprätthålla en effektiv lagstiftning om uphovsrätt till de litterära och konstnärliga verken.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga ävensom handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Kammaren åtskildes kl. 16.41.

In fidem
K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 7 december eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående första lagutskottets utlåtande nr 41.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! I anslutning till det anförande som hölls här av första lagutskottets ärade ordförande strax före middagspausen vill jag ännu en gång betona, att jag är fullt överens med första lagutskottet om att det är angeläget att de blindas behov av talböcker tillgodoses i största möjliga utsträckning, och jag skulle vilja tillägga: så fort som möjligt. Jag har dock den mycket bestämda uppfattningen, att man inte när detta syfte genom den begränsning av upphovsrätten som utskottet föreslagit utan tvärtom genom att låta upphovsrätten gälla i enlighet med vad som är stadgat i 2 §. I själva verket tror jag man kan säga, att de blindas och författarnas intressen sammanfaller då det gäller talböckerna. Jag tror därför att dessa intressen tillgodoses bäst genom det förslag, som inrymts i Kungl. Maj:ts proposition, såsom 2 och 18 §§ där är formulerade.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till den formulering av 18 § och i anslutning därtill 58 §, som lämnas i den kungl. propositionen.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Jag begärde ordet för en kort replik omedelbart efter statsrådet Klings anförande. Jag ville bara med glädje konstatera, att det uttalande som statsrådet gjorde i denna kammare innebär en väsentlig vidgning av de möjligheter för skolorna och undervisningsväsendet, som vi såg under utskottsbe-

handlingen, att använda sig av den moderna tekniken. Jag hälsar statsrådets uttalande på denna punkt med den största tillfredsställelse. Jag tror att det kommer att få stor betydelse, även om det i och för sig inte innebär att alla problem löses på detta område. Uttalandet innebar också att lagstiftaren skulle ha sin uppmärksamhet riktad på detta spörsmål för att ta upp problemet igen, om det skulle visa sig nödvändigt för att möjliggöra en effektiv användning av dessa moderna tekniska hjälpmedel i landets skolväsen.

Häri instämde herr Källqvist (fp).

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande utskottets hemställen under punkten A I, med viss ytterligare uppdelning, samt särskilt rörande utskottets hemställen i punkterna A II och A III samt B—G. I vad gällde punkten A I, fortsatte herr talmannen, komme propositioner att ställas först särskilt angående envar av följande paragrafer i det av utskottet i punkten behandlade förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, nämligen 3, 13, 18, 23, 40 och 58 §§, samt därefter särskilt beträffande punkten A I i övrigt.

Punkten A I

Förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

3 §

I fråga om denna paragraf, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle godkännas med den lydelse, som föreslagits i Kungl. Maj:ts av utskottet i denna del tillstyrkta förslag, dels ock att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som förordats i motionen I: 505.

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

Härefter gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarades propositionen på paragrafens godkännande enligt Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag vara med övervägande ja besvarad.

13 §

I avseende å denna paragraf gjorde herr talmannen propositioner, först på godkännande av densamma med den lydelse utskottet föreslagit samt vidare därpå att kammaren skulle godkänna paragrafen med den lydelse, som föreslagits i den av fru Gärde Widemar m. fl. till paragrafen avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepät propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Gärde Widemar* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 13 § i det av första lagutskottet i dess utlåtande nr 41 under punkten A I behandlade förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk med den lydelse utskottet föreslagit, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med den lydelse, som föreslagits i den av fru Gärde Widemar m. fl. till paragrafen avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppsättning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Branting* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 104;

Nej — 19.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

18 §

I vad gällde denna paragraf, yttrade vidare herr talmannen, hade yrkats 1:o) att paragrafen skulle godkännas med den lydelse utskottet föreslagit; 2:o), av fröken *Mattson*, att kammaren skulle godkänna paragrafen med den lydelse, som föreslagits i den av herr *Branting* m. fl. till paragrafen avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Osvald*, att paragrafen skulle godkännas med den av Kungl. Maj:ts föreslagna lydelsen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Osvald* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till fröken *Mattsons* yrkande.

Herr *Osvald* äskade emellertid votering jämväl om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående 18 § i det av första lagutskottet i dess utlåtande nr 41 under punkten A I behandlade förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk antager godkännande av paragrafen med den lydelse, som föreslagits i den av herr *Branting* m. fl. till paragrafen avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande

Lagförslag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

av paragrafen med den lydelse, som föreslagits i propositionen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Osvald* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningen slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;
Nej — 15.

Därjämte hade 39 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 18 § i det av första lagutskottet i dess utlåtande nr 41 under punkten A I behandlade förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk med den lydelse utskottet föreslagit, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med den lydelse, som föreslagits i den av herr Branting m. fl. till paragrafen avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fröken *Mattson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;
Nej — 63.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

23 §

Beträffande förevarande paragraf gjordes propositioner, först på godkännande av densamma med den lydelse utskottet föreslagit samt vidare därpå att paragrafen skulle godkännas med den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

40 §

Vidkommande denna paragraf, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle godkännas med den lydelse, som föreslagits i Kungl. Maj:ts av utskottet i denna del tillstyrkta förslag, dels ock att kammaren skulle godkänna paragrafen med den lydelse, som förordats i motionen I: 505.

Därefter gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarades propositionen på paragrafens godkännande enligt Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag vara med övervägande ja besvarad.

58 §

Rörande förevarande paragraf, yttrade vidare herr talmannen, hade yrkats 1:o) att paragrafen skulle godkännas med den lydelse utskottet föreslagit; 2:o), av fröken *Mattson*, att kammaren skulle godkänna paragrafen med den lydelse, som föreslagits i den av herr Branting m. fl. till paragrafen avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Osvald*, att paragrafen skulle godkännas med den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen. Emellertid, fortsatte herr talmannen, torde sistnämnda båda yrkanden till följd av kammarens redan fattade beslut vid 18 § hava förfallit, varför nu endast kvarstode yrkandet om godkännande av paragrafen enligt utskottets förslag.

På gjord proposition godkändes paragrafen med den lydelse utskottet föreslagit.

Punkten A I i övrigt.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. bestämmelser med ändamål att förhindra alkoholmissbrukare att åtkomma alkoholhaltiga drycker

Punkterna A II och A III samt B—G.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Ang. bestämmelser med ändamål att förhindra alkoholmissbrukare att åtkomma alkoholhaltiga drycker

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 67, i anledning av väckta motioner om viss ändring i lagen om nykterhetsvård.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 131 i första kammaren av herr *Wärnberg m. fl.* samt nr 161 i andra kammaren av herr *Alemyr m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av 69 § lagen om nykterhetsvård, att straffpåföljd föreläge även i de fall då någon lämnade alkoholhaltiga drycker åt den som vore ställd under övervakning enligt ovannämnda lags 15 § eller genom nykterhetsnämnds åtgärd vägrats utminutering enligt 18 § rusdrycksförsäljningsförordningen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 131 och II: 161, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en översyn av gällande bestämmelser med ändamål att förhindra alkoholmissbrukare att åtkomma alkoholhaltiga drycker.

Reservation hade anförts av herrar *Strand, Nils Elowsson* och *Axel Svensson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att förevarande motioner, I: 131 och II: 161, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **ELOWSSON, NILS**, (s):

Herr talman! Vad utskottet här föreslår innebär väl närmast en återgång till det som gällt tidigare enligt alko-

holistlagen, vilken vid den senaste stora reformen på detta område ersattes av nykterhetslagen. Det nyttar väl inte mycket att tala om alla de paragrafer i nykterhetslagstiftningen och rusdrycksförsäljningsförordningen som berörs i detta sammanhang, utan det är väl enklast att säga att det nu är fråga om personer som tillhandahåller sprit till en viss grupp av sådana som inte bör ha tillgång till sprit, nämligen sådana som är föremål för nykterhetsnämndernas åtgöranden. En hel del bestämmelser är gällande i detta sammanhang. Den som bjuder en person på sprit, som står under övervakning, som är intagen på alkoholistanstalt eller som är avstängd från utminutering eller utskänkning, faller under straffansvar redan enligt gällande lag. Den grupp det nu är fråga om är sådana personer som endast står under tillfällig eller villkorlig övervakning — vilketdera man nu vill kalla det — och som själva har rätt att köpa sprit och att få sprit utskänkt åt sig på restaurang. Man kan då inte gärna straffa någon för att han bjudit en sådan person på sprit. Det förekommer ju att den sortens personer blir bjudna på sprit av goda vänner och kanske också av andra, och detta leder till att nykterhetsnämnderna får mer besvär med dessa personer än de tycker att de borde ha. Det ligger naturligtvis en viss sanning i det.

Å andra sidan är den här gruppen relativt liten. Man får också ta hänsyn till att folk ju egentligen inte skall ha reda på att de t. ex. står under övervakning, eftersom sekretessbestämmelserna förbjuder nykterhetsnämnderna att tala om det. Man kan inte kungöra i tidningarna eller på annat sätt vem som står under övervakning, och därför blir det mer en tillfällighet, om vederbörande vet att den eller den står under övervakning. Vi reser vanter anser att det under sådana förhållanden inte är riktigt tilltalande att man inför en straffpåföljd i lagen för dem som lämnar alkoholhaltiga drycker åt denna grupp. Dels är gruppen som sagt ganska liten, och man når följaktligen redan av den anledning-

Ang. bestämmelser med ändamål att förhindra alkoholmissbrukare att åtkomma alkoholhaltiga drycker

en inte så stora resultat av den föreslagna ändringen. Dels är det naturligtvis ytterst svårt att kunna bevisa, huruvida den som bjudit på sprit verkligen haft reda på att vederbörande stod under övervakning.

Det är egentligen den saken det här gäller, och de antydda skälen har föranlett oss reservanter att gå emot motionärernas förslag. Jag skall inte orda mer om det, men jag ber att få föreslå kamraren att den följer reservanterna.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Reservanternas talesman herr Elowsson har gjort klart vilken grupp av alkoholmissbrukare det är fråga om i det här sammanhanget. Vi har något olika uppfattning i fråga om hur man från samhällets sida skall ta itu med det problem som ändå även reservanterna anser föreligga beträffande den här gruppen. Samhällets åtgärder att förhindra missbruk av alkohol måste ju vara och är ju också rikt differentierade, alltifrån upplysning och propaganda om skadeverkningarna till straff för dem som försöker kringgå de gällande bestämmelserna och viktiga åtgärderna för att underlätta missbrukarnas återförande till ett normalt samhällsliv.

I regel innebär sådana åtgärder gentemot en alkoholmissbrukare att han helt eller till allra största delen får avstå från bruket av alkohol. Vilka åtgärder man skall vidta från samhällets och de nykterhetsvårdande organens sida är beroende av missbrukets karaktär. Genomgående är det emellertid på det sättet, att man från samhällets sida försöker skydda vederbörande från ett återfall i missbruk av alkohol. Det kan vara fråga om hjälpåtgärder, övervakning eller i sista hand tvångsintagning på alkoholistanstalt, beroende på graden av missbruk. Om någon försöker hindra att dessa åtgärder når full effektivitet, kan han ådömas straff. Regler därom finns i rusdrycksförsäljningsförordningen och i nykterhetsvårdslagen. Det är sålunda straffbelagt att sälja sprit till eller

som ombud inköpa sprit åt sådana personer som är avstängda från inköp. Det är dessutom straffbelagt att skänka eller bjuda sprit åt sådana missbrukare som man känner till lyder under 18 § nykterhetsvårdslagen, d. v. s. är intagen på alkoholistanstalt, försöksutskriften därifrån eller har villkorligt anstånd eller är underkastad viss lydadsföreskrift.

I de återförande åtgärderna ingår som ett betydelsefullt led nykterhetsnämndernas möjlighet att utnyttja den s. k. avstängningen. Avstängning på annan grund än 18 § — som gäller de svårare fallen — sker just med hänsyn till att man bättre skall lyckas med de viktiga åtgärderna för att försöka återanpassa den alkoholskadade till ett normalt samhällsliv. Det förhåller sig emellertid på det sättet, att om någon känner till att en missbrukare är avstängd från inköp av alkohol på grund av beslut enligt andra lagrum än 18 § och bjuder honom eller skänker honom sprit, så föranleder detta icke någon straffpåföljd. Det är just den luckan i lagstiftningen som utnyttjas av hänsynslösa individer, vilkas intresse för samhällets strävan i denna fråga är helt obefintligt. På det sättet undergräver man arbetet med återanpassningen. Andra lagutskottet har med anledning av de föreliggande motionerna tagit fasta på detta förhållande och föreslagit riksdagen att i detta avseende begära en översyn och en samordning av nu gällande bestämmelser. Därmed skulle också, menar utskottet, arbetet inom nykterhetsvården underlättas.

Nu hävdar reservanterna att det är en relativt ringa grupp av människor det gäller. Det framgår också av ett av remissutlåtandena att så skulle vara fallet. Jag vill emellertid hävda, att det inte är säkert att det förhåller sig på det sättet. Man har ändå på senaste tiden byggt ut denna möjlighet till avstängning enligt andra lagrum än 18 § såsom ett effektivt medel att återföra alkoholskadade personer till ett nyttigt samhällsliv utan att ta till de mera skärpta korrektionsmetoderna. För att ge några

Ang. bestämmelser med ändamål att förhindra alkoholmissbrukare att åtkomma alkoholhaltiga drycker

siffror har jag tillgång till färska uppgifter från mitt eget hemlän, Östergötland. Där hade man den 29 november knappa 400 avstängningsfall. Av dem är ca 40 procent eller 167 stycken föranledda av annan åtgärd än enligt 18 §. Det är alltså, om detta skulle vara ett genomsnitt, ändå en ganska betydande grupp människor det gäller. Såväl andra lagutskottet som alkoholistsvårutredningen har i ett tidigare skede understrukit, att ett stadgande av detta slag har en allmän preventiv betydelse som inte får underskattas, vilket också statsåklagaren i Göteborg i sitt remissyttrande om motionerna strukit under. Man har inte funnit anledning gå ifrån den ståndpunkt, som utskottet tidigare intagit, i synnerhet som den understrukits av bl. a. en remissmyndighet. Av den anledningen har utskottet sålunda funnit att det finns goda skäl för att den personkrets, vilken det i dag i alla avseenden är förbjudet att tillhandahålla alkohol, skulle vidgas att omfatta även dem som veterligen är avstängda från inköp. Med hänsyn till att dessa lagbestämmelser befinner sig i flera författningar har utskottet emellertid inte ansett det lämpligt att föreslå en direkt lagändring utan hemställer att det skall uppdragas åt Kungl. Maj:t att göra denna översyn. Utskottet instämmer egentligen därmed i vad länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län anser vara riktigt.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Det råder väl allmän enighet om att man i den utsträckning det är möjligt borde förhindra spritmissbrukare att över huvud taget på något sätt skaffa sig alkohol, och följaktligen skulle det vara mycket önskvärt med ett förbud, gärna straffbelagt, om det funnes någon möjlighet att kontrollera, huruvida vederbörande var medveten om att han tillhandahöll eller erbjöd sprit till någon som av den ena eller

andra anledningen borde avhålla sig från att förtära spritdrycker. Det yrkande som framställts i motionerna överensstämmer i varje fall i vissa delar med en bestämmelse, som tidigare fanns i alkoholistlagen och som nykterhetsutredningen föreslog skulle ingå i den nya lagen. Lagrådet förmenade emellertid, att man inte kunde gå så långt, och på förslag av lagrådet togs den delen i den nya lagstiftningen bort. De som står under övervakning tillhör alltså inte samma kategori som sådana alkoholmissbrukare som tagits om hand på anstalt eller eljest blivit förbjudna att förtära spritdrycker.

I samtliga de remissyttranden som vi har fått framhålls ju, att det över huvud taget inte är möjligt att kontrollera, huruvida vederbörande tillhandahålles eller bjudes på sprit och, om så sker, huruvida den som erbjuder honom spritdryckerna varit medveten om att denne tillhör den kategori som icke skulle bjudas på sådana. Det har alltså endast i ett ringa antal fall varit möjligt att tillämpa den nuvarande lagstiftningen med dess begränsning i fråga om de kategorier som faller under lagen, och det blir inte lättare att tillämpa den, om man skulle gå så långt som motionärerna nu förmenar att man bör göra. Det är först och främst inte möjligt att kontrollera, huruvida vederbörande tillhandahålles spritdrycker, långt mindre huruvida han bjuds på sådana, och det föreligger inte de allra minsta förutsättningar att kontrollera huruvida den som tillhandahåller eller bjuder på spriten var medveten om att vederbörande skulle avhålla sig från sådana drycker. Det ligger nämligen så till, att de nykterhetsvårdande myndigheternas ingripanden inte skall offentliggöras — de skall så långt som möjligt hemlighållas — och följaktligen blir det inte allmänt känt, huruvida vederbörande är spritmissbrukare i den omfattning, att han skall förhindras att komma i åtnjutande av sprit. Därför kan man utgå ifrån att det är hans närmaste vänner, ofta de som lider av samma svaghet som han själv, som

Ang. bestämmelser med ändamål att förhindra alkoholmissbrukare att åtkomma alkoholhaltiga drycker

tillhandagår honom med spritdrycker. De tillhör väl i regel inte den kategori som känner lagarna, och långt mindre känner de någon skyldighet att följa dem i sådana avseenden där de har egna svagheter.

Det är detta som gör, att vi reservanter anser att motionärernas önskemål visserligen är i och för sig behjärtansvärt, men att en lagstiftning i den anda som de vill ha blir rent fiktiv. Under sådana förhållanden menar vi liksom flera av remissinstanserna, att det inte är möjligt att tillämpa en sådan lagstiftning. Följaktligen bör man inte utvidga den nuvarande lagstiftningen på det sätt som motionärerna yrkat.

Detta betyder inte, att vi har den uppfattningen, att ingenting skall göras. Vi menar, att man i den mån det är möjligt bör propagera för att ansvarsmedvetna medborgare — vare sig de använder alkohol eller är nykterhetsvänner — skall medverka till att i största utsträckning söka förhindra, att den som är alkoholmissbrukare blir i tillfälle att förtära spritdrycker och framför allt förhindra, att han frestas att förtära dylika drycker, om hans karaktär är sådan, att han skulle kunna avhålla sig från sprit, om han inte frestades. Det är väl det som motionärerna närmast syftar till. Vi menar, att man mycket väl kan tänka sig en propagandaverksamhet, lagd på ett sådant sätt att det är ungefär samma fel att i det avseendet stå vederbörande till tjänst som det är att förvärra en sjuks tillstånd genom olämpliga åtgärder. Man vill ju i regel betrakta den som missbrukar sprit såsom sjuk — många gånger allvarligt sjuk — och allmänheten bör följlaktligen medverka till att vederbörande får hjälp i den utsträckning så är möjligt i sin strävan att bli kvitt alkoholbegäret.

Vi har, herr talman, inte någon tro på att det är möjligt att via en utvidgad lagstiftning komma till rätta med detta problem, som motionärerna alldeles riktigt anser vara besvärande. Därför har vi yrkat avslag på motionerna. Jag

hemställer i anslutning därtill om bifall till reservationen.

Herr SUNNE (fp):

Herr talman! Under varje år kostar alkoholistvården mycket stora summor. Den avser att återföra alkoholisterna till ett nyktert liv och göra dem till nyttiga samhällsmedborgare. Det är ofta så, att när en person, som varit på en sådan statens eller enskild alkoholistanstalt, kommer ut därifrån, blir han genast påpassad av vissa tidigare kumpaner eller langare. De kanske påstår att de inte visste om hans belägenhet, men alldeles säkert vet de det. De passar på vederbörande när han kommer ut från anstalten och bjuder honom på eller tillhandahåller honom sprit. Då blir det så, att kanske redan efter någon timme är allt det arbete, som man har kostat på honom under årtal, så att säga bortkastat.

En föreståndare för en alkoholistanstalt berättade en gång för mig om en person som varit på den anstalt han förestod och som hade de allra bästa föresatser att börja ett nytt liv. Han skulle återföras till familjen, och allt skulle bli bra. Han hann emellertid inte längre bli till järnvägsstationen, förrän han blev påpassad av s. k. vänner, som hade med sig sprit och bjöd honom. Men sedan han varit med dem och berusat sig, insåg han hur dumt han hade handlat, och på natten återvände han till anstalten för att be att få bli intagen igen! Jag måste säga att om man kan göra något för att straffa sådana skumma individer, som medvetet förstör den personens framtid och resultatet av det arbete som nedlagts på alkoholistanstalterna, så tycker jag att man skall göra det. Det yrkas ju inte på någon direkt lagstiftning, utan man begär bara en översyn med ändamål att förhindra alkoholmissbrukare att åtkomma alkoholhaltiga drycker.

Jag tycker nog, herr talman, att man skulle kosta på sig en sådan översyn. Här är det ju som sagt bara fråga om att i skrivelse till Kungl. Maj:t påyrka

Ang. bestämmelser med ändamål att förhindra alkoholmissbrukare att åtkomma alkoholhaltiga drycker

detta. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Bara några ord med anledning av det anförande ordföranden i utskottet, herr Strand, höll här.

Det framgår enligt min mening ganska klart av ställningstagandet från utskottsmajoritetens sida, att alla är intresserade av att nå största möjliga effekt för att underlätta den verksamhet som de nykterhetsvårdande organen bedriver i en tid då besvärigheter föreligger. Men man har ju ingen riksläkare när det gäller att mäta och bedöma åtgärdernas effektivitet, och därför har vi väl kommit så att säga på skilda sidor.

Utskottsmajoriteten menar, att det finns skäl att vidtaga åtgärder av föreslagna art för att därmed nå en bättre effektivitet än den man nu har. Då görs den invändningen, att med hänsyn till de rådande sekretessbestämmelserna skulle en utvidgning av personkretsen egentligen inte leda till någonting alls. Men de bestämmelser, som utskottet nu föreslår beträffande sådana alkoholmissbrukare som är avstängda från inköpsrätt gäller ju faktiskt redan för ännu mer kvalificerade missbrukare än det nu är fråga om, och när denna bestämmelse tillkom, ansåg utskottet — och riksdagen hade ingenting att invända — att ett stadgande av denna karaktär hade en betydelsefull preventiv verkan.

Jag vill gärna citera vad ett av remissorganen — kontrollstyrelsen — anför. Styrelsen yttrar: »Det bör vara angeläget att, även om vederbörande ej meddelats speciell lydtnadsföreskrift eller intagits på vårdanstalt, i möjlig mån söka förhindra sådana personer att åtkomma alkoholdrycker. Åtgärder i denna riktning synes väl korrespondera med de år 1957 beslutade skärpningarna av utminuteringskontroll och langningsbekämpning. Enligt styrelsens mening finnes därför fog för att — i analogi med vad som gällde enligt 1931 års alkoholslag — göra 69 § NvL tillämplig på samtliga de

fall då någon ställs under övervakning enligt NvL.» Det är ju det som är den springande punkten.

När man nu ser hur kontrollstyrelsen i annat sammanhang i dagarna gör en aktion för att förhindra den verksamhet, som langare och andra bedriver, genom att begära regeringens medgivande att sätta dem på spärlista, så är det enligt min mening ett konsekvent ställningstagande att nu bifalla utskottets hemställan i detta utlåtande.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Jag vill säga till herr Sunne, att det exempel som han anförde väl lär falla under nuvarande bestämmelser i lagen, eftersom den som lämnar en anstalt förmodligen har fått ett föreläggande av avhålla sig från spritdrycker. Följaktligen skulle den, som erbjöd honom sprit, också vara förfallen till straff — om han nu tillhör den kategori, som över huvud taget är mottaglig för straff. Den som själv är begiven på sprit kan ju inte straffas för att han förtär sprit, och han har väl mycket liten känsla för att det skulle vara straffbart, om någon vän, som har sjunkit ännu djupare i spritmissbruket än han själv, tillsammans med honom förtär sprit. Förmodligen är det dessa synpunkter, som varit avgörande för remissinstanserna, när de konstaterar, att den nuvarande lagstiftningen med den begränsning som den ändå har är svår att tillämpa, därför att det inte är möjligt att framlägga sådana fakta, att lagen kan tillämpas.

Problemet skulle vara mycket enkelt, om man enbart genom ett förbud för vederbörande att förtära sprit och förbud för hans vänner att bjuda honom på sprit, kunde förhindra den som är begiven på sprit att komma i besittning därav. Men man måste väl tyvärr konstatera, att den som vill ha sprit också skaffar sig sprit. Det är beklagligt, men det förhåller sig på det sättet.

Herr Sunne framhåller vidare, att ut-

Ang. bestämmelser med ändamål att förhindra alkoholmissbrukare att åtkomma alkoholhaltiga drycker

skottets hemställen inte går ut på någon viss lagstiftning, utan man vill bara få till stånd en översyn av den nuvarande lagstiftningen i syfte att få skärpta bestämmelser, som förhindrar alkoholmissbrukare att åtkomma alkoholhaltiga drycker. Jag förmodar att utskottsmajoriteten ändå här avsett, att motiveringen för yrkandet skulle vara i någon mån vägledande, när översynen äger rum, och att man följaktligen önskar en lagstiftning, som går längre än den nuvarande. Om inte detta är avsikten, blir ju inte översynen till någon nytta i egentlig mening.

Vi reservanter har den bestämda uppfattningen, att man inte kan komma längre än man redan har försökt. I remissyttrandena har ju konstaterats, att redan de begränsade bestämmelser som är meddelade i lagen är svåra att tillämpa effektivt. Följaktligen befarar man, att man inte får till stånd någon förbättring genom att utvidga lagbestämmelserna på det sätt som motionärerna syftar till. Även om man kan beklaga de missförhållanden som råder på detta område är det nog inte möjligt att tänka sig en förbättring till följd av en utvidgad lagstiftning.

Herr SUNNE (fp):

Herr talman! Det är alldeles klart, som herr förste vice talmannen gör gällande, att vi menar att man bör komma fram till en lagstiftning, som går längre än den nuvarande och som medför, att vi kan komma åt vissa individer i sådana fall som jag tidigare nämnde. Det är enligt vår mening av stor betydelse. Nu tror inte herr förste vice talmannen att det är möjligt. Ja, det blir en trossak. Jag tror för min del att det skall bli möjligt att komma något längre.

Det har anförts från något håll, att man här skulle kunna införa lydnadsplikt för dem, som antingen blivit tillfälligt utskrivna eller får definitivt lämna alkoholistanstalten. Det vill man inte gärna göra, ty man vill visa dem, som lämnar anstalten, att man tror att de

skall försöka klara sig av egen kraft. Men så har vi dessa frestare! De utskrivna har kanske föresatt sig själva, att de skall bli nyktra och klara sig själva hemma i familjen, men många gånger, innan de hunnit så långt, blir de utsatta för frestelser och faller för dem. Jag tycker nog att man bör överväga, om man inte på något sätt kan komma åt de individer, som gör sig skyldiga till sådana förseelser.

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Utskottets talesman har i dag, när han vidhåller kravet på en översyn, framfört den synpunkten att man ändå borde kunna utreda saken och se vad det kommer att leda till för resultat. Men vi skall komma ihåg att när man 1954 grundligt genomdiskuterade denna sak och gick ifrån den ståndpunkt, som fanns inskriven i den gamla alkoholistlagen, gjorde man det med utgångspunkt från att man inte kunde nå några resultat genom att gå den väg som utskottet nu föreslår. Man resonerade så — och jag tror att man resonerade riktigt — att om spriten släpptes fri, fick man ta det på sig att det fanns en hel del hål, genom vilka spriten skulle rinna, som inte kunde täppas till. Man hade faktiskt det hela för ögonen, och därför gick man inte längre i fråga om bestämmelser än man gjorde. Om man nu så pass sent gått igenom denna sak så grundligt som man gjorde och vid det tillfället — när man dock hade all möjlig sakkunskap mobiliserad här i landet för att diskutera denna sak och hade hållit på länge med det — inte kunde komma till något resultat eller hitta på någon utväg genom vilken man kunde skydda den grupp det här är fråga om, har jag inte någon som helst tro på att vi genom att begära en ny översyn av dessa bestämmelser skulle kunna nå något resultat heller. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att om det är någon som skulle råka bli åtalad för att han bjudit en som är övervakad på spritdrycker, innebär det bara att ve-

Ang. bestämmelser med ändamål att förhindra alkoholmissbrukare att åtkomma alkoholhaltiga drycker

derbörande nekar. Då blir det fråga om huruvida vederbörande åklagare kan åstadkomma bevisning i ett sådant fall, och jag tror att alla som sysslat aldrig så litet med sådana ting — de förekommer inom nykterhetsnämnder, i domstolar och i annat sammanhang — måste bli på det klara med att det är ytterligt svårt att förebringa bevisning i sådana fall.

I anledning av herr Larssons yttrande vill jag framhålla, att det visserligen kan sägas att den och den gruppen är så och så stor men att man inte får något begrepp om hur en lag verkar, förrän man prövat lagen så att man kan se hur många av dem som bjudit dessa personer på sprit som blir åtalade och fällda. Det är först därigenom vi kan se vilken verkan lagen har. Eftersom vi kan gå ut ifrån de erfarenheter vi har, vet vi att de människor det här gäller nekar och säger att de inte känner till att vederbörande var föremål för nykterhetsnämndens åtgärder. Vad skall åklagaren göra? Han kan inte pressa sanningen ur dem och komma till någon lösning. Eftersom en åklagare vet det, åtalar han inte i dessa fall, och därför skulle en sådan lag bara bli en lag på papperet och ingenting annat.

Sedan är det ju rätt vanligt att man här inom riksdagen och inom utskotten säger att det skall företas den och den översynen och den och den utredningen, och man kommer med de mest omöjliga saker. Men jag tycker att om man kräver en sådan utredning, bör man åtminstone peka på någon framkomlig väg att lösa så pass praktiska frågor som det gäller i detta sammanhang.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Den motion det här gäller har faktiskt kommit till därför att jag i ganska stor utsträckning känner till de förhållanden som råder på detta område. Såsom nykterhetsnämndsordförande under ett flertal år och såsom tjänsteman i nykterhetsnämnden har jag mött dessa problem många gånger,

och det är faktiskt mot bakgrunden härav som motionen väckts. Jag kan naturligtvis endast tala med utgångspunkt från förhållandena på landsbygden, där faktiskt de flesta människor känner varandra. Före 1957 hade man där möjligheten att till åklagarmyndigheten anmäla de människor som i ett eller annat avseende saboterade den verksamhet som nykterhetsnämnden bedrev. Jag kan tala om för herr Elowsson att dessa människor efter år 1957 skratrar nykterhetsnämndens tjänstemän rakt i ansiktet och bjuder de alkoholmissbrukare det här gäller på hur mycket alkohol som helst. Det är inte någon särskild uppbyggande uppgift att vara nykterhetsnämndens ordförande, när man står så fullkomligt maktlös som man gör, då dessa människor vet att de missbrukare det gäller är avstängda från inköpsrätt men ändå bjuder dem på sprit. Denna motion har kommit till i syfte att få bukt med dessa missförhållanden.

Jag tror att herr Elowsson gjorde sig skyldig till ett visst missförstånd, när han sade att nykterhetsvårdsutredningen ville ta bort den lagbestämmelse det här är fråga om. Jag har bestämt för mig att nykterhetsvårdsutredningen inte ville göra det utan att det var lagrådet som förordade att den skulle tas bort, eftersom dessa ärenden var sekretessbelagda, så att det var omöjligt att säga vem som var avstängd från inköpsrätt. Men precis samma förhållande gäller beträffande de människor, som i dag enligt den strängare bestämmelsen är avstängda. Även där gäller exakt samma sekretessbestämmelser, och ändå har man en lagparagraf på den punkten. I analogi därmed borde man även införa lagbestämmelser när det är fråga om hjälpåtgärder och inte bara när man kommer fram till den gränsen att man måste ta till mycket tvingande och drastiska åtgärder.

Det är mot denna bakgrund som motionen har kommit till. Utskottet har inte bifallit allt vad jag och mina medmotionärer begärt, men vi är ändå

Ang. bestämmelser med ändamål att förhindra alkoholmissbrukare att åtkomma alkoholhaltiga drycker

mycket belättna med den positiva skrivningen och det delbifall som vi har fått av utskottet. Jag hoppas också att kammarerna följer utskottet i detta avseende. Det skulle i mycket hög grad underlätta nykterhetsnämndernas arbete.

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Jag finner detta förslag i viss mån välmenande, men effektiviteten av de åtgärder som är tillänkta tvivlar jag på. Vad man framför allt behöver när det gäller alkoholistvården är en eftervård när vederbörande kommer ifrån anstalten.

Hur går det till när de kommer ut? Oftast reser de tillbaka till den ort varifrån de är — Stockholm rekryterar en hel del av dem som tas in på anstalt, Göteborg och Malmö också. När de kommer tillbaka, är de första de träffar sina gamla supkolleger som säger åt dem: Nu har du varit på torken, så nu behöver du sannerligen få en ordentlig blöta! Och då klarar de sig endast om de är verkligt ståndaktiga och har tagit intryck av vad man sökt göra för dem på anstalten.

På anstalten försöker man ju inte bara att få dem i arbete — vilket jag tycker är mycket betydelsefullt — utan man försöker också bygga upp dem i övrigt, så att deras motståndskraft skall bli större. Men antalet som kommer tillbaka igen till anstalterna är förfärande stort. Man har sagt, att endast omkring 15 å 25 procent inte kommer tillbaka, men jag har aldrig riktigt trott ens på dessa låga procenttal, ty man vet ju inte vart de tar vägen i övrigt; man vet bara att de inte kommer tillbaka till anstalten. Det är därför klart att jag ser en smula pessimistiskt på detta.

Jag skall därför för min del ansluta mig till utskottet. Man måste ju ändå försöka göra vad som göras kan för att i fortsättningen hålla vederbörande befriad från rusdryckerna och det begär som är så starkt hos alkoholisterna. Därför får man väl pröva vad utskottsförslaget kan innebära.

Det är självfallet att vi allesammans måste vara intresserade av att försöka skydda alkoholisterna när de kommer ifrån anstalterna, där de ändå gått utan sprit i kanske fem månader eller mer. Det räcker faktiskt inte med lagstiftning och eventuella kraftåtgärder mot dem som springer omkring och bjuder hemvändande interner på sprit, vi måste också försöka på annat sätt ta hand om de hemvändande. Jag för min del har efter en resa som jag gjorde till Malmö i somras blivit övertygad om att Länkarna har en ofantlig uppgift då det gäller att söka skydda sina arma medbröder mot den fruktansvärda frestelse som spriten är för dem. Jag menar att nykterhetsnämnderna måste bli inriktade på en eftervård och att den kan ske i gemenskap med Länkarna, kanske inte överallt men på många håll.

Jag motionerade för flera år sedan i denna kammare om den där eftervården. Det pågick då en utredning, och riksdagen sade att motionen innehöll en del tänkvärda saker, och så remitterades den till vederbörande utredning; sedan hörde jag inte något mer av den.

Vad som erfordras här är inte bara att hålla alkoholisterna instängda i exempelvis fem månader under fullständig avhållsamhet, utan det gäller att också göra någonting för dem när de kommer ut.

Jag har varit intresserad av denna fråga, och vi har faktiskt tagit folk från anstalten och till köpingen, där vi har ordnat med inte bara arbete utan också bostad, matställe o. s. v., och så har vi försökt ge dem det umgänge som erfordras för att det skall bli ett gott resultat. Jag vill inte påstå att vi hundra procentigt har besegrat alkoholbegäret, men det har lyckats i vissa fall; och om det bara är en enda människa man klarar, betyder det inte bara lycka för honom i framtiden, utan också minskade utgifter för kommunen och framför allt för staten, som bekostar alkoholistvården.

Skall det skapas någon effektivitet

Ang. bestämmelser med ändamål att förhindra alkoholmissbrukare att åtkomma alkoholhaltiga drycker

i den här frågan, är det absolut tvunget inte bara att man klarar eftervården av alla, att alltså nykterhetsnämnderna gör vad de kan, utan också att man ger bevis på att detta är ett statligt intresse av stora mått. Jag tror emellertid att den diskussion som varit här och det förslag som kommit ifrån utskottsmajoriteten ändå har sin betydelse. För tillfället ber jag sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan. Men jag ville också att vi litet var skulle tänka på att det inte är tillräckligt med lagstiftning, utan att man också måste åstadkomma något annat. Jag avser då en effektiv eftervård.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Det är väl klart att det är motiverat att ta upp till behandling den fråga som här föreligger. Herr Wärnberg snuddade vid den del av de problem som har blivit så starkt aktuella. Han nämnde också ett och annat årtal. I själva verket har vi genom de åtgärder som under senare år vidtagits på området kommit i en ganska ohållbar situation. Den kombination av motbokens avskaffande och prisernas höjning som infördes medförde att skötsamt folk reducerade sin spritanvändning, medan missbrukarna släpptes lösa. Detta har givetvis lett till mycket svåra problem, inte minst på det kommunala området.

Det förefaller mig som om motionärerna lägger upp problemställningen väl snävt, när de bara tar sikte på en så begränsad del av det som här är den stora frågan. Det verkar som om även utskottet i sin motivering endast på relativt få ställen snuddat vid vad som är väsentligt i detta fall. Det sägs i utskottsutlåtandet på sidan 14, att det måste te sig stötande, att en person riskerar straff, om han t. ex. bjuder en missbrukare på alkoholhaltiga drycker, som denne själv har rätt att inköpa. Här hade givetvis det gamla systemet med dess avstängningsmöjligheter kunnat skapa ett annat läge.

Jag vill vidare ansluta mig till utskottet när det säger, att det finner den nuvarande ordningen otillfredsställande. En ändring bör komma till stånd. Hur denna bör utformas är utskottet inte för närvarande berett att ta ställning till. Man kan säga att åtskilligt i utlåtandet är vagt uttryckt, men man understryker dock att det här föreligger ett brännande och aktuellt problem. Om vi vill bedöma frågan i stort och se den i sitt sammanhang, kan jag för min del inte finna annat än att vi bör i skrivelse hemställa om översyn av gällande bestämmelser i syfte att försvåra för alkoholmissbrukare att komma över spritdrycker.

Jag ber således att få ansluta mig till utskottets förslag.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Det har på ett par håll sagts att behovet av en översyn inte tillräckligt skulle ha verifierats. I vart fall borde utskottet något utförligare ha angivit vad översynen borde leda till för konkreta förslag. Jag vill endast påpeka att alla de lagrum det här gäller, det är rusdrycksförsäljningsförordningen, ölförsäljningsförordningen och nykterhetsvårdslagen, berörs av en förändring i detta avseende. Utskottet har inte velat föreslå sådana ändringar. Man måste ha tid på sig för att se, vilka konsekvenser de kan medföra på andra områden i gällande lagstiftning. Detta sagt som ett förtydligande.

Allra sist vill jag säga, att lagstiftningen i detta avseende ju först och främst skall tjäna som stöd för nykterhetsnämnderna och de frivilligt arbetande inom nykterhetsvården i deras strävan att tillrättaföra sådana alkoholskadade människor, som man inte ansett sig behöva ta in på alkoholistanstalt utan som man tror sig ändå kunna föra tillbaka till ett normalt samhällsliv.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! I anledning av de sista anförandena vill jag ytterligare under-

Ang. bestämmelser med ändamål att förhindra alkoholmissbrukare att åtkomma alkoholhaltiga drycker

stryka att det inte råder någon oenighet om de missförhållanden som råder beträffande alkoholmissbruket. Det är bara det att de som nu förordar ytterligare åtgärder vill satsa på någonting som hittills har visat sig ganska ineffektivt. Det finns ju ett stort antal alkoholmissbrukare, som tillhör de båda kategorier vilka det är straffbelagt att bjuda eller tillhandahålla sprit. Jag har ingen statistik över hur många som blir bötfällda för detta, men de är ytterst få. Detta beror helt naturligt på att det inte är möjligt att komma underfund med var sådana brott mot den nuvarande lagen har förekommit. Ty även om man vet att sådana brott har förekommit, är det praktiskt taget omöjligt att bevisa att vederbörande har varit medveten om att den person som han har bjudit eller tillhandahållit sprit har varit förbjuden att förtära alkohol. Det kommer inte att bli bättre genom att man utvidgar kretsen av dem som det är straffbart att bjuda på sprit. Jag tror att det var herr Sunne som gjorde ett uttalande, vilket skulle kunna tolkas på det sättet att han menade att det fanns människor som medvetet tillhandahöll vederbörande sprit för att ytterligare fördärva dem. Jag tror att denna tolkning är alldeles felaktig. De som tillhandahåller spriten, vare sig de får betalt för den eller bjuder på den, gör detta i den tron att de gör vederbörande en stor tjänst genom att medverka till att han får släcka den törst som han varit förhindrad att släcka under en viss tid.

Följaktligen är det, menar jag, en ren utopi att räkna med att kunna komma så värst mycket längre än vi har gjort. Vi är eniga om att vederbörande inte skall bjudas på sprit eller få hjälp till att komma åt sprit. Men samtidigt är vi helt på det klara med att den som vill ha sprit inte kan hindras från att skaffa sig den. Detta har vi alltför många exempel på. Därför är vi reservanter av den uppfattningen att det inte är något att vinna på det som motionärerna nu önskar skall bli beslutat. Åtgärder av annat slag fordras för att komma till rätta

med dessa missförhållanden — om detta över huvud taget är möjligt. Det rör sig om problem som man många gånger känner sig vanmäktig inför. Även om vi skulle följa motionärernas önskemål till det yttersta, är jag säker på att alkoholproblemet för de allra flesta som nu berörs av det kommer att stå kvar.

Jag tycker inte att man skall lagstifta i sådana frågor där man inte har möjlighet att tillämpa lagen. Man är ju medveten om att brott av det här slaget begås av människor som inte känner ansvar för vad de gör och som framför allt inte är mottagliga för straff.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Jag vill bara göra en kort replik till herr förste vice talmanen.

Enligt min erfarenhet talar vi inte alls om någon utopi här. Om inte sekretessbestämmelser lade hinder i vägen skulle jag i detalj kunna redogöra för ett fall från mitt arbete i en nykterhetsnämnd där man 1957 genom att bötfälla en person hindrade denne från att bjuda en alkoholskadad person på sprit. Därigenom kanske denne hindrades från att återigen sjunka ned i alkoholismen, och kanske räddades den mannens liv. Jag kan peka på åtskilliga sådana fall. Jag kan också ange sådana fall som herr Strand har talat om då man bjuder en människa på sprit, kanske därför att man tror sig göra honom en tjänst eller kanske därför att man själv har varit utsatt för nykterhetsnämndens åtgärder och liksom vill hämnas för detta.

Jag kan inte säga hur många fall vi har i vårt land, där ett förbud av ifrågasvarande slag skulle verka positivt, men jag tror att en lagstiftning skulle göra

Herr JONSSON (s):

Herr talman! Jag var på min tid med i den alkoholistsvårdsutredning som man här har talat så mycket om, och nu vill jag säga några ord i den här frågan.

Det problem som vi nu diskuterar är

Ang. bestämmelser med ändamål att förhindra alkoholmissbrukare att åtkomma alkoholhaltiga drycker

faktiskt ett av de allra svåraste alkoholistproblemen att komma till rätta med. Utredningen arbetade under ovisslighet om hur det skulle bli senare. Med det system vi då tillämpade hade man helt andra möjligheter att förhindra att personer vilka man ville avstänga från spritförtäring kom åt alkoholhaltiga drycker. Frisläppandet av spriten fick en revolutionerande verkan i detta hänseende. Nu kan så gott som alla människor köpa sprit både åt sig själva och åt andra.

Jag har under 15 år varit nykterhetsnämndens ordförande i en relativt stor socken med en köping, senare stad, i centrum. Där finns också ett bryggeri.

Vad jag nu vill framhålla är det psykologiska momentet, vilket herr Wärnberg var inne på och vilket senare också herr Strand berörde. Då en människa kommer hem från en anstalt för alkoholmissbrukare visar det sig att de som förut hört till samma lag är angelägna att få honom ned i alkoholmissbruket igen.

Jag har mycket reflekterat över vad som kan vara orsaken till att folk uppträder på detta sätt och tror mig också ha funnit en psykologisk förklaring. Om en man, som tidigare varit med i ett lag alkoholmissbrukare, genom att en tid avstå från alkoholen lyckats lyfta huvudet ovanför det gamla gänget och bli litet bättre, så blir de andra avundsjuka och känner sig mindervärdiga. Denna mindervärdeskänsla och avundsjuka formligen driver medlemmarna av gänget till att på allt sätt försöka få ned den tidigare kamraten i alkoholen igen för att han åter skall befinna sig på samma låga nivå som de andra. Vid mer än ett tillfälle har det inträffat, att en alkoholist som jag försökt hjälpa kommit till mig och sagt: »När jag är med i laget och super hotar de mig rentav med stryk om jag inte skaffar pilsner eller sprit åt dem. När jag kommer hem från en tids alkoholistvård är de lika angelägna om att generöst få bjuda mig på sprit. Då jag sedan blivit alkoholist igen börjar de hota mig på nytt om jag inte

skaffar sprit åt dem.» Detta exempel är, tycker jag, ganska belysande för den psykologiska bakgrunden till dessa fall.

Herr Wärnberg tillmäter den utvidgning av förbud och straff att bjuda på sprit som motionärerna här vill åstadkomma stor betydelse. Jag tror för min del inte att skillnaden skulle bli så stor gentemot vad som redan nu gäller. Det är faktiskt ett ganska vagt medel som utskottsmajoriteten här vill sätta i nykterhetsnämndernas händer. Även om vi genomför denna utvidgning av straffbeläggningen måste vi nämligen alltid räkna med att de människor som det här gäller är ganska skickliga i att hitta på andra utvägar att komma åt sprit och tillgodose sitt behov av alkohol. Då jag nu kommer att rösta för utskottets förslag fäster jag faktiskt större hopp vid den andra delen av utskottets uttalande, där man betonar angelägenheten att söka få till stånd en utredning om hur man på annat sätt skall kunna få till stånd förutsättningar för nykterhetsnämnderna och länsnykterhetsnämnderna att hjälpa dessa människor genom att förhindra att de blir bjudna på sprit och kommer i olämpligt sällskap. Det är emellertid, måste jag omvittna, ofta mycket svårt att omplantera tidigare alkoholmissbrukare i en ny miljö. De trivs inte i den. Efter en tids vård kommer de som regel tillbaka till sin hemort, särskilt om det gäller sådana som har familj och bostad. Det kan vara mycket svårt att få bort dem från frestelserna i det gamla gänget. Jag hoppas att den nu arbetande nykterhetsvårdskommittén här skall kunna komma på någon radikal utväg och att man skall kunna förverkliga det uttalande som gjorts så många gånger från riksdagens sida, nämligen att läkarna och sjukhusen på ett helt annat sätt än hittills måste intressera sig för de alkoholsjuka. Inom parentes måste jag säga att man ofta blir förvånad över hur ointresserade många läkare är för just denna gren av sjukvården. Våra läkare och sjukhus måste emellertid också få erforderliga resurser för att ta hand om dessa människor.

Ang. bestämmelser med ändamål att förhindra alkoholmissbrukare att åtkomma alkoholhaltiga drycker

Detta är ett mycket stort problem. Om man kan ta hand om dessa människor och kanske få dem att under en tid avhålla sig från alkoholhaltiga drycker, har man lättare att sedan hjälpa dem och förhindra att de faller tillbaka in i det grova alkoholmissbruket igen till skada för sig själva, familjerna och samhället.

Jag har, herr talman, velat framföra dessa synpunkter och fästa uppmärksamheten på detta viktiga problem, därför att jag var med i nykterhetsvårdskommittén där vi ingående diskuterade detta mycket betydelsefulla problemkomplex.

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Jag vill bara erinra om att jag inte på något sätt gått emot det föreliggande förslaget, även om jag karakteriserade det som välmenande. Jag tror nämligen inte på möjligheten att på detta sätt åstadkomma en effektiv spärr för vad man vill hindra.

Jag glömde sedan, herr talman, att i mitt förra anförande tala om hur vi sökt komma till rätta med vissa problem i mitt landsting. Jag vill nämna det för att visa vilka förebyggande åtgärder som ett landsting kan vidta. Vi har fått till stånd ett konvalescenthem för alkoholsjuka. Vi har inget bidrag från staten till detta konvalescenthem utan får klara ekonomin själva. Till landstingets konvalescenthem kommer människor som håller på att supa ner sig men som ännu inte förfallit så djupt att de måste vistas på alkoholistanstalt. Just detta att man på ett tidigt stadium förmår dem att frivilligt söka vård på konvalescenthemmet tror jag har den allra största betydelse. Hemmet har varit i bruk bara ett eller annat år, men vi har ändå uppnått goda resultat. Genom att vi där kan ta hand om alkoholsjuka människor hindrar vi att de faller så djupt i alkoholmissbruk att de måste tas in på anstalter. Jag vill inte påstå att de människor som vårdats på konvalescenthemmet blir absolutister, men vi kan som regel få dem så bra att de sköter sitt arbete, vilket ju är huvud-

saken. Man behöver kanske åtminstone i en hel del fall inte befara att de blir uppenbara alkoholmissbrukare när de kommer ut från konvalescenthemmet och förfaller till den grad att de måste tas om hand.

Denna metod med sådana här hem är något som jag tror att även nykterhetsvårdskommittén är inne på. Man tänker sig att landstingen skulle överta alkoholistvården — jag vet inte vad landstingen säger om det — och de anstalter som vi nu har skulle bli ett slags konvalescenthem av den typ som jag här beskrivit. Jag är övertygad om att det skulle ha en ofantligt stor betydelse om man på detta sätt kunde förebygga att åtminstone en del alkoholbrukare sjunker alltför djupt i alkoholmissbruk. Det är säkerligen en väg som vi måste gå om vi skall kunna komma till roten med det onda. Kanske det jag här anfört inte direkt hör ihop med debatten i dag, men det råder ju ingen tvekan om att debattämnet hänger intimt samman med den eftervård och förebyggande vård jag här talat om.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Situationen på nykterhetsfronten är ju inte bra. Vi har ännu inte kommit tillbaka till den situation som rådde innan motboken togs bort. Visserligen har försäljningen av spritdrycker kommit ned till ungefär samma nivå som den var innan motboken togs bort, men det är, såsom ofta påpekats, måttlighetsförbrukarna som minskat sin förbrukning, medan missbrukarna har kvar sin. Under sådana förhållanden är varje åtgärd som kan leda till att minska spritmissbruket av värde.

Utskottet har inte klart kunnat ta ställning till hur bestämmelserna skall utformas. Frågan förtjänar att ytterligare övervägas. Jag anser att den saken är fullt klar. Med den situation som vi har inom nykterhetsvården är — såsom jag nyss sade — varje åtgärd av värde som kan minska spritmissbruket.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. bestämmelser med ändamål att förhindra alkoholmissbrukare att åtkomma alkoholhaltiga drycker

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag tar till orda igen, men det har här talats så mycket om saker som egentligen inte hör till ämnet att jag nästan anser mig nödsakad att återföra kammaren till ordningen, om ni inte missförstår mig.

Vi är ju alla på det klara med, såsom både herr Sunne och herr Wärnberg sagt, att det är illa att den, som kommer från en alkoholistanstalt, när han kommer hem blir bjuden på sprit av sina gamla kumpaner. Frågan är vad vi kan göra för att förhindra detta, och det är på denna punkt som motionärerna vill att vi skall skriva till regeringen och begära en översyn av en fråga, som grundligt diskuterats inte bara av nykterhetsutredningen, såsom herr Jon Jons-son nämnde. Vad jag menade — om herr Wärnberg är inne i kammaren — var den behandling som frågan undergick i nykterhetsutskottet och i riksdagen. Där diskuterades denna sak så grundligt att vi — även om vi hållit på länge — här inte hunnit diskutera den tillnärmelsevis så grundligt som då. När det skedde för så kort tid sedan och när man då inte kom till något resultat — motionärerna har ju inte heller kunnat komma till något resultat — vilka utsikter har man då inom Kungl. Maj:ts kansli, eller var man skulle göra utredningen, att komma fram till ett resultat? Det tror vi inte är möjligt, och vi tror det så mycket mindre som motionärerna själva har fått lov att gå ifrån ungefär halva sin motion. Det gäller 15 § i nykterhetslagstiftningen som innebär att en person, som är övervakad av nykterhetsnämnd, inte alltid är avstängd från utskänkning utan kan gå på en krog och få sprit, bara han inte missbrukar denna sin rätt. Han kan också gå till systembolaget och köpa sprit utan att nykterhetsnämnden säger någonting, bara han inte missbrukar spriten. Nykterhetsutredningen föreslog ju att om någon bjuder en sådan person på sprit, skall vederbörande kunna straffas. Det var detta, herr Ferdinand Nilsson, som lagrådet ansåg vara alldeles

orimligt, nämligen att den som själv fick gå på restaurang och där ta sprit och den som kunde gå på systembolaget och köpa sin liter, om han ville göra det, skulle man inte göra någonting åt men straffa den andre som bjöd. Detta förhållande tar man ju också inom utskottet avstånd från och avstyrker vad som föreslagits beträffande § 15.

Såsom förhållandena alltså är får man väl ändå ta reson och säga att den sak som det här gäller för det första är så liten och för det andra så svår att komma till rätta med — och förmodligen omöjlig att komma till rätta med — att det inte är någon mening med att skriva till regeringen om någon översyn.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Bara en kort replik till herr Elowsson. Jag förstår att denna fråga enligt reservanternas uppfattning måste framställas dels som mycket liten, dels såsom omöjlig att lösa. I så fall skulle reservanternas ställning vara mycket stark. Men om det nu är på det sättet att denna fråga om alkoholmissbrukarna och deras problem i själva verket är stor och brännande och om vi har klart för oss att de förhållanden som man förra gången ställde till inte är bra, tycker jag att det är rimligt och riktigt att denna fråga tas upp till utredning. Herr Elowsson säger att ingen har kunnat ange hur man skall förfara i den här frågan. Ja, vore man alldeles på det klara med den saken, vad skulle man då med en utredning till?

Jag vidhåller mitt tidigare yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Ang. kostnadsfritt tillhandahållande av tabletter mot sockersjuka

Herr förste vice talmannen *Strand* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 67, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sin platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Elowsson, Nils*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 87;

Nej — 38.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 68, i anledning av väckt motion om hälsovårds- och ordningsstadga för campingplatser, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. kostnadsfritt tillhandahållande av tabletter mot sockersjuka

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 69, i anledning av väckta motioner om kostnadsfritt tillhandahållande av tabletter mot sockersjuka.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 211 i första kammaren av herr *Johansson, Anders*, samt nr 259 i andra kammaren av fru *Eriksson* i Stockholm *m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att de sockersjukas tabletter kostnadsfritt finge tillhandahållas redan i år, oavsett om läkemedelsrabatteringen i sin helhet reformerades.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner, I: 211 och II: 259, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **JOHANSSON, ANDERS**, (fp):

Herr talman! Jag är väl medveten om att ett inlägg av mig i detta sammanhang är tämligen opåkallat. Jag har nämligen genom min motion i detta ärendet fått de önskemål som jag gjort mig till talesman för tämligen väl tillgodosedda. Jag känner dock ett visst behov att med några ord i allra största korthet ge uttryck för min tillfredsställelse över den positiva lösning av denna fråga som äntligen kommit till stånd.

Att tabletterna mot sockersjuka på sin tid inte togs med i den allmänna förteckningen över de fria läkemedlen i likhet med insulinet berodde väl närmast därpå att man vid den tidpunkten inte ännu ansåg dem vara fullt tillförlitliga och effektiva. Erfarenheterna inom läkarvetenskapen har emellertid sedan dess bekräftat att så är fallet. För tusen och åter tusen diabetessjuka utgör dessa tabletter ett mycket värdefullt medel när det gäller att komma till rätta med ifrågavarande sjukdom.

Riksdagen har också i likhet med medicinalstyrelsen en gång tidigare gett sin positiva inställning till känna, men att det ändå har dröjt så pass länge som det har gjort innan tabletterna upptagits på den omnämnda förteckningen beror väl närmast därpå att man inom medicinalstyrelsens vetenskapliga råd har haft skilda meningar om saken. Nu har emellertid Kungl. Maj:t på administrativ väg tagit det steg som vi har väntat på, och därmed har det i motionen uttalade önskemålet blivit infriat.

De omnämnda diabetestabletterna används i regel av äldre människor,

Ang. kostnadsfritt tillhandahållande av tabletter mot sockersjuka

varav flertalet är folkpensionärer med begränsade inkomster. Dessa tabletter är relativt dyra, och det är icke minst av denna anledning som den nu vidtagna åtgärden hälsas med stor tillfredsställelse av dessa sjuka.

Jag har, herr talman, ingen annan avsikt än att med dessa ord ge uttryck för tillfredsställelsen över den positiva lösning som denna fråga slutligen fått, en lösning som uppskattats av stora grupper i vårt samhälle.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande, nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § 2 mom. civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74), bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om byggnadsminnen, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 33, i anledning av motioner om ersättning i form av fri kraft eller mark till enskilda vid upplåtelse av skogsmark eller annan mark i vissa fall.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av väckta motioner om utredning rörande lämplig livräddningsutrustning för fiskebåtar; och

nr 43, i anledning av väckta motioner om positionsfartyg för fisket i södra Östersjön.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 376, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

Anmäldes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 377, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om byggnadsminnen, dels ock i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 32 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 386, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om parkeringsbot, m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 40 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 387, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § 2 mom. civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74).

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 70 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 393, till Konungen i anledning av väckta motioner om utredning rörande handläggningen av ekonomiska angelägenheter avseende kyrkliga ändamål.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 21.20.

In fidem
K.-G. Lindelöw